

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 12.

Fredagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 109, med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln;

nr 112, med förslag till förordning angående offentliga insamlingar;

nr 114, angående förvärv av en Jämtlands fältjägerregementes lägerkassa tillhörig soldathemsbyggnad;

nr 118, angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

nr 125, angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar;

nr 129, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 130, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

nr 131, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer;

nr 132, angående tillstånd till skatteköp av den av aktiebolaget Västergötlands förenade kalkindustrier innehavda kronolägenheten Carlsfors nr 2, en äng, i Bergs socken av Skaraborgs län;

nr 133, angående överskridande av den i avlöningsstaten för lots- och fyrstaten upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal;

nr 134, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskatte-lagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 135, angående anslag till utbyte av transformator vid Ulriksdals kungsgård m. m.;

nr 136, angående anslag till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen;

nr 137, angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1942—30 september 1943;

nr 138, angående åtgärder för stödjande av odlingen av matärter och bruna bönor;

nr 139, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 140, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 141, angående inrättande av en lånefond för bevattningsanläggningar m. m.;

nr 142, med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.;

nr 143, angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1941/42 till omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget;

nr 144, med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.;

- nr 145, angående anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1942/43, m. m.;
- nr 146, angående anslag till statens polisskola;
- nr 147, angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för flygtekniska försöksanstalten;
- nr 148, angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner;
- nr 149, angående anslag till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser;
- nr 150, angående anslag ur kyrkofonden till särskild prästerlig verksamhet utom riket;
- nr 151, angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter;
- nr 152, angående ytterligare statsunderstöd till Getåns vattenavledningsföretag i Hallands län;
- nr 153, angående anslag till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo;
- nr 154, med förslag till kungörelse om ändring av 58 § 3 mom. 7 punkten civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.;
- nr 155, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;
- nr 156, angående gäldande av vissa haverikostnader;
- nr 157, angående anslag för budgetåret 1942/43 till avlöningar vid musikaliska akademien;
- nr 158, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;
- nr 159, angående anslag till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne;
- nr 160, angående bestridande från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. av viss livränta m. m.;
- nr 161, angående anslag till inventarier för sjökrigsskolan;
- nr 162, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;
- nr 163, med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 27 juni 1924 (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap;
- nr 164, angående anslag till undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitehaltiga fodermedel;
- nr 165, angående anslag till tullverket för budgetåret 1942/43;
- nr 166, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.;
- nr 167, angående överföring av en fastighet från statens järnvägars familjepensionsfond till statens allmänna fastighetsfond;
- nr 168, angående vidgad disposition av de till statens krigsförsäkringsnämnds förfogande ställda medlen;
- nr 169, angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning;
- nr 171, angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.;
- nr 172, med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m.;
- nr 173, med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen;
- nr 174, angående anslag till valutakontoret för budgetåret 1942/43;
- nr 175, angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.;
- nr 176, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;
- nr 177, med förslag till förordning om ändring av 3 § förordningen den 21

juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädd m. m.;

nr 178, angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m.;

nr 179, angående anslag till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Vänersborg;

nr 180, angående statens bosättningslån;

nr 181, angående förvärv av Blekinge kustbanor;

nr 182, angående avstående i vissa fall från krav om återbäring av utanordnat tillskott ur kyrkofonden till gäldande av prästlönekostnader;

nr 183, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.;

nr 184, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 185, angående anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m.;

nr 186, angående ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, m. m.;

nr 187, angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar m. m.; samt

nr 188, angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldathem av visst kronan tillhörigt område.

Justerades protokollen för den 7 och den 10 innevarande månad.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 18 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i andra särskilda utskottet.

Detta förslag antogs.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anordnande av högmässogudstjänst såsom barn gudstjänst; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om inrättande av ett särskilt stift för Stockholm jämte vissa kringliggande områden, i vad ärendet hänvisats till behandling av lagutskott.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 61, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen om inrättande av ett särskilt stift för Stockholm jämte vissa kringliggande områden ävensom en i ämnet väckt motion, i vad de hänvisats till konstitutionsutskottet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till inredning och utrustning m. m. av nybyggnad för marinens myndigheter; samt

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anordningar för lastning och lossning av sockerbeter.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 189, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 91, angående reglering av sjöar inom Indalsälvens flodområde m. m.; nr 105, angående anslag till anskaffning av baracker m. m. för vissa staten tillhöriga torvmossar;

nr 111, angående anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk; samt

nr 113, angående indragning av ersättningarna åt vissa församlingar till följd av lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 122, angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 127, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 128, angående anslag till iståndsättande av fjällstugorna vid färdleden Kare-suando—norska gränsen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Wohlins* motion, nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 109, 112, 114, 118, 125, 129—169 och 171—188.

Ordet lämnades på begäran till herr **Gabrielsson**, som yttrade: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det med Kungl. Maj:ts proposition nr 122, angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet, avsedda ärendet tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av tiden för avgivande av motioner i anledning av sagda proposition till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Herr **Larsson, Sam**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Under de senaste dagarna har ett stort antal tidskrifter och tidningar tagits i beslag. Den svenska opinionen kan förvisso icke undgå att på det allvarligaste oroas av ett sådant förfarande som det nu i stor skala tillämpade. Jag gör mig här icke till tolk för något tidningsintresse utan fastmer för den stora tidningsläsande allmänheten, då jag hävdar, att det för sådana beslagsåtgärder som de nu vidtagna måste förefinnas alldeles särskilt starka skäl, om de skola kunna bli förstådda och uppfattade såsom nödvändiga.

*Interpellation
ang. beslag-
tagandet av
vissa tidskrif-
ter och tid-
ningar.*

Insikt om nödvändigheten av de vidtagna beslagen kan allmänheten helt visst icke bibringas, såvida den icke erhåller en klarläggande redogörelse för orsakerna till att de nu ifrågavarande beslagen beslutats.

Då jag anser det vara av vitalt intresse ur allmänt demokratiska synpunkter att allmänheten icke vilseledes genom allehanda rykten, utan att den i stället i god tid informeras om skälen till vidtagande av så uppseendeväckande åtgärder som dessa senaste beslag, tillåter jag mig anhålla om första kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att lämna kammaren del av de skäl, som föranlett beslagtagande av ett stort antal tidskrifter och tidningar under de senaste dagarna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 7.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 14 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 124, med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.;

nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; samt

nr 189, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maldrycker.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 109, med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 112, med förslag till förordning angående offentliga insamlingar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 114, angående förvärv av en Jämtlands fältjägarregementes lägerkassa tillhörig soldathemsbyggnad; samt

nr 118, angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 125, angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 129, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 130, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 131, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 132, angående tillstånd till skatteköp av den av aktiebolaget Västergötlands förenade kalkindustrier innehavda kronolägenheten Carlsfors nr 2, en äng, i Bergs socken av Skaraborgs län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 133, angående överskridande av den i avlöningsstaten för lots- och fyrstaden upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 134, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskatte-
lagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 135, angående anslag till utbyte av transformator vid Ulriksdals kungsgård m. m.; och
nr 136, angående anslag till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 137, angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1942—30 september 1943.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 138, angående åtgärder för stödjande av odlingen av matärter och bruna bönor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 139, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 140, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och
nr 141, angående inrättande av en lånefond för bevattningsanläggningar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 142, med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 143, angående anslag å tilläggsstat II för budgetåret 1941/42 till omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 144, med förslag till lag om ändring i vissa delar av ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 145, angående anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1942/43, m. m.;

nr 146, angående anslag till statens polisskola; och

nr 147, angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för flygtekniska försöksanstalten.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 148, angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 149, angående anslag till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående anslag ur kyrkofonden till särskild prästerlig verksamhet utom riket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 151, angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter; och

nr 152, angående ytterligare statsunderstöd till Getåns vattenavledningsföretag i Hallands län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 153, angående anslag till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo; och

nr 154, med förslag till kungörelse om ändring av 58 § 3 mom. 7 punkten civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 156, angående gäldande av vissa haverikostnader; och

nr 157, angående anslag för budgetåret 1942/43 till avlöningar vid musikaliska akademien.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 158, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 159, angående anslag till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 160, angående bestridande från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. av viss livränta m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 161, angående anslag till inventarier för sjökrigsskolan.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 162, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; och

nr 163, med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 27 juni 1924 (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående anslag till undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitehaltiga fodermedel.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 165, angående anslag till tullverket för budgetåret 1942/43;

nr 166, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.;

nr 167, angående överföring av en fastighet från statens järnvägars familjepensionsfond till statens allmänna fastighetsfond;

nr 168, angående vidgad disposition av de till statens krigsförsäkringsnämnds förfogande ställda medlen;

nr 169, angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning; samt

nr 171, angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 172, med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneeringsförfattningar, m. m.; och

nr 173, med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 174, angående anslag till valutakontoret för budgetåret 1942/43;

nr 175, angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m.; samt

nr 176, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 177, med förslag till förordning om ändring av 3 § förordningen den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.; samt

nr 178, angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 179, angående anslag till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Vänersborg;

nr 180, angående statens bosättningslån; och

nr 181, angående förvärv av Blekinge kustbanor.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 182, angående avstående i vissa fall från krav om återbäring av utanordnat tillskott ur kyrkofonden till gäldande av prästlönekostnader;

nr 183, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; samt

nr 184, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 185, angående anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m.;

nr 186, angående ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, m. m.;

nr 187, angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar m. m.; samt

nr 188, angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldat- hem av visst kronan tillhörigt område.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blev propositionen nr 124 hänvisad till bevillningsutskottet, varemot propositionerna nr 170 och 189 nu bordlades.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma;

nr 3, i anledning av väckt motion angående ändring av 45 § lagen om val till riksdagen; samt

nr 4, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande dag- traktamente och resekostnadsersättning åt landstingsmän m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram- ställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riks-

statens sjätte huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatsens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av ett donerat institut för forskning rörande cement och betong m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringsanslag å riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1942/43 jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt; samt

nr 7, i anledning av väckta motioner angående åvägabringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestridande av en fru Nelly Håkansson tillkommande årlig livränta;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa lärarinnor vid dels kommunala flickskolor, dels ock Ateneums skolköksseminarium; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för f. d. folkskolinspektören, filosofie doktorn K. B. Kjellmark m. fl. till tjänstårsberäkning i pensionshänseende;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av utsökningsslagen, m. m.; samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1942/43 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 10, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss tillämpning i fråga om kött av älg med flera djur av lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus, m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelssfond; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till värmelationsförsök i växthus; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om utredning rörande omdaning av kantorsbefattningarna i rikets församlingar.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.18 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 14 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m.

*Interpellation
ang. stads-
planen för
kvarteret Hal-
sen å Djur-
gården i
Stockholm.*

Herr **Ström, Fredrik**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Stadskollegiet i Stockholm har i utlåtande den 8 januari 1942 i den allmänt uppmärksammade stadsplane frågan rörande kvarteret Halsen på Djurgården förordat ett stadsplane förslag, som skulle möjliggöra, att den ur kulturhistorisk synpunkt värdefulla byggnaden på tomten nr 7 i kvarteret Halsen vid Breda gatan kunde bevaras för framtiden. Kollegiets inställning till frågan om byggnadens kulturhistoriska värde vilade på uttalanden härom från bl. a. riksantikvariern, skönhetsrådet och stadsantikvariern. Det framgick av dessa uttalanden, att ett bevarande av byggnaden måste anses i högsta grad önskvärt och att det i varje fall måste betraktas såsom en utväg, vilken icke borde tillgripas annat än i yttersta nödfall att på platsen uppföra en nybyggnad, och något sådant nödläge kunde icke anses föreligga. Även om en nybyggnad

Interpellation ang. stadsplanen för kvarteret Halsen å Djurgården i Stockholm. (Forts.)

skulle nära ansluta sig till den omgivande ålderdomliga bebyggelsen, måste en sådan byggnad nämligen enligt stadskollegiets på avgivna sakkunniguttalanden grundade mening komma att i viss mån bryta av mot omgivningen.

Kollegiets beslut var enhälligt.

Stadsfullmäktige i Stockholm beslöto den 2 februari 1942 att utan omröstning antaga och Kungl. Maj:ts prövning underställa det stadsplaneförslag, som upprättats i syfte att bevara den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden.

Sedermera har den sakkunniga statliga myndigheten, byggnadsstyrelsen, i underdånigt utlåtande den 3 mars 1942 som sin mening uttalat, att stadens beslut måste anses innebära en ur kulturhistorisk synpunkt synnerligen önskvärd åtgärd, och med instämmande i tidigare sakkunniguttalanden framhållit betydelsen av att för framtiden om möjligt bevara ifrågavarande pittoreska och tidstypiska gamla stadsparti. Enligt styrelsens mening borde avseende därför icke fästas vid markägarnas anmärkningar.

I detta ärende har alltså kommunen med stöd av den sakkunskap, som haft frågan under sin prövning, klart givit uttryck åt uppfattningen, att byggnaden bör bevaras. Till detta uttalande har vederbörande statliga organ, byggnadsstyrelsen, sedermera anslutit sig. Enskilda för stadens kulturvärden intresserade personer ha delat denna sakligt välgrundade uppfattning, ja, tvenne privatpersoner ha ansett frågan av sådan betydelse, att de åtagit sig att ekonomiskt bidra med ett avsevärt belopp för att möjliggöra byggnadens bibehållande.

Mot denna starka, sakliga, enstämmiga meningsyttring står enbart markägarintresset, ett renodlat ekonomiskt intresse, som ju åtnjuter tillbörligt skydd enligt gällande rätt och om vars kränkning det icke på något sätt är fråga.

Då Kungl. Maj:t nu beslutit vägra att fastställa det för byggnadens bevarande framlagda stadsplaneförslaget, har detta väckt uppmärksamhet i vida kretsar och också ingivit stark oro, emedan det för den oinvidge synes oförklarligt, hur detta beslut låter förena sig med den i ärendet verkställda sakliga utredningen. Avslaget kan knappast tolkas annat än som en protest mot de statliga och kommunala organ, vilka här glädjande nog enats om att bevara en stadshistorisk miljö, som rikets högsta kulturvårdande myndighet be-tecknat som oersättlig.

Med hänvisning till vad jag anfört får jag därför begära kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Vilka motiv ha legat till grund för beslutet att vägra fastställa den av stadsfullmäktige i Stockholm antagna stadsplanen för kvarteret Halsen på Djurgården?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Ordet lämnades ånyo till herr **Ström, Fredrik**, som nu anförde: Herr talman! Det är fara värt, att de naturskyddsåtgärder, som riksdagen kan komma att besluta, ej hinna rädda en hel del ömtåliga naturvärden, som nu hotas av förintelse. Ett av dessa ömtåliga värden är lövträden, speciellt eken. På grund av bränslebristen och det stora behovet av gengaskol ha gamla träd, som förut fått stå, därför att det inte lönat sig att hugga dem, nu plötsligt fått ett oanat värde ur bränslesynpunkt. Vidare ha möbelfabrikanterna, som fått sin import

*Interpellation
ang. förbud
mot avverking
av gamla
lövträd m. m.*

Interpellation ang. förbud mot avverkning av gamla lövträd m. m. (Forts.) av utländskt möbelträ avstängd, nu koncentrerat sig på det svenska möbelvirket. Vad särskilt eken beträffar, har behovet av dess ved för framställning av garvärmne ökat betydligt. Garvärmnesindustrien har också genom statens bränslekommissions beslut av den 17 februari 1942 auktoriserats för uppköp av ekved av alla slag, avverkad inom Götaland och Svealand med undantag för Värmlands och Kopparbergs län.

Eken är redan utsatt för en avverkning, som vida överträffar tillväxten, och även våra övriga lövträd hotas av överavverkning. Det nuvarande beståndet av gamla vackra träd, som denna och den närmast följande generationen skulle ha någon glädje av, förintas. Deras skönhetsvärden betraktas inte, och ändå utgör naturskönheten en av de väsentligaste och reellaste faktorerna i begreppet »vårt land». Vore det inte på tiden att också vidtaga några slags fridlysningsåtgärder för eken och andra gamla lövträd, som vi alla ha glädje av?

Det är att märka beträffande frågan om eken och garvärmnena att det går att få ut dessa senare även ur granbark. Nils Hewe förklarar i sin bok »Den moderna örtaboken», att s. k. savskalad granbark, d. v. s. bark, som tages av träd, som fällas på våren, då saven går i stammen, kan användas för tillverkning av garvärmnesextrakt. Redan tidigare har åtskillig granbark tillvaratagits i våra skogar för dylikt ändamål, men ytterligare tillvaratagande skulle kunna ske i betydande mängder.

Med anledning av ovan anförda hemställer undertecknad att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och statsrådet och chefen för folkushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Ha några åtgärder vidtagits för att skydda ovan nämnda ömtåliga naturvärden?

Kunna dessa komma att skyddas genom ett förbud mot all avverkning av ek och andra gamla lövträd på kronojord eller genom ett allmänt förbud mot avverkning av dylika träd över en viss storlek?

Kan en hemställan ske till vederbörliga kommissioner att uppmana till sparsamhet med avverkning av dylika lövträd?

Planeras det några åtgärder, som uppmuntra till ökat tillvaratagande av savskalad granbark?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 7.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Söndagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr *Anderberg* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 189, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 2—4, statsutskottets utlåtanden nr 6, 8 och 42—46 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 6 och 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker, m. m. *Ang. höjning av omsättnings-skatten å spritdrycker.*

I en den 6 mars 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition nr 124, hade Kungl. Maj:t under återropande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker, m. m.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att grundavgiften för omsättningsskatten å spritdrycker skulle från och med dag, som Kungl. Maj:t bestämde, höjas från 5 till 6 kronor för liter.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet anfört:

»Utskottet har icke funnit skäl till erinran mot det i propositionen framlagda förslaget om höjning av grundavgiften för omsättningsskatten å spritdrycker från 5 till 6 kronor för liter.

I propositionen föreslås, att skattehöjningen skall genomföras så snart ske kan, samt att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma tidpunkten för ikraftträdandet. Inom utskottet hava framförts starka erinringar mot den ifrågasatta tidpunkten för ikraftträdandet samt övervägts, huruvida icke skattehöjningen lämpligen borde genomföras vid ett månadsskifte. I förhånden varande läge finner sig utskottet emellertid böra förorda bifall till propositionen i nu berörda hänseende.

Ang. höjning av omsättningskatten å spritdrycker. (Forts.)

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 124.»

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Gustaf Elofsson* och *Hammarlund*, som hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 124.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Enär jag i bevillningsutskottet yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition om förhöjd skatt på spritdrycker, skall jag med några ord belysa, varför jag intagit denna ståndpunkt.

Finansministern tycks vara av den uppfattningen att, när det gäller att beskatta spritdrycker, kan man — trots att skatten bara drabbar en del av medborgarna — gå hur högt som helst, ty den varan går att sälja ändå. Detta kan ju vara motiverat till en viss gräns, men man bör väl inte gå hur långt som helst, ty då kan det verka i motsatt riktning. Jag är av den uppfattningen, att genom ett system med för höga skatter på detta område börja smyghandel och lönnbränning samt användningen av metoder att rena den tekniska spriten att tilltaga i större omfattning, än vad nu redan är fallet, och då går ju staten miste om en del av skatten. Visserligen föreligger ju stora svårigheter för smygbrännarna att för närvarande skaffa råmaterial, men jag är säker på att de personer, som bedriva detta som sitt yrke, också kunna anskaffa råvaror.

Jag är medveten om att finansministern har stora svårigheter att få debet och kredit att gå ihop, men jag anser att man i längden inte kan skattebelägga endast vissa varor, utan att man måste försöka andra utvägar, t. ex. att spara på andra områden, där uppenbart slöseri föreligger. Om man ser på sprithanteringen i vårt land, kan man ställa det spörsmålet, om inte finansministern kunde komma på den tanken att förbilliga och modernisera de företag, som handha spritförsäljningen, och på så sätt skrapa ihop mera pengar till staten.

Låt oss göra en liten överblick av vad spriten kostar i tillverkning, vad staten får in i skatt, vad spritföretagens omkostnader äro och vad konsumenterna få betala! Tillverkningspriset för tillverkningsåret 1940—1941 var 43.6 öre per liter för 50-procentigt brännvin. Detta är det pris, som utgår till producenten. Om vi sedan se på den kalkyl, som vi fingo ta del av i utskottet vid frågans behandling, utvisar ju den, att staten med nuvarande skattesats erhåller 6:53 kronor i skatt per liter. Skillnaden mellan vad konsumenten får betala, 8:65 kronor, och vad staten får i skatt utgör 2:12 kronor per liter. Vid den beräknade försäljningen av 29 miljoner liter skulle denna skillnad således bli cirka 61 miljoner kronor. Av detta belopp återgår till staten enligt uppgift från kontrollstyrelsen cirka 34 miljoner kronor i form av vinst och kronoskatt. Om vi sedan till dessa 34 miljoner kronor lägga det pris, som av vin- och spritcentralen betalas till tillverkaren, cirka 10 miljoner kronor, få vi en summa av 44 miljoner kronor. Om vi så dra dessa 44 miljoner kronor från nyssnämnda 61 miljoner kronor, komma vi till en summa av cirka 17 miljoner kronor, som användas till omkostnader för vin- och spritcentralens, kontrollstyrelsens och systembolagens verksamhet.

Jag är av den uppfattningen att det här kunde sparas åtskilliga miljoner kronor genom en förenkling av dessa institutioners verksamhet, och säkerligen kunde hälften av det äskade beloppet å 17 miljoner kronor anskaffas på detta

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

sätt. Jag ifrågasätter, om inte dessa tre företag kunde skötas av ett enda. Vidare kunde besparingar göras genom en nedsättning av förmalningsavgifter och andra subventioner, som kunde visas vara för högt tilltagna.

Man kan naturligtvis inte annat än förundra sig över att vi i fjol utan vidare finga ett meddelande i tidningarna att vin- och spritcentralen hade måst lägga på 65 öre per liter och att man motiverade detta med att glas och kapsyler blivit dyrare. Jag tycker att det är litet väl kraftigt tilltaget, att man skall behöva betala så mycket härför, då tillverkningskostnaden inte är högre än 43.6 öre per liter för det 50-procentiga brännvinet. Härtill kommer ju, att denna procent sänkes till 40 procent, när brännvinet utförsäljes till konsumenterna, och härigenom blir det en ganska stor vinst.

Herr talman! På grund av vad jag sålunda anfört har jag icke kunnat biträda den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen. Jag ber därför att få yrka bifall till den av mig och herr Hammarlund avgivna reservationen.

Herr **Velander**: Herr talman! I motsats till den föregående ärade talaren har jag inom utskottet sållat mig till dem, som förordat bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag har därvid visserligen varit medveten om att genom denna höga spritdrycksbeskattning konsumenterna, särskilt de svagast ställda, måste bli synnerligen kraftigt betungade. Man skulle ju också kunna säga, att en sådan synpunkt får ökad vikt, om man betänker, att det här är fråga om en skattekälla till vars rika flöden endast en del av medborgarna bidraga. Det är nämligen så, såsom vi känna till, att många inte alls lämna något bidrag därtill! Men att från sådana utgångspunkter komma fram till att man inte kan vara med om vad Kungl. Maj:t här föreslår, är väl icke gärna möjligt.

Finansministern behöver ju alla de pengar, som han från olika håll kan skrapa ihop, och vill man inte följa finansministern och här ge honom de omkring 17 å 18 miljoner kronor, som han tror sig kunna tillföra statskassan genom en höjning av spritskatten med en krona per liter, förutsätter detta en bestämd skyldighet att anvisa varifrån pengarna då skola tagas. Det går inte, såsom skett under förberedelserna till bevillningsutskottets föreliggande betänkande, att hänvisa till att man har den direkta beskattningen att tillgå. Det är nämligen för närvarande på det sättet — och ingen torde vara okunnig därom — att det allmännas utgifter inklusive de kommunala skatterna nått en sådan storleksordning, att även om man skulle tillgripa hela den till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara inkomsten, denna knappast skulle förslå till täckande av dessa utgifter. Det är också för alla känt, att den individuella skatteförmågan belastats synnerligen hårt. Med hänsyn härtill torde det inte finnas någon annan utväg än att följa finansministern genom att godtaga den föreliggande propositionen.

Det var emellertid närmast min avsikt att här understryka den betänksamhet, som i visst hänseende framträtt i utskottsbetänkandet. Vid propositionens avlämnande har förutsatts en så snabb behandling därav, att hela frågan skulle passera riksdagen och även Kungl. Maj:t på en tid av, låt oss säga, ett och ett halvt dygn. Vad som här sker kan dock knappast anses vara av den betydelse, att en sådan behandling kan vara påkallad. Jag är visserligen inte främmande för att det kan ges ärenden, som på grund av föreliggande omständigheter eller på grund av sin vikt eller på grund av sin karaktär kräva en så snabb behandling. Men alldeles tvingande skäl måste då kunna åberopas till stöd därför. Dyliga skäl kunna inte anses föreligga i detta fall. Här avser man ju närmast blott att komma över den extra kronan på den del av mars månads ranson, som ännu inte må vara av konsumenterna uttagen.

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

Vad den kronan kan komma att ge, är kanske litet svårt att bedöma, men man kan i varje fall säga, att det inte rör sig om annat än någonting mellan 500,000 och 1 miljon kronor. Men detta innebär, att de konsumenter, som varit nog försiktiga att tillförsäkra sig sin ranson i början av månaden, undgå den högre beskattningen, under det att de som sparat sin ranson till den senare delen av månaden drabbas av denna högre beskattning. Det förefaller, som om det på mycket goda grunder skulle kunna göras gällande, att där myckenheten av en ransonerad vara bestämmes exempelvis för viss tidsenhet, man icke genom beskattningsåtgärder får gå in för sådana förslag, som resultera i att ransonen blir väsentligt dyrare för den ene än för den andre konsumenten.

Jag vill bestämt hävda, att frågans storleksordning eller betydelse i övrigt inte motiverat den snabba behandling, som här av departementschefen har förutsatts och som bevillningsutskottet har varit med om och vartill även riksdagen säkerligen kommer att nu medverka. Jag har velat ha denna min uppfattning framförd till kammarens protokoll.

För övrigt har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets betänkande.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag skall inte säga så många ord i denna fråga.

Jag måste ju medge att herr Elofssons farhågor för de ogynnsamma verkningarna vid en förhöjd spritbeskattning givetvis kunna ha sitt berättigande. För ögonblicket är dock faran, skulle jag tro, mycket liten — det finns ju för tillfället knappast råvaror disponibla för att idka en lönnbränning, som något nämnvärt kunde spela in i beskattningsavseende. Men onekligen bli de sociala yttringarna av en sådan trafik av helt annat värde och annan valör än de förlorade skattebeloppen. Detta är olägenheter, som man får dragas med och som inte avvärlas genom att man avstår från att ytterligare öka spritskatterna med en fattig krona.

Vad beräffar herr Velanders anförande måste jag även säga, att det givetvis ligger något i vad han sagt. Den snabba behandlingsmetoden i och för sig är ju mycket osympatisk. Faktum är ju att riksdagens ledamöter bli så gott som avhända sin, inte motionsrätt, men motionsmöjlighet i en fråga som denna. Inte dess mindre var ju den ärade talaren på det klara med att man i alla fall inte utan alltför stora olägenheter absolut kan hålla på en reguljär ordning, när det gäller takten av behandlingen. Man kan ju tvista om huruvida det här föreliggande fallet är av den betydelse, att det påkallar en snabb behandling. Man hade givetvis kunnat skjuta på detta ärende, men jag tror att olägenheterna i detta fall inte äro värre, än att man kan dragas med dem.

Vad angår den rättvisesynpunkt, som här betonats, nämligen att man genom att på detta sätt klippa av mitt i månaden avhänder dem, som inte ha tagit ut sin ranson, möjligheten att slippa undan skattekronan, vill jag säga, att detta ju inte kan ha så fruktansvärda verkningar. Med den knappa tilldelning som nu äger rum, d. v. s. maximum tre liter i månaden, skulle det betyda ett straff på hela tre kronor för dem, som ännu inte tagit ut något av sin månadsranson. Tre kronor är ju också pengar, men i en tid, när vi utan att kunna göra mycket däråt och gudskelov utan alltför stark klagan från människornas sida måste när det gäller livsförnödenheter dragas med prislägen, som äro ofantligt mycket högre än de normala och högre än vad spriten kommer att betinga genom påläggandet av denna krona, då tycker jag att man med stort jämnmod skulle kunna ta den olycka, som följer av att man får ge staten en eller annan krona mera, därför att man inte tagit ut sin spritranson,

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

innan de nya skattesatserna trätt i kraft. Och dess hellre bör man kunna göra detta, herr talman, som det ju knappast — jag säger avsiktligt *knappast* — kan anses vara lika nödvändigt att ta ut spritkvantiteten, som att förse sig själv och hemmet med nödvändighetsvaror för den allmänna livsföringen, vilka kräva ofantligt mycket högre prisutlägg än vad det här kan bli fråga om.

Om man nu skall väga dessa rättvisesynpunkter på guldväg, kommer det givetvis att bli utslag för ett, låt mig gärna kalla det orättvist förfarande. Men skola vi i vår skattelagstiftning vara lika samvetsgranna på alla andra områden, komma vi sannerligen inte ur fläcken.

Jag tycker, herr talman, att de starkare skälen tala för detta snabba förfarande, och mycket må vara förlåtet därigenom att man i dessa nödtider kan tillföra statskassan en slant mera. Härtill vill jag endast tillägga, att skulle det nu visa sig, att det genom driftsförbilligande åtgärder på ett eller annat sätt, vilka möjligheter jag inte kan bedöma, skulle gå att få in ytterligare belopp, föreställer jag mig att det i statskassan finns plats även för dessa slantar. Det kanske även vore skäl att erinra om att en del av dessa kostnadsbelopp, som här äro angivna, inte konsumeras i form av omkostnader, utan att avsevärda belopp vid sidan av skatten inlevereras till statsverket som vinst. Även detta har ju sitt värde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Ohlin: Herr talman! I likhet med herr Velander anser jag att det är ganska olyckligt, att denna skattehöjning genomföres mitt i månaden. Visserligen kan man ju hålla med utskottets ärade ordförande om att det inte har så fruktansvärda verkningar, men å andra sidan är principen om rättvisa i beskattningen så viktig, att den väl bör respekteras, om man inte kan påvisa, att det är några nämnvärda fördelar att vinna genom att avvika från den, och det förefaller mig, som om det inte har kunnat påvisas några sådana fördelar i detta fall. Man skulle ju mycket väl ha kunnat genomföra denna skattehöjning vid ett månadsskifte, t. ex. vid det senaste månadsskiftet, i vilket fall inkomsten för statskassan blivit större.

Men, herr talman, det som föranledde mig att begära ordet var närmast en annan sak. Den bedömning av alkoholbeskattningens och prisstegringens inverkan på konsumtionen, som förekommer i den kungl. propositionen, närmast i kontrollstyrelsens utlåtande och från vilken finansministern ju inte tagit avstånd, förefaller mig i någon mån diskutabel. Med hänsyn till att detta spörsmål kan få aktualitet längre fram, tillåter jag mig säga några ord därom.

Jag vill då först uttala det önskemålet, att om detta skattespörsmål en annan gång kommer på riksdagens bord, den kungl. propositionen då måtte innehålla mera av analys rörande erfarenheterna dels i Sverige och dels i vissa främmande länder angående den inverkan på konsumtionen som hittillsvarande pris- och skattehöjningar haft. Det är nämligen möjligt att belysa den saken genom jämförande statistik, så att man kan i ganska hög grad begränsa ovissheten rörande förbrukningens priskänslighet, även om det är fullt klart att man aldrig kan komma till några bestämda slutsatser rörande framtiden. För min del har jag av ett studium av både svenskt och utländskt material, som gäller några med Sverige någorlunda jämförbara länder, kommit till den slutsatsen, att vid prishöjning på alkoholdrycker konsumtionen avtager procentuellt mindre, än priset stiger. Med andra ord, köparna använda ett sammanlagt större penningbelopp på att inköpa sådana drycker, när priset stiger. Om man skall ange någonting om sambandet mellan prisstegringen och konsumtionsnedgången, skulle man såsom ett mycket grovt mått kunna säga, att erfarenheten här i Sverige hittills närmast pekar på att om priset höjes med ett

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

visst procenttal, går konsumtionen ner, inte med samma procenttal utan med ett omkring hälften så stort. En prisstegring på 10 procent skulle alltså föranleda en konsumtionsminskning på någonting sådant som 5 procent under i övrigt lika förhållanden. Såvitt jag vet, har man inte anledning att räkna med någonting annat än att denna förbrukningens reaktion vid en fortgående prishöjning är någorlunda jämn och inte utsatt för några häftiga språng. Konsumtionskurvan eller efterfrågekurvan förefaller alltså att vara relativt kontinuerlig. Men man får naturligtvis göra ett undantag, åtminstone tillfälligt, om priset passerar en gräns, som har ett särskilt psykologiskt inflytande, t. ex. tiokronorsgränsen, som ju kontrollstyrelsen fäster stor vikt vid, när det gäller det renade brännvinet.

Om man nu frågar: hur bedömer kontrollstyrelsen och tydligen även finansministern frågan om skattehöjningarnas verkan i nuvarande läge? Jo, man säger att om skatten höjes och priset med 50 öre, så kommer detta inte alls att påverka konsumtionen, men om man höjer med ytterligare 50 öre, går konsumtionen ned med 3 procent, och om man höjer med ytterligare en femtioöring, skulle konsumtionen gå ned med ytterligare 7 procent eller sammanlagt 10 procent.

Vad nu beträffar den ståndpunkten, att man kan höja 50 öre utan att konsumtionen alls beröres, förefaller den mig ganska märklig, ty i så fall skulle man kunna höja 50 öre nu och sedan ytterligare 50 öre om något halvår, utan att konsumtionen alls skulle gå ned. Vi ha nämligen redan haft så många både stora och små höjningar, att man saknar anledning förmoda att vi skulle ha kommit precis i det läget, att 50 öre men inte mer kan folk smälta utan att minska konsumtionen. Poängen i kontrollstyrelsens motivering torde vara en annan, nämligen att 50 öre är så litet, att folk egentligen inte märker det. Resonemanget påminner mig om det, som fördes i en bekant tentamenshistoria, när professorn frågade studenten, hur det kunde komma sig, att flugorna kunde gå i taket. Kandidaten rev sig i håret och svarade sedan: »Jo, se, de äro så rysligt, rysligt lätta.» Det förefaller, som om kontrollstyrelsen menade att 50 öre är så litet, att det inte märks, men går man därutöver så märks det.

Såvitt jag kan förstå, är denna ståndpunkt, att om man tar ett litet steg, har det ingen vidare verkan och att man därför genom att ta två små steg skulle i längden uppnå ett annat resultat än genom ett större steg, icke hållbar. Det kan endast vara fråga om rent tillfälliga reaktioner. Eller är det verkligen någon som tror att vi med det i dag gällande priset skulle haft en helt annan konsumtion, om priset 1939—1940 hade höjts i t. ex. två omgångar i stället för att höjas kraftigt i en enda omgång på hösten 1939? Tror någon att konsumtionen 1942 är beroende av om folk erinrar sig, att priset tidigare höjts med smärre steg eller med större? Jag förmenar att verkan av höjningsmetoden i regel är rent tillfällig och därför inte förtjänar något större beaktande.

Kontrollstyrelsens och finansministerns uppfattning att om man höjer skatten med 1 krona, vilket innebär en genomsnittlig prishöjning på alkoholdryckerna med ungefär 9 procent, kommer konsumtionen att gå ned med endast 3 procent, förefaller mig att vara »optimistisk», om jag så får uttrycka det, ur statskassans synpunkt. Man har väl snarast, om man utgår från hittillsvarande erfarenheter, anledning tro att konsumtionen kommer att gå ned något mera, såvida här inte inträffar någon inkomstökning, som ju alldeles oberoende av priset har en tendens att öka inköpen. Jag har därför den uppfattningen, att man får räkna med att en skattehöjning med 1 krona knappast kommer att ge så mycket som de 17 miljoner kronor, varmed finansministern räknar.

På motsatt sätt förhåller det sig med prishöjningen på 1.50 kronor, vilket

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

är en prishöjning på ungefär 14 procent. I detta fall räknar kontrollstyrelsen plötsligt med en så stor nedgång som 10 procent i konsumtionen. Det förefaller mig, som om man hade anledning förmoda, att denna konsumtionsnedgång skulle bli mindre än vad styrelsen anser. I så fall skulle denna skattehöjning ge ett högre belopp än de 12¹/₂ miljoner kronor, som kontrollstyrelsen och finansministern tyckas räkna med. Jag kommer därför till den slutsatsen, att det är mycket troligt, att en skattehöjning med 1.50 kronor skulle ge statskassan mer pengar än en skattehöjning med 1 krona, visserligen kanske inte omedelbart, då människorna, som jag ju sagt, förmodligen rent tillfälligt reagera ganska hårt inför överskridandet av en sådan gräns som tiokronorsgränsen, men så småningom. Men därvidlag kan det naturligtvis råda delade meningar. — Vad jag här vill framhålla såsom varande avgjort sannolikt är att, när man väl passerat en sådan prisgräns som tiokronorsgränsen, blir konsumtionen åter relativt litet känslig för en prisstegring. Erfarenheten lämnar inte, i varje fall om man tar erfarenheten från andra länder, såvitt jag vet, något stöd för den uppfattningen, att priskänsligheten hos förbrukningen skulle bli en helt annan, när man kommer upp till ett pris av 11—12 kronor än när det är under 10 kronor. Den uppfattningen saknar i varje fall grund — om den nu har legat under utskottsutlåtandet och propositionen, vilket förefaller vara ganska ovisst — att nu den skatt och det pris har nåtts, som ger maximum av inkomst åt statskassan.

Därmed har jag, herr talman, inte velat uttala någon som helst mening om huruvida det i framtiden kan bli anledning att ytterligare höja alkoholbeskattningen, ty det saknar man ju anledning att nu ta ställning till. Det blir väl närmast den statsfinansiella utvecklingen, som där blir avgörande. Men jag har velat markera, att den, som nu accepterar den kungl. propositionen, därför inte har bundit sig för den uppfattningen, att nu de skattesatser ha blivit nådda, som ge ett maximum av skatteinkomster.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När bevillningsutskottets ärade ordförande säger, att en fattig krona inte gör så mycket, vill jag erinra honom om att denna merutgift på en fattig krona drabbar just de fattiga.

Till herr Velander, som talade om att den, som motsatte sig Kungl. Maj:ts förslag, måste anvisa andra utvägar för att skaffa statskassan motsvarande inkomst, vill jag säga att jag ju gjorde det i mitt första anförande. Jag sade att man kunde modernisera vin- och spritcentralen och övriga organisationer på detta område efter nutida krav. Jag tror att finansministern skulle få in ganska många miljoner i sin kassa, om så skedde.

Jag blev rätt häpen, när jag i går vände mig till kontrollstyrelsen beträffande vissa siffror och påpekade att i den kalkyl vi fått stod upptagen en handelsvinst av 80 öre per liter. »Ja», svarade man mig, »det är en summa som stått där i tjugu år, och den ändra vi inte på.» Är allting lika omodernt på detta område, tror jag tiden är inne att börja tänka på att modernisera hela organisationen litet grand. För övrigt tror jag inte att finansministern skulle vilja vara med om att andra näringsidkare och företagare räknade med en handelsvinst, motsvarande 80 öre per liter, även om de liksom vin- och spritcentralen levererade in vinsten till statskassan vid årets slut. Jag tror inte att finansministern, med den skicklighet han besitter, skulle acceptera ett dylikt erbjudande från några andra företag. Jag tror således att man skulle kunna vinna ganska många miljoner genom en modernisering här.

Jag vill dessutom påpeka att så höga som spritpriserna nu äro, behövs inte längre det oerhört dyrbara kontroll- och restriktionssystem som vi ha. I Dan-

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)
mark t. ex., där spriten visserligen kanske är något dyrare än hos oss för närvarande, har man i varje fall inte ett sådant dyrbart kontrollsystem som här. Det hela kontrollerar sig självt. Jag tror att starka skäl föreligga för en översyn av hela frågan, och att det skulle visa sig att det finns många miljoner att plocka in till statskassan.

Friherre De Geer: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt, men det är två synpunkter som framförts här, som jag inte kan underlåta att för min del instämma i.

Jag åsyftar först och främst den av herr Elofsson väckta gamla frågan om de stora omkostnaderna för spritmonopolets olika organ. Jag har varit med om många strider i riksdagen om den frågan, men jag har tyvärr aldrig märkt att man kommit nämnvärt framåt i den riktning, som herr Elofsson nu ånyo talat för. Jag är övertygad om att finansministern skulle göra en utomordentligt stor och god gärning, om han ville gripa sig an lika energiskt med att minska monopolets omkostnader, som han gripit sig an med många andra uppgifter. Det är ju modernt nu att i viss mån höja varupriserna för konsumenterna, medan man samtidigt är ganska snål, när det gäller producentpriserna, men jag har aldrig kunnat märka att man med särskilt stor energi sökt följa den linje, herr Elofsson anvisade, på detta område, d. v. s. att minska omkostnaderna. Liksom herr Elofsson tror jag att här vore mycket pengar att vinna. För övrigt undrar jag, om inte egentligen kammarens majoritet håller med herr Elofsson i den saken.

Den andra synpunkt, som jag för min del inte kan underlåta att instämma i, framfördes av herr Velander. Han påpekade att det inte kunde vara riktigt att denna prishöjning skall beslutas så plötsligt, att en del människor bli litet orättvist behandlade. Det har ju framhållits av bl. a. bevillningsutskottets ärade ordförande att det inte gäller mer än högst 3 kronor i merutgift för dem. som försummat att tidigare under månaden taga ut sin spritranson. Men de tre kronorna äro väl inte så cerhört betydelsefulla för den svenska statens knappa kassa, att man inte kunnat skipa litet rättvisa och ordnat så, att denna plötslighet inträffat vid något månadsskifte. Jag tror visserligen att svenska folket nu är vant vid allehanda överraskningar och oväntade åtgärder, när det gäller ransoneringar och sådant, vilka kanske äro nödvändiga, men nog förefaller det åtminstone mig önskvärt att man, om spritpriset någon gång framdeles åter skulle komma att höjas, ordnade det så, att inte någon onödigt orättvisa drabbar en del medborgare.

Herr Velander: Herr talman! Liksom herr Elofsson kan jag nog tänka mig att en omläggning av vin- och spritcentralen och andra organisationer. verk samma på spritdistributionens område, kan ge en hel del, men herr Elofsson föreföll mig dock vara väl optimistisk, när han trodde sig på den vägen kunna inhösta så mycket pengar, som lekte honom i tankarna. Det vore emellertid enbart lyckligt, om man på den vägen verkligen kunde åt statskassan vindicera så stora belopp. Jag förutsätter också, att man kommer att följa herr Elofssons anvisningar, men jag antar, att, även om man därigenom skulle vinna en hel del, blir konsekvensen därav ingalunda en sänkning av spritskatterna. Jag misstänker nämligen, att man behöver både vad de höga spritskatterna ge och vad som kan vinnas genom en reduktion av omkostnaderna på sprithanteringens område.

I anledning av herr Ohlins uttalande vill jag säga, att vi inom utskottet voro mycket intresserade just av de problem, herr Ohlin här vidrörde. Vi ställde oss sålunda den frågan, om det verkligen kunde vara möjligt att en

Ang. höjning av omsättningskatten å spritdrycker. (Forts.)

höjning av spritskatten med 1 krona 50 öre för liter skulle ge väsentligt mindre i inkomst än en höjning med 1 krona. Man kan också ställa sig frågande till, om beräkningarna beträffande femtioöringen hålla streck. Men just på grund av den snabbehandling, som var avsedd för propositionen och som beskärdes densamma, fanns det ingen möjlighet att fördjupa sig i dessa spörsmål.

Utskottets ärade ordförande har här, såvitt jag förstod honom rätt, direkt uppmanat till ytterligare höjningar av spritskatterna. Jag tycker dock, att det är väl tidigt att redan i detta sammanhang komma med sådana uppslag. Det är möjligt, att det låter sig göra att taga ut än mer pengar på den vägen — kanske man också blir tvingad därtill — men inte bör man väl i det ögonblick, då en icke oväsentlig höjning av spritskatten skall beslutas, rekommendera ett ytterligare framträngande efter den linjen. Det kanske inte heller är taktiskt lämpligt att göra det. Jag misstänker, att sådana uttalanden lätteligen kunna föranleda till bl. a. ett så effektivt utnyttjande av motboksransonerna som möjligt i fortsättningen; och detta var väl i alla fall, med den inställning till nykterhetsfrågan som är utskottsordförandens, icke hans avsikt.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag vet inte om jag yttrade mig på ett sådant sätt, att det gav anledning att tro att jag förordade en fortsatt skärpning av spritbeskattningen, men även om jag inte yttrade mig på det sättet, så vidgår jag gärna, herr talman, att jag hade det i tankarna. Och det kanske anses vara lika felaktigt.

Jag föranleddes att begära ordet, när det här talades om ett förbilligande av vin- och spritcentralens driftskostnader. Jag föreställer mig att herr Elofsson i det uttalandet inbegrep även kostnaderna för vårt kontroll- och distributionssystem, som inte faller inom ramen för vin- och spritcentralens verksamhet men ingår i hela restriktionsväsendet. Jag håller för troligt att det skulle gå att förenkla detta så avsevärt, att det inte skulle betinga några nämnvärda kostnader, men då står man inför nödvändigheten att tillämpa ett system, som herrarna inte tyckas vara benägna för, nämligen att fördyra spriten så mycket, att restriktionsmomentet ligger i själva priset. I annat fall måste man ha ett system som arbetar så kostsamt som det nuvarande. Jag tvivlar nämligen på att man här i landet skulle våga förenkla distributions- och restriktionssystemet så, att man gjorde några nämnvärda besparingar, utan att som motvikt tillämpa det system som vi i allmänhet kalla det danska. För min egen del tror jag att ett sådant förfarande har sina fördelar. Det har naturligtvis också sina olägenheter, men jag har, då jag under årens lopp sysslat med detta problem, kommit till den uppfattningen, att det kanske i längden hade varit gagneligast, om man sökt övergå till det s. k. danska systemet. Men det innebär väsentligt högre spritpriser än det här är fråga om, åtminstone när det gäller de enklare spritvarorna. Och det är ju det herrarna väja för.

Detta problem lämpar sig i varje fall inte att taga upp till diskussion nu, och jag vill därför inte närmare ingå på det. Jag tror att den föreslagna åtgärden för dagen är den klokaste. Jag ber emellertid, herr talman, att få säga några ord också med anledning av herr Ohlins anförande.

Jag delar herr Ohlins uppfattning att de kalkyler eller gissningar, som återfinnas i propositionen, äro en smula underliga. Den minskning av konsumtionen, som enligt kontrollstyrelsens syn på saken kunde väntas vid en skattehöjning med 1 krona 50 öre, tror jag för min del är för rundligt tilltagen. Det visade sig också vid genomförandet av 1939 års skattechöjning, då man räknade med en minskning från dåvarande 32 miljoner konsumtionsliter till 26 miljoner, att denna inte inträffade. Konsumtionen sjönk inte lägre än till 29.5 miljoner liter. Även där höll sig kontrollstyrelsen på, lät mig gärna kalla det

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)
den säkra sidan. Jag är alldeles övertygad om att en prishöjning nu med 1 krona 50 öre ingalunda skulle — dess värre ur min synpunkt — nedbringa konsumtionen med 10 procent, utan med åtskilligt mindre. Jag vet inte, om det är möjligt att göra någorlunda tillförlitliga beräkningar härav på någon sorts vetenskaplig väg. Jag tror att erfarenheten får utvisa, hur det kommer att gestalta sig med konsumtionen efter den nu föreslagna skattehöjningens genomförande. Och jag säger gärna ut det, herr Velander, att om det skulle visa sig att konsumtionen tål ett så kraftigt pålägg som ytterligare någon krona, har man ju inte förlorat möjligheterna att utnyttja den skattekällan. Men det blir ju ett bekymmer som man får ta, när den dagen kommer.

Jag tror också att herr Ohlin har fel, då han menar att små och successiva skattehöjningar skulle ha en menligare inverkan än om skatten höjs med större belopp i taget. Jag tror nog att någon sanning ligger uti påståendet, att därför att flugorna äro så lätta, kunna de gå i taket; två femtioöringar skrämma mindre, om man lägger på dem med litet mellanrum, än om det sker på en gång. Människorna ha lätt att vänja sig, och man märker ju i våra dagar att de vänja sig vid tunga pålagor, om dessa inte komma i alltför stor dosis på en gång.

Men även det där är ju spekulationer, som jag inte tycker ha något sammanhang med den i dag föreliggande frågan. Vi få låta oss nöja med det framlagda förslaget och se, hur det verkar, och lära av detta för framtiden.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Jag vill personligen deklarerera, att jag betraktar spriten som en umbärlig vara och att en prishöjning med hänsyn till konsumenterna inte är så farlig. Men man kan på frågan anlägga andra synpunkter, som jag betraktar såsom mycket viktigare. Jag tänker på de ökade riskerna för lönnbränning, smuggling och illegal sprittrafik överhuvud taget.

Jag delar herr Velanders uppfattning att herr Elofsson nog har uppskattat de besparingar, som skulle kunna göras inom distributionsorganisationen, mycket optimistiskt. Om jag bortser från lokalhyror, frakter o. dyl. är det ju väsentligen personalkostnader som man här har att räkna med. Frågan är alltså, om personalen har för höga löner eller om den är för stor.

Jag känner inte till förhållandena mera allmänt just nu, men för någon tid sedan hade jag tillfälle att rätt ingående studera dessa personalkostnader, och jag fick inte det intrycket att det i stort sett förekom för höga löner inom dessa spritdistributionsföretag.

Vad beträffar frågan, om man har onödigt stor personal, vill jag säga att det är två omständigheter som göra att man verkligen har en mycket stor personal, större än man skulle behöva för att i ett monopoliserat företag med minsta möjliga apparat se till, att kunderna överhuvud taget finge köpa sprit.

Detta förhållande beror först och främst på den kontroll, som utövas över spritförsändningarna till och från alla de olika företagen. Det är en inre kontroll, som är nödvändig för att personalen inte skall frestas till illegala operationer av något slag, t. ex. att slå vatten i brännvinet, slå sönder flaskor o. s. v. Den kontrollen är naturligtvis dikterad inte endast av ekonomiska hänsyn. Men jag betraktar det verkligen såsom synnerligen viktigt att man gör vad man kan för att skydda den personal, som handskas med våra spritdrycker, från de frestelser den kan möta i sitt arbete och vilka resultat de äldre av oss här säkerligen minnas från den tid då sprithandeln var fri. Jag kan som ett exempel på de säkerhetsåtgärder, som man nu vidtar, nämna att man numera inte skickar brännvinet från huvudlagren på fat och tappar det på ort och ställe, utan det tappas centralt och skickas ut i flaskor, vilket helt naturligt fördyrar distributionen ganska betydligt.

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

Den andra omständigheten som gör, att man behöver ha en stor personal, är att man skall upprätthålla ett ransoneringssystem, Brattssystemet, och inte tillämpar det danska systemet. Vad den frågan beträffar, är jag inte beredd att ta så lätt på den som herr Elofsson gjorde, då han förklarade att något ransoneringssystem inte längre behöves, därför att det hela skulle sköta sig självt med de höga spritpriser som nu gälla. Jag tror inte att man bör frångå ett sådant system under en tid som den nuvarande, då förhållandena äro så speciella på grund av vår avspärning, vilken t. ex. omöjliggör smuggling, och till följd av bristen på råvaror.

Personligen har jag den uppfattningen att inte heller de herrar, som tro att man kan höja spritskatten ytterligare, räkna rätt, i varje fall inte för en längre period än den, varunder råvarutillgången är knapp och man inte behöver räkna mycket med smuggling. Jag skulle tro att när det blir tillgång till råvaror och smuggelsprit, får man sänka spritskatterna alldeles oavsett om man önskar visa någon omtanke om konsumenterna eller inte. Jag delar herr Bärge's uppfattning att de skador, som åstadkommas genom illegal sprithantering, ha oerhört mycket större betydelse än de kostnader man behöver lägga ned på åtgärder för att så långt det nu går motverka densamma. Dit hör bl. a. att man avstår från sådan skatt, som kan verka stimulerande på t. ex. lönnbränningen. Jag har i mycket livligt minne förhållandena under förra kriget, då det ju närmast rädde brist på sprit och då en lönnbränning av mycket fruktansvärd omfattning förekom i mina hemtrakter. Där fanns en lönnbrännare, som landsfiskalen kunde resa till praktiskt taget en gång i veckan och beslä med illegal hantering. Jag skulle kunna anföra ännu mycket mer drastiska exempel på den saken.

Jag tror således, herr talman, att det är klokast att behandla dessa frågor såsom de provisorier de enligt min mening på grund av tidsförhållandena äro.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag vill endast med några ord bemöta herr Björnsson.

Vad beträffar frågan, huruvida personalen har för mycket betalt eller ej, har jag inte dragit fram några siffror om den saken. Men jag skulle vilja säga herr Björnsson att jag har låtit mig berättas att chefen för vin och spritcentralen har en lön som ligger omkring 50,000 kronor. Jag undrar, om inte där skulle kunna tagas några tiotal tusen kronor åt statskassan. Det är inte småsummor det rör sig om här. Och det gäller ju blott en enda tjänsteman inom detta halvstatliga företag.

Dessutom vill jag säga, att om jag fick nagelfara kalkylerna vid vin- och spritcentralen och de övriga institutionerna på detta område lika noggrant som man går till väga gentemot oss jordbrukare, när vi skola leverera råvaran, då vi kunna få underhandla ett par dagar om varje tiondels öre, som vi skola få betalt, skulle jag kunna åtaga mig att samla in många miljoner åt finansministern på det området.

Herr Björnsson anser att personalen måste vara stor och ha bra betalt för att inte komma i frestelse. Jag vill inte yttra mig om vilka frestelser personalen kan vara utsatt för, men de, som finge sluta, om man minskade personalen, kunde ju inte komma i någon frestelse.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag har inte tillräcklig kännedom om vilka löner spetsarna inom dessa distributionsföretag uppbära för att kunna inrå på den frågan, men även om det skulle finnas en chef, för vilken man kunde pruta ned lönen med både tio och tjugu tusen kronor, så finns det säkerligen inte allt för många. Om man kunde tolka mitt yttrande så, som jag har skäl att

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)
tro att herr Elofsson gjorde, nämligen att personalen i allmänhet har höga löner för att inte utsättas för frestelser, så måste jag ha uttryckt mig ovanligt illa. Jag menade att det drar en hel del omkostnader att kontrollera personalen rent internt, men jag sade uttryckligen att jag hade intrycket att personalen i stort sett icke har för mycket betalt i jämförelse med vanlig civil lönestandard. På den tid då jag tog del av dessa förhållanden på rätt många platser, fanns det nog inte många disponenter, d. v. s. verkställande ledamöter i spritförsäljningsbolag, som hade en lön på 10,000 kronor, och kassa- och expeditionspersonalen hade inte överdrivet höga löner, och den har det alltjämt inte. Det är dock lönerna för det stora flertalet anställda som betyda något i detta sammanhang. Det finns inte så många chefer att man genom att sänka lönen för dem med tio tusen kronor var skulle kunna få ihop de 8 miljoner, som herr Elofsson ställde i utsikt.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag räknade inte med att man skulle få in de miljonerna enbart på löneområdet, utan jag sade att jag var säker på att där kunde plockas in många tiotusentals kronor. Herr Björnsson har nog missuppfattat mig litet därvidlag.

Herr Linderot: Herr talman! Det fattas en synpunkt i denna diskussion. Jag hade absolut inte tänkt yttra mig, så mycket mindre som jag är motståndare till söndagsarbete, men då denna synpunkt inte framförts, tvingas jag att begära ordet för att lägga den till diskussionen.

Frågan, hur mycket man kan beskatta spriten, innan folk börjar köpa för litet sprit här i landet, vilket spörsmål professor Ohlin närmast ställde under diskussion, tycker jag är så fullständigt oväsentlig att jag inte vill gå in därpå. Sådant fattar jag närmast som intellektuell frisksport, som absolut inte har någon betydelse för hela detta ärende.

Det väsentliga här, vilket inte berörts i debatten, är den politiska och, om jag får lov att uttrycka mig så, statsmoraliska sidan av denna skattefråga. Tidigare fanns en ledamot här i kammaren, som aldrig försummade ett tillfälle att taga upp speciellt den moraliska sidan av statens sprithantering till diskussion. Han finns inte mera här i kammaren, och jag har inte tänkt att fylla hans tomrum, då jag alltid egentligen var motståndare till hans meningar. Jag ville alltså påtala och ännu en gång upprepa vad jag vid tidigare tillfällen har sagt rörande den statliga inkomstkälla som spritskatten utgör. Det är ju faktiskt så, att staten till högst väsentlig del åstadkommer balans i budgeten just genom försäljning av sprit och genom den skatt, som är lagd på spritdryckerna. Staten blir sålunda ovillkorligen intresserad av att folk dricker sprit, och ju mera pengar staten tar in på spritskatten, desto mera intresserad blir staten av att spritbruket icke upphör bland det svenska folket. Jag kan inte begripa, att så prominenta nykterhetsmän, som dock finnas här i kammaren, icke med ett ord beröra denna sida av saken, att de icke taga till orda emot detta absolut omoraliska, som staten gör sig skyldig till, då den baserar en icke oväsentlig del av sina finanser på att folk skall dricka sprit. Jag hade trott att någon här i dag skulle taga upp just denna syn på spörsmålet. Då detta inte är gjort, vill jag ändå införliva den med protokollet.

Här skall man nu ta av de fattiga, ty det är faktiskt de fattiga här i landet, som ha känning av denna beskattning. De köpa den billigaste spriten. De ha kanske inte något annat glädjeämne än att få ut sina två liter i månaden, eller vad det nu kan vara.

Man replikerar omedelbart, att detta är fullkomligt onödigt. De fattiga skola inte köpa sprit. Ja, det kan man säga; det är riktigt att de fattiga inte skola köpa sprit och inte de rika heller, ty det är en skadlig sed att folket använder

Ang. höjning av omsättningsskatten å spritdrycker. (Forts.)

starka drycker. Men, mina herrar, detta upphäver icke faktum, nämligen att spritbruket i Sverige är en mycket allmän osed. Alldeles säkert ha många här i kammaren denna skadliga vana. Då är frågan, om staten verkligen skall basera sina finanser på en skadlig folksed, så att man t. o. m. måste syssla med sådana utstuderade beräkningar som exempelvis herr Ohlin gjorde här i dag angående hur mycket man kan klämma ut av alkoholdjävulen utan att behöva riskera någon finansiell skada för staten.

Jag har alltså, herr talman, begärt ordet bara för att opponera mot själva principen i spritbeskattningen. Staten borde bemöda sig om att få spritbruket att upphöra. Vare sig man använder sprit själv eller inte, kan man icke förneka att det är den enda förnuftiga ståndpunkten, som staten bör intaga. Ty staten kan icke ha intresse av att dess medborgare använda sprit. Men här går staten den rakt motsatta vägen. Staten får ett direkt intresse av att förhindra, att folk slutar dricka sprit, ty annars skulle staten få dåliga af-färer.

Jag måste alltså vidhålla, att hela systemet med denna beskattning är moraliskt förkastligt ur statens synpunkt och politiskt oriktigt, och jag yrkar därför avslag på propositionen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 65, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 7—9, första lagutskottets utlåtanden nr 9—11, andra lagutskottets utlåtanden nr 9—11, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 6—9 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtanden nr 8 och 42—46 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 6 skola i nu angiven ordning uppföras främst bland 2 gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till kammarens nästa sammanträde.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Herr *Holmbäck* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar.

Motionen bordlades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 17 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 110, angående ytterligare anslag till sjömättingsändamål för budgetåret 1941/42;

nr 190, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 191, med förslag till lag angående rätt för länsstyrelse att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om förvaring av sparbanks värdehandlingar;

nr 192, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; samt

nr 193, med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 70, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Holmbäck* m. fl. väckta motionen, nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 110 och 190—192 bordlagda, varemot propositionen nr 193 nu hänvisades till behandling av lagutskott.

Om anmärkning mot en ledamot av statsrådet.

Herr **Brandt** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Det är anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för justitiedepartementet, varom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skall uppgivas.

Jämlikt föreskriften i § 57 riksdagsordningen skulle detta yttrande tillika med ett av herr Brandt i sammanhang därmed avlämnat förseglat konvolut överlämnas till konstitutionsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs val av tolv ledamöter i andra särskilda utskottet. Därvid avlämnades 94 godkända valsedlar, alla med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Bärq, Johan,
» Björnsson,
» Johansson, Johan Bernhard,
» Forslund,
» Tjällgren,
» Ericson, Frans,
» Gabrielsson,
» Andersson, Elon,
» Eriksson, Carl,
» Eklund,
» Heiding,
» Velandér.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av tolv suppleanter i andra särskilda utskottet. Därvid avlämnades 87 godkända valsedlar, alla med partibeteckningen »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Ericsson, Herman,
» Svedberg,
» Carlström,
» Näsström,
» Aronsson,
» Olofsson,
» Nisser,
» Näslund,
» Helgesson,
» Björek,
» Elofsson, Gustaf,
» Hansson, Frans.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Sundvik* till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställt följande fråga: »Vilka åtgärder äro att förvänta till avhjälpande av det i riksdagens skrivelse nr 5 sid. 48 vid lagtima riksdagen 1939 anförda förhållandet, att person på grund av bestämmelser i epidemilagen och hälsovårdsstadgan utan att vara sjuk underkastas isolering och därigenom eller eljest lider intrång i sin näring?»

Ang. ersättning till icke sjuka personer, som underkastats isolering.

Ang. ersättning till icke sjuka personer, som underkastats isolering. (Forts.)

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Sundviks berörda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr Sundvik har frågat mig:

»Vilka åtgärder äro att förvänta till avhjälpan av det i riksdagens skrivelse nr 5 sid. 48 vid lagtima riksdagen 1939 anförda förhållandet att personer på grund av bestämmelser i epidemilagen och hälsovårdsstadgan utan att vara sjuka underkastats isolering och därigenom eller eljest lider intrång i sin näring?»

Under rubriken Vissa kostnader för allmän hälso- och sjukvård anförde jag i 1936 års statsverksproposition såsom föredragande departementschef:

Tvekan råder, huruvida ersättning skall kunna tillerkännas personer, som utan att vara sjuka likväl av läkare *misstänkas* föra smitta och på den grund blivit jämlikt epidemilagens föreskrifter underkastade observation och isolering. Anledningen härtill är främst att söka i vissa uttalanden av föredragande departementschefen och andra lagutskottet i samband med epidemilagens tillkomst, vari framhöllos de betänkliga konsekvenser, en principiell rätt till ersättning i dylika fall skulle kunna medföra för det allmänna. Fall hava emellertid inträffat, som göra det synnerligen önskvärt, att ersättning kan undantagsvis utgå även vid isolering av för smittfara misstänkta personer. Jag åsyftar härvid det förhållandet, att isolering ålägges personer i mycket knappa omständigheter, vilka personer på grund därav gå förlustiga arbetsinkomst eller nödgas underkasta sig utgifter. Självfallet skulle ersättning icke ifrågakomma i andra fall, än då vederbörande kommun icke skäligen bör hålla den isolerade skadeslös. Därest riksdagen icke har något att däremot erinra, torde Kungl. Maj:t få anses oförhindrad att i dylika ömmande fall från förevarande anslag bevilja ersättning i skälig omfattning för mistad arbetsförtjänst eller direkta utlägg till följd av påbjuden isolering eller annan inskränkning i vederbörandes näringsfång.

Statsutskottet framställde ingen erinran mot den föreslagna utvidgningen men ifrågasatte med anledning av motioner, om man icke borde gå längre i ersättningskyldighet, och anförde bland annat, att skäl syntes föreligga att till övervägande upptaga frågan om ersättning från det allmännas sida i samtliga fall, då personer på grund av bestämmelser i epidemilagen eller hälsovårdsstadgan utan att vara sjuka bli underkastade isolering eller lida intrång i sin näring. Utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t beaktade ifrågavarande spörsmål och vidtoge de åtgärder, som befunnos erforderliga. Statsutskottets uttalande i ärendet godkändes av riksdagen.

I anslutning till vad sålunda förekommit har Kungl. Maj:t beviljat ett mindre antal personer, beträffande vilka ömmande omständigheter förelegat, ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Under 1939 erhöles sålunda sex personer sådan ersättning och under 1940 två. I sju av dessa fall förorsakades isoleringen av barnförlamning, i ett av scharlakansfeber. Åtta ansökningar ha under 1939—1940 avslagits. Under 1941 har endast ett ersättningsärende underställts Kungl. Maj:t.

Av de nio ansökningar, som under åren 1939—1941 avslagits, ha två avsett personer, som själva insjuknat; ersättning i denna ordning utgår emellertid allenast till friska personer, som gjort ekonomisk förlust på grund av påbjuden isolering. I två fall ha ansökningar från biografägare, som fått stänga biografen under mötesförbud, avslagits.

Otvivelaktigt kan en med stöd av epidemilagen företagen isolering medföra svåra ekonomiska rubbningar för den enskilde. Jag känner mig emellertid alltjämt tveksam om lämpligheten att införa en generell ersättningsrätt i dessa

Ang. ersättning till icke sjuka personer, som underkastats isolering. (Forts.) fall. För närvarande finnas möjligheter till ingripanden i ömmande fall, och antalet avslagna ansökningar synes mig knappast tala för en ändrad ordning. På grund av vad riksdagen anfört i sin av frågeställaren återopade skrivelse följer jag givetvis utvecklingen med uppmärksamhet. Skulle det visa sig, att hittills tillämpad praxis ger otillfredsställande resultat, kommer jag att låta undersöka, på vilka vägar utvidgade ersättningsmöjligheter kunna skapas.

Herr Sundvik: Herr talman! Jag skall be att få uttala mitt tack till herr statsrådet för det snabbt erhållna svaret.

Inom den kommun, där jag hör hemma, har det under innevarande år förekommit en hel del fall av scharlakansfeber, som medfört, att familjeförsörjare ha fått lov att isoleras och på grund därav också mistat sin arbetsförtjänst. Det har av denna anledning framställts krav på kommunen att den skulle ersätta de förluster, som dessa familjeförsörjare måst lida genom att de icke kunnat utföra sitt vanliga förvärvsarbete. Det var med anledning av detta förhållande som jag framställde min fråga. Av svaret synes framgå, att det inte finns några större förhoppningar om att det skall bli någon väsentlig ändring i dessa förhållanden. Jag har dock den uppfattningen, att när en familjeförsörjare blir ålagd av samhället att hållas isolerad och sålunda mister sin arbetsinkomst, så skall han också få ersättning av samhället.

Herr statsrådet Möller: Jag vill endast meddela att det inte finns något hinder för kommunen i fråga att när vederbörande begära ersättning hänvisa dem till att söka sådan ersättning hos Kungl. Maj:t. Saken blir då prövad i vanlig ordning.

Det är här endast fråga om huruvida man skall införa en generell regel. Jag upplyste i mitt svar att det bl. a. var biografägare, som begärt ersättning för förluster, som de lidit på grund av ett mötesförbud. Sålunda ha exempelvis samtliga biografägare i Östersund under ett mötesförbud — jag vill minnas att det var en scharlakansfeberepidemi, som gick där uppe — begärt ersättning på grund av att de fått stänga sina biografier. Jag nämner detta som ett exempel på de svårigheter, som kunna uppstå, om man inför generella regler om ersättning. I detta fall hade ersättningen på grund av mötesförbudet säkerligen kunnat gå till åtskilliga tusen kronor för statsverket, även om man knappast kunnat anse att ett sådant ersättningsanspråk var rimligt. Det är därför jag menar att man åtminstone tills vidare skulle behålla regeln med prövning från fall till fall.

Jag har här en fullständig lista på alla dylika ärenden, som äro behandlade, och jag vågar påstå att i alla de fall, där det verkligen kunnat påvisas, att ömmande omständigheter föreligga, där ha vederbörande också fått ersättning. Men vi kunna ju inte ersätta dem, som inte inkommit med några ansökningar.

Herr talmannen yttrade: Efter överläggning inom talmanskonferensen får jag tillkännagiva, att riksdagsarbetet före och efter påskhelgen planerats på följande sätt: De sista arbetsplena före påsk hållas lördagen den 21 och tisdagen den 24 i denna månad, och i anslutning härtill hållas bordläggningsplena dagarna före angivna dagar, alltså fredagen den 20 och måndagen den 23 mars. Därefter kommer, såvida icke särskilda omständigheter påkalla annan anordning, intet plenum att hållas förrän torsdagen den 9 april, då riksdagsarbetet återupptages. Detta plenum den 9 april kommer att utsättas till kl. 2 e. m. och därvid anställas gemensamma voteringar, för den händelse voteringspropositioner för sådant ändamål dessförinnan blivit godkända. Seder-

mera hållas bordläggningsplena i vanlig ordning lördagen den 11 och tisdagen den 14 april samt arbetsplenium onsdagen den 15 april. Allt detta under förutsättning att intet oförutsett inträffar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående ytterligare anslag till sjömättningsändamål för budgetåret 1941/42.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 190, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 191, med förslag till lag angående rätt för länsstyrelse att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om förvaring av sparbanks värdehandlingar; samt

nr 192, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
riksarkivet.*

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43, dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 276,900 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat genomförande av vissa av besparingsberedningen förordade besparingsåtgärder beträffande riksarkivet, nämligen att en förste arkivariefattning skulle tills vidare vakanssättas och att en amanuensfattning under av besparingsberedningen angiven förutsättning tills vidare icke skulle återbesättas.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fr. Ström* m. fl. (I: 164) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Håstad* m. fl. (II: 104), vari hemställt, att riksdagen ville besluta, att den för riksarkivet i statsverkspropositionen avsedda besparingen under nästa budgetår 1942/43 skulle inskränkas till vakanssättning tills vidare av en förste arkivarietjänst.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för riksarkivet att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 284,300 kronor;

II. att motionerna I: 164 och II: 104 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»De av departementschefen förordade besparingsåtgärderna vid riksarkivet, innebärande vakanssättning tills vidare av en förste arkivarietjänst och indragning vid första uppkommande ledighet av en amanuensbefattning, biträdas av utskottet. Med den ståndpunkt utskottet sålunda intagit följer, att utskottet ställer sig avvisande till det i motionerna I: 164 och II: 104 framställda yrkandet.»

Reservation hade avgivits av herrar *Pauli, Lindström, Carlström, Sundberg, Emil Petersson, Holmdahl, Åqvist* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte — — — (lika med utskottet) — — — av 284,300 kronor;

II. att motionerna I: 164 och II: 104 måtte anses besvarade med vad utskottet i det av reservanternas förordade yttrandet anfört.

I reservanternas förslag hade det nyss återgivna stycket av utskottets motivering avfattats sålunda:

»Utskottet biträder departementschefens förslag om vakanssättning tills vidare av en förste arkivarietjänst vid riksarkivet. Beträffande åter förslaget om indragning vid första uppkommande ledighet av en amanuensbefattning vid arkivet har utskottet funnit, att övertygande skäl i motionerna I: 164 och II: 104 förebragts för befattningens bibehållande. Utskottet delar alltså motionärernas uppfattning, att besparingsåtgärderna nu böra begränsas till att avse allenast vakanssättning av ovannämnda arkivarietjänst. Med vad utskottet sålunda anfört torde motionerna I: 164 och II: 104 få anses besvarade.»

Herr Pauli: Herr talman! Under nuvarande statsfinansiella läge, vilket som vi alla veta har betydligt skärpts sedan förra året, måste givetvis besparingssynpunkterna tillmätas större vikt än vanligt. Vi komma också att i denna huvudtitel gång på gång möta ganska långt gående besparingskrav, särskilt sådana som äro framställda av den av regeringen tillsatta besparingsberedningen. Vissa av dessa krav ha tillmötesgåtts av departementschefen, andra icke. I vissa fall ha också skiljaktiga meningar uppstått beträffande sådana krav inom utskottet.

Här föreligger beträffande punkten om riksarkivet ett besparingsförslag ifrån beredningen, vilket godtagits av departementschefen. Det innebär dels vakanssättandet av en förste arkivarietjänst och dels indragandet av en amanuensbefattning. Förste arkivarietjänsten har redan blivit ledig, och utskottet har liksom departementschefen ansett att den tills vidare bör kunna vakanssättas. Från riksarkivets sida har man gjort invändningar mot båda dessa förslag och påvisat, att riksarkivet har svårigheter att reda sig även under nuvarande förhållanden. Riksarkivet kan därvidlag peka på ett uttalande av besparingsberedningen själv, som förklarar att det synes böra beaktas, att

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

riksarkivet hittills icke haft en personalkader, som under normala förhållanden kunnat betecknas som fullt tillfredsställande.

Emellertid ha vi inom utskottet icke velat taga upp någon strid angående vakanssättningen tills vidare av förste arkivarietjänsten. Tvisten gäller alltså blott den andra tjänsten. Det förhåller sig så, att under budgetåret 1942/43 kommer en andre arkivarietjänst att bli ledig. Om nu denna andre arkivarietjänst besättes med en amanuens inom riksarkivet, har det föreslagits att den sålunda ledigblivna amanuensbefattningen icke skulle återbesättas. Departementschefen har emellertid erkänt, att det ju ingalunda är säkert att det blir en amanuens just inom riksarkivet, som får denna arkivarietjänst. Han har därför inte i huvudtiteln kunnat inkassera den ifrågasatta besparingen, och i själva verket är det mycket ovisst huruvida denna besparing verkligen kommer att kunna göras. Dock får man ändå räkna med denna möjlighet.

Vad finns det då för skäl som kunna anföras emot det föreliggande förslaget i detta fall? Besparingsberedningen har särskilt pekat på att en viktig del av riksarkivets arbete, nämligen det som rör äldre historiskt material, tills vidare skulle kunna bedrivas med mindre aktivitet; man menar att därmed är inte någon större skada vållad. Det förhåller sig emellertid så, vilket man från riksarkivets sida påpekat, att det finns andra och mera så att säga aktuella bekymmer som riksarkivet har att tänka på än medeltidshandlingar och dylikt. Riksarkivet blev nämligen redan under förra kriget översvämmat av väldiga pappersmassor, som härrörde från de dåvarande kristidskommissionerna. Och det säger sig självt, att det också under den nuvarande kristiden produceras en oerhörd mängd handlingar av olika slag, som belamra ett betydande utrymme och som det närmast ankommer på riksarkivet att förvara eller också att gallra, i den mån man inte vill bevara alltsammans. Det har konstaterats, att materialet från förra kristiden enbart i förvaringskostnader dragit en summa av 30,000 kronor. Vi kunna tänka oss att det inte gärna kan bli billigare med det material som nu strömmar in. Därför har man satt i gång med ett arbete att gallra bland dessa papper, vilka inte alla kunna anses vara av den vikt, att de böra behållas för all framtid såsom material för historisk forskning. Det har tillsatts särskilda arkivsakkunniga, som ha denna uppgift om hand. Man skulle då kunna tro, att riksarkivet härigenom blivit befriat från detta arbete. Så är emellertid ingalunda fallet. Dels deltar riksarkivets chef i de arkivsakkunnigas arbete, dels ha arkivsakkunniga fått låna en tjänsteman från riksarkivet som sin sekreterare, och vidare är det uppenbart, att det i den mån gallringsplanerna bli färdiggjorda från de sakkunnigas sida blir riksarkivet, som får arbetet med att verkställa denna gallring.

Jag har med dessa ord velat påminna om att det långt ifrån förhåller sig så, som man från besparingsberedningens sida menat, att en kristid skulle kunna medföra en minskning i riksarkivets arbete. Det är alldeles tvärtom. Just en kristid tillför riksarkivet ökat material och ökat arbete. Om nu en indragning av en amanuens tjänst skulle kunna ske — vilket dock ingalunda är säkert, som jag redan har sagt — så kommer riksarkivet knappast att ha möjlighet att låna ut en av sina tjänstemän till arkivsakkunniga på det sättet, att han erhåller sin väsentliga lön från riksarkivet, vilket för närvarande sker. Då få de arkivsakkunniga själva se till att detta arbete blir utfört och bekostat. Under sådana förhållanden blir, så länge de arkivsakkunniga arbeta, denna besparing tämligen illusorisk, eftersom lönen till den ifrågavarande sekreteraren i alla fall måste bekostas av statsmedel — huruvida det sedan går på åttonde huvudtiteln eller på kommittéanslaget, kan ju inte anses spela någon större roll.

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

Jag har alltså velat framhålla: för det första att den besparing, som indragningen av amanuensbefattningen skulle medföra, är mycket tvivelaktig, eftersom det inte alls är säkert att det blir en amanuens inom riksarkivet som befordras; för det andra att riksarkivet mycket väl behöver den personal, som blir kvar, när förste arkivariefattningen vakanssättes, på grund av den ökade arbetsbörda, som jag här har angivit; och för det tredje, att även om amanuensbefattningen indrages, så blir i alla fall, så länge de arkivsakkunniga arbeta, besparingen skäligen illusorisk från statsverkets sida.

Av dessa anledningar, herr talman, tillåter jag mig betona, att det finns synnerligen starka skäl för den motion, som yrkar, att besparingen i detta fall inskränkes till vakanssättningen av förste arkivariefattningen och att det alltså icke sker någon indragning av en amanuensbefattning. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är en alldeles naturlig sak att det när besparingsberedningen kommer fram med förslag om vakanssättning eller indragning av tjänster måste finnas åtskilliga, som känna sig illa berörda, inte minst det verk över vilket besparingen skall gå ut. Men nog får jag säga, att det väl ändå är att betrakta som en sällsynt befogad besparingsåtgärd att i detta fall följa departementschefens anvisning.

Jag tycker för övrigt att det egentligen är en smula besynnerligt att i kammaren en fråga om vakanssättning av en amanuensbefattning, som är föreslagen av besparingsberedningen och som Kungl. Maj:t anslutit sig till, skall behöva tagas upp till en lång debatt. Jag har naturligtvis ingenting principiellt att invända emot att kammaren diskuterar amanuensbefattningar, om det sker i verkligt betydande fall och när verkliga värden stå på spel. Men herrarna hörde av herr Paulis anförande, att herr Pauli hela tiden var inne på den linjen, att det här var fråga om en tvivelaktig besparing. Att riksdagen således i en tvivelaktig historia av denna omfattning skall behöva taga upp en debatt för att stjälpå Kungl. Maj:ts förslag finner jag visst inte opassande — inga överord, för allt i världen! Men jag finner det inte precis nödigt och nödvändigt.

Gå vi sedan vidare i detalj — och gunås måste jag ju göra det också — in på herr Paulis argumentering, vad finner man då? De herrar som äro intresserade av saken kunna ju se på sidan 4 i utskottsutlåtandet vad det är fråga om. Det är fråga om att en förtänksam arkivering med hänsyn till gallringsbara handlingar på något längre sikt betyder en högst anseelig besparing. Det förnekar inte Kungl. Maj:t och det förnekar inte utskottet och inte jag heller. Så upplyses det vidare, att en kommitté är tillsatt för dessa gallringsfrågors utredning. Det är följaktligen i fråga om en sak, som inte är färdig, reservanterna uttala sina betänkligheter och vilja fälla Kungl. Maj:ts förslag. Kunde inte reservanterna vänta och se om Kungl. Maj:t bär sig illa åt när utredningen en gång är färdig och då inte ser till att gallringen ordentligt kommer till stånd? Tiderna äro nu minsann inte sådana, att man kvarhåller överflödiga befattningshavare bara därför att de möjligen kunna behövas någon gång i framtiden. Nu förklara reservanterna liksom motionärerna, att det väl kan tänkas att dessa frågor handläggning i framtiden behöver ytterligare arbetskraft, och därför skola vi nu behålla vad departementschefen inte anser behöver behållas. Slutligen påpekas, att den enda fara, som kan möta vid ett bifall till propositionen, är att riksarkivet måste ta i anspråk arkivsakkunnigas sekreterare eller låta hans arvode utgå inte på riksarkivets stat utan av kommittéanslaget. Jag tycker ju att det är mera i överensstämmelse med vanlig praxis att kommittéanslaget tas i anspråk för ett sådant ändamål.

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

Vad som sålunda egentligen anföres som det starkaste motivet i denna fråga är att pengarna *kanske* komma att gå åt ändå, fastän på ett annat anslag. Jäväl, men inte är detta ett skäl som kammaren bör böja sig för, när det gäller en av besparingsberedningen och Kungl. Maj:t föreslagen besparingsåtgärd!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Petersson, Emil: Herr talman! Jag vill livligt understryka, vad herr Pauli här sagt.

Den föreslagna besparingen blir illusorisk, ty vad man vinner på en punkt, förlorar man på en annan. Om riksarkivet vore under avveckling eller arbetsuppgifterna visade tendens att minska, vore saken självklar. Men det är i stället så, att ständigt nytt stoff tillföres arkivet, vår största och förnämsta arsenal på detta område. Materialet behöver bearbetas och göras tillgängligt för forskning. Väl kvalificerade aspiranter för detta uppdrag finnas nu, men om anställningsmöjligheterna försämras, blir det kanske besvärligt att tillfredsställande ordna rekryteringen. Frågan har en större räckvidd, än vad herr Oscar Olsson förmenade. Det måste kännas trist för dem, som specialiserat sig för arkivbanan, att nästan finna sig stå inför avkoppling, och från statens synpunkt kan det icke heller anses välbetänkt att förfara så, som utskottet föreslagit.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Jag vill inte upptaga någon debatt med herr Oscar Olsson om i vilket fall det skall anses tillåtet för en statsutskottsledamot att yttra sig beträffande olika punkter i ett utlåtande. Jag är inte säker på att han är den rätta auktoriteten när det gäller att ställa folk till ansvar för att orsaka långa debatter i kammaren.

Jag har tillåtit mig att ha en annan uppfattning än han om det »sällsynt befogade» i denna besparingsåtgärd. Jag har framhållit, att vi icke tvista angående den ena av de punkter, där besparing påyrkas, nämligen vakanssättning av en förste arkivarietjänst. Jag har däremot framburit olika skäl, varför man kan ställa sig annorlunda beträffande amanuensbefattningen. Jag har visat, att det ingalunda är säkert, att någon besparing överhuvud taget kommer att kunna ske. Jag har vidare uppvisat, att om en besparing på personalstaten kommer att göras, så blir den illusorisk för statsverket, så länge kommittén arbetar och använder en tjänsteman från riksarkivet. För det tredje har jag påpekat, att man tillfogar riksarkivet ett mycket svårt handikap genom att just i tider som dessa beröva det på en gång två tjänstemän. Jag anser, att det kunde vara rimligt att gå reservanternas väg, som är en kompromiss mellan besparingsförslaget och riksarkivets ståndpunkt. Vi ta den ena besparingen och ställa den andra på framtiden. Det är något som statsutskottet i mera normala tider troligen skulle ha varit benäget att göra, eftersom kompromissen ingalunda är okänd för dess arbetsmetoder. Men även i tider som dessa finns det i denna fråga verkligt starka sakskalet för att gå en sådan kompromissens väg.

Jag ber således, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall bara be att i all korthet få påpeka, att herr Pauli kommer återigen med det skälet, att det icke är säkert, att Kungl. Maj:t uppnår den besparing, som Kungl. Maj:t vill nå. Även om det skulle vara osäkert, kan jag icke finna, att detta är något starkt sakskalet för att inte *försöka* att komma fram till en besparing.

Anslag till riksarkivet. (Forts.)

Vad herr Peterssons anförande beträffar, kom han ju med något nytt utöver vad herr Pauli sagt, när herr Petersson talade om att från hans synpunkter gällde det, att arkivmaterialet alltid behöver bearbetas och att det därför är fördelaktigt, att det finns arbetskraft. Ja, men vi äro väl ändå överens om att arkivmaterialets bearbetning icke är något som står för livet just nu, utan vad frågan här gäller, är ju, vad man i dagens läge skall åtgöra i besparingshänseende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 4—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkterna 35—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

I denna punkt hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 59 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag samt motio-

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)
 nerna I: 89 och II: 131 ävensom med avslag å motionerna I: 167 och II: 169 samt I: 122 och II: 182,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i kungörelsen den 6 juni 1925, nr 211, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942 förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1942/43, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m. samt i personalförteckningen för universitetets egendoms- och skogsförvaltning, som föranleddes av vad departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll förordat ävensom av den förutnämnda tjänsteförteckningsrevisionen;

c) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1942/43, i vissa delar erhålla den lydelse, som under punkten angivits;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl. ävensom i de till sagda avdelning I. hörande anmärkningar, som föranleddes av vad departementschefen i berörda statsrådsprotokoll anfört;

e) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,010,500 kronor;

II. att motionerna I: 32 och II: 51 samt I: 31 måtte anses besvarade med vad utskottet förut under punkten anfört. .

I motiveringen hade utskottet bland annat gjort vissa uttalanden rörande av besparingsberedningen ifrågasatt indragning av lektorsbefattningarna i svenska språket vid universiteten.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Lindström, Carlström, Sundberg, Emil Petersson, Holmdahl* och *Lundberg* i Hälsingborg ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr Wahlmark: Herr talman! I båda kamrarna har väckts en motion om inrättande för Seth Lundell av en personlig assistentbefattning i mykologi vid Uppsala universitets botaniska museum. Denna motion har blivit avstyrkt av statsutskottet, och jag skall icke här framställa något yrkande med anledning av detta utan endast göra några korta reflexioner i anledning av den motivering, varmed utskottet avstyrkt motionen.

De av kammarens ledamöter, som tagit del av utskottets motivering, ha troligen ansett — och det med full rätt — att denna motivering är välviljigare, än vad man i vanliga fall är van vid att se från statsutskottet och att man därför hade anledning att antaga, att såväl motionärerna som framför allt den eventuellt blivande befattningshavare, som det här gäller, skulle vara tillfredsställda. Emellertid framgår det av motiveringen, att man kan vara tvksam om huruvida den möjlighet att bereda en skälig ersättning åt denne man, som här av utskottet ansetts föreligga, verkligen finns. Utskottet säger: »Skäl synas otvivelaktigt föreligga för att Lundells kapacitet tillvaratages för den vetenskapliga forskningen på det speciella område, där han förvärvat en extraordinär sakkunskap. Utskottet anser sig dock i nuvarande statsfinansiella läge icke kunna tillstyrka att särskilda medel skulle anvisas för detta ändamål. Utskottet vill emellertid ifrågasatta huruvida icke Uppsala universitet i avvaktan på ändrade statsfinansiella förhållanden kan av till universitetets förfogande stående medel draga försorg om att Lundell beredes skälig ersättning för det av honom vid universitetet bedrivna arbetet.»

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

Jag hyser den förhoppningen, att det skall vara möjligt för universitetet att i varje fall under en kortare tid, om också icke under någon längre period, kunna bereda Lundell den skäligen ersättning, varom utskottet här talat. Då emellertid utskottet också säger, att det på grund av de nuvarande statsfinansiella förhållandena icke kan tillstyrka bifall till att Lundell måtte beredas denna anställning, kunde detta förutsätta, att om universitetet nu kan bevilja honom en skäligen ersättning under det kommande året och därefter ingår till Kungl. Maj:t med en framställning om denna befattnings inrättande nästkommande år, skulle vederbörande departementschef vara förhindrad att upptaga denna framställning på grund av den avfattning, som utskottets motivering har fått. De statsfinansiella förhållandena kunna givetvis icke hinna förändras på ett, två, tre eller ännu flera år. Jag har velat göra detta påpekande, så att detta uttalande, om det nu blir riksdagens uttalade mening — vilket det säkerligen blir — icke skall lägga hinder i vägen för att det skall finnas möjlighet för universitetet att ingå med en framställning till Kungl. Maj:t och likaledes för Kungl. Maj:t att upptaga denna framställning och framlägga den för riksdagen.

Utöver beträffande denna första del av frågan, som således närmast är avhängig av huruvida motiveringen kan anses fullt välvillig eller icke, vill jag icke yttra mig. Det får väl någon av universitetsrepresentanterna göra.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag instämmer med herr Wahlmark.

Den enda fond, från vilken Uppsala universitet skulle kunna bereda ett anslag till Lundell, är universitetets reservfond. Det är, som alla kammarens ledamöter torde känna till, icke en fond i vanlig mening, utan ett slags överskott på vissa inkomsttitlar, som ingå till universitetet, överskott som ibland äro rikligare, ibland små, men som äro rikligare de år, då den fasta egendomen lämnar större avkastning. Det är ju fallet för närvarande, men samtidigt äro också utgifterna mycket större just nu, ty från reservfonden måste man täcka de betydande brister, som uppstå i materielanslagen, d. v. s. för att upprätthålla verksamheten vid de stora medicinska institutionerna, vid de stora naturvetenskapliga institutionerna, t. ex. vid de kemiska institutionerna o. s. v. Dessa institutioners verksamhet blir naturligen dyrare i tider, då allting stiger som för närvarande. Reservfonden skall enligt sina statuter användas för *tillfälliga* ändamål, och några anslag för längre tid är det icke möjligt att ge från densamma.

Jag känner mig, herr talman, övertygad om att universitetet kommer att besvara den appell, som ligger i statsutskottets utlåtande med att med den största välvilja undersöka möjligheterna för att från reservfonden bereda ett anslag åt Lundell. Men samtidigt är det av stor vikt, att det understrykes, att detta endast kan vara som en tillfällig anordning och att man därför från statsmakternas sida med förståelse bör uppfatta en eventuell begäran om anslag på riksstaten till följande år.

Herr Pauli: Herr talman! Beträffande den av de två sista ärade talarna berörda frågan ha de själva erinrat om vad statsutskottet har sagt. Vi ha i utskottet givit vårt erkännande åt den kapacitet, som visats av denne svampforskare Lundell, och hans förtjänst blir ju ingalunda mindre utan tvärtom därigenom att han uppnått denna enastående auktoritativa ställning inom svampforskningen på en väg, som icke kännetecknas av den vanliga studiegången genom skola och universitet. Han är en självlärd man, och hans prestation är därför så mycket mer aktningvärd. Det finns helt säkert icke bara

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

vetenskapliga utan även praktiska skäl att stödja hans verksamhet, inte minst i tider som dessa, då det är all anledning för vår folkhushållning att taga till vara även sådana tillgångar för vår livsmedelsförsörjning, som kunna finnas inom de ätliga svamparnas område. Jag har därför funnit det mycket beklagligt, att man icke har ansett sig kunna på en enskild motion uttala sig mer positivt, än vad som här har skett. Men utskottet har dock, som herrarna finna, velat göra vad det kunnat för att få fram i varje fall ett understöd tills vidare av de medel, som universitetet trots reservfondens starkt anlitade läge kan tänkas ha till sitt förfogande. För min del vill jag säga, att såsom enskild riksdagsman och utskottsledamot skulle jag med tillfredsställelse, om Kungl. Maj:t ett följande år kunde finna sig föranlåten att vidtaga en mera positiv åtgärd i detta avseende.

Jag har emellertid begärt ordet, herr talman, även av en annan anledning, nämligen den reservation, som finns antecknad på denna punkt av ett stort antal utskottsledamöter. Den reservationen rör universitetslektorerna i svenska i Uppsala och Lund, beträffande vilka utskottets majoritet har intagit en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t. Reservationen ansluter sig här alltså till den kungl. propositionen.

Här gäller det också en besparingsframstöt, men en sådan av ytterst tvivelaktigt värde. År 1935 beslöts det att vid statsuniversiteten i Uppsala och Lund göra en försöksanordning med undervisning för blivande modersmåls-lärare vid läroverk och liknande läroanstalter. Det har länge varit ett önskemål att redan vid universiteten lägga utbildningen av blivande lärare efter mera praktiskt pedagogiska linjer än som hittills har skett. Ännu i denna dag kan säkerligen beträffande åtskilliga universitetsämnen sägas, att den meddelade undervisningen visserligen är ur vetenskapliga synpunkter förträfflig men ofta ligger på ett alltför stort avstånd från en lämplig inriktning på den blivande lärargärningen. Så är i icke ringa mån fallet t. ex. beträffande de levande främmande språken.

Beträffande modersmålet ha alltså statsmakterna år 1935 tagit ett klokt och betydelsefullt initiativ för att rätta till saken. Man har lagt denna undervisning i händerna på två män, som båda äro vetenskapligt kvalificerade — den ene är docent i Lund och den andre i Uppsala — och som båda samtidigt äro erfarna läroverks- eller seminarielärare. Enligt fullständigt enstämmiga intyg från universitetens sida och särskilt de humanistiska sektionerna därstädes, som närmast ha med detta att göra, har denna anordning slagit synnerligen väl ut. Emellertid anser professor Karlgren, som har stått besparingsberedningen till tjänst med utredningar och förslag, denna anordning vara onödig, och han liksom besparingsberedningen föreslår att man borde göra så som man gör i Stockholm och Uppsala. Där har man nämligen inte denna undervisning samlad i en hand, utan där ges av tillfälligt anställda fackmän en rad spridda kurser av olika slag; en i muntlig och skriftlig framställningskonst, en i fonetik och en i välläsning och talteknik. Man kan på så sätt ge sådana arvoden, att den sammanlagda utgiftssumman för staten blir något mindre än för ett universitetslektorat.

Mot detta kan för det första invändas, att anordningen i Stockholm och Göteborg är den äldre och mindre tillfredsställande anordningen, medan anordningen i Uppsala och Lund är den som tillmötesgår moderna pedagogiska krav och därför borde vara tilltalande för en utskottsledamot som min ärade kollega herr Oscar Olsson, vilken emellertid, som vi snart skola finna, har ställt sig på den motsatta sidan. För det andra kan det argumentet, att man kan anlita olika kompetenta krafter, passa för en storstad som Stockholm och möjligen även för Göteborg, där man utan större svårighet kan skaffa

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

vetenskapliga fackmän av skilda slag som kursgivare. I Stockholm och Göteborg kan man ju t. ex. i talteknik anlita folk från skådespelarskolorna o. s. v., men beträffande universitetsstäderna Uppsala och Lund är saken inte lika lätt ordnad.

Vad jag emellertid framför allt finner vara avgörande i denna fråga är, att man genom dessa universitetslektorer har kunnat få en individuell handledning och en individuell bedömning av de olika läraraspiranterna. Detta har stor betydelse icke bara därigenom, att läraraspiranterna få bättre handledning än de skulle fått av kursgivare i strödda kurser, utan också därigenom, att man kan sortera och gallra en smula bland läraraspiranterna. Att undervisa ungdomar i modersmålets behandling i tal och skrift är inte någonting som alla människor duga till. Det kräves därtill helt säkert en viss medfödd begåvning, och sådana personer, som ge sig in på denna bana utan att ha anlag i den vägen, kunna snarare ställa till skada än nytta i sin undervisning eller i varje fall göra en mycket tvivelaktig nytta. Därför är det en god gärning att i tid genom ett vänligt avrådande få bort olämpliga aspiranter. Så har också, enligt vad som intygats från universitetshåll, skett vid dessa universitetslektorens arbete. De göra alltså på olika sätt mycket stort gagn, mycket större än som motsvarar den mycket obetydliga utgift, som skulle kunna besparas genom att man fuskade bort denna anordning och återginge till det gamla tillståndet.

Till sist vill jag dessutom inskräpa, att en besparing härvidlag redan har gjorts. Departementschefen herr Bagge har nämligen tagit ifrån dessa universitetslektorer den lilla extra ersättning de ha utöver sin lön som läroverkslektorer. Jag menar inte, att jag härmed vill framställa någon anklagelse mot ecklesiastikministern; jag vill endast påpeka, att han sannerligen har gjort allt vad man i denna kristid rimligen kan begära i besparingshänseende i denna sak. Han har behållit själva den goda anordningen, men har sänkt kostnaden för densamma så mycket som varit möjligt.

Jag anser därför, att det finns synnerligen starka skäl för Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende, vilket också är det förslag, som stöddes av den till utlåtandet fogade reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet **Bagge**: Jag skall bara be att få säga några ord om det sist berörda ämnet, därför att det förefaller mig vara av viss vikt.

Det är, som den föregående ärade talaren har sagt, otvivelaktigt på det sättet, att frågan om utbildning av lärare i modersmålet är en fråga, som har sina särskilda svårigheter. I andra skolämnen har man ju vanligen en professor, som täcker ämnet vid universitetet. Så är fallet t. ex. med engelskan, där en professor har hand om utbildningen av lärare i engelska, kemilärarna få sin utbildning vid universitetets kemiska institution etc. Men modersmålslärares utbildning är delad på fyra mycket klart skilda områden: litteraturkunskap, språkkunskap, muntlig framställningskonst och skriftlig framställningskonst. På dessa fyra områden måste den blivande modersmålslärares ha en ordentlig utbildning, ty annars kan han inte rätt fylla sin uppgift. Det gäller således å ena sidan två kunskapsområden, litteraturhistoria och språkhistoria, samt, å andra sidan, två färdigheter, kan man säga, nämligen att muntligt och skriftligt kunna behandla modersmålet, och ur levande livets synpunkt äro dessa två färdigheter visst inte mindre viktiga än kunskaperna i litteraturhistoria och i språkhistoria. För flertalet svenskar är det i själva verket värdefullare att kunna ledigt och klart uttrycka sig på sitt modersmål än att närmarre känna lät oss säga Heidenstams dikter eller svenska språkets utvecklings-

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

historia. Det är därför, som denna sak i fråga om modersmålslärares utbildning har så stor betydelse.

Jag skall nu inte vidare fördjupa mig i det sätt, på vilket man har försökt klara upp saken: den föregående ärade talaren har redan framhållit, hur man i detta avseende har gått till väga. Vad som nu ifrågasättes är, att universitetslektoraten i svenska språket, som haft att ombesörja utbildningen i de båda färdigheterna, om jag får kalla det så, skulle indras och att den undervisning, som sedan 1935 meddelats av dessa lektorer, skulle ordnas på billigare sätt genom kurser, hållna av specialister, såsom nu sker vid Stockholm högskola.

För mig står det klart, att en sådan utvidgning skulle innebära ett allvarligt och mycket beklagligt försvagande av den viktiga utbildning som det här gäller och ett hämmande av den synnerligen lovande utvecklingen på detta område sedan år 1935. Det är flera anledningar till detta. En av dessa har den föregående ärade talaren tryckt på, nämligen att det behöver ske en gallring av de blivande lärarna, så att man får fram endast dem, som äro lämpliga för uppgiften. Det är ju inte var och en som kan klara dessa saker, när han blir lärare, utan det är ju så, att den blivande läraren skall inte bara meddela kunskaper utan också träna in färdigheter, som kräva ett, om jag så får säga, i viss mån konstnärligt handlag. Den som alldeles saknar stilistisk känsla bör helt enkelt inte bli lärare i modersmålet, lika litet som den med talfel behäftade kan tillägna sig ett kultiverat uttal av svenskan. Därför behövs det en individuell provning och handledning av varje särskild läraraspirant, och det är så långt ifrån, som det sagts i statsutskottsmajoritetens utlåtande, någon fördel att växla innehavare på dessa poster, att det tvärtom, för att vederbörande skall få auktoritet och möjlighet att göra en gallring, är synnerligen betydelsefullt, att man får ha kvar samma personer såsom undervisare så länge som möjligt.

Då kan man fråga sig: hur är det med exemplet från Stockholms högskola, där man har ordnat denna utbildningsfråga på ett annat sätt? Ja, det kan jag såsom tidigare lärare vid Stockholms högskola yttra mig om. Då gäller Stockholms högskola få vi komma ihåg, att rent personliga förhållanden där ha haft inflytande på denna fråga. Det är nämligen så, att vid Stockholms högskola verkar en person, som har gjort en alldeles särskild insats i fråga om modern svensk språkvård, nämligen författaren till den kända handboken »Riktig svenska», professor Wellander, och det beror på dessa personliga förhållanden, att utbildningen där har kunnat skötas på ett så tillfredsställande sätt som fallet har varit. Men det är en ren tillfällighet att professor Wellander står till förfogande vid högskolan, det kan man inte räkna med vid statsuniversitetet, och i längden kan man inte heller räkna med det vid Stockholms högskola.

Undersöker man nu den ifrågasatta omläggningen ur besparingssynpunkt, skall man finna, att det belopp, som skulle sparas för statsverket, är mycket obetydligt. Besparingsberedningen har, såsom jag visat i departementschefsytttrandet, i själva verket inte tagit hänsyn till en del olika faktorer, som göra att besparingen inte blir särskilt stor, och det är att befara, att den omläggning av modersmålsundervisningen, som åsyftas genom skolreformen 1927, i icke ringa utsträckning kommer att stanna på papperet, om inte lärarna få den utbildning, som nu ges, och underkastas den gallring, som nu kan ske genom lektorsinstitutionen. Jag får verkligen säga att vem som än sitter som ecklesiastikminister, när statsverkspropositionen skall skrivas till nästa år, kommer han säkerligen att framlägga detta förslag igen. Jag gör det givetvis, om jag skulle sitta som ecklesiastikminister då, och jag tvivlar på att någon kan påtaga sig ansvaret att göra på annat sätt.

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

Min uppfattning i denna fråga överensstämmer med den mening, som framkommit i reservationen och framlagts av reservanterna, och jag ber att få förorda den.

Herr Wagnsson: Herr talman! Tillsammans med några riksdagskamrater har jag i en motion påyrkat, att kristillägg också skall utgå till amanuenserna och assistenterna vid universitetsinstitutionerna och karolinska institutet.

I motionen har jag bl. a. framhållit, att dessa arvoden reglerades senast år 1925. Då hemställde nämligen universitetsmyndigheterna om ett arvode för ifrågavarande arvodestagare av 2,400 kronor per år, men riksdagen nedsatte arvodet till 1,800 kronor. Därefter har detta arvode stått oförändrat ända till den inräkning av dyrtidstilläggen, som skedde år 1939. Vid denna omräkning av beloppen visade det sig, att man något sänkt de till amanuenserna och assistenterna utgående lönerna. Det var visserligen en utjämning nedåt, som var ganska obetydlig — det rörde sig om mellan 18 kronor och 36 kronor, en ringa summa, som emellertid för dessa inkomsttagare kanske inte är alldeles betydelslös, i synnerhet som det tidigare barntillägget drogs in, varigenom dessa befattningshavare fingo sin inkomst minskad med 108 kronor per år och barn.

Universitetsmyndigheterna ha sedermera gjort framställning om att få förhöjningar i dessa arvoden till stånd. Större akademiska konsistoriet i Uppsala har förklarat, att arvodena icke kunna anses svara mot vare sig arbetsbördan eller den kompetens, som måste fordras av befattningshavarna; ju mer penningvärdet sjunker, desto större blir sänkningen av reallönerna och desto svårare måste det kännas för de befattningshavare, det här är fråga om. I motionen hemställes nu, att dessa befattningshavare skulle likställas med statsanställda överhuvud taget och få kristillägg.

Utskottet har icke ansett sig kunna sträcka sig längre än Kungl. Maj:t, som har hänvisat till att man för närvarande räknar med 5 procent i arvodestillägg för denna personal såsom kompensation för prisstegringen. Jag fäster emellertid kammarens uppmärksamhet på att kristillägg för närvarande utgår med 12 procent, att man för nästa kvartal har anledning räkna med att det kommer att stiga till 14 procent och att det under året säkerligen kommer att stiga ytterligare till minst 16 procent. Under sådana förhållanden måste dessa arvodesbestämmelser te sig orättvisa för den befattningshavargrupp, det här gäller.

Utskottet har emellertid förklarat, att utskottet icke »med hänsyn till konsekvenserna» av ett bifall till motionen velat tillstyrka densamma men att det har ansett, att frågan bör vara »föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet». Jag tillåter mig rikta en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att härvidlag söka på något sätt till ett kommande år bringa en rättvisa till stånd.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Häri instämde herr *Herlitz*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Även jag ber att få instämma i herr Wagnssons varma vädjan till departementschefen i detta fall. Jag vågar ju inte i allmänhet tala för någon annan än mig själv, men jag tror att i detta fall stämningen i statsutskottet, vilken herr Wagnsson också i någon mån berörde genom att citera statsutskottets uttalande, är på samma linje.

Därefter är det min skyldighet att gå in på den i någon mån akademiska diskussionen rörande universitetslektoraten, som herr Pauli och departementschefen ha inlett.

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

Från dessa herrars synpunkt står det utan vidare klart, att undervisningen i svenska språket vid universiteten är ordnad på ett bättre sätt än vid högskolorna i Stockholm och Göteborg. Med den lilla sakkunskap jag kan ha i ämnet får jag säga, att jag inte känner mig på något sätt övertygad av de skäl, som framlagts vare sig av departementschefen i propositionen eller av honom och herr Pauli här i kammaren.

Herr Pauli sade nog ett sanningens ord, som jag vill ge min livliga anslutning till, nämligen att universitetsundervisningen inte är precis tillrättalagd för lärarutbildning. Nej, det är alldeles riktigt, och nog har jag i min ringa mån alltid försökt få det ordnat så, att man skulle kunna få något slags pedagogisk fakultet vid universiteten för att möjliggöra för lärarutbildningen för de högre läroverken och seminarierna en bättre och mera praktiskt lagd undervisning än den man nu har. Jag hälsade därför 1935 med tillfredsställelse det lilla försök, som då gjordes i den riktningen. Men att upphöja detta försök till skyarna, vilket har gjorts av universiteten och av reservanten i statsutskottet, är inte alldeles motiverat. Det antyddes av reservanten, att detta dock är en början till en mera praktisk undervisning för de blivande lärarna vid universiteten. Ja, skall detta vara början och skall utvecklingen gå på det sättet, få varken vi eller våra barn eller barnbarn eller barnbarns barn se någon ordentlig reform i den saken. Jag tror inte att man kommer fram på den vägen.

Vad som i huvudsak skulle tala för dessa universitetslektorer är att de själva äro praktiskt verksamma lärare samtidigt som de äro teoretiskt väl rustade för sitt värv. Ja, det skall naturligtvis gå till på det sättet, att man för denna undervisning tar lärare, som äro i praktiskt utövande av sin tjänstgöring, men det är det som *inte* här sker, utan här tar man bort seminarielektorer eller läroverkslektorer från den praktiska undervisningen i skolorna och gör dem till universitetslärare. När riksdagen beslöt detta, sade riksdagen ifrån att denna anordning skulle prövas under tre år, så att man skulle få se hur den verkade. Nu säga herr Pauli och departementschefen, att den har gått utmärkt under de första år som den tillämpats, att ingen haft något att anmärka på förhållandena och att vi därför skola fortsätta med denna anordning under några år till. Jag skulle då vilja fråga: vilka är det som tjänstgöra som universitetslektorer i svenska? Jo, det är samma personer som de, som tillsattes år 1935. Under åtta år ha de således varit skilda från sin tjänstgöring vid skolorna. Herr Pauli är ju övertygad om att den, som en gång har tjänstgjort vid en skola, även om han sedan kommer ifrån denna tjänstgöring, alltid är i levande kontakt med denna sin uppgift. Det är inte jag övertygad om, och de flesta pedagoger äro inte av den uppfattningen. De flesta pedagoger äro av den uppfattningen, att det skall vara lärare i tjänstgöring. Naturligtvis kan det förekomma avbrott i tjänstgöringen under ett och annat år, ja till och med kanske under tre år, men det *bör* vara lärare, som uppehålla kontakt med den dagliga tjänstgöringen, som man skall använda i ett sådant fall som detta. Detta är den principiella anmärkningen, och det är den, som gör att jag från pedagogisk synpunkt är högst missnöjd med den utveckling det här är fråga om.

Jag vet inte, om jag skall våga fresta kammarens ledamöter med att peka på att de olika delarna i departementschefens resonemang på detta område, just när han talar om dessa universitetslektorer, icke riktigt överensstämma. Han säger att det är fyra väsentliga arbetsuppgifter, som det här är fråga om, nämligen bibringandet av litteraturkunskap, språkkunskap, muntlig framställningskonst och skriftlig framställningskonst, och när det gäller litteraturkunskap och språkkunskap är det utomordentligt väl beställt i fråga om utbildningen för undervisning i läroverken. Jaså, är det det? Herr statsrådet sade

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

själv, att han fäste större avseende vid t. ex. att en läroverkslärare var en god kriorättare än att han hade förmågan att undervisa på det rätta sättet, när det gällde Heidenstams poesi. Ja, det kan vara en smaksak. När det gäller att intressera vårt folk för vår stora skönlitteratur, är det många här i landet och däribland jag, som anse, att detta är av minst lika stor betydelse som att de kunna skriva bra krior, och jag kan inte finna, att universitetsundervisningen i litteraturhistoria skulle vara någon större garanti för en lämplig och fängslande undervisning i litteratur vid seminarier och läroverk än det kan vara frågan om på något av de andra områdena.

Jag hade det intrycket, när saken fördes på tal år 1935 av den departementschef, som då framlade saken, att han också tänkte på vad det kunde betyda att få en utomordentligt fängslande lärare i litteraturhistoria in på denna universitetslektorsbana. Nu säger emellertid den nuvarande departementschefen, att det aldrig kan vara fråga om en sådan sak, och det tycker jag ganska betänkligt försvagar hans ställning. Allra värst är det emellertid, när det gäller att göra åtminstone två seminarie- eller läroverkslektorat till övergångsplatser för en universitetskarriär; det är inte den vägen man bör gå, ifall man ser på denna sak från pedagogisk synpunkt.

Det som emellertid torde intressera kammaren litet mer än denna akademiska och pedagogiska diskussion mellan fackmän mer eller mindre, det är väl den sakkunskap man har att stöda sig på i denna fråga. Här står egentligen sakkunskap emot sakkunskap. Det gäller vid universiteten 105 timmars tjänstgöring — naturligtvis med undantag för tiden för rättandet av skrivningar — under vilken tid en lektor skulle tagas i anspråk med full tjänstgöring hela året. Vid Stockholms högskola har man också 105 timmars undervisning i ifrågavarande ämne. Jag vet inte ifall professor Wellanders tjänstgöringstid i detta ämne är medräknad i dessa 105 timmar — det fick jag inte klart för mig av departementschefens framställning — så att professor Wellander vid sidan av sin professur också tjänstgör i egenskap av speciallärare, men det skulle jag inte tro. Det är således under 105 timmar, som Stockholms högskola tar i anspråk sina speciallärare — samma timantal som det är fråga om vid universiteten — och då säger Stockholms högskola precis som departementschefen här har sagt i dag, att huvudsaken är att man har vetenskapligt kompetent folk i de olika ämnena, vare sig det gäller välläsning, muntlig framställningskonst eller skriftlig framställningskonst. Med tillgång till specialister på universitetsnivå bör den saken vara tämligen klar från de vanliga synpunkterna på undervisningen vid universiteten.

Det är emellertid ytterligare en myndighet och en universitetsmyndighet, som — låt vara kanske inte med så förfärligt stor entusiasm men i alla fall tydligt nog — har ställt sig på högskolornas sida, när de förorda sitt system gentemot universitetens, nämligen universitetskanslern. Det tycker jag inte är någon dålig auktoritet att stödja sig på i en fråga som denna. Han har till och med pekat på en mycket svag punkt beträffande universitetslektorerna i det hänseendet, ty han har tydligt och klart sagt ifrån att ett önskemål vore att utbildningen i talteknik kunde uppdragas åt särskild specialist. Det är en mycket viktig sak, som herrarna, som hörde på departementschefen, behagade finna, och den saken kan ju inte fullgöras genom universitetsanordningen men däremot alldeles utmärkt genom den anordning, som är vidtagen vid högskolorna. Jag skulle således tro att både rent pedagogiskt och rent vetenskapligt borde från pedagogisk synpunkt och från universitetssynpunkt saken inte alls kunna sägas vara så över diskussion ställd som de föregående talarna för reservationen och för Kungl. Maj:ts förslag tycktes vilja framhålla.

Vad beträffar svårigheterna att få specialister vid universiteten i Uppsala

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

och Lund, vilket däremot skulle vara lätt vid högskolan här i Stockholm, vill jag säga att om man delade upp denna lektorstjänstgöring i tjänstgöring för olika specialister, kunde det inte vara omöjligt vare sig i Uppsala eller i Lund att få tillfredsställande undervisare med vanlig lärarkompetens, eftersom det finns läroverk med lektorer icke bara i Lund utan också i Malmö, Eslöv, Ystad, Hälsingborg och Landskrona. Uppsala är ju en plats, där man inte bara är hänvisad till sitt stadsläroverk utan där man också kan vända sig åt andra håll exempelvis till Stockholm. Specialisterna kunna ändå inte komma att få undervisa mer än på sin höjd under 30—40 timmar vardera, och det bör inte alls vara otänkbart att vad Uppsala beträffar kunna förvärva specialist ifrån Stockholm för den korta tid, som behövs för en sådan kurs.

Om man går den väg, som statsutskottet vill gå, vinner man pedagogiskt sett vad herrarna tro att man förlorar genom att icke ansluta sig till den kungl. propositionen; då får man lärare, lektorer, som stå i ständig kontakt med den levande undervisningen, vilka för några veckor eller någon månad av läsåret få tjänstledighet från sin anställning för att undervisa vid universiteten. Men man vinner det inte på den väg, som statsrådet och herr Pauli förorda.

Herr talman! Jag är ledsen att jag behövt gå in på denna detaljdiskussion, men saken är så viktig och ligger även mig personligen så nära, att jag inte har kunnat underlåta detta. Jag ber att på de skäl som ha anförts i utskottets utlåtande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmbäck: Herr talman! Under den punkt av statsutskottets utlåtande, som här debatteras, förekomma flera frågor och däribland även en fråga med anledning av en motion som väckts av mig och några andra av kammarens ledamöter. På sid. 50 i utskottets utlåtande har utskottet behandlat motionen, som rör beredandet av lönefyllnad åt professorn Johan Nordström vid Uppsala universitet.

Motionen har avstyrkts av statsutskottet med den motiveringen att något anslag om lönefyllnad inte har begärts av Kungl. Maj:t och överhuvud taget inte har ifrågasatts av universitetsmyndigheterna. Ett sådant anslag ifrågasattes av universitetsmyndigheterna för några år sedan, och då biföll även riksdagen i viss utsträckning universitetsmyndigheternas begäran. Emellertid har läget sedermera i ekonomiskt hänseende beträffande professor Nordströms lön väsentligen försämrats, och för närvarande åtnjuter han en lön, som med 3,500 kronor understiger den lön han skulle ha haft såsom professor på stat vid Uppsala universitet. Detta innebär enligt min mening en ohållbar situation.

Att universitetsmyndigheterna icke ånyo ha ingått med begäran om anslag till honom för lönefyllnad, har berott på två omständigheter. Den ena är att petita från universiteten inlämnas rätt tidigt, på våren eller senast i början av hösten, året före riksdagens början, och vid den tidpunkten förlidet år hade dyrtiden icke stigit så mycket som fallet är för närvarande. Det andra skälet är, att man vid universitetet inte hade klar kännedom om att läget var så dåligt som det verkligen är. Professor Nordström tillhör överhuvud taget inte den typ personer, som komma med ansökningar i sina ekonomiska intressen, och för min del fick jag inte reda på att läget var sådant det är förrän vid jultiden förra året. Jag är ledamot av universitetets drätselråd, och hade jag vetat om detta läge ett halvår tidigare, skulle jag för min del inte ha ett ögonblick tvekat att begagna denna ställning för att taga ett initiativ.

När emellertid statsutskottet nu har avfattat sitt yttrande på sätt det gjorts, tillåter jag mig uttrycka den förhoppningen, herr talman, att bakom detta

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

skrivsätt ligger den tanken från utskottets sida, att man till följande riksdag med välvilja skall pröva en eventuell begäran om ett anslag till detta ändamål.

I detta anförande instämde herr *Undén*.

Herr Pauli: Herr talman! Det är, som kammaren finner, en rad av ganska skilda frågor, vilka här kastats fram i debatten, beroende på att de alla behandlas under den nu föredragna punkten.

Vad beträffar den sak, som herr Holmbäck nu sist berörde, har han ju själv erinrat om att utskottet i denna ganska invecklade anslagsfråga icke har ansett sig kunna intaga annan ståndpunkt än det kommit till, innan saken genomgått sedvanlig behandling och framlagts av Kungl. Maj:t. Det kan erinras om, att riksdagen tidigare har haft denna sak före och då beviljat ett visst utfyllnadsbelopp. Jag beklagar i likhet med herr Holmbäck, att donationen genom vissa olyckliga omständigheter inte har kommit att räcka till för det avsedda ändamålet, och hade vi befunnit oss i bättre tider, skulle vi helt säkert lättare ha kunnat ordna med en rättelse därvidlag. Som läget nu är, har utskottet inte kunnat handla på annat sätt än det här har gjort genom att hänvisa till att saken får ha sin gång genom Kungl. Maj:t och universitetsmyndigheterna.

I den fråga, som herr Wagnsson berörde, har redan en utskottsrepresentant, herr Oscar Olsson, instämt i hans vädjan till departementschefen att till ett följande år göra vad han kan för att utjämna den påfallande orättvisa, som förefinnes mellan dessa amanuensers och assistenters arvoden och det kristillägg, som i fråga om andra tjänstemän mera närmar sig en utjämning av de ökade levnadskostnaderna. Jag skulle för min del gärna ha sett, det vill jag förklara, att utskottet här hade intagit en mera positiv ståndpunkt, ty jag anser verkligen, att skillnaden är alldeles för stor mellan dessa arvoden och de krav, som rättvisligen borde kunna ställas med hänsyn till de ökade levnadskostnaderna. Jag hoppas därför att en rättelse kommer att ske ett följande år.

För att sedan återkomma till den sak, som reservationen på denna punkt rör sig om och som väl får anses vara den fråga vi huvudsakligen nu debattera, nämligen Kungl. Maj:ts förslag om bibehållande av universitetslektorerna i svenska språket, vilket förslag reservanterna också ha anslutit sig till, och besparingsberedningens förslag att ersätta dessa universitetslektorat med den äldre form, som Stockholms och Göteborgs högskolor använda för sina kurser, så skall jag inte ta upp alla de ting, varom herr Oscar Olsson senast yttrat sig. Men jag vill framhålla, att det är litet märkvärdigt med konsekvensen i hans ståndpunkt. Å ena sidan säger han, att hans stora principiella invändning är, att man har skilt lektorerna från deras tjänstgöring vid läroverken för att låta dem tjänstgöra vid universiteten. I förbigående sagt tycker jag att den anmärkningen är mycket litet vägande, eftersom det väl måtte vara att göra läroverken en tjänst att vid universiteten hjälpa till att utbilda läroverkslärare; och då vederbörande läroverk få en kompetent vikarie under den tid som lektorn tjänstgör vid universitetet, är väl summan av det hela snarare på plussidan än på minussidan för läroverken. Å andra sidan sade herr Oscar Olsson också, att det bör vara lärare i tjänstgöring, som sköta denna undervisning i svenska språket vid universiteten, och därför skola vi ordna det så att det blir en del korta kurser, varvid man skall kunna ta en lärare från hans tjänst vid läroverk eller seminarium under några veckor och låta honom hålla en sådan kurs i någon av de ifrågakvarande städerna. Jag skulle verkligen vilja höra vad vederbörande läroverks- och seminarierektorer skulle komma att säga

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

om herr Oscar Olssons förslag i detta avseende! Jag tror att de skulle slå ifrån sig med båda händerna inför den tanken att få läsåret söndertrasat på detta sätt om en av lärarna skulle få sin tjänst vid läroverket eller seminariet uppehållen av vikarie under vissa delar av året. Vad är det för vikarier man kan påräkna under så kort tid? Ja, inte är det de bästa! Med nuvarande ordning har man heltidsvikarier, och man kan skaffa verkligt duktigt och kompetent folk till vikarier. Överhuvud taget är det just hänsynen till vad det är för slags vikarie man får, som är det för läroverken mest ömmande, men det tycks min förträfflige vän herr Oscar Olsson inte ha tänkt så noga på.

För övrigt har herr Oscar Olsson här talat om att »sakkunskap står mot sakkunskap». Jag tror inte att universitetskanslern, som är närvarande här i kammaren, önskar bli åberopad såsom fackkunnig i detta avseende. Han har yttrat sig såsom universitetskansler, men han har ingalunda yttrat sig såsom fackman på det språkligt-pedagogiska området, på vilket herr Oscar Olsson vill göra honom till fackman. Han har uttryckligen sagt, att han anser, att man inte skall ifrågasätta att i *besparingssyfte* indraga denna undervisning; endast under förutsättning att man mot lägre kostnader skulle kunna vinna väsentligen samma resultat, kunde han reflektera på detta. Det är ju ett synnerligen betingat omdöme. Nej, den sakkunskap, som herr Oscar Olsson åberopar, skall väl vara Stockholms högskolas gentemot universitetens.

Jag vill då fästa uppmärksamheten på att man i handlingarna inte finner något annat än en redogörelse för hur det står till vid Stockholms högskola i fråga om denna undervisning, men man finner inte någon opinionsyttring från Stockholms högskola i denna fråga om universitetslektorerna. Däremot finner man mycket kraftiga opinionsuttalanden från universitetet. Jag skall som exempel be att i korthet få citera vad humanistiska sektionen i Lund sagt, då den på det bestämdaste avstyrker den av utskottet förordade anordningen. Den säger, att universitetslektoraten i svenska språket hade tillkommit som en uppfyllelse av länge närda, allt starkare önskemål och att de hade visat sig innebära en verklig förbättring och modernisering i vår universitetsundervisning. Då härtill komme, att modersmålet alltjämt måste vara ett centralt läroämne såväl i skolan som vid universitetet, måste den ifrågasatta indragningen, som skulle leda till en helt obetydlig besparing, men som inte gärna kunde innebära annat än en beklaglig försämring, på det livligaste avstyrkas.

I samma riktning yttra sig övriga universitetsmyndigheter, som väl inte kunna fränkännas insikt och omdöme på detta område.

Vi ha redan diskuterat frågan, hur mycket svårare det skulle ställa sig i de små universitetsstäderna att få kompetenta kursgivare. En hänvisning till att det finns olika läroverk i närheten är ju inget svar på den frågan, för den händelse man, som herr Oscar Olsson tycks göra, uppställer kravet på att det skall finnas en verklig specialist i t. ex. talteknik som kursgivare och alltså inte en vanlig läroverkslärare.

Det hela kommer alltså ut på att man vill ta bort en sedan flera år beprövad, bättre och modernare anordning och ersätta den med en tidigare prövad och sämre anordning, och detta för att vinna en ytterst obetydlig penningbesparing.

Jag anser att det skulle vara mycket olyckligt, om riksdagen uttalade sig för detta och ginge ifrån Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, och jag ber därför att ännu en gång få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och således till reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Vad som föranledde mig att begära ordet var herr Paulis citerande, när han påstod, att högskolorna inte hade rekomm-

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

menderat den anordning för undervisning i svenska som de nu ha. Jag vill visst inte säga, att det var med avsikt som herr Pauli på något sätt ville fuska bort vad högskolorna ha sagt, men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på det psykologiskt intressanta faktum, hur man kan citera för att få ett citat att stämma överens med sina egna synpunkter.

På sid. 37 och 38 i utlåtandet återfinna herrarna ett uttalande i en redogörelse från Stockholms högskola för undervisningens anordnande, där »Det vitsordas, att enligt hittills, d. v. s. sedan 1936, gjorda erfarenheter har den sålunda ordnade utbildningen visat sig praktisk och effektiv. — — — Fördelningen av utbildningsarbetet på tre olika lärarkrafter har varit fördelaktig såtillvida, att den möjliggjort användandet av de främsta specialisterna på varje område.»

Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta uttalande med vanligt folks sätt att se torde innebära en rekommendation från Stockholms högskola av det system man där tillämpat; och vad Göteborgs högskola beträffar säger den ordagrant: »Lärarrådet förklarar sig icke kunna finna en särskild lektor med heltidstjänst behövlig för högskolans del». Så förhöll det sig med högskolornas inställning till detta spörsmål!

Vad sedan beträffar den vikarietjänstgöring på lektoraten, som skulle nödvändiggöras av den nuvarande ordningen, sade sig herr Pauli anse, att det är till betydligt större nytta, om den ordinarie lektorn ersättes med en extralärare under åtta månader av året, d. v. s. hela läsåret, än om han skulle ersättas med en extralärare under två månader av året, för att nu ta till ordentligt. Det tror jag inte att man i allmänhet anser inom lärarkretsar. Vidare torde det inte heller vara den allmänna meningen där, att extralärare, som uppehålla lektorsbefattningar, ehuru de äro kompetenta för befattningen, vanligen kunna jämföras med de ordinarie befattningshavarna.

Herr Pauli: Herr talman! Jag finner mig nödsakad att ännu en gång bemöta herr Oscar Olsson. Han försöker antyda, att jag skulle på något sätt ha handskats vårdslöst med citat ur propositionen och handlingarna i övrigt, men han tycks ha missuppfattat, vad jag har sagt. Jag har nämligen sagt, att jag inte har kunnat finna, att högskolorna på något sätt ha yttrat sig om besparingsberedningens förslag att avskaffa dessa lektorat vid universiteten. Jag har naturligtvis inte sagt, att Stockholms högskola icke har uttalat sig om hur dess egna anordningar slagit ut för högskolan själv. Det är inte det jag här har berört; jag har blott konstaterat, att högskolan icke har yttrat sig om huruvida man *generellt* borde ha denna anordning eller ej. Och jag vill påpeka, för att förbättra herr Oscar Olssons egen innanläsningsförmåga, att det tillägges i Stockholms högskolas yttrande: »Att anordningen kunnat med framgång genomföras i Stockholm har, framhåller lärarrådet, sin förklaring i den lyckliga omständigheten, att utmärkta lärarkrafter för varje särskild del av utbildningen stått till förfogande.» Här säges det alltså uttryckligen, att det är ett särskilt förhållande som möjliggjort att man har kunnat gå i land med en sådan anordning med strödda kurser i Stockholm. Snarast kan man säga, att detta är ett indirekt uttalande av Stockholms högskola *mot* en förändrad anordning i Uppsala och Lund.

Jag vidhåller alltså att i den mån här föreliggande uttalanden från högskole- och universitetshåll beträffande förslaget att dra in dessa befattningar i Uppsala och i Lund, gå dessa uttalanden emot ett sådant förslag, och man kan inte mot detta åberopa vad de privata högskolorna ha anfört i frågan.

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

Herr **Undén**: Herr talman! Jag hade icke tänkt blanda mig i denna debatt i en fråga, där jag haft tillfälle att avgiva yttrande å tjänstens vägnar, men till förebyggande av möjliga missuppfattningar ber jag ändå att få säga några ord.

Vad först beträffar den pedagogiska sidan av spörsmålet, ligger nog saken så att universiteten äro nöjda med det de ha och inte vilja byta bort det mot någon annan ordning. Stockholms högskola och Göteborgs högskola äro nöjda med sina anordningar och vilja inte byta bort dem mot fasta tjänster.

Frågan har emellertid kommit upp icke alls såsom någon pedagogisk fråga, utan såsom en ren besparingsåtgärd. Besparingsutredningens expert, professor Karlgren, försökte ju att på olika punkter framföra besparingsförslag, och han valde då, kanske såsom en allmän regel, att söka sig fram på sådana punkter, där det relativt nyligen träffats nya anordningar med nya anslag, och där man alltså kunde säga att en tillbakagång till ett tidigare stadium icke skulle medföra någon katastrof för universiteten. Det kom då fram en grupp av besparingsförslag från hans sida. Av dessa besparingsförslag nödgades jag, när jag hade att yttra mig över dem, avstyrka samtliga utom just detta förslag. Jag yttrade mig om det så att jag sade, att bland de besparingsåtgärder, som av besparingsberedningen ifrågasatts i detta sammanhang, enligt min mening denna är mindre betänkelig än de övriga.

Mitt resonemang var det, att man möjligen skulle kunna klara sig på ett någorlunda tillfredsställande sätt med att ha en lektor, som ägnade låt oss säga två tredjedelar av sin tid åt universitetet och en tredjedel av sin tid åt skolan; alltså åtnjöt partiell ledighet från lektoratet och där ersattes med en vikarie för denna del av undervisningen, men sedan ägnade huvuddelen av sin tid åt universitetet. Det var alltså icke riktigt den linje, som statsutskottet talar om här, att ha många olika kurser av flera skilda lärare. Visserligen är en specialkurs i talteknik under alla förhållanden önskvärd, men eljest skulle vederbörande lektorer — gärna de som nu finnas, om de stå till universitetens förfogande — återgå till skolan på det sättet, att de återupptog någon del av sin skolundervisning. Möjligen kunde de också få någon reduktion i den universitetsundervisning, som de för närvarande ha.

Detta yttrade jag emellertid i det syftet att såvitt möjligt finna någon punkt för besparing bland de besparingsåtgärder, som framlades till övervägande. När sedan departementschefen har fått skolöverstyrelsens avstyrkande utlåtande och dessutom kommit till den uppfattningen att den reella besparingen, om man räknade med sammanlagda kostnaderna vid skola och universitet, skulle bli mycket obetydlig, förstår jag mycket väl, att departementschefen avböjt att göra denna ändring.

För min del vill jag säga, att ingen kan begära, att jag såsom representant för universitetet skall vara mera konungslig än konungen själv, då det gäller besparingar, och jag skall därför med tillfredsställelse se, om kammaren behåller den nuvarande anordningen, som universitetet helst önska.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande viss del av motiveringen, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Pauli** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring beträffande viss del av motiveringen, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 57—65.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66.

Lades till handlingarna.

Punkterna 67—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 70 och 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—87.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 88.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ortnamnskommissionen: Omkostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 4,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* väckt motion (I: 128), vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att förevarande anslag skulle utgå med 4,700 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Utskottet anser sig i nuvarande statsfinansiella läge icke kunna tillstyrka en höjning av förevarande anslag med högre belopp än det av Kungl. Maj:t föreslagna. Utskottet biträder alltså Kungl. Maj:ts förslag och ställer sig avvisande till det i motionen I: 128 framställda yrkandet, så vitt nu är i fråga.

Utskottet hemställer förty, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och avslag å motionen I: 128, så vitt nu är i fråga, till Ortnamnskommissionen: Omkostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 4,000 kronor.»

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det är numera inte vidare angenämt att studera vare sig Kungl. Maj:ts propositioner eller statsutskottets utlåtanden, när det gäller anslag till kulturella ändamål. Det försiggår en nedrustning av vårt kulturella liv, vilken är djupt att beklaga. Jag befarar att

*Anslag till
omkostnader
för ortnamns-
kommissionen.*

Anslag till omkostnader för ortnamnskommissionen. (Forts.)

om denna nedrustning kommer att fortgå, komma vi att i sinom tid inse, att vi ha begått samma fel som vi gjorde, när vi började den militära nedrustningen 1925. Detta komma vi dyrt att få ångra. Det är visserligen sant, att vi ha stora utgifter för det militära försvaret, och vi vilja alla vara med om att ge detta så mycket som det överhuvud taget är möjligt att ge, men detta får ju inte innebära, att våra kulturella landvinningar skola ödeläggas. Vi måste då i stället ta ett ytterligare grepp för att kunna upprätthålla dessa landvinningar, ty allt vad vi lägga ut på det militära försvaret kommer i annat fall att till en viss del bli utan verkan, om vi inte kunna upprätthålla vår kultur och se till, att här icke sker allvarlig skada.

Det är ju för övrigt underligt, att det hos både regeringen och riksdagen finns så föga insikt om att den vetenskapliga forskningens tillgodoseende, skolväsendets utveckling och folkbildningens höjande är en försvarsberedskap av allra största mått. Men det ser ut, som om man hade kommit in i en sådan tankevärld, att man numera anser att dessa stora kulturområden icke ha någon betydelse för vårt lands försvar. Om man tidigare har underskattat det militära försvarets betydelse och ensidigt inriktat sig på kulturförsvaret, ser det nu ut, som om man skulle gå över till en motsatt ytterlighet och anse, att man reder sig genom att tillgodose uteslutande de militära rustningarna och helt avrusta på det kulturella området. Nu ha vi i denna kammare under flera år varit med om nedskärningar, minskade anslag och besparingar, som allvarligt hota våra kulturella behovs tillgodoseende. Jag måste verkligen säga, att jag börjar inte känna igen denna kammare, som tidigare satt en ära i att vara ett bälverk för vetenskaplig forskning och kultur och som nu — såvida man inte får ta den sista voteringen såsom ett löftesrikt tecken — uteslutande tyckes vara en besparingsmaskin utan själ. Jag beklagar djupt att en sådan folkbildningsförkämpe som herr Oscar Olsson på sistone uppträtt såsom talesman för en krass besparingspolitik över nästan hela linjen. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att herr Oscar Olsson ville återgå till sin gamla ställning såsom en förkämpe för och en reservant till förmån för anslag till kulturella ändamål och upphöra att vara en talesman för en besparingskommitté, vars rätte talesman egentligen sitter rätt nära den plats varifrån jag talar.

Den mörkläggning, som äger rum genom en allmän nedskärning av anslag för universitet och högskolor, för folkbildning och för varjehanda andra kulturområden, kan bli ganska farlig. Det märkliga är här att man inte alls lyssnar till representanterna för forskningen och den svenska kulturen, utan att man främst lyssnar till dessa besparingsberedningar, som, ehuru jag visst inte vill underskatta alla deras insatser, ty de ha utfört i vissa fall ett mycket nyttigt och gott arbete, dock liksom alla andra besparingsberedningar till hela sin karaktär äro mycket ensidiga, varför man får ta deras förslag till nedskärningar med den allra största försiktighet.

Släck inte ljuset i vårt land! — det skulle jag vilja säga till statsutskottet, när det behandlar de kulturella frågorna.

Jag har yttrat dessa ord i sammanhang med en liten motion i fråga om folkkulturen. Motionen går ut på att höja ett anslag för ortnamnskommissionens omkostnader med 700 kronor.

Nu vill jag först säga några ord om folkkulturen. Den känna vi ju alla till, ty alla äro säkerligen medlemmar av ett folkligt kultursällskap eller en hembygdsförening eller en museinämnd och känna sålunda till deras verksamhet. De flesta känna säkerligen också till vilken utomordentlig betydelse detta folkkulturens utforskande vid universiteten har för hela vårt nationella liv och för sambandet mellan gången tids kultur och vår tids kultur. Här ligger hela vårt

Anslag till omkostnader för ortnamnskommissionen. (Forts.)

svenska kulturella arv till undersökning, för tillvaratagande och befrämjande. Det är något som på det allra djupaste berör svenskt väsen.

När man så mycket i dessa dagar talar om svensk nationalkänsla och om vår svenska nations räddning samt med rätta lägger ut väldiga summor för att bevara vår frihet och vårt nationella oberoende, då kan man icke bortse från den betydelse, som folkkulturen har för att stärka vårt nationella medvetande. De, som det minsta varit med om att arbeta på detta område, måste ha kommit till insikt om, vilket intresse denna sak har för väldiga skaror inom vårt folk och om hur det kan spänna hågen i allra högsta grad. Hembygdkulturen och bygdekulturen genom seklerna samt vetenskapen därom bottna djupare än kanske någonting annat i den svenska jorden. Här ha vi alltså ett kulturellt försvarsvärde, en kulturförsvarsfront, som vi måste hålla, och vi måste se till, när demokratin fått ökat inflytande, att inte folkkulturen sättes på indragningsstat. Den bör i stället stödjas och förkovras genom statsmakternas levande intresse.

Det är märkligt att samtidigt som man skär ned anslagen på dessa områden — först besparingskommittéer och sedan Kungl. Maj:t — så flöda pengarna i nästan ousinliga floder, när det gäller informationsstyrelsen, och varken Kungl. Maj:t eller statsutskottet ha någon möjlighet att hindra denna väldiga flod att rinna. Jag vill visserligen inte säga någonting annat än att en del av vad som där lägges ut för folkberedskapens och det nationella medvetandets höjande är mycket berättigat, men om allt detta nya skall ske på bekostnad av gamla stora nationella och kulturella värden, är detta oriktigt.

Efter vad jag från mycket säker källa hört uppgivas har informationsstyrelsens kostnader i verkligheten nu sammanlagt kommit upp till en miljon kronor, ehuru de äro fördelade på så många olika huvudtitlar, att det ser ut som om den sammanlagda summan vore avsevärt lägre.

Jag vill rikta en vädjan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som ju är vår svenska kulturs främste vårdare, att han starkare motstår de statsfinansiella påtryckningarna att beskära anslagen till de kulturella områdena. Jag vill även uttala en tacksamhet till universitetskanslern för att han åtminstone på åtskilliga punkter har motstått alla dessa besparingsberedningars falska och farliga inkräktande på stora nationella värden.

Vad nu angår denna punkt — jag kommer att begära ordet på åtskilliga punkter, ty jag har motioner på envar av dem — så gäller den ortnamnskommissionens omkostnader. Jag föreslår där en förhöjning med fattiga 700 kronor. Tror någon att dessa fattiga 700 kronor ha kunnat tillstyrkas? Hade det begärts 10 miljoner kronor för något ändamål, som för närvarande överhuvud taget är utsatt för mycket liten granskning, hade man sannolikt utan vidare gått med på beviljande av dessa 10 miljoner kronor. Men när det gäller 700 kronor för att bereda denna ortnamnskommission, som har en stark rot i svenskt folkmedvetande — det är forskning som rör bondebygden i allra högsta grad — då skulle man ha väntat, att man inte ryggat för fattiga 700 kronor utan kunnat tillstyrka åtminstone denna lilla summa åt dem, som ha hand om den vetenskapliga utforskningen av våra svenska orter och deras namns uppkomst och härledning. Detta hade visat att det hade funnits ett intresse för bygdekulturen.

Ortnamnskommissionen har begärt en höjning av anslaget med 1,000 kronor. Jag har i min motion stannat vid 700 kronor, och Kungl. Maj:t har föreslagit 400 kronor. Det är alltså fråga om ett ganska ringa belopp, men jag kan försäkra att det är av mycket stor betydelse för denna gren av forskningen. Universitetskanslern har tillstyrkt de begärda 1,000 kronorna, men statsrådet har som sagt gått med på blott en mindre del.

Jag hemställer verkligen till denna kammare, som ju har gamla kulturtra-

Anslag till omkostnader för ortnamnskommissionen. (Forts.)
ditioner att försvara, att kammaren måtte gå med på att bifalla motionen nr 128 i denna kammare, som vill bevilja ett förslagsanslag på 4,700 kronor mot de 4,000 kronor, som utskottet föreslår.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till den av mig i ärendet väckta motionen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag har den allra största veneration för herr Ströms kulturintresse, och det är med synnerligen stort intresse, som jag tagit del av alla de motioner, i vilka han luftar detta vid denna riksdag. Men när som bakgrund till detta kulturintresse står det förhållandet, att herr Fredrik Ström tyckes få hysteriska anfall bara han ser namnet besparingsberedning, är det icke den allra säkraste grund han står på vid sina anslagskrav. Det är mycket betecknande att han, bara han ser ordet besparingsberedning, inte det allra ringaste bryr sig om att höra på debatterna i kammaren. Har han sett det ordet, utgår han ifrån att det är besparingssynpunkterna, som äro helt avgörande vid varje tillfälle för ståndpunktstagandet i sakfrågor. De av kammarens ledamöter, som hörde på den förra debatten, kunna intyga för herr Ström, att jag inte med ett enda ord stödde mig på besparingssynpunkten i denna fråga, ehuru jag på grund av mitt uppträdande av herr Ström inrangerades bland mörkläggningsmännen i landet för närvarande. Såvitt jag kan förstå, var det hela tiden en saklig debatt rörande förmånerna för de pedagogiska förhållandena i Sverige, åtminstone så långt jag deltog i debatten.

Vad sedan dessa motioner beträffar, av vilka vi nu fått en lång rad, undrar jag, om inte herr Ström i någon mån överskattar betydelsen av ett bifall till hans anhållan om 700 kronor mer till ortnamnskommissionen, när han anser att ett bifall härtill skulle rädda kammarens kulturtraditioner. Jag tror inte att några kulturtraditioner kunna räddas på ett så pass billigt sätt. Det får väl ändå vara några proportioner, hur välvillig inställning man än har och hur övertygad man än är att man själv är ett fast ankare för vetenskaplig och folklig kultur här i landet, ett ankare så pass fast att kulturen hotas, om ankarkättingen inte håller.

Herr Ström satte dessa 700 kronor i relation till miljonanslag, som beviljas för upprustningen, och han varnade för att kammaren skulle föra det svenska folket tillbaka till något slags barbari genom beviljande av så stora rustningsanslag till de militära ändamålen, medan den kulturella beredskapen försumades. Jag har visserligen dåligt minne — och det är därför jag är tveksam — men jag kan inte påminna mig att jag i fråga om något av dessa miljonrustningsanslag, eller rättare mångmiljonrustningsanslag, har sett någon motion av herr Ström, vari han yrkat om nedsättning av anslagen. Jag tycker att det är ett något egendomligt sätt att bekämpa en farlig militarism genom att yrka på höjning av vissa kulturella anslag med 700 kronor eller något mera, samtidigt som man utan att röra ett finger låter miljonrullningarna till vårt försvar pågå.

Vad själva sakfrågan beträffar, vilken ju herr Ström även ägnade några ögonblick i sitt stora principiellt upplagda föredrag, så vill jag ha sagt att jag visst är överens med herr Ström om att det är synnerligen beklagligt — ehuru jag inte kan anse det vara en fara för vår kultur, varken den vetenskapliga eller den folkliga — att dessa anslag icke kunna beviljas. Men när det framställes så som om ortnamnskommissionens arbete skulle på något sätt vara i fara att alldeles förstöras eller nedbrytas på grund av de förslag, som departementschefen framlagt, misstänker jag att ingen tar någon vidare notis om en sådan argumentering. Jag är naturligtvis beredd att på grund av den respekt och den vänskap jag har för motionären här uppträda och försöka ett

Anslag till omkostnader för ortnamnskommissionen. (Forts.)

sakligt bemötande på var och en av de punkter i fråga om hans motioner, där han kommer att uppträda. Men jag skulle ju vara glad, om motiveringen stode i någon som helst proportion till vad det är fråga om på dessa punkter. Jag kan från början säga att på så gott som alla punkter är jag fullt ense med motionären om önskvärdheten av att bevilja de anslag, om vilka han här motionerat, men det är med mig, som det i dessa dagar är med alla riksdagsmän, utom med herr Ström, att man får se på konsekvenserna av sitt beviljande av även småanslagen. Sitter man i statsutskottet och har en överblick av alla de krav, som ställas på statsutskottet, anser man det ansvarslöst — och det skulle till och med herr Ström göra — om man inte noggrant prövar varje anslagshöjning som begäres.

Vad mitt offer för sparsamhetsdjävulen beträffar, skulle herr Ström, om han hade väntat till fortsättningen av denna debatt, kanske ha funnit, att man även i statsutskottet, ja, till och med dess majoritet, inte tvekar att slå till, när man anser att det gäller vår folkkultur och vår folkbildning och det skulle vara fara att dröja med vissa anslag härtill. Men då är det frågor av en helt annan både betydelse och storleksordning än de små anslagsfrågor, som det här är fråga om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag vill till min vän, herr Oscar Olsson, säga att jag verkligen inte fått några hysteriska anfall, därför att ordet besparingsberedning nämndes, men jag har velat varna för att man i vått och torrt följer besparingsberedningarna, emedan de ofta gå alldeles för hårt fram och mångfaldiga gånger säkerligen ta till med prutmån. Jag har själv under så många år suttit i både besparingsberedningar och i sådana institutioner, som haft att behandla deras resultat, att jag mycket väl vet att man både skall och måste spara, men också att det ofta även tas till mer i prutningar än man behöver göra. Man får således se till, att besparingarna, när det gäller småsummor, inte gå ut över väsentliga värden.

Jag måste rätta till en, som jag antar, missuppfattning från herr Olssons sida, när han fått för sig, att jag skulle ha sagt att det är barbari att bevilja stora militära anslag. Detta kan jag ju så mycket mindre ha sagt, som jag själv vid många tillfällen yrkat bifall till mycket stora militära anslag. Jag anser visst inte, herr Oscar Olsson, att de militära anslagen äro för stora. Men därför att man vill befrämja det militära försvaret, behöver man ju inte absolut vara anhängare av att skära ned på alla andra områden. Man kan anse det vara möjligt att höja eller åtminstone vidtaga åtgärder för att bevara den kulturella standard, som nåtts, utan att detta därför behöver gå ut över det miliära försvaret.

Herr Oscar Olsson sade förresten själv att han fann det beklagligt att inte de anslag, om vilka jag motionerat, skulle kunna beviljas. Det gäller sammanlagt några få tusen kronor, och skulle vi då verkligen befinna oss i ett sådant förtvivlat läge, att de inte skulle kunna beviljas, fastän även talesmannen för besparingarna är fullt på det klara med att det är mycket beklagligt att man inte kan tillmötesgå mina hemställanden?

Herr Oscar Olsson uttalade den förhoppningen, att kammaren inte skulle ta någon hänsyn till motionärens argument. Jag finner det mycket begripligt, att herr Oscar Olsson från sina utgångspunkter anser, att man inte bör ta någon hänsyn till motionärens argument, men eljest har jag alltid lärt mig, att man skall väga skäl mot skäl och ta hänsyn till alla argument även i ekonomiska ting, vare sig de äro av den natur, att de gå ut på en höjning eller en sänkning av ett anslag. För min del har jag med stort nöje hört på herr Oscar Ols-

Anslag till omkostnader för ornamnskommissionen. (Forts.)

sons argument för nedskärning, och jag skulle tro att man har skäl att även höra på dem, som icke vilja gå med på dessa nedskärningar.

Jag har inte velat framföra någon kritik mot att anslagen ha prövats, herr Oscar Olsson, utan jag vill tvärtom i allra högsta grad prisa statsutskottet för att det så noga prövar alla anslag. Detta finner jag givetvis vara synnerligen skäligt och riktigt, men jag har inte kunnat förstå, att man har nedskurit dessa, när det gäller beloppen, så små och obetydliga anslag, som dock, när det gäller arbetets utförande, äro så viktiga. Herr Oscar Olsson sade att det i fråga om ornamnskommissionen ingenting betydde, om den fick 700 kronor mer eller mindre. Men då måtte herr Oscar Olsson varken ha läst de petita, som i detta avseende från universitetsmyndigheternas sida förelagts Kungl. Maj:t, eller min motion, vilken skrivits i samverkan även med personer som äro mycket sakkunniga på området.

Nu kan herr Oscar Olsson invända att 700 kronor är ett så litet belopp, att det inte spelar någon roll, om ornamnskommissionen för det eller inte. Men när det gäller en summa av 4,000 kronor, som utskottet tillstyrker, förstår man att 700 kronor spela en stor roll. Det är ju nära femtedelen av hela anslagsbeloppet. En sådan summa kan ju inte ha en så ringa betydelse som herr Oscar Olsson vill göra gällande.

Jag ber herr Oscar Olsson att vid något tillfälle tala med den utomordentlige forskare, som förestår detta i vårt land enastående kulturarbete, professor Jöran Sahlgren. Jag är övertygad om att herr Oscar Olsson, ifall han anlade sakliga synpunkter — och det tror jag han komme att göra — då skulle bli överbevisad om att det finns verkligt starka skäl för att bevilja det högre anslaget. Forskarna kunna helt enkelt inte reda sig, om de inte få detta anslag. Det skulle gå ut över hela det vetenskapliga arbetet på detta område. Det förhållandet att universitetskanslern, som alla här respektera i högsta grad, har tillstyrkt till och med ett större anslag än det jag föreslagit, utgör väl ett ytterligare bevis för att anslaget är sakligt grundat och att det finns starka sakliga skäl för att bevilja det. Ifrågavarande vetenskapliga institution kan helt enkelt inte arbeta på ett något så när tillfredsställande sätt, om den inte får detta anslag.

Jag måste därför, herr talman, fasthålla vid mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag skulle icke ha lagt mig i denna vänskapsmatch mellan herr Oscar Olsson och herr Fredrik Ström, om jag icke hade blivit direkt uppfordrad därtill av herr Ström, som yttrade, att besparingsberedningens förslag i allmänhet måste anses vara utplagda på det sättet, att de kunde göras till föremål för starka prutningar.

Jag vågar säga att den, som på allvar studerar besparingsberedningens förslag, skall finna att de äro mycket vederhäftigt utplagda och väl dokumenterade. Det kan naturligtvis ändå råda olika uppfattningar huruvida man skall tillmötesgå ett förslag av besparingsberedningen eller icke, och därom är ingenting att säga. Men man får icke i denna diskussion, såsom herr Ström gör, utgå ifrån att varje besparingsberedningens förslag är uppgjort i tanke att det skall prutas på det. Så ha vi icke arbetat inom besparingsberedningen, och så är det överhuvud taget icke värdigt en kommitté, som har det förtroende besparingsberedningen åtnjuter, att arbeta.

Jag förstår att sådana synpunkter kunna anföras från herr Fredrik Ströms sida, men jag tror inte att just många fler än han skulle göra det. Det har sagts mig att herr Fredrik Ström vid denna riksdag motionerat om anslag, vilka skulle öka statens utgifter med sammanlagt ungefär miljonen. Jag har icke varit i tillfälle att göra någon kontrollräkning härav, och jag vet inte, om herr Fred-

Anslag till omkostnader för ortnamnskommissionen. (Forts.)

rik Ström har gjort någon sådan själv. Men jag tycker att man har skyldighet att taga litet allvarligare på besparingsberedningens arbete än herr Fredrik Ström har gjort. Det kan ju finnas andra attityder, som äro riktiga i det sammanhanget, än enbart denna barnsligt glada förväntning inför varje form av julgransplundring.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag vill endast anmärka att jag kanske i någon mån måste pruta av på mitt löfte att försöka ge ett sakligt bemötande beträffande varje fråga som herr Ström här kommer att föra på tal, eftersom jag måste ta någon liten hänsyn även till kammaren. Men då herr Ström invänder gentemot mig att den föreliggande motionen är sakligt grundad och därför bör bifallas, vill jag glädja herr Ström med att säga att jag inte funnit ett enda förslag från besparingsberedningen, mot vilket inte den berörda institutionen kunde anföra sakliga betänkligheter. Om det skälet alltid skulle få vara utslagsgivande, kunde vi nog utan vidare avskaffa besparingsberedningen.

Herr Ström, Fredrik: Jag vill till min vän herr Wistrand säga, att man givetvis kan ha den meningen att ett besparingsförslag inte får rubbas, utan att man endast har att bifalla det, därför att de, som utrett frågan, alltid gått precis så långt som de borde gå. Men det är ju ändå på det sättet, att vi här i riksdagen många gånger avvika från Kungl. Maj:ts egna anslagsäskanden i både den ena och den andra riktningen, icke därför att vi inte ha en mycket stor respekt för Kungl. Maj:t, utan därför, att vi kunna hysa en annan uppfattning än Kungl. Maj:t om vad som är värt att ge ett anslag och vad som inte är värt det och om beloppens storlek. En besparingsberedning har ingalunda rätt att fordra större hänsyn från riksdagens sida än Kungl. Maj:t, och den bör väl inte anses så helig, att de förslag, som den framlagt, inte skulle få ändras. Herr Oscar Olsson tycks mena att bara därför att besparingsberedningen finns, måste man följa den i vått och torrt. Det kan man enligt min mening inte kräva av riksdagen. Jag har hört statsråd i många regeringar och många andra säga: »Vi få väl ta till summan med prutmån.» Det är möjligt att besparingsberedningen inte resonerar på det sättet, utan att den avvägning beredningen gjort, alltid är på centimetern precis den riktiga. Men ofta skär den nog till i växten, fast nedåt. Men om det skulle anses fullständigt uteslutet, att man med utsikt till framgång kunde diskutera vare sig en höjning eller en sänkning av en besparingsberednings förslag, vet jag inte vad statsutskottet skall vara till för. Då hade ju utskottet endast att sätta sin stämpel under besparingsberedningens förslag, och därmed vore alltsammans avgjort. Om riksdagen ständigt följde en sådan linje, bleve ju även riksdagen överflödig. Men så går det ju inte till.

Nu har herr Wistrand och även herr Oscar Olsson — det sker ju ofta i dylika fall — framställt mig såsom en slösare, som inte tar hänsyn till statens ekonomi, och därför borde man inte fästa något avseende vid de argument som framföras för att hindra en alltför stor nedskärning av anslaget. Det är klart att det ur besparingsberedningens synpunkt kan anses oriktigt att man begär höjningar, där beredningen föreslagit nedskärningar, men besparingsberedningen och herr Wistrand få verkligen ursäktas att jag — eftersom jag anser detta vara inte blott min rätt, utan även min plikt — fäster Kungl. Maj:ts och riksdagens uppmärksamhet på varthän ett fortsättande av denna ganska hänsynslösa nedskärningspolitik på det kulturella området slutligen kommer att leda. Det komma herrarna att få se i framtiden. Eftersom herr Wistrand inte var närvarande under mitt första anförande, vill jag ännu en gång erinra om de stora besparingsaktioner, som på sin tid inleddes mot det svenska militärför-

Anslag till omkostnader för ortnamnskommissionen. (Forts.)
svaret och som riksdagen gick med på för att spara in hundratals miljoner kronor. Följden av denna kortsynta besparingspolitik, som vi alla ha varit hemfallna åt, har nu visat sig. Vi ha på grund av att militärförsvaret under dessa gångna år eftersatts och fått förfalla, måst bevilja hundratals, ja tusen miljoner kronor vid varje riksdag för att reparera detta misstag. Jag anförde detta såsom ett varnande exempel för att framhålla, att vi inte nu i förskräckelsen över de stora, nödvändiga militärutgifterna böra begå samma fel som den gången och ytterligare skära ned så starkt på ett annat, lika viktigt område av den svenska beredskapen och det svenska nationalmedvetandets liv och kraft som vid många tillfällen redan har skett. Jag vet att herr Wistrand inte var med om och kanske även i någon mån motsatte sig de alltför stora nedskärningarna av den militära försvarsberedskapen, men just därför borde han, synes det mig, förstå att man inte heller får gå för långt, när det gäller att skära ned anslagen till de kulturella försvarsomkostnaderna.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Jag ber endast att få återupprepa vad jag redan sagt, nämligen att jag naturligtvis aldrig haft en tanke på att besparingsberedningen skulle betrakta sitt arbete på det sättet, att beredningens förslag utan vidare bara skulle accepteras. Det är klart att det kan råda mycket olika uppfattningar om dem. Men vad jag opponerade mig emot och opponerade mig bestämt emot, var påståendet att besparingsberedningen hade utfört sitt arbete på det sättet, att den genomgående begärt mera vittgående besparingar än den själv ansåg vara nödvändiga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande anslagsbeloppet, som påyrkats i den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 e. m.

*Anslag till
ortnamnskom-
missionens
materialin-
samling m. m.*

Punkten 89.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ortnamnskommissionen: Insamling och bearbetning av vetenskapligt material för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 12,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft den under nästföregående punkt omförmälda, av herr *Fredrik Ström* väckta motionen I: 128, så vitt nu var i fråga, hemställt, att riksdagen måtte besluta, att förevarande anslag skulle utgå med 15,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 128, så vitt nu vore i fråga, till Ortnamnskommissionen: Insamling och bearbetning av vetenskapligt material för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 12,000 kronor.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Här gäller det en summa av 3,000 kronor till ortnamnskommissionens verksamhet, således ett något större belopp än det var fråga om under föregående punkt, ett belopp som herrarna icke ville bevilja. Nu ifrågavarande anslag avser att ge kommissionen möjlighet att

Anslag till ortnamnskommissionens materialinsamling m. m. (Forts.)

överhuvud insamla och bearbeta det vetenskapliga materialet. Kungl. Maj:t har begärt ett anslag av 12,000 kronor, och jag föreslår, i anslutning till vad som yrkats av den vetenskapliga institutionen, 15,000 kronor.

Man måste väl medge att det icke innebär någon sparsamhet att vidmakthålla en institution, men inte bevilja den så mycket medel, att den kan arbeta på ett enligt dess egen mening tillfredsställande sätt, d. v. s. i detta fall att insamla och bearbeta det vetenskapliga materialet, vilket är kommissionens uppgift. Detta är icke sparsamhet utan ett slöseri. Efter trettio års verksamhet som kommunalman och över tjugu års arbete som riksdagsman har jag verkligen kommit till den uppfattningen, att de största av alla slösare äro dessa heterogena och hastigt tillyxade besparingskommittéer som tillsättas. Genom att nedskära behövliga anslag förstöra de en rad av arbeten, som äro nödvändiga, och åsamka därigenom staten på lång sikt utgifter som äro mycket större än de skulle ha blivit, om dessa besparingsförslag aldrig hade framlagts. Därigenom att besparingskommissionerna bedriva sitt arbete ganska långsamt — och det kan man inte säga någonting om, medlemmarna kunna icke vara sakkunniga på tusen olika områden — går tiden och kostnaderna springa i höjden, så att man inte vinner någonting på besparingsaktionerna. De nödvändiga och nyttiga besparingarna ske vid granskningen i departementen och av de verkligt sakkunniga myndigheter, som ha att yttra sig över frågorna, men ingalunda genom det arbete som dessa extra och ofta mycket kostsamma besparingsberedningar utföra. De äro kristidsföreteelser och deras produkter kristidsprodukter.

Jag yrkar, herr talman, bifall till min motion om ett anslag på 15,000 kronor till ortnamnskommissionen för insamling och bearbetning av vetenskapligt material.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottet förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande anslagsbeloppet, som påyrkats i den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 90—94.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Understödjande av svensk folkminnesforskning för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 28,700 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar oförändrad medelsanvisning, d. v. s. anvisande av 9,600 kronor till institutet för folkminnesforskning vid Göteborgs högskola och 19,100 kronor till Hyltén-Cavallius' stiftelse för svensk folkminnesforskning.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* väckt motion (I:66), vari hemstälts, att anslaget till institutet för folkminnesforskning vid Göteborgs högskola för arbetsåret 1942/43 måtte upptagas till 12,000 kronor;

dels ock en likaledes inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* väckt

*Anslag till
understödjande
av svensk
folkminnes-
forskning.*

Anslag till understödjande av svensk folkminnesforskning. (Forts.)
motion (I: 96), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta höja bidraget till Hyltén-Cavallius-stiftelsen i Lund med 2,400 kronor eller från föreslagna 19,100 kronor till 21,500 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 66 och I: 96, till Understödjande av svensk folkminnesforskning för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 28,700 kronor.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Under denna punkt behandlas anslagen till flera viktiga institutioner, som arbeta på att insamla, bearbeta och skaffa överblick över de svenska folkminnena. De svenska folkminnena äro av en enorm betydelse inte blott för Sveriges nationella liv utan även för vetenskaplig verksamhet på många områden. Det är mycket små anslag som utgå, ty de ha skurits ned år efter år, så att de nu äro nere i sammanlagt 28,700 kronor, varav 9,600 kronor avses till institutet för folkminnesforskning vid Göteborgs högskola och 19,100 kronor till Hyltén-Cavallius-stiftelsen för svensk folkminnesforskning.

Folkminnesforskningen vid Göteborgs högskola har en gång haft ett betydligt större anslag. Det har undan för undan skurits ned. Nu är det alltså nere i 9,600 kronor för institutets hela verksamhet. Är det verkligen någon med kännedom om denna forsknings natur — man måste ju ha en mängd människor ute på fältet för att bland de gamla samla in, innan de dö, vad de veta om de svenska folkminnena — som tror att man kan utföra detta arbete och dessutom bearbeta materialet med ett så obetydligt anslag? Det är orimligt. Egentligen borde vederbörande ha gått mycket längre i sina krav; de borde ha begärt vad de tidigare en gång haft i anslag. Jag har stannat vid att för institutet vid Göteborgs högskola begära en höjning från 9,600 kronor till 12,000 kronor.

Jag har samrått med dem, som leda detta arbete. De äro mycket olyckliga över dessa nedskärningar, som omöjliggöra för dem att rätt bedriva denna verksamhet. Är det verkligen skäl i att för ett så ringa belopp skull åstadkomma så stor skadegörelse på ett viktigt kulturellt område? Jag måste säga att det är en felvärdering av denna sak från både statsrådets och statsutskottets sida, när man motsätter sig ett högre anslag.

Vad beträffar Hyltén-Cavallius-stiftelsen i Lund, föreslår jag en höjning med 2,400 kronor av anslaget till denna stiftelse för folkminnesforskning. Jag hade häromdagen besök av en av de vid denna stiftelse arbetande vetenskapsmännen, som kom upp till Stockholm för att berättat, att stiftelsen står inför en allvarlig situation, om den inte kan få ett större anslag. Man undrade, om man inte på privat väg skulle kunna uppbringa åtminstone så mycket pengar att arbetet kunde hållas nödtorftigt i gång. Jag sade att jag för min del ville bistå stiftelsen så långt min ekonomi tillåter, och jag har även tänkt att jag skulle gå omkring med en insamlingslista bland riksdagens ledamöter, när de få sina arvoden, och även vända mig till andra håll, där jag är med i styrelser, för att försöka få hundra kronor eller ett mindre belopp av var och en såsom bidrag för att ge en institution av denna stora betydelse möjlighet att fortsätta sitt arbete. Jag tänker mig att man skulle kunna ge ut en bok med bidrag av vetenskapliga krafter att skänka dem, som på det sätt jag nyss skildrade bekostade denna forskning, såsom en liten ersättning för uteblivna riksdagsbidrag. Jag är övertygad om att när jag kommer till herr Oscar Olsson och övriga ledamöter av statsutskottet och begär hundra kronor av dem vardera, skola de med glädje anteckna sig på min lista för att möjliggöra denna

Anslag till understödjande av svensk folkminnesforskning. (Forts.)

vetenskapliga verksamhet. Det tvivlar jag inte det ringaste på. Men jag anser ändå inte, att detta är den riktiga vägen eller att det är staten fullt värdigt att vältra över dessa kostnader på enskilda. Staten bör väl ändå själv upprätthålla de institutioner som den en gång har tagit hand om.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till mina motioner nr 66 och nr 96 i förhoppning, dock att man, om detta yrkande nu avslås, skall ett kommande år mera behjarta dessa viktiga ting. Jag skulle inte ha upptagit kammarens tid, om jag inte visste att detta verkligen är viktiga saker för vårt land och vårt folk.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall villigt erkänna att jag i statsutskottet inte på någon punkt, där jag nödgades gå emot herr Fredrik Ströms anslagsäskande, gjorde det med så stor motvilja som just på denna.

Herr Fredrik Ström tycks även ha något reda på de personliga, positiva och inte resultatlösa insatser jag i riksdagsarbetet gjort för Hyllén-Cavallius' stiftelse, eftersom jag så hastigt och lustigt i hans ögon har förvandlats från mörklägningsmannen till en person, vilken han med full rätt är övertygad om att han kan lita på, när det gäller personliga bidrag i detta fall. Men det är en sak för sig.

Jag vill även framhålla, att det inte bara är i fråga om hjälp till nämnda institution både jag och andra medlemmar av statsutskottet ha gjort stora ansträngningar under den gångna tiden, ehuru herr Fredrik Ström tycks sväva i lycklig okunnighet därom. Det är inte nog med att man ömmar för dessa institutioner, utan man måste också när det gäller anslagen se frågan i hela sitt sammanhang.

Jag skall därför öppet förklara för kammaren, att om kammaren vill fälla statsutskottet i denna fråga, har jag personligen inte någonting däremot. Men som statsutskottsledamot måste jag, efter att ha prövat alla anslagsäskanden i dessa frågor, vidhålla min ståndpunkt ifrån statsutskottet.

Jag yrkar således bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ström, Fredrik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för

Anslag till understödjande av svensk folkminnesforskning. (Forts.)
ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om anslag till
rådet för
bygdekultur. **Punkten 96.**

I en inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* m. fl. väckt motion (I: 129) hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1942/43 till rådet för bygdekultur anvisa ett anslag å 10,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»På grund av statsfinansiella skäl har utskottet sett sig nödsakat att ställa sig avvisande till åtskilliga krav på ökade anslagsmedel till ändamål av synnerligen behjärtansvärd karaktär. Med hänsyn härtill finner utskottet sig icke kunna biträda det i förevarande motion I: 129 framställda förslaget, vilket innebär uppförande på riksstaten av ett anslag till ett helt nytt ändamål. Utskottet hemställer alltså, att ifrågakvarande motion I: 129 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Föreliggande fråga gäller ett anslag till rådet för bygdekultur. Detta har tillkommit på initiativ av samtliga de organisationer, som arbeta på detta område. Överståthållaren i Stockholm är ordförande i rådet.

Även rent finansiellt har detta råd en utomordentlig betydelse, då det kan komma att samordna en rad arbeten och ge råd, som kunna komma att innebära väsentliga besparingar i en framtid. Denna samarbetsorganisation innebär således ingalunda något slöseri utan verkligen en avsevärd besparing. Den innebär emellertid framför allt att vi tillvarataga hela detta stora kulturområde, som nu ligger icke-organiserat. Alla äro ense om att detta verkligen behövs.

Jag kan därför inte se att det, ens i en brydsam ekonomisk tid, skulle vara fråga om någonting annat än att tillgodose även sparsamhetssynpunkter, om man bifulle denna motion.

Jag yrkar därför bifall till den av mig m. fl. ledamöter av kammaren väckta motionen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! På denna punkt är jag absolut obarmhärtig mot herr Ströms synpunkter. Jag har i sak varit rätt sympatiskt inställd i fråga om de andra punkterna. Utskottsutlåtandet utvisar att herr Ström i detta fall är ute på vägar som äro synnerligen betänkliga.

Det är här inte bara fråga om höjning av anslag till utgifter som riksdagen förut godkänt, utan det är fråga om ett anslag till ett helt nytt ändamål.

Jag måste säga, att jag egentligen blev överraskad över att rådet för bygdekultur var färdigt, när motionen skrevs. Så nytt är det. Jag har litet grand reda även på dessa saker på grund av mina intressen på samma fält som herr Ström brukar gå på. Jag hade emellertid aldrig väntat att en så lysande samling som den, vilken utgör detta råd för bygdekultur, nästan innan rådet var färdigt skulle genom representanter här i riksdagen framföra ett anslagskrav, och inte ett så värst litet anslagskrav heller.

Dessa lysande män med överståthållaren i spetsen, för vilka jag har den allra största vördnad och respekt, liksom herr Ström, kunna nog sägas utgöra en garanti för vad som *kan* uträttas på detta område. Här i kammaren bruka vi emellertid ge anslag till institutioner, som kunna uppvisa vad de *ha* uträttat. Hur lysande namnen än kunna vara som stå bakom en institution som håller

Om anslag till rådet för bygdekultur. (Forts.)

på att börja sin verksamhet, tycker jag ändå att kammaren inte har något som helst skäl att slå in på så nya och farliga vägar i fråga om anslagsbeviljande. Jag är alldeles säker på att om dessa av mig högt skattade män hinna arbeta något år, de verkligen kunna uträtta det de avse med sin verksamhet på detta område. Jag är alldeles säker på att dessa personer med sitt inflytande, likaväl som fattiga små folkorganisationer, kunna vara i stånd att utföra det organisationsarbete, som är nödvändigt, utan att riksdagen så här hux flux skall behöva ta dem under armarna.

Jag anser att det inte finns några som helst skäl för bifall till föreliggande motion, som dock avser ett i och för sig behjärtansvärt och för övrigt under goda förutsättningar igångsatt företag.

Jag ber således få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Jag måste på föreliggande punkt i alla avseenden ansluta mig till herr Oscar Olssons yttrande. Det är ju pinsamt att nödgas göra det — inte därför att herr Oscar Olsson och jag förut i debatten i dag stått på skilda sidor, utan dels därför att ändamålet med denna samlingsorganisation i sig självt är behjärtansvärt, och dels därför att det är så synnerligen respektabla personer som framtråda såsom motionärer och såsom medlemmar i såväl presidiet som den mycket omfattande styrelsen för detta råd för bygdekultur.

Jag har emellertid inte kunnat undgå intrycket av att samlingen av framtående namn inom detta råd och dess vackra uppgifter stå i mycket dålig proportion till måttet av det arbete som hittills hunnit utföras. Det förefaller onekligen, som om denna imponerande organisation i främsta rummet skulle ha bildats med uppgift att bli en insamlingsapparat för bidrag från statens sida.

Hur man än under andra tidsförhållanden kunde ha ställt sig till ett anslag av denna natur, förefaller det mig fullkomligt omöjligt att under nuvarande förhållanden ens reflektera på att ge ett nytt anslag till en organisation, som nätt och jämnt hunnit börja sin verksamhet, men som förklarar sig sakna medel att bedriva densamma. När det gäller organisationer av denna art, har man ändå varit van vid att först få se dem, på grundval av på olika sätt insamlade medel, bedriva ett arbete, som senare kan erbjuda erfarenhetens stöd åt statsmakterna vid beviljande av anslag. Något sådant föreligger inte i detta fall.

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig i avslagsyrkandet.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Herr Pauli har nog alldeles missuppfattat situationen, när han tror att detta råd företrädesvis skulle ha till uppgift att vara en insamlingsapparat för de anslutna statliga, kommunala och vetenskapliga organisationerna av olika slag. Det är inglunda så, utan ändamålet är att organisatoriskt och i viss mån vetenskapligt samordna arbetet. Om rådet för sin verksamhet begärde anslag av de organisationer, som äro anslutna till rådet, skulle detta ju innebära, att man skulle ta av de fattiga anslag som staten beviljar dessa organisationer. Ett sådant förfaringssätt är ju meningslöst, i synnerhet som staten oavlåtligt skär ned dessa anslag. Hur skulle man då kunna ta ut anslaget från dessa olika institutioner? Vi skulle väl för övrigt inte äga någon rättighet att använda de anslagna medlen för något sådant ändamål.

Nej, denna organisation, som visserligen bara verkat ett år, har just till uppgift att sammanfatta och samordna arbetet och därigenom även på det ekonomiska området åstadkomma en viss enhetlighet och även en viss besparing. Det kan sägas, att rådet bör bli litet äldre, innan det begär anslag, men om rådet skall kunna arbeta, måste det ha några medel att röra sig med. Eljest kan man ju inte arbeta. Hittills ha rådets medlemmar utfört arbetet utan att anlita

Om anslag till rådet för bygdekultur. (Forts.)

anslag från vare sig några kommunala eller statliga institutioner — något sådant skulle man näppeligen kunna begära. Även utredningar och planläggningar av olika slag ha hittills gjorts utan att man kunnat lämna någon verklig ersättning för det utförda arbetet.

Om man finner själva saken behjärtansvärd, kan jag inte se annat än att man också borde ge den sitt stöd. Om 10,000 kronor anses för mycket, vilket jag ingalunda anser vara fallet utan nog snarare anser vara den lägsta summa man kan tänka sig, skulle ju statsutskottet ha kunnat visa sin välvilja genom att förorda *något* belopp.

Såvitt jag har kunnat förstå av herr Oscar Olssons yttrande, har avslaget på motionen framför allt motiverats med den omständigheten, att rådet är alltför nyligen tillkommet för att ha hunnit visa vad det vill åstadkomma, samt att det är fråga om ett nytt anslag och inte ett tidigare beviljat. Jag vet inte, om statsutskottet på andra områden tillämpar den principen, att nya ändamål och behov icke skola tillgodoses, så att den omständigheten, att det är fråga om ett nytt ändamål och behov, skulle vara en giljotin, som absolut omöjliggör anslag. Anlägger man huvudsakligen sådana synpunkter, vet jag inte, hur det skall gå med en utveckling i fortsättningen. Jag hade trott, att statsutskottet, varje gång Kungl. Maj:t eller motionärer begärde ett anslag, frågade sig, om det vore ett ur sakliga synpunkter motiverat anslag. Är det förhållandet, måste det väl spela ungefär samma roll, om det är ett nytt anslag eller ett tilläggsanslag till ett tidigare behov, som har tillgodosetts genom statsanslag. Såvitt jag kan finna, vore väl detta den skäliligaste synpunkten vid bedömandet av hithörande frågor.

Herr talman! Jag hoppas att man till ett kommande år, då rådet är dubbelt så gammalt som i år, och då således det skälet icke längre finns, att rådet endast är ett år gammalt, måtte se på denna fråga med något blidare ögon än man gjort denna gång.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag är ju nästan till professionen ohjälplig folkbildare. Jag måste därför följa mina instinkter, när det gäller att ge herr Ström en upplysning i fråga om hans dunkla begrepp rörande statsutskottets arbete.

Statsutskottet bifaller så gott som aldrig nya utgiftskrav. Utskottet svarar härvidlag, att sådana nya ändamål först och främst böra prövas av Kungl. Maj:t, innan statsutskottet kan taga standpunkt till dem, alltså precis den väg, som herr Fredrik Ström i ett ljust ögonblick, när det gällde en föregående fråga var inne på. Jag trodde att kammarens äldre ledamöter hade kännedom om denna arbetsmetod i statsutskottet, mot vilken jag för övrigt inte förrän, i dag hört några bestämda anmärkningar.

Man går emellertid till väga på det sättet, och jag instämmer som sagt livligt med herr Fredrik Ströms uppfattning för en stund sedan, att Kungl. Maj:t bör, inte minst från ekonomisk synpunkt, pröva nya ändamål, innan saken framlägges för riksdagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 97—108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 109.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1942/43 anvisa dels till Gemensamma ändamål vid de tekniska högskolorna: Stipendier för främjande av högre tekniska studier ett reservationsanslag av 22,500 kronor; dels ock till Gemensamma ändamål vid de tekniska högskolorna: Bidrag till främjande av teknisk forskning ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. G. Brandt* m. fl. (I: 125) och den andra inom andra kammaren av herr *T. Ekdahl* m. fl. (II: 223), vari hemställts, att riksdagen för budgetåret 1942/43 måtte anvisa ett reservationsanslag av 45,000 kronor till stipendier för främjande av högre tekniska studier,

dels ock en inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* väckt motion (I: 168), vari hemställts om avslag å Kungl. Maj:ts förslag om anslag till 9 stycken studiestipendier à 2,500 kronor per år vid de tekniska högskolorna i samband med föreslagen teknisk licentiatexamen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 168 samt I: 125 och II: 223, sistnämnda två motioner i den mån de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till Gemensamma ändamål vid de tekniska högskolorna: Stipendier för främjande av högre tekniska studier för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 22,500 kronor,

b) till Gemensamma ändamål vid de tekniska högskolorna: Bidrag till främjande av teknisk forskning för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Pauli*, *Jonsson* i Eskilstuna och *Andersson* i Södergård, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag har jämte två andra utskottsledamöter vid denna punkt antecknat en reservation utan närmare angivande av dess innebörd. På grund av den ringa anslutning, som den ståndpunkt jag representerar har fått i utskottet, har jag inte någon större förhoppning om att få kammaren med på dessa synpunkter. Men jag har ansett det finnas skäl att kammaren i alla fall får kännedom om dem.

Frågan gäller här framför allt det behov av understöd för den tekniska forskningen, som onekligen i dessa tider finns och som man på olika vägar också söker tillgodose — man kan gärna säga, med betydande frikostighet. Ingen människa vill bestrida, att det i nuvarande tid med hänsyn till den militärtekniska, men framför allt med hänsyn till den fredliga produktionens och folkförsörjningens krav i vårt inestängda läge är mer än någonsin nödvändigt, att den tekniska forskningen får allt det stöd och den stimulans som den kan behöva.

I detta avseende ha under tionde huvudtiteln, såsom departementschefen påminner om, upptagits 120,000 kronor såsom bidrag till ingenjörsvetenskapsakademien för teknisk-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet, 300,000 kronor till statens uppfinnarnämnd för undersöknings- och försökskostnader, varjämte ett anslag å 300,000 kronor står till förfogande för undersökningar om utnyttjande av vissa inhemska råvarutillgångar. Dessutom ha under den huvudtitel vi i dag diskutera, föreslagits sammanlagt 150,000 kronor för bedrivande av forskning vid de tekniska högskolorna i Stockholm och Göteborg.

Jag vill understryka att jag och mina medreservanter på allt sätt sympatisera

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.) med och ha förståelse för motiven för dessa stora anslag. Frågan gäller här närmast de 150,000 kronorna till de tekniska högskolorna, och mot detta anslag ha vi inte den minsta invändning att göra.

Det är av helt andra skäl vi vågat resa vissa invändningar beträffande det mycket mindre belopp, ett reservationsanslag på 22,500 kronor, som föreslagits till stipendier åt aspiranter på teknisk licentiatexamen vid de tekniska högskolorna. Dessa skäl ha också framlagts i motionen. Det är inte någonting nytt att vi här i landet genom inrättande av dylika stipendier direkt uppmuntra folk att bedriva studier för att avlägga en viss examen. Det förekommer nämligen sedan någon tid tillbaka inom de juridiska fakulteterna, där man under många år lidit brist på forskare, som ha kunnat besätta de juridiska lärostolarna. Denna brist har icke minst uppstått därigenom, att en jurist har så många andra banor att välja på, banor som ur ekonomisk synpunkt äro mera lockande och lönande än den akademiska lärarbanan. Man kan nog säga, att det i viss mån förhåller sig likadant på det tekniska området. En nytexaminerad civilingenjör här i landet har, i synnerhet just nu, säkert tillfälle att bli anställd med en för hans ålder och villkor tämligen tillfredsställande lön. Det är därför svårt att få ingenjörer att bedriva fortsatta tekniska studier.

För närvarande ha dessa fortsatta studier endast ett formellt mål, nämligen den tekniska doktorsgraden, föregången av en kortare förprovning. Denna examen är byggd direkt på civilingenjörsexamen, men det råder olika meningar om hur den högre tekniska undervisningen bör vara ordnad, hur examensväsendet bör vara ordnat o. s. v. Den pågående utredningen har ännu icke kommit till något definitivt resultat på denna punkt. Visserligen har ett förslag framlagts om att man mellan civilingenjörsexamen och den tekniska doktorsgraden skulle lägga in en teknisk licentiatexamen, motsvarande alltså vad man har inom andra fakulteter såsom ett högre lärdomsprov före disputationen. Men som herrarna själva kunna se vid ett studium av propositionen, tvista de lärde fortfarande i hög grad om hur denna tekniska licentiatexamen skall vara beskaffad, i vilka ämnen den skall få avläggas och huruvida i dessa ämnen skola få ingå andra än tekniska. Departementschefen har inte kunnat gå längre än att i princip tillstyrka inrättandet av denna examen, men han säger att han skall återkomma i ärendet. Han är inte nu beredd att taga ställning till själva examens utformning och vad därmed sammanhänger. Det få de sakkunniga och utredningen på nytt yttra sig om.

Man har alltså överhuvud taget icke gjort färdig någon plan eller bestämt, hur denna nya licentiatexamen skall gestaltas. Det är inte heller utrett, hur undervisningen skall läggas. Det finns ingenting bestämt om laboratorier o. dyl. Riksdagen vet ingenting om de kostnader som komma att avkrävas staten för denna högre tekniska studiegång. Med andra ord: hela denna fråga om den tekniska licentiatexamen är fortfarande i stöpsleven och icke tillfredsställande utredd. Då kan man verkligen fråga, om inte Sveriges riksdag borde tycka, att det är väl tidigt att begära stipendier såsom uppmuntran åt unga män som skola taga en examen, om vars innebörd och form man ännu ingenting ordenligt vet, och ge sig in på en studiegång, som ännu icke är på något sätt organiserad.

Vår huvudsakliga invändning är alltså, att *rätta tidpunkten* ännu icke är inne att fatta ett beslut om dessa stipendier. Det förväntar mig verkligen att man i statsutskottet, där man annars brukar utveckla en sådan iver att spara på alla möjliga punkter, varvid sparsamheten kanske inte alltid varit så välbetänkt, icke har begagnat sig av detta tillfälle för att helt enkelt konstatera, att det finns alla skäl att vänta med denna fråga. Den är för tidigt väckt. Utredning pågår. Ja, alla de välkända argumenten från otaliga tillfällen, då stats-

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)
utskottet har fattat ett negativt beslut, finnas här färdiga på bordet. Men nej, man har inte velat ta någon hänsyn till dem. Vi skola votera dessa stipendier i år, fastän vi faktiskt befinna oss i ovisshet om vad det hela skall gå ut på.

Man kan invända, att det inte är alldeles nödvändigt att i förväg helt ha bestämt licentiatexamens uppläggning. Om vi ge dessa stipendier, lockas unga teknologer att stanna kvar vid högskolan, och alltid skall det väl finnas någon välvillig professor som tar sig an dem i sitt ämne och handleder deras studier. Jag tycker emellertid att det är att bedöma frågan på ett något lättvindigt sätt.

Sedan är det ytterligare en sak, som även belyses i väckta motioner. Jag nämnde nyss, att en nyutexaminerad ingenjör säkerligen i de allra flesta fall, om han duger någonting till, för närvarande kan få anställning omedelbart efter examen. Det anses att den anställning han då får kan beräknas till ett ungefärligt inkomstvärde av 5,000 kronor. Skall då staten konkurrera med denna anställningsutsikt som han har, får man ju säga att konkurrensen är ganska svag, om den består i att staten erbjuder ett stipendium på 2,500 kronor mot en inkomst på minst det dubbla, som den nyutexaminerade ingenjören skulle kunna få. Med hänsyn härtill ha ett par motioner understött det ursprungliga förslaget, att stipendiernas storlek skulle bestämmas till 5,000 kronor. Detta yrkande är enligt min mening resonligt och välmotiverat. Skola dessa stipendier inrättas, är det säkert bättre att minska deras antal och i stället göra beloppet så stort, att stipendiet har utsikt att i någon mån fylla sitt ändamål, nämligen att locka de unga ingenjörerna till fortsatta tekniska studier. Som det nu är, kan man inte ha någon större förhoppning om att dessa stipendier, även om vi anslå det nu äskade beloppet, komma till avsedd användning.

Jag vill till slut erinra om att det förslag, som departementschefen här har framlagt, är framfört med något darrande hand, om jag så får säga. Vad departementschefen förordar är ju bara, att en *försöksanordning* på detta område kommer till stånd. Därest erfarenheten framdeles komme att visa, säger han, att inrättandet av nu ifrågakvarande studiestipendier icke får åsyftad verkan med avseende å ökad rekrytering till den tekniskt-vetenskapliga forskningens verksamhetsfält, torde dessa statsstipendier icke vidare böra utgå. Departementschefen erkänner alltså, att det hela är ett experiment om vars framgång han själv är ytterst tveksam. Denna tvekan borde ökas högst betydligt av att departementschefen i samma anledning förklarar sig icke vara färdig med anordningarna för den examen, som han med dessa stipendier inbjuder unga ingenjörer att börja studera på.

Jag finner alltså starka skäl, herr talman, för att man vilar på hanen, då det gäller detta förslag. Hela frågan bör tagas upp på nytt, då situationen i olika avseenden har klarnat, och jag kan icke anse att man genom ett avslag i år på den begärda summan till stipendier på något väsentligt sätt minskar det stöd åt den tekniska forskningen, som vi nu på andra vägar i så stor omfattning ge.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört ber jag alltså, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och på propositionen i denna punkt.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag kan till alla delar instämma med herr Pauli och befinner mig således i denna position med en viss glädje på sparsamhetsivrarnas sida, under det att statsutskottet i detta fall har gått på vad man nyss i en annan diskussion kallade för slöseriets väg.

Här är verkligen ett tillfälle att spara. Föreliggande förslag är icke förberett så, som det borde vara, och det kommer, om frågan löses på det sätt utskottet och departementschefen ha föreslagit, ingalunda att ge de resultat som man här hoppas på. Det är möjligt, att därigenom rent av kan läggas ett

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)
hinder i vägen för en lösning av mycket större och viktigare frågor beträffande den tekniska undervisningen.

Slutligen äro dessa stipendier så låga, att de icke i något avseende kunna stimulera de unga tekniska forskarna till att lämna det praktiska livet. De komma säkerligen också i fortsättningen att ägna sig åt detta, och då har man ändå icke nått det resultat man eftersträvat.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sundberg: Herr talman! Allmänt synes man vara överens om lämpligheten och nödvändigheten av att inrätta ett tekniskt-vetenskapligt forskningsinstitut. Denna samstämmighet bottnar uppenbarligen i insikten om att den industriella beredskap, som avspärrningen framtvingat, måste än vidare utvecklas till att avse en högre och mångsidigare förädling.

Detta gäller vår industri i allmänhet, men alldeles särskilt den industri, som bygger på förädling av våra skogars produkter. Dessa produkter ha ju i exporthänseende under gångna, normala tider bidragit till vår totala export med mer än halva dess värde. Från början utgjorde härvid det sågade virket den allt dominerande artikeln. Sedan kommo järn och betong att här i landet och ute på världsmarknaden i stor utsträckning uttränga träet och det sågade virket. Den svenska träindustrin visste emellertid att fort nog anpassa sig efter det nya lägets krav och gick in för uppbyggandet av en modern cellulos- och pappersindustri, vars alster kommo att fullt ut kompensera det minskade värdet av det sågade virkets export.

Det nu pågående kriget har plötsligt försatt oss i ett nytt läge, där den frågan aktualiserats, om inte denna andra epok av vår trävaruindustris historia, som alltså cellulosaindustrin representerar, redan sett sina bästa dagar. De länder, dit vi i stor utsträckning tidigare exporterade vår massa och vårt papper, ha på grund av avspärrningen sett sig nödsakade att uppbygga industrier på detta område inom egen hank och stör, vilka säkerligen skola bestå även under kommande fredsdagar och förse respektive länder med deras behov.

För oss gäller det därför att utan tidsutdräkt se om vårt hus och undersöka, om inte nya, ännu mera förädlade produkter kunna utvinnas ur den stora nationaltillgång, som våra skogar utgjort och som det må vara vår generations plikt att se till att de alltfort må komma att förbli. Goda utsikter härtill finnas. De olika industrierna arbeta på högtryck för att komma fram till en lösning. Delvis har man lyckats, men mycket återstår.

Vad som härvid utgör den verkliga svårigheten, är avsaknaden av tillräckligt många kompetenta fackmän på detta område, som kunna ta hand om forskningsarbetet och utföra de undersökningar, som erfordras för att komma fram till snabba resultat. Den högkonjunktur, som råder på vissa gebit av den industriella verksamheten, har gjort att denna industri har möjligheter att omedelbart efter utexamineringen från tekniska högskolan bereda de unga ingenjörerna anställning och även relativt goda löneförhöjningar. Om man åt forskningen inom bl. a. den kemiska träindustrin vill trygga tillgången av lämpliga krafter bland de unga ingenjörerna, är man därför absolut nödsakad att genom ekonomiskt understöd i form av stipendier stimulera dem att stanna kvar vid högskolorna för att där utbilda sig för de viktiga, mångskiftande forskningsuppgifter, som just nu äro aktuella.

Den första delen av herr Paulis anförande utgjorde en mycket stark motivering för en lösning av problemet i denna riktning, men hans slutsatser blevo raka motsatsen. Han ville lägga hela ärendet i en utredningskvarn, förmenande, att man ännu inte hade planen i alla dess detaljer klar för den tek-

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)
niska licentiatexamen. Jag vill för min del framhålla, att examen, såsom jag ser saken, inte är det väsentliga härvidlag. Huvudsaken i detta fall är och förblir, att de unga forskarna få tillfälle till undervisning och utbildning.

Då värdet av våra skogsprodukter, såsom jag redan framhållit, spelar en avgörande roll i fråga om vår handelsbalans, betyder detta också, att träindustrien är en avgörande faktor, då det gäller att upprätthålla vår ekonomiska och sociala standard. Må vi därför se till, att möjligheterna härför hållas öppna även i framtiden. Ett medel härvidlag, och ett viktigt sådant, är att följa de linjer, som Kungl. Maj:t och utskottet i detta fall utstakat.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Sundbergs yttrande instämde herrar *Wagnsson, von Stockenström, Heiding, Sten, Velande, Tjällgren, Asplund* och *Axel Ivar Anderson*.

Herr Nordenson: Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att herr Pauli uttalar sin stora sympati för att kraftigt stöd skall lämnas åt den tekniska forskningen. Det är också med stor tillfredsställelse jag noterar den välvilliga inställning han hade beträffande det yrkade anslaget på 150,000 kronor till forskning vid våra tekniska högskolor. När han däremot ställde sig avvisande till det andra yrkandet, nämligen beträffande stipendier, förefaller mig detta bero på att han fått en uppfattning om dessa stipendiernas art och om avsikten med desamma, som inte är alldeles riktig. Jag skall för den skull be att få nämna några ord om hur man sett på denna sak i den utredningskommitté, som har fått sig frågan om den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande anförtrodd och som jag har äran tillhöra.

När vi i kommittén ha granskat dessa problem, har det framstått för oss allt tydligare, att en av de allra viktigaste åtgärder, som snarast bör vidtagas, är att främja utbildningen av forskare, såsom också den föregående ärade talaren här har understrukit. Det har visat sig, att när man nu vill göra någonting inom den tekniska forskningen, nödgas man konstatera att vi lida en ganska betänklig brist på de lämpliga krafterna. Utredningen överväger en mängd förslag på olika områden till främjande av forskningen, men alla dessa bygga ytterst på att behovet av kompetenta forskare skall kunna tillfredsställas. Vi ha därför brutit ut detta spörsmål från vårt egentliga betänkande. Redan i höstas framlade utredningen förslag i de frågor, som nu stå på kammarens dagordning, nämligen om stipendierna, den tekniska licentiatexamen och bidragen till de tekniska högskolornas forskning. Av dessa är enligt vår mening kanske frågan om stödet till utbildningen en av de allra främsta. Som redan har påpekats, lockar det praktiska livet till sig ingenjörerna, och det är därför en viss svårighet att få forskare att stanna kvar vid högskolorna och fortsätta sin utbildning. Man har velat ge ett gott handtag åt dem, som göra det.

Denna sak behöver emellertid inte ovillkorligen sammankopplas med frågan om licentiatexamen. Tvärtom har utredningen bestämt velat understryka, att det väsentliga med dessa stipendier är att ge ett stöd åt dem, som vilja skaffa sig en fortsatt utbildning. Jag vill därvidlag citera vad som säges på ett ställe i vårt förslag: »Det väsentliga med den sålunda föreslagna åtgärden är att ett visst antal därför lämpade ingenjörer efter avlagd examen komme att kvarligga vid högskolorna för fördjupade studier.» Sedan fortsätter utredningen med att säga: »... från de studerandes synpunkt torde det därvid vara önskvärt att dessa studier också kunde på något sätt dokumenteras.» Det är sålunda en senare sak, att man har velat skapa någon möjlighet för de studerande att få ett intyg och en bekräftelse på de studier, de ha ägnat sig åt. Detta har man sökt lösa genom att tillskapa den tekniska licentiatexamen.

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)

Denna examen är i sitt slag inte någonting så revolutionerande nytt, som man här har velat antyda. Det finns redan nu motsvarande examina på andra håll inom det praktiska livet. Man har sålunda även agronomie licentiatexamen och skoglig licentiatexamen. Vi ha försökt att foga in den tekniska licentiatexamen i det övriga sammanhanget, och jag tror därför att den inte skall behöva vålla de stora svårigheter, som här äro antydda. För övrigt finnas möjligheter redan nu för teknologer att fortsätta sina studier med vetenskaplig utbildning, även om det behöves någon förstärkning på det området.

Det är viktigt att fasthålla, att denna examen sålunda icke med nödvändighet behöver införas för att stipendierna skola få ett berättigande. Det finns redan nu personer, som kvarligga vid högskolorna för att utbilda sig vidare. Men vi hoppas, att det genom stipendiernas införande skall bli ett ökat antal. Jag vill erinra om att de, som på det viset fortsätta sin utbildning, redan nu ha ett mål att inrikta sig på, nämligen den tidigare inrättade teknologie doktorsgraden.

Vi ha sålunda ansett, att dessa stipendier äro det avgjort viktigare i detta sammanhang, och vi tillmäta stipendiernas införande en alldeles utomordentligt stor betydelse, när det gäller att befordra utbildningen av forskare. Examen betrakta vi såsom ett komplement, icke nödvändigt men väl synnerligen önskvärt. När man därför som herr Ström talar om att frågan om denna examen skulle kunna utgöra ett hinder för utbildning av forskare, måste jag säga att ett sådant resonemang hänger alldeles i luften.

Herr Ström framhöll i likhet med herr Pauli, att stipendierna skulle bli för små. Det kan jag ge dem rätt i, eftersom jag i utredningen har varit med om att yrka, att stipendierna skulle sättas till 5,000 kronor. Detta yrkande ha vi gjort med tanke på att man skulle kunna få det bästa möjliga urval av krafter. Jag beklagar att statsutskottet inte har kunnat gå så långt, men vill dock understryka, att även om stipendierna sättas till 2,500 kronor, ha de i alla fall inte ett så ringa värde som här har antytts. Det är i själva verket en mycket god hjälp för en studerande att få ett stipendium på 2,500 kronor, även om han skulle behöva större medel. Jag tror att man härvidlag inte heller får utgå från att de studerande se så krasst på detta, att de bara väga pengarna. Jag tror att särskilt herr Ström, som ju brukar föra de ideella synpunkternas talan, skall kunna förstå att det bland de studerande kan finnas sådana, som av verkligt intresse för forskningen äro beredda att göra en viss uppoffring. För dem bli dessa stipendier ett utomordentligt värdefullt stöd.

Om sålunda kammaren ansluter sig till det förslag, som här föreligger och som statsutskottet har förordat, ger den därmed forskningen, och särskilt utbildningen av forskare, ett gott och värdefullt handtag, som jag för övrigt i nuvarande ögonblick anser är hart när omistligt. Vi måste göra någonting på denna punkt. Kammaren har därmed på intet vis bundit sig för några som helst beslut i ena eller andra avseendet med hänsyn till organisationen av studierna, ty dessa stipendier kunna komma till nytta även med den nuvarande organisationen av undervisningen vid våra tekniska högskolor.

Då jag, herr talman, tyvärr inte finner någon utsikt att här få igenom stipendier till det högre beloppet, nöjer jag mig med att yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Herr Sundberg har nog missuppfattat mitt anförande och den ståndpunkt jag intog, när han säger, att jag vill lägga hela detta ärende i en utredningskvarn. Herr Sundberg vet ju lika väl som jag, att denna utredningskvarn redan är i gång, och jag vill endast att riksdagen skall vänta, tills kvarnen har malt färdigt. Riksdagen bör se vad det är för

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)
mjöl i påsen, innan den fattar ståndpunkt i denna fråga. Jag har således endast önskat att utredningen först skulle bli färdig.

Vad beträffar de upplysningar herr Nordenson här har gett, så bekräfta de vad jag förut har sagt om det formlösa i det tillvägagångssätt, som vi här inbjudas till. Man resonerar som så: huvudsaken är att ge stipendier för att få unga ingenjörer att ligga kvar vid de tekniska högskolorna och studera. Vad de skola studera, säger man från början ingenting om, men så småningom skulle slutresultatet av deras studier kunna få en officiell hallstämpel i form av en teknisk licentiatexamen. När man själv har varit van vid former för universitetsstudier och universitetsliv, som mycket kraftigt skilja sig från detta, jag skulle vilja säga, happy-go-lucky-system, så har man vissa svårigheter att förstå sig på och acceptera det. Jag tycker, att en studiegång bör finnas tillrättalagd och en examen bestämd, innan man säger: »Nu skola ni få pengar till att gå den studiegången och avlägga den examen.» Men det kan ju alltid sägas att det, såsom herr Nordenson menar, överhuvud taget kan vara till nytta att ge pengar för att uppmuntra högre tekniska studier.

Departementschefen är emellertid själv inte alls lika säker som sin partivän herr Sundberg på att detta är ett alldeles nödvändigt eller, som herr Nordenson sade, »omistligt» medel att befrämja den tekniska forskningen. Departementschefen uttalar nämligen följande: »Huruvida ett inrättande av de föreslagna stipendierna för främjande av högre tekniska studier kan komma att, såsom de sakkunniga och utredningen hävdade, i avsevärdare mån skapa en gynnsammare utveckling på det tekniska forskningsområdet än nu är förhållandet, är givetvis svårt att bedöma.» Herr ecklesiastikministern är, som sagt, inte så säker på denna sak.

Men eftersom jag är övertygad om, inte minst genom de instämmanden som herr Sundberg fick, att kammaren är beredd att snarare handla på instinkt än i klart medvetande om vad som kommer att ske, och då denna instinkt är av det lovvärda slaget att den vill befrämja den tekniska forskningen överhuvud taget, så kommer jag naturligtvis inte att på något sätt ta det tragiskt, om kammaren fattar ett beslut i enlighet med propositionen. Jag vill bara upprepa, att detta icke står i överensstämmelse med den utomordentliga försiktighet, ja, rent ut sagt snålhet, som för närvarande visas av de svenska statsmakterna, då det gäller andra områden av vårt svenska kulturliv.

Herr Olsson, Oscar: Jag vill endast i korthet fästa uppmärksamheten på varför statsutskottet i detta fall med så stor majoritet har gett en god dag i de statsutskottstekniska skälen.

Herr Paulis och herr Ströms resonemang är helt och hållet teoretiskt. Vad de anföra grundar sig uteslutande på dessa rent statsutskottstekniska synpunkter, som jag visst inte ringaktar utan som jag gärna böjer mig för i vanliga fall. Men dessa båda herrar förklara, att alla skäl tala för att man här skall vänta, under det att praktiskt taget samtliga representanter för teknisk forskning och tekniskt arbete, liksom också näringslivets representanter, faktiskt ha förklarat att det enligt deras mening är nödvändigt att nu göra detta och att inte dröja. Den sakkunskap, som står bakom, är således inte bara Kungl. Maj:t, utan 1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningen samt utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande och vidare styrelserna för de tekniska högskolorna, kommerskollegium, Sveriges industriförbund, Sveriges kemiska industrikontor, ingenjörsvetenskapsakademien och svenska teknologföreningen. Det är inte alltid man kan låta de formellt riktiga skälen vara bestämmande. Det går inte alltid ens i statsutskottet, när det är fråga om statsutskottets vanliga förfaringssätt. Här är

Anslag till stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)
det, när man ser sakligt på frågan, värden av större art, som få vara bestämmande. Det är därför statsutskottet har intagit den ståndpunkt, som det gjort. Jag ber att få yrka bifall till dess förslag.

Herr **Sundberg**: Herr talman! Jag måste säga, att det är en stelbent och för det nuvarande läget verklighetsfrämmande uppfattning, som herr Pauli i detta ärende förfäktar. Han motiverar sitt avslagsyrkande därmed, att frågan bör läggas i utredningskvaren. Han tycker inte om detta mitt uttalande men han var dock vänlig att bekräfta dess riktighet, ty i sak betyder det ju ingenting, om ärendet remitteras till en ny utredningskvarn eller en som redan är i gång. Han vill emellertid vänta, tills mjölet är färdigt. Men, herr Pauli, när mjölet i sinom tid är färdigt, då äro sannolikt de uppgifter inte längre aktuella, som nu äro det. Det nuvarande läget är ju synnerligen labilt och ändrar sig från den ena månaden till den andra, från det ena året till det andra, och därmed ändra också forskningsuppgifterna karaktär. Det är just ur den synpunkten som det inte är nödvändigt eller ens lämpligt att i detta fall långt i förväg bestämma och i detalj utarbeta en plan av det slag, som herr Pauli efterlyser.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att kammarerna skulle med avslag å utskottets hemställan i mom. a) bifalla vad utskottet i mom. b) hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 110 och 111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 112 och 113.

Lades till handlingarna.

Punkterna 114 och 115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Lades till handlingarna.

Punkterna 117 och 118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkten 120.

*Anslag till
privata högre
goss- och sam-
skolor.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1941/42 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skulle äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43; dels besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna skulle under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

3 januari 1942 förordad; dels ock till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 654.100 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Utskottet vill icke motsätta sig att viss kompensation för de ökade bränsle-kostnaderna beviljas privatläroverken, i syfte att söka hjälpa dem över den nuvarande krisen. Utskottet anser sig emellertid icke kunna biträda departementschefens förslag i fråga om grunderna för denna kompensations utgående, enligt vilket kompensationen skulle utgöra omkring tre fjärdedelar av den i jämförelse med budgetåret 1938/39 inträdda kostnadsstegringen av bränsleutgifterna. Enligt utskottets mening synes kompensationen, i anslutning till den i åtskilliga fall tillämpade regeln om bidrag av statsmedel till enahanda belopp, som tillskjutes från kommunalt eller enskilt håll, böra i här föreliggande fall icke utgå med högre belopp än hälften av omfördälda kostnadsstegring. På Kungl. Maj:t torde det få ankomma att under hänsynstagande till de särskilda skolornas ekonomi vidtaga de jämkningar av den sålunda angivna huvudregeln, som kunna befinnas påkallade.

På grund av den ståndpunkt utskottet sålunda intagit torde det av departementschefen under förevarande punkt för ifrågavarande ändamål beräknade beloppet 61,500 kronor kunna minskas med i runt tal 20,500 kronor och förevarande anslag, emot vars storlek för nästa budgetår utskottet i övrigt icke haft något att erinra, böra upptagas med (654,100 — 20,500 =) 633,600 kronor.

I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att det i samband med den vilande frågan om en mera definitiv reglering av statsbidragsgrunderna till privatläroverken torde böra till närmare utredning upptagas, i vilken utsträckning läroanstalter av detta slag ur det allmännas synpunkt äro förtjänta av understöd från statens sida.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må

a) besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1941/42 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad utskottet här ovan förordad;

c) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 633,600 kronor.»

Enligt en vid punkterna 120—122 avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Lindström, Sven Larsson, Carlström, Ekströmer, Emil Petersson, Törnkvist, Holmdahl, Åquist* och *Lundberg* i Hälsingborg ansett, att utskottets yttrande och hemställan i punkten 120 bort hava följande lydelse:

»Utskottet ansluter sig på av departementschefen anförda skäl till Kungl. Maj:ts förslag att viss kompensation för de ökade bränslekostnaderna beviljas privatläroverken, i syfte att söka hjälpa dem över den nuvarande krisen. Emot de av departementschefen i sådant avseende föreslagna grunderna för kompensationens utgående har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Utskottet tillstyrker alltså bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och har icke heller något att invända mot de i övrigt av departementschefen beträffande ifrågavarande anslag verkställda kostnadsberäkningarna för nästa budgetår.

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att den vilande frågan om en mera definitiv reglering av statsbidragsgrunderna till privatläroverken torde böra upptagas till närmare utredning.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må

a) besluta, att gällande — — — (lika med utskottet) — — — för budgetåret 1942/43;

b) besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942 förordat;

c) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 654,100 kronor.»

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det är med beklagande som jag har funnit, att statsutskottet inte har ansett sig kunna i obeskuret skick tillstyrka de i statsverkspropositionen föreslagna anslagen till de enskilda läroverken. Och jag får säga, att ännu mera beklagligt finner jag det vara, att statsutskottet till sitt uttalande i anslagsfrågan har knutit en meningsyttring, som snarare ger uttryck för misstro än för förståelse för denna sida av vårt skolväsen. Utskottet har nämligen framhävt önskvärdheten av att till närmare utredning skulle upptas frågan om »i vilken utsträckning läroanstalter av detta slag ur det allmännas synpunkt äro förtjänta av understöd från statens sida». Detta kan ju ingen läsa på annat sätt än så, att statsutskottet har velat få fram ett misstroendevotum mot hela denna form av undervisning. Om statsutskottet bara hade velat ha en närmare undersökning om vilka skolor som äro förtjänta av understöd och vilka som eventuellt inte äro det, hade man skrivit på ett helt annat sätt. Genom att åhöra det yttrande, som hölls i andra kammaren av ordföranden i statsutskottets andra avdelning, har jag också fått fullkomligt klart för mig, vad statsutskottets majoritet har syftat till. Man vill här göra en framtöt mot det, som finns kvar av våra enskilda skolor. Detta måste jag, som sagt, finna vara synnerligen beklagligt. Själva utredningen är det ingenting att säga om. Det är alldeles klart, att vid den allmänna översyn, som skolutredningen håller på med, kommer den också in på denna fråga. Den saken är utan vidare klar.

Vad som sålunda har förekommit ger mig anledning att inför denna kammarlägga fram några synpunkter på de enskilda skolornas behov av ekonomiskt stöd från statsmakternas sida och på det principiella spørsmålet om statsmakternas intresse av att denna sorts undervisningsanstalter få hjälp i rimlig och tillbörlig utsträckning.

De enskilda läroverken ha i regel sedan mycket lång tid haft att kämpa med mycket stora och avsevärda svårigheter. Dessa ha under kristiden skärpts på ett sådant sätt, att man väl kan säga att en hel del av dessa skolor ha det så pass bekymmersamt, att om de inte få något handtag, få de reflektera på om de överhuvud taget kunna fortsätta med sin verksamhet. Jag har undersökt denna sak ganska noga, och jag har kommit till det resultatet, att situationen är verkligt besvärlig och allvarlig för dessa skolor. En och annan går naturligtvis bra och kan klara sig, men det finns andra, som inte alls göra det. Under förra höstens budgetarbete fick man också klart, att det förelåg ett driftunderskott på inemot 175,000 kronor för dessa anstalter, och det är inte litet, när man har reda på med vilken ekonomi de ha att räkna.

Den kraftigaste anledningen till detta är naturligtvis uppgången i bränslepriserna, som här liksom på så många andra håll har vållat de stora svårig-

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

heterna. Det vore ganska rimligt, tycker jag, om staten hjälpte till med bränsle- kostnaderna. Det medför ju inga principiella konsekvenser eller några besvär- ligheter, såvitt jag kan förstå, ur andra synpunkter utom naturligtvis att man får betala den summa, som man vill anslå för saken. Den är ju inte heller så överväldigande stor, när det gäller en sak som denna. Bränsleutgifterna ha fak- tiskt från krigsutbrottet till början av detta läsår höjts med 132,000 kronor, och statsverkspropositionens förslag betyder, att tre fjärdedelar av denna merkost- nad skulle ersättas. Det skulle i runt tal betyda 100,000 kronor.

Jag är rädd för att en sådan beskärning av statsverkspropositionens förslag, som statsutskottets majoritet föreslår, skulle vara ägnad att i hög grad för- svåra och som sagt i ett eller annat fall rent av äventyra den verksamhet, som det här är fråga om.

Sedan flera decennier ha ju privatskolorna i vårt land genomgått en samman- krympningsprocess, som huvudsakligen varit orsakad av statsmakternas olika åtgärder. Jag skall inte närmare belysa denna lidandets väg, utan jag skall bara be att få tala om, att medan antalet statsunderstödda enskilda skolor 1927 gick upp till 101, så är motsvarande antal i år endast 30. Lärjungeantalet vid dessa skolor var 1927 27,000 och i fjol inte fullt 8,000. Här har således pågått en mycket kraftig sammankrympningsprocess. Till viss del beror den på att man dragit in de förberedande klasserna. I den mån kritiken mot privatsko- lorna gått ut från bottenskoletankens anhängare och riktar sig mot att den förberedande undervisningen i de enskilda skolorna skulle ha försvårat dess genomförande på något sätt, är denna kritik nu mindre befogad än någonsin, ty detta förhållande råder ju inte längre. Den gamla stridsfrågan behöver allt- så inte på något sätt inverka på kammarens ställningstagande.

Statsanslagen till dessa undervisningsanstalter uppgingo 1927/1928 till sam- manlagt 3,762,000 kronor, och 1940/1941 hade de sjunkit till omkring en tredjedel, nämligen 1,257,000 kronor. Där är då inte inräknat dyrtidstillägg till lä- rarepersonalen. Det visar sig alltså, att statens utgifter till de privata skolorna ha minskats starkt på de senaste 15 åren, och nu utgöra de en mycket ringa del av de kostnader, som belöpa sig på det högre skolväsendet. Att, som det har sagts, privatskoleväsendet skulle utgöra någon sorts hot mot det kraftigt ex- panderande statliga skolväsendet är sålunda barockt. Det ligger tvärtom så till, att det är de statliga, de offentliga skolornas expansion, som hotar de privata skolornas tillvaro.

Jag tycker, att det i nuvarande läge finns mycket goda skäl för att försöka hålla uppe de enskilda skolor, som finnas kvar, och att hindra dem från att alldeles duka under för tidens svårigheter. För detta tala både ekonomiska och principiella skäl. Ekonomiskt sett är det så, att enligt uppgift från i fjol sommar kostar i allmänt läroverk varje elev i genomsnitt 495 kronor och elev i högre kommunal skola 295 kronor, men staten behöver inte betala mer än 175 kronor för varje elev i en enskild läroanstalt. Det är således en rent ekonomisk fördel för staten att hålla uppe de enskilda skolorna. Detta innebär en bety- dande besparing. En privatskoleelev kostar ju faktiskt inte staten mer än en tredjedel av de utgifter, som staten får ikläda sig för en elev i ett högre all- mänt läroverk.

Ur principiell synpunkt skulle jag också vilja säga några få ord. Vi veta väl alla, och särskilt de, som ha haft eller ha med skolväsendet att göra, veta, att visserligen finns det mycket, som är utmärkt bra i våra svenska skolor och som man har anledning att vara glad över, men otvivelaktigt har hela den nu- varande administrationen av skolväsendet med dess stränga centralisering fört med sig, att vårt offentliga skolväsen snörts in i en reglementering av en art och en omfattning, som gör, att man verkligen frågar sig, om det inte behövs

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

någon motvikt mot detta. Det blir ofta ganska svårt att komma fram med några större nyheter vid våra offentliga skolor. Jag vill inte säga, att det är omöjligt, och jag kan tala om många goda exempel på motsatsen, men det är besvärligt att komma med några pedagogiska uppslag av större betydelse, nya organisationsformer o. s. v. Allting är som sagt precis reglerat, och det är svårt att åstadkomma någon frihet i arbetet där. Och vi skola inte bara tänka på den negativa sida hos privatskolorna, som ligger i att dessa fria möjligheter i alla fall existera där, så att inte allting är instängt inom den offentliga skolans ram, utan vi skola också tänka på den positiva sidan av saken — och den sammanhänger med detta — nämligen att från privatskolorna ha vi fått många av våra allra främsta initiativ på vårt skolväsendes område. Det är många fruktbara uppslag, som först ha prövats inom de enskilda skolorna och som de offentliga skolorna sedan ha tillgodogjort sig. Jag kan bara tala om en sådan sak som att en enskild skola i Skåne, Eslövs samskola, visade vägen för realskolan i dess nuvarande utformning i vårt land. Det var inom enskilda skolor, framför allt den Whitlockska och den Palmgrenska, som samskolan fick sin nuvarande utformning, långt innan den slog igenom på det offentliga skolväsendets område. Det var inom andra enskilda skolor som språkundervisningen har förts fram i betydelsefulla hänseenden och som marken har beretts för en verkligt praktisk användning av de främmande språken. Och historie- och geografiundervisningen har fått mycket starka impulser, efter vad jag har mig bekant, från Anna Sandströms seminarium. Jag skulle kunna mångfaldiga dessa exempel. Jag har också någon personlig erfarenhet av detta, då jag under många år har varit med i arbetet vid en av de privatskolor, som haft anseende för framåtanda, den nu tyvärr kommunaliserade Wallinska flickskolan. Jag har sett, hur mycket större möjligheter man har vid en sådan skola att försöka få fram nyheter och uppslag, ehuru det också där blivit svårare, på grund av att statsbidragen ha åtföljts av specificerade villkor.

Jag tycker, att detta exempel kan räcka till för att belysa behovet av kompletteret av enskilda anstalter till vår i och för sig i många avseenden förträffliga offentliga skola. Men till slut kommer jag till ännu en synpunkt, som jag gärna skulle vilja stryka under. Jag tycker det är orimligt, att man på något sätt skulle vilja hindra föräldrar och lärare från att söka andra vägar för barnens fostran än dem, som staten erbjuder eller påfordrar. Det är förvisso inte förenligt med svensk samhällssyn, att man så starkt skall ingripa i de enskilda medborgarnas handlingsfrihet på ett område, där den personliga meningen och de personliga önskemålen måste tillerkännas ett mycket stort berättigande. Det är bara om privatskolorna äro verkligt underlägsna de offentliga, som det enligt min mening finns någon anledning att inskrida emot dem. Annars skall man vara glad över dem och inom rimliga gränser försöka hjälpa dem så gott man kan. Och friheten att välja undervisning för sina barn bör självfallet inte bara vara ett privilegium för de få utan en rättighet, som står så många som möjligt till buds. Men så kan det inte bli, om staten är alltför njugg med sitt bidrag till de enskilda anstalterna. Följden för en sådan skola blir då, som förhållandena nu äro, att antingen måste den nedläggas, eller också måste den lägga på så höga avgifter, att endast de förmögna kunna betala dem för att få in sina barn där. Då blir det överklasskolor av dessa läroanstalter, och det är sannerligen inte önskvärt ur någon synpunkt, varken ur skolans, barnens eller samhällets.

När jag i somras var i Danmark och tittade på det danska skolväsendet, frapperade det mig i hög grad, hur mycket gynnsammare inställningen där var mot de enskilda skolorna än vad fallet är här hemma. Enligt uppgifter, som jag fick där, gå inte mindre än tio procent av de danska barnen i privata sko-

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

lor. Det är ju ett mycket stort antal i förhållande till vad fallet är hos oss. Hos oss gå 8,000 barn i privata skolor; det är ju ingenting i jämförelse med det antal, som går i de offentliga skolorna. Jag skulle tro, att det i Danmark är ett arv från Grundtvigs tid. Grundtvigianismen höll ju på att i människans frihet ingick framför allt såsom någonting viktigt, att hon skulle få sina barn undervisade i så stor utsträckning som möjligt på det sätt, som hon själv önskade. De s. k. fria skolorna i Danmark vila också i stor utsträckning på den grundtvigianska grunden. Detta tror jag, att även vi ha anledning att ta vara på i dessa tider. Jag tror inte, att vi någonsin kunna komma så långt som i Danmark, där det faktiskt är ordnat på det sättet, att man kan få i statsbidrag för enskild skola vad det kostar det allmänna att hålla ett barn i en offentlig skola. Man får således i statsbidrag lika mycket som det kostar att hålla ett barn i en av de statliga eller kommunala skolorna. Det är ju en stor frikostighet, som jag som sagt inte tror vi kunna komma till här hemma. Men vi böra hålla på det vi ha, det är det allra minsta man kan begära.

Jag sade just, att det inte bara är en tillfällighet, att det är grundtvigianismen, som har lagt grunden till detta i Danmark. Den danska grundtvigianismen är någonting av den bästa i vad vi bruka kalla den nordiska anden. Detta är någonting, som vi ha anledning att ta vara på, när vi i våra tider vilja hålla uppe nordisk frihet. Dit hör också individens rätt att få sina barn undervisade, så långt det är möjligt, på det sätt, som var och en finner vara det riktigaste. Jag tror inte på rikriktning i någon form och allra minst inom undervisningsväsendet.

Jag ber att få vädja till kammaren att ansluta sig till reservationen, som går ut på dels att dessa privatskolor få detta lilla belopp för att kunna klara sig under dessa svåra tider, dels att man stryker det ytterst otrevliga misstroendevotum mot dem, som föreligger i motiveringen till statsutskottets utlåtande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag ber att helt oreserverat få instämna med departementschefen i fråga om önskvärdheten av att få samma förhållande här beträffande de privata skolorna som i Danmark, men jag begriper inte ett dugg, vad den saken har med den föreliggande frågan att göra. Jag är lika stark opponent som departementschefen mot statlig rikriktning av skolväsendet, och därför anser jag, att vi här i Sverige ha kommit in på olycksalliga vägar just på grund av den reglementering till följd av centraliseringen av undervisningsväsendet, som försiggått under skolöverstyrelsens ledning på ett sätt, som var fullkomligt otänkbart för oss, som en gång hälsade denna centraliserade ledning med så stor tillfredsställelse. Jag är departementschefen alldeles särskilt tacksam för att han i dag erkänner, att vi ha en rikriktning i de statliga skolorna, som är till skada för vårt undervisningsväsen. Man må säga hur mycket som helst om dessa skolor, att de äro goda. Tack vare det system, som härskar, kan dock ingen av våra skolor nämnvärt höja sig över medelmåttan. Det är visserligen en tröst, att heller ingen kan komma avsevärt därunder, men resultatet är medelmåttiga skolor. Det är just vad vi ha. Men den saken hjälpes inte genom att vi ha privatskolor, som stå under precis samma kontroll och ledning och som måste arbeta precis på samma sätt för att ha någon utsikt att få behålla sina statsanslag. De privata skolor, som vi nu ha kvar, äro i stor utsträckning till för att rädda icke studiebegåvade från att falla offer för den högre undervisningen före studentexamen. — Departementschefen har annars framhållit i skoldebatten, att det inte är önskligt att ordna på det sättet. Vad departementschefen sade om de privata skolornas stora insatser för vårt undervisningsväsens reformerande är riktigt. Så var det en gång. Men de privatskolor vi ha kvar äro inte sådana. Jag känner ett par,

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

som jag är ganska glad åt, men de andra ha tydligen inte någon annan uppgift att fylla än den jag nyss har skisserat. Man bör inte söka uppehålla privatskolorna under alla förhållanden, även om de inte ha någon speciell uppgift att fylla i vårt undervisningsväsende. Det finnes en annan väg att gå än att yrka på ökat statsunderstöd åt dem, och det är att taga vara på de privata skolor, som föräldrarna önska, inte på grund av att barnen sakna studiebegåvning, utan på grund av att de vilja själva välja de goda skolor, som de önska ha sina barn i. Vi ha här i Sverige en sådan skola, en experimentskola av stora mått, nämligen Viggbyholms läroverk. Jag vet inte någon skola i Sverige, som har större ekonomiska svårigheter att kämpa med än den, men jag har aldrig lagt märke till att skolmyndigheterna ha på något sätt intresserat sig för att rädda den skolan åt landet. Jag vill däremot erinra om att vi ha haft andra läroverk, som gjort ett banbrytande arbete men som just på grund av den bristande uppmuntran, de fått i vårt centraliserade skolarbete, ha måst nedläggas.

Vad statsutskottet här har skrivit, det är skrivet med överläggning. Det är tämligen säkert, och jag hoppas, att de statsutskottsledamöter, som stå för utlåtandet — och det är majoriteten — mena vad de ha sagt, eftersom den här saken diskuterades också i utskottet.

Vi vilja ha till närmare utredning upptaget, i vilken utsträckning privata läroanstalter ur det allmännas synpunkt äro värda understöd från statens sida, och det vi här lägga vikt på, det är att dessa privata anstalter skola ha en speciell uppgift att fylla, som inte är densamma som statens skolors.

De ekonomiska synpunkter, som departementschefen lade på den saken, kan statsutskottet inte godkänna. Visserligen är det sant, att eleverna i dessa privata skolor ofta eller kanske rent av alltid kosta staten mindre än om de ginge i de allmänna skolorna, men det ligger inte i statens intresse att bara ur den synpunkten upprätthålla privata skolor, som ej i något hänseende skilja sig från statens skolor. Följaktligen tror jag, att statsutskottet har mycket goda skäl för den ståndpunkt det har intagit, utan att statsutskottets ledamöter därför behöva på ringaste sätt komma i konflikt med de vackra synpunkter i fråga om de danska förhållandena, som departementschefen här var inne på.

Sedan var det en sak till, som jag skulle vilja anföra, när departementschefen säger, att här blir det inga farliga konsekvenser genom att tillmötesgå propositionen. Utskottet har skrivit: »Enligt utskottets mening synes kompensationen, i anslutning till den i åtskilliga fall tillämpade regeln om bidrag av statsmedel till enahanda belopp, som tillskjutes från kommunalt eller enskilt håll, böra i här föreliggande fall icke utgå med högre belopp.» Såvitt utskottet kan finna, vill statsrådet här införa en ny princip för understöd till de privata skolorna, en princip som från statsutskottssynpunkt måste betraktas som ganska farlig. Ha vi i allmänhet krävt en kompensation till samma belopp som statsanslaget, så är det inte nu tider att frångå den principen. Därför, herr talman, är det både från principiella synpunkter och från statsekonomiska synpunkter, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Jag vill påpeka för kammaren, att reservanternas grupp på den här punkten omfattar 11 man och att statsutskottet har 24 ledamöter. Det är alltså mycket nära hälften av utskottets medlemmar, som här har anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, och jag skulle därför anse det lämpligt, att min ärade vän herr Oscar Olsson inte just på denna punkt med sådan pondus förklarade, att statsutskottet inte kan godkänna de och de synpunkterna. I själva verket var det faktiskt mera en s. k. sinkadus, att inte den nuvarande minoriteten blev majoritet, om nämligen alla hade deltagit i voteringen.

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

Bland de synpunkter, som herr Oscar Olsson ansåg sig ej kunna godkänna, var den av departementschefen nyss framhållna, att det är en besparing för den svenska staten med en elev, som går i ett av de här berörda läroverken. Han kostar svenska staten endast $\frac{1}{3}$ av vad det skulle kosta, om han ginge i ett högre allmänt läroverk. Det skulle mycket förvåna mig, om man komme och sade, att statsutskottet inte kan intressera sig för vilket som är det billigaste för staten.

Vad är det nu, som statsutskottets majoritet vill säga? Jo, å ena sidan förklarar den, att den vill ha en utredning, där man skall få klargjort vad för ändamål de olika enskilda skolorna fylla och vilka skolor som på grund av sitt ändamål äro värda att existera vidare. På det har statsrådet med skäl svarat, att en sådan utredning givetvis kommer att ske i samband med den allmänna undersökning av vårt skolväsen, som den nu sittande skolkommisionen håller på med. Men när man sätter detta utskottsmajoritetens önskemål i förbindelse med det nu aktuella ärendet och utskottsmajoritetens ståndpunkt därvidlag, då får man en ganska egendomlig uppfattning av det framgångssätt, som utskottsmajoriteten önskar få tillämpat. Man tyckes vilja begagna detta tillfälle, då de privata flickskolorna och de högre goss- och samskolorna och vissa andra skolor ha kommit i ett trångmål genom de kolossalt stigande bränslekostnaderna, för att åstadkomma ett slags utrensning av de ekonomiskt svagaste skolorna.

Man säger, att det inte kan komma i fråga, att man ger så mycket som $\frac{3}{4}$ i kompensation för de ökade bränslekostnaderna. Man vill endast ge hälften. Eftersom herr Oscar Olsson berörde denna sak i slutet av sitt anförande men med mycket lätt hand, så kan det kanske vara skäl att framhålla, att det ingalunda är någon allmän och principiell regel fastslagen för att alla statsbidrag och i främsta rummet icke de som utgå till de här ifrågavarande högre goss- och samskolorna skola ges på det sättet, att det blir fifty-fifty i fråga om statens och kommunens eller enskildas bidrag. Så gör man i fråga om vissa av dessa skolor på vissa punkter, men det är inte någon generellt fastställd regel, och därför är det inte alls någon »ny princip», som här i propositionen föreslås. Det är oriktigt av herr Oscar Olsson att framföra ett sådant påstående, vilket han också torde veta, efter vad som har upplysts inom utskottet.

Man kommer alltså och säger: »Vissa av dessa skolor önska vi ha bort. De fylla inte något försvarligt ändamål. Nu skola vi begagna detta tillfälle att sänka bidraget till bränslekostnaderna; då kommer en hel del av dessa skolor att falla bort.» Detta kan man ganska tydligt utläsa ur själva utskottsutlåtandet, så att jag anser mig härmed ingalunda referera blott herr Oscar Olssons synpunkter.

Är detta då verkligen ett rationellt urval? Är det säkert, att de skolor, som skulle nödgas nedläggas sin verksamhet eller höja sina avgifter — med sådana följder, som statsrådet nyss framhöll — äro just de, som samhället bäst kan undvara? Jag tvivlar i hög grad på att så är fallet. Och jag finner denna form av rationalisering ytterst tveklaktig. Det är ungefär som om man skulle säga, att den och den förvaltningsgrenen innehåller en del tjänstemän, som vi inte anse nödvändiga. Låt oss därför sänka deras möjlighet att uppehålla livet! Då komma några stycken att dö, och på det viset rationalisera vi bort en del. Bilden kan kanske anses något drastisk, men jag tycker inte, att den i verkligheten avviker så värst mycket från det tillvägagångssätt, som man här synes vilja rekommendera.

Om man skulle gå den väg, som utskottsmajoriteten anbefaller, är det nämligen högst troligt, att vissa av dessa skolor skulle finna det omöjligt att längre

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

uppehålla sin verksamhet. Vad blir då följden? Om det vore sant, som herr Oscar Olsson sade, att dessa skolor äro till bara för att låta icke studiebegåvade lärjungar studera vidare, ja, då kunde man naturligtvis säga, att ingen större skada vore skedd. Men detta är endast ett påstående, som han framslungar utan den allra minsta skymt till bevis, och som han för övrigt skyndade sig att förse med en rätt väsentlig inskränkning, när han sade att det inte gäller alla. Jag tror, att det är synnerligen oriktigt att avgiva ett allmänt omdöme av det slaget. När samme talare nyss påmint om den numera avdöda Olofskolan, vars nedläggande han i så hög grad beklagat, så kan man tillåta sig att undra, huruvida alla barnen just i den skolan voro så utomordentligt begåvade, eller huruvida inte även där fanns en variation i begåvning, som förefinnes inom alla läroanstalter.

Men om en del av dessa skolor nedlägges, då kan inte staten utan vidare säga: vi bry oss inte om hur det går med eleverna, och vi bry oss ej heller om hur det går med lärarna i dessa skolor. Så ansvarslost kan det allmänna inte förfara. Tar man bort ett stort antal elevplatser på ett håll, får man väl se till, att större möjligheter beredas på annat håll, och det betyder, om det skall ske vid statens läroverk, att man ökar statens utgifter för dessa elever med $\frac{2}{3}$. Jag vill verkligen fråga, om detta är en form av förnuftig sparsamhet. Det är naturligtvis raka motsatsen. Och därtill kommer, att staten sedan många år har visat, att den icke kan och vill fränsäga sig ansvaret för sådana lärarkrafter, som göras arbetslösa genom statens ingripande i skolorganisationen. Förpliktelserna mot de arbetslösa lärarkrafterna komma också att ha med sig ekonomiska konsekvenser.

Det är alltså fullkomligt felaktigt att framställa saken så, att här kan riksdagen spara så och så mycket genom att sänka det föreslagna bränsletillägget. Man bör samtidigt fråga sig: vilka kostnader kommer ett bifall till utskottsmajoritetens förslag att i framtiden draga med sig för statsverket? De kostnaderna kunna på intet sätt exakt angivas, men att det kommer att uppstå sådana kostnader är alldeles tydligt, om man tänker sig in i denna fråga.

Jag har, herr talman, velat uteslutande uppehålla mig vid själva den sak, som striden gäller. Jag skall inte ge mig in på någon allmän diskussion om de enskilda skolformernas existensberättigande, ty det är en sak, som ej bör ha med denna fråga att göra. Frågan nu är: skola vi giva det handtag, som behöves, och hjälpa dessa skolor över krisen i fråga om deras värsta utgifter, nämligen bränslekostnaderna? Eller skola vi lystra till de antydningar som göras, att här finnes ett lämpligt tillfälle att strypa till en del av dessa läroverk utan närmare undersökning av huruvida man därmed drabbar just dem, som äro minst behövliga, eller även andra?

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, som motsvarar Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall endast i korthet upptaga den punkt i herr Paulis resonemang, som gällde den här föreliggande frågan. Han påstår, att statsutskottet och jag kommit med en oriktig upplysning till riksdagen. Den sak, som närmast angår statsutskottet, är de farliga ekonomiska konsekvenser, som skulle föranledas av att riksdagen följde Kungl. Maj:ts proposition och reservationen. Jag läste upp direkt, att vad statsutskottet inte ville var att frånga den i åtskilliga fall tillämpade regeln om bidrag av statsmedel till enahanda belopp, som tillskjutes från kommunalt eller enskilt håll. På det svarar herr Pauli genom att säga, att det finnes ingen allmän och prin-

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)

cipiell regel fastslagen att gälla i alla fall. Det är inte precis det, som statsutskottet säger, men det är ju inte så viktigt.

Men sedan sade herr Pauli, att jag måste veta, att uttalandet är oriktigt på grund av den upplysning, som gavs inom statsutskottet. I statsutskottet gavs ju den upplysningen av skolöverstyrelsens chef, och den besvarades omedelbart genom att avdelningens ordförande uppläste ur sid. 506 i statsliggaren, att i kungl. brev av den 28 juli 1939 föreskrives, att vad som »finnes stadgat angående högre flickskolor i tillämpliga delar skall gälla beträffande enskilt, tidigare med högre flickskola förbundet gymnasium, vilket genom den högre flickskolans ombildning till kommunal flickskola är anslutet till läroanstalt av sistnämnda slag». Nå, här ha vi svaret på detta egendomliga påstående av herr Pauli. Går man sedan till kungörelsen, så står där följande, som nästan ordagrant är avskrivet i det av mig upplästa citatet — det är flickskolorna, som skola tjäna som regel för de andra —: »Kommunen eller enskilda donatorer skola till skolans uppehållande lämna ett bidrag, vars värde för år räknat utgå med minst samma belopp som det från anslaget till högre flickskolor utgående understödet» o. s. v. Jag ber således att få, om herr Pauli behöver dessa källor, överlämna dem till honom; och är det så, att någon av kammarens ledamöter tror, att jag står här och författar kungl. författningar eller citat ur statsliggaren, så kunna de utan vidare få övertyga sig om huruvida ett sådant egendomligt förhållande här föreligger.

Herr Pauli: Herr talman! Det skulle aldrig falla mig in att, trots den uppskattning jag har av herr Oscar Olssons begåvning även i fråga om fantasi, vilja tillskriva honom djärvheten att författa kungl. författningar. Vad jag har att anmärka mot hans anföranden nu och förut är, att han bygger generella slutsatser på partiella premisser, vilket som han vet är ett ur logiksynpunkt otillåtligt förfarande. I sitt förra anförande citerade han utskottsmajoriteten, som talar om den »i åtskilliga fall» tillämpade regeln, och på grundval av detta säger han sedan, att ecklesiastikministern kommer med en »ny princip», när han föreslår $\frac{3}{4}$ kompensation. Mot bakgrunden av en regel, som tillämpas i *åtskilliga fall*, bör det ju vara ganska svårt att tala om att man gör en ny princip, när man förfar på ett annat sätt än i dessa »åtskilliga» fall.

Sedan tar herr Oscar Olsson nu i sitt sista anförande och läser upp författningar, som röra flickskolorna och på dem byggda gymnasier. Jag tror inte, att kammarens ledamöter kunna ha undgått att observera, att den punkt, på vilken vi för närvarande befinna oss, rör bidrag icke till flickskolor utan till *högre goss- och samskolor*, något som jag för övrigt tidigare har framhållit. *Ingen* av de författningar, som herr Oscar Olsson nyss läste upp, har alltså med den sortens läroanstalter att göra, som vi i denna punkt behandla. Det anser jag vara tillräckligt svar på hans invändningar.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Saken är nog inte så alldeles klar som herr Pauli anser ens beträffande denna punkt, men förhållandet är enligt ordalydelsen alldeles otvetydigt när det gäller de båda följande punkterna. För övrigt finnes den principen i andra fall också, t. ex. när det är fråga om folkbildningsarbetet och en hel del andra saker och ting. Då ha vi alldeles samma förfaringssätt. Ett tillstyrkande av mer än hälften av vad som från kommunalt och enskilt håll tillkommer måste väl, eftersom det såvitt jag vet inte förut har tillämpats ens vid dessa skolor, betraktas som något nytt.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu

Anslag till privata högre goss- och samskolor. (Forts.)
ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid punkterna 120—122 avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 120, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den vid punkterna 120—122 avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

*Anslag till
privata högre
flickskolor.*

Punkten 121.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skulle äga tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43; dels ock till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 611,500 kronor; därav 30,000 kronor skulle användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1942/43 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidroge med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»På grund av den ståndpunkt utskottet under punkten 120 intagit i fråga om beviljande av kompensation till privatläroverk för ökade bränslekostnader torde förevarande anslag böra minskas med ett belopp av 21,000 kronor. Då utskottet i övrigt icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen under förevarande punkt anfört och föreslagit torde anslaget alltså för nästa budgetår böra uppföras med (611,500 — 21,000 =) 590,500 kronor.

Utskottet hemställer förty, att riksdagen må

a) besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 590,500 kronor;

därav 30,000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1942/43 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag.»

Anslag till privata högre flickskolor. (Forts.)

Herr **Pauli**: Med hänvisning till det beslut, som kammaren nyss fattade, ber jag få framhålla, att reservationen på denna punkt endast är en konsekvens av den ståndpunkt, som reservationen i föregående punkt innebar. Det gäller alltså ett fullföljande av det redan godkända förslaget av Kungl. Maj:t om kompensation för bränslekostnaderna till de enskilda läroverken.

Jag ber alltså att utan ytterligare motivering få yrka bifall till denna reservation och därmed till Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. vid punkterna 120—122 avgivna reservationen hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande och hemställan i punkten 121 bort lyda sålunda:

»Under återopande av vad utskottet under punkten 120:o) anfört och då utskottet icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen under nu förevarande punkt föreslagit, tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag. Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må

- a) besluta, att den — — — för budgetåret 1942/43;
- b) till Privatläroverk: Bidrag — — — av 611,500 kronor; därav 30,000 kronor — — — års lagtima riksdag.»

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, av herr *Pauli*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid punkterna 120—122 avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr *Paulis* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 122.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Under återopande av den ståndpunkt utskottet i det föregående (punkten 120) intagit i fråga om beviljande av kompensation till privatläroverk för ökade bränslekostnader anser utskottet förevarande anslag böra minskas med ett belopp av 2,000 kronor till 52,100 kronor. Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 52,100 kronor.»

Enligt herr *Johan Bernhard Johanssons* m. fl. vid punkterna 120—122 anförda reservation hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande och hemställan i punkten 122 bort hava följande avfattning:

»Under återopande av vad utskottet ovan under punkten 120:o) anfört tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och hemställer, att riksdagen må till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor.»

Herr **Pauli**: Det förhåller sig på samma sätt med denna tredje punkt. Det är ett mindre antal skolor det här gäller, men de ingå likaså i det förslag, som bifölls på punkten angående högre goss- och samskolor.

Jag ber att med hänvisning härtill, herr talman, få yrka bifall till reservationen och Kungl. Maj:ts förslag.

*Anslag till
enskilda mel-
lanskolor.*

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Paulis* yrkande, därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid punkterna 120—122 avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 123—130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

Lades till handlingarna.

Punkterna 132 och 133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 134.

Lades till handlingarna.

Punkten 135.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 136.

Lades till handlingarna.

Punkterna 137 och 138.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140 och 141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142.

Lades till handlingarna.

Punkterna 143—146.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 147.

Lades till handlingarna.

Punkterna 148—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 151.

Anslag till
underhålls-
och materiel-
bidrag vid
folkskolor
m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Löfvander* m. fl. (I: 123) och den andra inom andra kammaren av herr *V. J. Mattsson* m. fl.

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.) (II:181), vari hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte framläggas för riksdagen rörande införande av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningsskolan.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Emot Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Beträffande det i motionerna I: 123 och II: 181 framställda yrkandet anser utskottet sig böra framhålla, att de skäl, som tidigare föranlett riksdagen att hemställa om en förutsättningslös utredning angående fri skolmateriel i folk- och fortsättningsskolan, hava en ännu mycket större tyngd i nuvarande läge, då de rådande krisförhållandena medfört alltjämt ökade ekonomiska svårigheter för de föräldrar och målsmän, som hava barn i skolåldern. Utskottet förbiser ingalunda att svårigheter av statsfinansiell art nu föreligga för ett dylikt förslags realiserande, men anser i trots härav det icke minst ur befolkningspolitiska synpunkter angeläget att åtgärder så vitt möjligt bliva vidtagna för genomförande av den enligt utskottets mening riktiga principen om fri skolmateriel till alla de barn, som besöka folk- och fortsättningsskolan. Med anledning härav tillstyrker utskottet, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande att med det snaraste för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Utskottet vill för sin del vidare framhålla, att övervägande skäl enligt utskottets mening tala för att, därest staten ikläder sig utgifter i angivna avseende, även en medverkan i viss utsträckning från kommunernas sida kommer till stånd, varigenom viss garanti erhålles för kostnadernas begränsning och kontrollens effektivitet. Självfallet torde även vissa maximeringsbestämmelser i fråga om antalet fria läroböcker och fri förbrukningsmateriel här vara på sin plats.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må

I. till *Folkskolor m. m.*: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

II. i anledning av motionerna I: 123 och II: 181 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande att, med beaktande av vad utskottet här ovan anför, för riksdagen framlägga förslag angående införande av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningsskolan.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Carlström, Ekströmer, Holmdahl* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Emot Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Beträffande det i motionerna I: 123 och II: 181 framställda yrkandet vill utskottet framhålla, att frågan om införande av fri skolmateriel i folk- och fortsättningsskolan förvisso är synnerligen behjärtansvärd. Såsom i motionerna erinrats föreligger också ett av 1937 års skolmaterielsakkunniga utarbetat förslag i ämnet, vilket varit underkastat vederbörligt remissförfarande. All sannolikhet talar för att, därest icke de på hösten 1939 inträdda extra-ordinära förhållandena medfört, att nya statsutgifter även av mycket angelägen natur tills vidare måst ställas på framtiden, hade förslag i det av motionärerna angivna avseendet förelagts riksdagen. Utskottet är övertygat om, att Kungl. Maj:t alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och kommer att när förutsättningar i statsfinansiellt hänseende föreligga bringa ett i huvudsak på grundval av den av ovannämnda sakkunniga verkställda utredningen

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.) utarbetat förslag i ämnet under riksdagens prövning. Med hänsyn härtill anser utskottet anledning saknas att nu såsom i motionerna yrkats i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ett dylikt förslag från Kungl. Maj:ts sida. Med vad sålunda anförts torde motionerna I: 123 och II: 181 få anses besvarade. I detta sammanhang vill utskottet för sin del framhålla, att övervägande skäl enligt utskottets mening tala för att, därest staten ikläder sig utgifter i angivna avseende, även en medverkan i viss utsträckning från kommunernas sida kommer till stånd, varigenom viss garanti erhålles för kostnadernas begränsning och kontrollens effektivitet. Självfallet torde även vissa maximeringsbestämmelser i fråga om antalet fria läroböcker och fri förbrukningsmateriel här vara på sin plats.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

II. att motionerna I: 123 och II: 181 må anses besvarade med vad utskottet här ovan anfört.»

2) av herr *Törnkvist*, vilken med instämmande i övrigt i vad utskottet anfört och hemställt, ansett, att ur utskottets motivering bort utgå det uttalande, som började med orden »Utskottet vill för sin del» och slutade med orden »här vara på sin plats».

Herr **Pauli**: Herr talman! Som framgår av en jämförelse mellan utskottets utlåtande och reservationen, finnes det inte någon skillnad i den principiella inställning, som utskottets majoritet och dess minoritet intagit i denna fråga. Här föreligger en motion undertecknad av ett antal medlemmar av bondeförbundet, vilka ha framställt ett yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t om framläggande av ett förslag, att staten skall bekosta fri skolmateriel i alla rikets folk- och fortsättningsskolor. Detta är ju ingalunda någon ny tanke. Tvärtom har den varit underkastad en grundlig utredning. Före krigsutbrottet förelåg ett förslag, som inte bara från kommitténs sida var färdigt utarbetat, utan som dessutom hade genomgått vederbörliga remissinstanser och alltså när som helst hade kunnat framläggas av regeringen. Hade inte kriget med allt vad som har följt i form av ökade statsutgifter kommit emellan, så kan man vara säker på, såsom i reservationen framhålles, att ett förslag från regeringens sida, åtminstone i huvudsak grundat på detta kommittébetänkande, skulle ha framlagts för riksdagen och med all säkerhet också ha antagits.

Vad som nu framhålles i reservationen är helt enkelt ett påpekande av detta, samtidigt som där också pekas på att de statsfinansiella svårigheter, som 1939, 1940 och 1941 förhindrade regeringen att framlägga ett sådant förslag, förefinnas även i detta ögonblick och sannerligen inte ha blivit mindre. På grundval av en ungefärlig beräkning kommer man till det resultatet, att det här skulle röra sig om en ny statsutgift på mellan 5 och 7 miljoner kronor om året.

Även utskottets majoritet har framhållit, att de statsfinansiella svårigheterna alltfört äro rådande, och på grund härav har man heller inte djärvt att, som tydligen motionärernas önskan var, framställa en begäran om att omedelbart till nästa år få ett förslag i denna riktning framlagt. Utskottets majoritet vill emellertid understryka, att just kristiden bidrar till att öka svårigheterna för de enskilda hemmen, och att till dessa svårigheter också hör den börda, som bekostandet av skolböcker och annan skolmateriel kan innebära. Detta är givetvis alldeles riktigt, och man kan ju inte förneka, att dessa pengar faktiskt utbetalas, dels av enskilda och dels av sådana kommuner, som ha åtagit sig att bekosta skolmateriel.

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)

För min egen del har jag alltid varit en vän av denna tanke. Jag kan upp-
lysa om att när jag åren 1916—1920 var ledamot av Lunds stadsfullmäktige,
framlade jag förslag och förfäktade att kommunen skulle bekosta fri skolma-
teriel i stadens folkskolor och fortsättningsskolor. Jag nämner detta uteslutan-
de därför, att det förekommit inom utskottet att de, som åberopat statsfinan-
siella synpunkter, blivit beskyllda för att inte intressera sig för själva saken.
Sådana anklagelser hoppas jag verkligen att vi inte här skola få lyssna till.
Ordalagen i reservationen äro ju för övrigt alldeles otvetydiga när det gäller
själva önskemålet.

Vad är då skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservationen?
Ja, den frågan kan man verkligen uppställa. Ty även utskottsmajoriteten, som
har velat framhålla att själva kristiden har aktualiserat detta spörsmål ur de
enskilda hemmens synpunkt, lägger kraftig vikt vid det svåra statsfinansiella
läget och vågar sig inte på att uttala något annat datum för beställningens
effektuerande än »med det snaraste». Såvitt jag kan finna, ligger det alltså
ingenting i utskottsutlåtandet, som på något verkligt sätt binder Kungl. Maj:t
i fråga om tidpunkten för framläggandet av ett förslag, lika litet som reser-
vationen gör det.

Man kan då tycka, att detta är en tvist om påvens skägg. Vad man vinner
genom att bifalla utskottsutlåtandet är endast att man gör en mera markerad
demonstration för ett krav, som vi alla äro överens om skall realiseras när
omständigheterna så medgiva. Men varför då inte lika gärna uttrycka sig på
det objektiva och sakliga sätt, som reservanterna ha gjort?

I en tid som denna, då så oerhörda ekonomiska bördor läggas på staten och
då vi alla måste anstränga oss till det yttersta för att skapa en ekonomisk
grundval åt det som för vårt land är det viktigaste i nuvarande ögonblick, näm-
ligen försvaret av vårt nationella oberoende och vår frihet, i ett sådant ögon-
blick tycker jag det är betänkligt att direkt beställa en statsutgift på mellan
fem och sju miljoner kronor. Jag anser att man med fullt förtroende kan läg-
ga prövningen av denna fråga i Kungl. Maj:ts hand på grundval att det riksdag-
ens ställningstagande, som så tydligt föreligger och som även reservanterna
ansluta sig till. Och på grund därav, herr talman, ber jag att få yrka bifall
till reservationen.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag blev något förvånad när herr
Pauli började sitt anförande med att säga, att det inte finns någon skillnad
mellan utskottsmajoritetens utlåtande och reservanternas synpunkter. Man
måste ju fråga sig: Om herr Pauli har denna inställning, varför befinner han
sig då bland reservanterna?

Sedan försökte herr Pauli också göra gällande, att reservationen skulle gå
i en mer positiv riktning än vad utskottsmajoritetens yttrande gör. Det har
jag också en smula svårt att begripa. Om man är besjälad av det behjärtans-
värda i detta ändamål, som herr Pauli påstår sig vara, kan han väl inte, ty-
cker jag, driva den satsen att hans inställning är mera positiv än utskottsmajo-
ritetens, när utskottsmajoriteten dock föreslår en skrivelse med begäran till
Kungl. Maj:t att framlägga förslag i fråga om fri skolmateriel, medan herr
Pauli befinner sig bland dem som vilja att frågan skall ligga till en oviss
framtid. Jag kan inte förstå annat än att utskottsmajoritetens linje är mera
positiv än reservanternas.

Här åberopas nu statsfinansiella betänkligheter. Herr Pauli sade i slutet
av sitt anförande, att han inte kunde vara med om att lägga så kolossala bör-
dor på staten i dessa tider. Men han kan dock vara med om att dessa bördor
till en stor del skola bäras av vår fattigaste befolkning och i synnerhet av de

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.) familjer, som dock alltjämt finnas, som ha stora barnskaror. I dessa kristider äro dessa bördor betydligt tyngre att bära för föräldrarna än de voro för bara tre eller fyra år sedan.

Det finns ingen anledning för mig i egenskap av motionär att annat än med tacksamhet notera den behandling, som statsutskottets flertal har bestått motionen. Utskottet har tillmötesgått vår begäran. Det är endast en punkt i utskottets motivering, som jag anser vara överflödig, den nämligen vari utskottet säger: »Utskottet vill för sin del vidare framhålla, att övervägande skäl enligt utskottets mening tala för att, därest staten ikläder sig utgifter i angivna avseende, även en medverkan i viss utsträckning från kommunernas sida kommer till stånd, varigenom viss garanti erhålles för kostnadernas begränsning och kontrollens effektivitet.» Alla de myndigheter, statskontoret inbegripet, som ha yttrat sig i ärendet, ha inte haft dessa betänkligheter. Vår mening är att staten helt och hållet skulle övertaga dessa kostnader, och herr Pauli säger sig också ha samma mening, fastän han anser att tiden nu är synnerligen olämplig. En i detta ärende så förfaren man som herr Törnkvist, ordföranden i sakkunnigutredningen, har för sin del ansett, liksom sakkunnigkommittén, att det finns fullt betryggande bestämmelser och regler utarbetade för att en effektiv kontroll över medlens användning skall kunna ske utan att kommunerna behöva vara direkt engagerade. Han har också vid utskottets utlåtande fogat en reservation, vari han föreslår att nämnda passus om kommunernas medverkan måtte utgå ur utskottets motivering. Jag kan inte se annat än att man med fullt förtroende kan lita på att hans uppfattning i detta fall är riktig.

Jag ber med detta korta anförande att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande med undantag av den passus i motiveringen, som jag nyss citerade, vilket är detsamma som bifall till den av herr Törnkvist vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Löfvander, Albert Andersson, von Heland, Holsten-son, Aronsson, Eskhult* och *Egnell*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Man måste säga, att det är en ganska ovanlig behandling, som detta ärende undergått i statsutskottet. Här skriver statsutskottet till Kungl. Maj:t och beställer »med det snaraste», som det heter i motiveringen, en ny betydande statsutgift. Den utgift, som statsutskottet föreslår att riksdagen skall beställa, belöper sig enligt uppgifter, som vi införskaffat, på mellan fem och sju miljoner kronor, således ett avsevärt belopp i dessa tider.

Vi som stå för reservationen ha ju principiellt uttalat oss mycket välvilligt för själva saken, men vi ha inte kunnat finna att det är nödvändigt att riksdagen tar något initiativ i frågan, ej heller att den rätta tidpunkten för ett sådant initiativ just nu föreligger.

Det är ju på det sättet, som herr Pauli redan erinrat om, att det föreligger ett kommittébetänkande i departementet, som efter vederbörligt remissförfarande kan upptagas av Kungl. Maj:t i form av en framställning när den lämpliga tidpunkten därför är inne. Det finns heller ingen anledning att antaga, att inte så kommer att ske när förhållandena det medge. Statsutskottet brukar vara försiktigt och inte på det sätt, som här sker, beställa nya betydande statsutgifter. Jag har inte kunnat annat än reservera mig mot denna beställning. Det är ju uppenbart att tidsläget i finansiellt hänseende manar till försiktighet, det ha vi gång på gång fått erfaras. Vi försöka ideligen spara. Vi hade vid ett tidigare plenum en ganska stor debatt om en besparing på 6,200 kronor. Samtidigt som man sålunda försöker spara på en mängd små belopp, är man

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
färdig att utan vidare skyndsammast beställa en ny statsutgift på bortåt sju miljoner kronor.

Det hade varit önskvärt att finansministern varit närvarande och kunnat delgiva kammaren sin uppfattning om denna beställning. Jag föreställer mig att finansministern, tillika ordförande i besparingsberedningen, då så många stora statsutgifter trängas om varandra och då det är så svårt att åstadkomma besparingar i statsutgifterna, inte gärna med gillande kan mottaga en sådan offert som den som här bjudes. Jag har hört i andra hand att finansministern också uppträtt i andra kammaren och delgivit den sina betänkligheter. Det kan inte vara lämpligt att genom den skrivelse i ämnet, som här föreslås, faktiskt sätta finansministern i en otrevlig mellanhand. Det är dock på finansministerns verksamhet som det beror hur i fortsättningen våra statsfinanser skola gestalta sig samt även hur det skall gå med besparingsarbetet, och att då på detta vis sätta honom i mellanhand synes mig icke vara lämpligt.

Jag har med detta, herr talman, velat giva till känna, att det från reservanternas sida inte föreligger någon ovilja mot själva saken, men att tidpunkten för en beställning av en så stor utgift just nu är särdeles illa vald. Och det finns ingen anledning att tro annat än att Kungl. Maj:t, när tiden därför är inne, tar ett initiativ i frågan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt fogade reservationen.

Herr Larsson, Sven: Herr talman! Det är riktigt, som herr Pauli här anmärkt, att skillnaden mellan reservanternas och utskottets förslag måhända inte kan synas vara så synnerligen stor. Även reservanterna framhålla, att införandet av fri skolmateriel är en synnerligen behjärtansvärd sak, och de förutsätta att Kungl. Maj:t, när tiden därtill är lämplig, skall framlägga förslag i ärendet. Utskottet däremot anser att man i denna sak inte längre endast kan gå och vänta, utan utskottet önskar få detta kungl. förslag snarast möjligt.

Vad man anmärker mot utskottets förslag är ju, såsom statsutskottets ärade ordförande nyss sade, att det inte skulle vara försvarbart att i dessa tider, då statens finanser äro så hårt ansträngda, beställa utgifter, som gå på mellan fem och sju miljoner kronor. Jag måste ju erkänna, att detta givetvis är en regel som i vanliga fall måste gälla. Men jag vill erinra om att den utgift, som vi nu tala om, är en utgift som redan finns. Det är endast fråga om hur den skall fördelas — om man skall mildra bördan något litet för familjer med barn och överflytta den på ogifta och på familjer som inga barn ha. Det har inte heller kunnat undvikas att man genom rent statliga åtgärder har medverkat till att göra de stora familjernas börda tyngre. Jag tänker härvid närmast på omsättningsskatten, som ju i alldeles särskild grad gör det svårare för de barninga att motstå dyrtidens påfrestningar. Det kanske inte vore så märkvärdigt om man förklarade, att man av denna skatt, av vilken staten får en årlig inkomst på ett par hundra miljoner, ville avstå sex eller sju miljoner för att göra bördan lättare för de stora familjerna. Det vore för övrigt icke allenast på detta område, som man försöker att göra det något lindrigare för barninga familjer. Staten försöker genom vårt skatteväsen och även på andra sätt ställa det så, att dessa få det lättare att bära dyrtidens påfrestningar. I denna fråga är det enligt min mening på det sättet, att man knappast kan invänta de bättre tider, som väl flertalet av oss ändå tror en gång skola komma. Ty dyrtiden drabbar, som jag redan sagt, de personer det här gäller mycket hårt, och jag tror inte att statens finanser ens i vår tid kunna väntas undergå en så avsevärd förbättring att man, därest vi följa reservanternas förslag, hade utsikt att få fram något förslag från Kungl. Maj:ts sida.

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)

Väntan kan inte få bli så lång. Sakkunnigförslaget i ärendet har legat sedan 1939, och att man av den anledning som här omtalats, nämligen statens be-
trängda finansiella läge, inte vågat komma fram med något förslag är inte så
märkvärdigt. När förslaget framlades 1939 var en allmän panik rådande. Men
nu tror jag vi ha hunnit bli överens om att vi inte kunna invänta dessa bättre
tider, om vi vilja ha denna sak genomförd. Om den skall genomföras måste det
göras ganska snart.

Jag vill tillägga, att jag inom utskottet biträtt det föreslagna skrivsättet,
vari man påkallar kommunernas medverkan. Jag för min del trodde dels att
förslaget därigenom skulle bli lättare att genomföra, dels också att man, som
utskottet säger, skulle erhålla en viss garanti för kostnadernas begränsning
och kontrollens effektivitet. Tittar man emellertid närmare på sakkunnigbe-
tänkandet och ser hur kostnaderna komma att fördelas, så konstaterar man
att det finns kommuner, som för denna sak få en utgift på bra mycket över en
krona per skattekrona, medan städerna i allmänhet inte komma upp till mer
än 12 öre och i en del fall endast 1.7 öre. Jag måste ju då säga, att man kan
bli en smula betänksam om man överhuvud taget skall kunna rekommendera
den väg, som utskottet här valt. Det är uppenbart, att om man vill nå en
verklig utjämning i detta fall finns det ingen annan väg att gå än att staten
tar hela utgiften. Jag yrkar inte någon ändring i utskottets förslag, men jag
hoppas att Kungl. Maj:t när förslaget en gång skall framläggas tar hänsyn
till detta förhållande och ser till att utjämningen blir så effektiv som möjligt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

I detta anförande instämde herrar *Franzon, Karl Andersson, Gustaf Karls-
son, Boman, Näsström, Söderkvist* och *Svedberg*.

Herr Heiding: Herr talman! Man måste erkänna att det är en stor utgift
det här rör sig om — sex eller sju miljoner är mycket pengar. Men jag anser
också att det är en rättvisa som sker om denna reform blir genomförd.

Det förhåller sig så att många kommuner redan nu betala skolmaterielen till
kommunens barn, medan en del andra kommuner icke ge fri skolmateriel. Jag
anser att detta är en orättvisa emot de barn, som bo i de kommuner som inte
haft råd att lämna skolmaterielen fritt. Det kan drabba en hel del fattiga
människor mycket hårt, och jag är därför angelägen om att få fram ett så
rättvist system som möjligt, så att alla i detta fall bli likställda.

Här har mycket talats om den tidpunkt, när ett sådant förslag som detta
egentligen bör läggas fram. Men om den lämpliga tidpunkten kan man många
gångar tvista. Tydligt är att vi befinna oss i en kristid och att det kan vara
svårt att skaffa fram de miljoner, som här erfordras. Det läggs ju stora bör-
dor av alla slag på skattedragarna, men jag tillät mig i statsutskottet fram-
hålla, att när vi fått en sådan skatt som omsättningsskatten kan det inte
skada om man återgäldar något av de stora belopp, som inflyta genom denna
skatt. Det är många mindre bemedlade, som måste känna denna skattetunga
mycket hårt, och om de kunde få något tillbaka så vore det ingenting annat
än en rättvisa som skedde. Om det inflyter mer än ett par hundra miljoner
genom omsättningsskatten och man på detta sätt lämnar igen sex eller sju mil-
joner, så borde det kunna gå att få den saken ordnad.

Det har framhållits att skolmaterielen inte rätt skulle vårdas av barnen när
de få den till skänks. Men det är ju tydligt att det härvidlag måste bli en
viss kontroll, och ingen har väl tänkt sig någonting annat än att denna kontroll
skulle bli så effektiv som möjligt. Det kan inte vara meningen att barnen skulle

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
få hur mycket skolmateriel som helst, utan det får väl göras vissa beräkningar om hur mycket som bör vara tillräckligt under en skoltermin. Skulle de sedan vara slarviga och inte vårda sin skolmateriel är det tydligt att de själva få betala vad som i onödan förstörs.

Det är glädjande att höra herr Paulis liksom även den ärade utskottsordförandens inställning — båda framhöll, att det inte fanns någon principiell skillnad mellan utskottet och reservanterna. Jag tycker också att det i en sådan fråga som denna varit glädjande, om samtliga kunnat bli eniga, men det tycks i alla fall vara så med reservanterna, att de inte kunna gå med på vad utskottet förordat. Herr Pauli framhöll, att utskottets uttalande innehöll vissa motsägelser. Jag är emellertid inte i stånd att förstå, vari dessa motsägelser skulle bestå. När vi inom utskottet ha ansett, att Kungl. Maj:t skulle komma fram med ett förslag med det snaraste, är det tydligt att vi inte vilja vänta hur länge som helst. Vi vilja få fram ett förslag, så att reformen blir genomförd inom en rimlig tid. Att det vidare skulle föreligga någon ovanlig behandling av detta ärende har jag likaså svårt att vara med om. När en utredning faktiskt föreligger, men intet förslag kommit fram från Kungl. Maj:ts sida, måste det ju göras någon påstötning, och utskottet har med stor majoritet varit enigt om att man bör göra denna framstöt för att få fram ett förslag. Det är det enda sättet att gå till väga för att nå sitt syfte. Jag tror således inte att vi i detta fall behöva några råd av statsrådet och chefen för finansdepartementet om att gå försiktigt fram. Är det så att riksdagen uttalar sig för att denna reform skall genomföras, så är det uppenbart att den också bereder möjligheter att så ordna det hela, att det blir pengar även till denna utgift. Visserligen ha vi stora utgifter, framför allt för vårt försvar, men det är dock möjligt att på en eller annan punkt spara in så mycket att man utan större svårigheter kan uppbringa de medel, som här begäras.

Herr talman, jag ber att med vad jag här anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Petersson, Emil: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med de talare, som yrkat bifall till utskottets förslag. Som gammal folkskollärare med 38 års erfarenhet ber jag dock att få säga några ord.

Enligt min mening borde denna fråga för länge sedan ha varit löst. Den helt enkelt pockar på sin lösning, och ställningen är ohållbar. Det må erinras om att det nuvarande systemet delar upp lärjungarna i två grupper, fattiga och rika. Tidigare var det fattigvården, som skulle konstatera behovet av fri skolmateriel, och fastän numera andra, mer diskreta och mjuka former användas vid förundersökningen, har anordningen alltjämt släktskap med fattighjälp. Vi sträva ju efter att få bort sociala skrankor människorna emellan. Varför skola vi då bibehålla ett system, som redan i folkskolan markerar ett slags klasskillnad? Barn äro känsliga också i det avseendet och kunna nog göra reflexioner och jämförelser, kanske till skada för deras fortsatta utveckling.

Icke enbart sociala skäl utan även praktiska synpunkter motivera en ändring av nuvarande förhållanden. Rätt många av dem, som själva kunna köpa sin skolmateriel, bli sällan färdiga därmed i tid. Det kan dröja flera dagar, ja längre, innan det blir klart, och dessa efterliggare låsa fast arbetet till olägenhet för hela klassen. Vore det fri skolmateriel, kunde man omedelbart sätta i gång utan tidsutdräkt.

På en del håll ha yppats farhågor, att fri skolmateriel skulle leda till slöseri och nonchalans. Mina erfarenheter bekräfta icke dessa förmodanden, tvärtom. Förekomma sådana tendenser, kunna ju lärarna stävja dem.

Till talet om att nuvarande ekonomiskt tryckta läge icke tillåter reformens

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
genomförande kan sägas, att *just nu* skulle en utjämning av dessa kostnader vara särskilt värdefull och säkerligen bliva mycket uppskattad. Sedd i ljuset av de många stora anslag, som riksdagen beviljat och kommer att bevilja till andra olika ändamål, är den post, som det här är fråga om, jämförelsevis ringa.

Herr talman! Den svenska folkskolan firar snart sitt 100-årsjubileum. Det vore mycket tacknämligt, om den kunde börja sitt nya sekel med fri skolmateriel till alla sina lärjungar och i det avseendet åstadkomma full likställighet dem emellan. Jag önskar livligt, att så måtte ske, och yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Liksom förra onsdagen instämmer jag med statsutskottets ärade ordförande däri att man måste vara mycket försiktig med nya statsutgifter. Jag är således fullständigt överens med reservanternas om att riksdagen särskilt i dessa tider måste tänka på besparingsmöjligheterna. Jag anser dock, att detta förslag måste betraktas mera som ett försök att rättvist kunna belasta de olika befolkningsgrupperna vid de offer, som nu måste bringas av alla medborgare. Vi måste väl också vara överens om att det är de barnrika familjerna, som hårdast pressas i dessa svåra tider. Den åtgärd, som statsutskottet här önskar befrämja, är därför enligt mitt förmenande en sund befolkningspolitisk åtgärd, och vi äro väl alla överens om att det är synnerligen viktigt att effektivt ordna upp befolkningsfrågan. I detta fall kan det, herr talman, icke var förståndigt av statsmakterna att endast tänka på besparingsmöjligheterna, och därför yrkar jag också bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! När den siste ärade talaren framhöll, att det här gällde en utjämning, och herr Sven Larsson och herr Heiding, som talade för utskottsmajoriteten, betonade, att man framför allt tänkte på de mindre bemedlade, vill jag fästa uppmärksamheten på att det förslag, som man här beställt, icke innehåller någon behovsprövning. Man avskaffar tvärtom behovsprövningen för erhållande av fri skolmateriel. Herr Petersson yttrade ju också nyss, att han fann det önskvärt, att alla barn få fri skolmateriel. Denna frånvaro av behovsprövning är också något att taga i beaktande i detta sammanhang.

Herr Sven Larsson, som förde utskottsmajoritetens talan, anförde bl. a., att man säkerligen icke inom en överskådlig framtid kan vänta sig några sådana bättre tider, att vi med hänsyn därtill kunna uppskjuta denna utgift. Han underströk ytterligare i samma anförande, att man nog måste räkna med att under en lång tid framåt våra statsfinanser icke komma att undergå någon förbättring. Det anser jag är ett skäl, som talar för försiktighet, när det gäller att handskas med statsutgifter av denna storleksordning. Skall man nu också åberopa de försämrade statsfinanserna såsom ett skäl att skynda på med att i budgeten få in nya statsutgifter! Det var något alldeles nytt, som jag ännu aldrig hört framföras som ett argument i diskussionen, när vi talat om våra statsfinansiella svårigheter. Det finns väl emellertid också andra grupper i samhället, som vi skola tänka på, nämligen landets skattebetalare. Redan nu ha vi en hel lång rad av direkta skatter, och det bebådas ytterligare sådana. Skattebördan blir därmed så pass tyngande, att den hårt pressar medborgarna. Vad statsfinanserna beträffar, räcka ju för övrigt statens inkomster icke till för att täcka utgifterna, utan staten måste låna. Statsskulden har ökat från år 1939 strax före storkrigets utbrott, då den var 2,6 miljarder, till att vid denna tidpunkt utgöra ungefär 6,7 miljarder. Det heter ju, att den, som lånar, han sätter sig också i skuld, och detta gäller även för staten. På dessa statslån

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
skall betalas ränta, och räntan på statskulden uppgår för närvarande till så avsevärda belopp, att den tar största delen av inkomst- och förmögenhetsskatten. Staten bör även göra avbetalningar på vad den lånat, då blir trycket givetvis ännu hårdare.

Det är dessa förhållanden, som göra, att jag och mina medreservanter velat påpeka, att det icke går an att låta känslöstämningarna taga överhand, utan att man måste reellt bedöma frågan med hänsyn till vad statsfinanserna förmå bära och de ytterligare ökade bördor, som staten har utsikt att få på andra områden. Det är detta som jag, herr talman, velat ytterligare understryka, när jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **von Heland**, som anförde: Herr talman! Jag vill endast säga statsutskottets ärade ordförande, att det icke är några känslöstämningar, som här taga sig uttryck, åtminstone icke från min sida, utan rent praktiska synpunkter. Jag ser saken så, att det är de barnrika familjerna, som äro de hårdast pressade, och det är viktigt att föra en förnuftig befolkningspolitik. Detta förslag, anser jag, är ett led i att lätta bördan för alla de familjer, som ha barn i skolan. Därför hävdar jag också, att man icke kan se på frågan endast ur besparingssynpunkt, ty det är en förständig utgift att befrämja en sund befolkningspolitik.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag ber att helt få instämna med statsutskottets ärade ordförande i att vi skola vara mycket försiktiga med att öka statsutgifterna. Här är det emellertid, såvitt jag förstår, inte alls fråga om en ökning av utgifterna, utan om en fördelning av obligatoriska utgifter på landets invånare. Jag vet inte, om statsutskottets ärade ordförande anser, att det är oriktigt att kalla föräldrarnas obligatoriska bokinköp åt sina barn för en beskattning. Men jag anser, att det är fullt riktigt, som man också gjort i debatten under ett kvartsekel här i kammaren, att erkänna, att de föräldrar, som äro tvungna att skicka sina barn i skolan och att skaffa dem böcker på grund av åläggande från staten, äro utsatta för en beskattning. Ur beskattningssynpunkt är det således i dag inte fråga om någon ny beskattning, som pålægges svenska folket utan, som herr von Heland sade, skattebördans rik- tigare fördelning.

När statsutskottets ärade ordförande vidare talade om att det inte är rätt att skynda på i denna fråga, får jag säga, att detta låter groteskt. Det är tjugo- fyra år sedan riksdagens båda kamrar skrevo till Kungl. Maj:t och begärde, att vi skulle få fri skolmateriel. Det är ett kvarts sekel på ett år när. Varför har denna beställning icke effektuerats? Vi skola slå oss till ro, säger statsutskottets ärade ordförande, liksom reservanterna, och lita på regeringen. Nej, det skola vi inte göra i den här frågan, ty det är ingenting att lita på! Det ligger ju till på det sättet, att redan år 1917, 1918 och 1919 fördes det livliga debatter i riksdagens båda kamrar om denna sak. Jag var själv med och motionerade, så jag vet det. Slutligen stod sista kampen i andra kammaren på grund av att frågan kom upp två gånger genom första kammarens beslut. Det som då skilde kamrarna åt var behovsprövningen, som högern i första kammaren hade hållit på och som andra kammaren inte ville gå med på. När det så till slut av första kammaren beslöts en förutsättningslös utredning, således utan att behovsprövningen behövde tagas upp till behandling, var det en man kvar på skansen i andra kammaren. Det var Olof Olsson i Kullenbergstorp, som fortfarande höll på behovsprövningen. Jag förstår mycket väl, att den gamla högern i första kammaren kan stå kvar på den ståndpunkten, men när de mest betänksamma

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
nu ha givit upp sina betänkligheter och kommit till insikt om att ett genomförande i skolorna av behovsprincipen för tilldelning av den fria skolmaterielen måste bli av förhatlig natur utan att medföra några ekonomiska fördelar, hade jag i alla fall hoppats, att även högern på detta kvartsekel skulle ha hunnit fram till denna ståndpunkt.

Vi ha inte lust att vänta ett kvarts sekel till, och jag är mycket tacksam mot bondeförbundet för att det äntligen sagt ifrån att denna fråga är av så stor betydelse just för det fattiga folket i Sverige, att vi inte kunna låta den ligga så länge det behagar Kungl. Maj:t. År 1924 förklarade Kungl. Maj:t efter den då verkställda utredningen, att tiderna voro så förfärligt dåliga, att vi inte kunde gå med på denna utgift, som kanske går upp till fem miljoner kronor. Det är för allt i världen bara tjugo år sedan dess, men jag vill inte vänta lika länge till innan vi få en Kungl. Maj:t, som går med på riksdagens synpunkter i denna fråga.

Det har redan frågats, varför denna skatt inte skall läggas på alla och varför den bara skall ligga på föräldrarna och tyngst på de barnrika familjerna. Det ha vi inte fått något svar på. Vad är det för rättvisa? Här talas det om att vår befolkningspolitik är vår mest brännande fråga, och just de herrar, som äro mest oppositionella i den nu föreliggande frågan, ha ofta talat högljuddast om vår befolkningspolitik och om hur pass brännande den är. Är den inte brännande i dag, när det gäller en sådan sak som denna? Det här måste väl ändå vara en mycket viktig del av vår befolkningspolitik.

När det sedan talas om de 5—7 miljoner kronorna om året, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på, att de kommuner, som redan genomfört fri skolmateriel, betala 3 miljoner för sin fria skolmateriel. Det är således en överflyttning till staten från kommunerna av dessa 3 miljoner kronor, som det på sin höjd kan bli fråga om, samt en överflyttning av föräldrarnas utgifter i majoriteten av våra landskommuner. Detta är ytterligare ett bevis för att det inte är fråga om några nya bördor, som vi i statsutskottet vilja lägga på svenska folket.

Jag instämmer för övrigt med herr Sven Larsson beträffande hans synpunkter på kommunernas andel i detta hänseende. Jag tror inte, att det är så farligt, om riksdagen tar den omstridda meningen, men jag kan också mycket väl vara med om att riksdagen stryker den, så att Kungl. Maj:t i det fallet får fullt fria händer.

Beträffande kommunerna är det också en mycket viktig sak, som jag inte skulle glömma bort och som jag naturligtvis därför höll på att glömma bort. Det har visats från kommuner i Bohuslän, fattiga stenhuggarkommuner, där man genomfört fri skolmateriel för barnen — vilket jag finner helt naturligt — att den kommunala skattetungan är så hög, att dessa fattiga kommuner snart inte se sig någon utväg att behålla den fria skolmaterielen, om inte staten träder hjälpende emellan. Vi stå således faktiskt idag i ett sådant läge sedan riksdagen skrev till Kungl. Maj:t för ett kvartsekel sedan, att de kommuner, som ha handlat i överensstämmelse med folkrepresentationens önskan och åsikt, tvingas att gå ifrån denna sunda inställning, som herr Pauli och herr J. B. Johansson förklarade sig också i grund och botten ha, bara därför att man inte skulle kunna bemanna sig och säga ifrån att riksdagen verkligen menar allvar med sin inställning i denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Både herr Pauli och statsutskottets ärade ordförande ha åberopat de tryckta tiderna som ett skäl för avslag på den motion, som här väckts från bondeförbundshåll. Jag får säga, att för min del ser jag just i de tryckta tiderna ett skäl att bifalla motionen. Dessa tryckta tider vålla visserligen, som vi alla känna till, besvärligheter av statsfinansiell art, men de vålla också stora svårigheter för många familjer och framför allt för de barnrika familjerna. Att under sådana förhållanden åstadkomma en utjämning av bördorna måste anses som betingat just av tidsläget. Det är, såsom den siste ärade talaren här anförde, otvivelaktigt så, att ett införande av fri undervisningsmateriel icke innebär någon ökning av utgifterna för skoländamål. Snarare skulle jag tro, att det kommer att innebära en viss minskning, därigenom att man genom centralisering av inköpen och genom att tillverka standardartiklar kan få billigare priser.

Under sådana förhållanden blir det ju bara fråga om en fördelning av bördorna. Detta gör att jag, herr talman, utan någon tvekan ansluter mig till statsutskottets förslag, i all synnerhet som detta förslag icke innebär införandet av någon i och för sig odiös behovsprövning.

Herr **Gustavson, John**: Herr talman! Det var ett par uttalanden av statsutskottets ärade ordförande, som jag ville bemöta.

Herr J. B. Johansson säger, att tidsläget manar till försiktighet. Ja, men herr J. B. Johansson, tidsläget manar också till någonting annat, nämligen till omtanke om de sämst ställda, om dem som ha det svårt här i landet.

När vidare statsutskottets ärade ordförande ansåg, att det var synd, att finansministern icke var närvarande här, skulle jag vilja säga, att jag tycker, att det också är synd, att inte socialministern var närvarande. Detta är nämligen icke bara en penningfråga, utan också ett socialt rättfärdighetskrav av synnerligen stora mått.

Då herr J. B. Johansson säger, att vi skola tänka på skattebetalarna, antar jag, att han icke bara menar skattebetalarna till staten. Vi ha också en annan kategori skattebetalare, nämligen de som betala skatt till kommunerna. Det har ju här av herr Larsson påvisats, hur oerhört ojämnt kommunalskattebördan drabbar de olika kommunerna. Det finns en hel del kommuner, där det allmänna får fylla denna plikt mot de barnrika, mindre bemedlade och obemedlade familjerna att skaffa fri skolmateriel till barnen. Som också herr Petersson framhöll, medför detta att kommunerna drabbas synnerligen ojämnt, och vi måste ju även tänka på skattebetalarna till kommunerna.

Herr J. B. Johansson beklagade vidare, att det enligt förslaget icke förekommer någon behovsprövning. När samhället skall biträda människorna på detta område, anser jag en behovsprövning vara det mest osympatiska, som överhuvud taget kan tänkas. De, som ha varit med i församlingarna, då fattigvården eller någon annan kommunal institution lämnat sådana här bidrag till skolbarnen, veta hur dessa barn betraktas av sina kamrater. Man får ju icke beräkna, att barn i 7—10-årsåldern skola ha så stor reflexionsförmåga i detta avseende. När man sett, hur de stackars barn, som fått hjälp från det allmänna i en eller annan form, få lida för det och hur de betraktas av dem, som icke äro i behov av hjälp utan kunna klara sig själva, är man icke benägen att tala för behovsprövning på detta område. Det är något som jag för min del aldrig kan gå med på.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Berg, Robert**: Herr talman! Den fråga det här gäller är, som det redan sagts, 25 år gammal och väl det. Jag har för min del rätt svårt att

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
förstå de argument, som den förste ärade talaren i denna debatt anförde. Dessa argument vittna om att ehuru det överallt erkännes, att denna fråga bör lösas, vill man även i fortsättningen resa ett de obotfärdigas förhinder häremot. Såväl statsmakterna som kommunerna göra nu var och en på sitt område allvarliga ansträngningar för att på olika sätt lindra svårigheterna för de barnrika familjerna. Kommunerna göra sin insats på detta område på så sätt, att de bevilja fri skolmateriel för en del av barnen. I det skoldistrikt, som jag känner till, ha vi 2,000 barn i folkskolan. Ungefär 25 procent av dem erhålla fri skolmateriel av kommunen. Det kan väl icke anses vara riktigt, att statsmakterna i fortsättningen skola låta dessa utgifter åvila kommunerna för att därigenom komma ifrån en utgift, som rätteligen borde ligga hos staten, då det ju här är fråga om en statlig angelägenhet, nämligen skolväsendet.

Det är, anser jag, uppenbart, att denna fråga bör lösas i den riktning, som här föreslagits, och den bör lösas nu. Man har visserligen här talat om det tryckta statsfinansiella läget, och statsutskottets ärade ordförande sade i detta sammanhang, att man bör taga hänsyn till de skattedragande. Av detta skulle man kunna få den uppfattningen, att föräldrarna till barnen och framför allt föräldrar med många barn icke skulle vara skattedragande. Men lika visst som flertalet av vårt lands invånare utgöres av den klass, som rekryterar folkskolan, innebär den nuvarande ordningen för familjer med barn en dubbelbeskattning. De få vidkännas skatter i förhållande till sin bärkraft precis som alla andra medborgare, de få bära de ökade skatter, som statsmakterna lagt på dem, plus dessa ökade utgifter för skolmateriel till sina barn. I en familj, där man har flera barn, är det icke heller möjligt att ordna det så, att ett barn, som går i en årsklass, när det flyttas upp till en annan klass, kan lämna sina böcker till närmast yngre barn i familjen. På grund av olika omständigheter låter detta sig icke göra.

Om nu detta blir en statens angelägenhet, kan man väl med stor grad av sannolikhet utgå ifrån att inköp av skolmateriel till barnen i folkskolan centraliseras, så att man kan ordna med större inköp på en gång. Härigenom nedbringas kostnaderna avsevärt, och det kan hända, att det belopp, som man här talat om på 6—7 miljoner kronor om året, icke kommer att behöva utgå med så stor summa, som här ifrågasatts. Även om hela detta belopp skulle utgå, tror jag dock, att detta är pengar, som kunna anses vara väl använda med hänsyn till den omsorg, som statsmakterna hittills ha visat för dessa familjer, framför allt för dem med många barn.

Det är, herr talman, dessa synpunkter som göra, att jag för min del vill yrka bifall till statsutskottets hemställan med den ändring, som innefattas i herr Törnkvists reservation.

Herr Löfvander: Herr talman! Som motionär i denna fråga skall jag be att få uttala min tillfredsställelse med det resultat, som utskottet kommit till. Min tillfredsställelse grumlans dock något av det uttalande, som utskottet gjort, då det förutsätter, att kommunerna skola bidra till kostnaderna för den fria skolmaterielen. Jag instämmer till fullo med reservanten, herr Törnkvist, att man icke borde ha fått in denna passus i utskottets utlåtande. I likhet med herr Sven Larsson är jag fullt övertygad om att herr Törnkvist har satt sig så väl in i dessa förhållanden, att han har starka skäl för den mening, att dessa kostnader böra helt läggas på det allmänna.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till herr Törnkvists reservation.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o att vad utskottet i den nu ifrågavarande punk-

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
 ten hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Gustavson, John*, att utskottets hemställen skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i herr *Törnkviks* vid punkten avgivna reservation; samt 3:o) att kammarerna skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställen, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr *Johan Bernhard Johanssons* m. fl. reservation.

Herr *Olsson, Oscar*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 151 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *John Gustavsons* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 61.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 151, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *John Gustavsons* yrkande i ämnet.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice

Anslag till underhålls- och materielbidrag vid folkskolor m. m. (Forts.)
talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Löfvander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 40.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 152—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

Punkten 164.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169.

Lades till handlingarna.

Punkterna 170—177.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 178.

Lades till handlingarna.

Punkterna 179—181.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att den fortsatta handläggningen av föreliggande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 203, av herrar *Lindbärg* och *Boman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m.; samt

nr 204, av herr *von Stockenström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån till diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala för vissa byggnadsarbeten m. m. vid skyddshemmet Morängen; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt läkare vid fristående centraldispensär;

nr 11, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt biträdande sköterskor vid vårdhem för lättskötta sinnessjuka och dylika anstalter;

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 13, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingsringsförbud;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning av rödklöverns befruktningsförhållanden;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Östertälje socken av Stockholms län; och

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.18 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till
handelsgym-
nasier.

Punkten 182.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 370,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *H. Nordenson* (I:127) och den andra inom andra kammaren av herr *T. Henriksson* (II: 168), vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 skulle utgå med ett belopp av 380,000 kronor med föreskrift tillika, att efter Kungl. Maj:ts prövning minst 80,000 kronor däray skulle tilldelas Stockholms handelsgymnasium.

Nämnda handelsgymnasium hade för innevarande verksamhetsår erhållit ett statsbidrag av 70,000 kronor.

Anslag till handelsgymnasier. (Forts.)

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, innebär Kungl. Maj:ts förslag en höjning av förevarande anslag med 20,300 kronor. Utskottet har funnit sig böra biträda detta förslag. Departementschefen har framhållit, att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att med beaktande av de olika gymnasiernas ekonomiska ställning bestämma om fördelningen av det sålunda ökade anslaget. Med hänsyn härtill och på grund av att Stockholms handelsgymnasium synes hava måhända den mest ansträngda ekonomien bland de ifrågavarande läroanstalterna torde man kunna utgå ifrån, att den nu föreslagna ökningen av anslaget i icke ringa omfattning skall komma detta gymnasium till godo. Att i enlighet med motionärernas yrkande vidtaga en höjning av anslaget med 10,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, att användas till ökat bidrag till nämnda gymnasium, kan utskottet ej förorda. Utskottet vill erinra, att alla handelsgymnasierna med undantag av Stockholms handelsgymnasium åtnjuta förutom statsbidrag även kommunalt understöd. I det beträngda ekonomiska läge, i vilket gymnasiet befinner sig, borde därför ett stöd från Stockholms stads sida vara befogat.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 127 och II: 168, i den mån de skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 370,000 kronor.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Holmdahl* och *Lundberg* i Hälsingborg ansett, att ifrågavarande anslag bort höjas med ett belopp av 10,000 kronor till 380,000 kronor och att utskottet alltså bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 127 och II: 168, till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 380,000 kronor.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Såsom vi hört, har utskottet avstyrkt en motion om att detta anslag skulle höjas med 10,000 kronor. Emellertid har utskottet i motiveringen inflätat ett yttrande, som måste tolkas så, att Stockholms handelsgymnasium vid fördelningen av anslaget rekommenderas i Kungl. Maj:ts speciella åtanke. Det kan ju inte ske annat än på bekostnad av de övriga handelsgymnasierna. I samma mån som Stockholms handelsgymnasium gynnas, måste de övriga gymnasierna bli missgynnade. Detta är en sak som jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på.

Såvitt jag förstår, ha varken i motionen eller i utskottets utlåtande anförts några bärande skäl för att Stockholms handelsgymnasium skulle ges en särställning vid anslagets fördelning. Det är sant, att detta gymnasium kanske i ekonomiskt hänseende är mera ansträngt än något av de övriga. Man bör emellertid se efter vad detta kan bero på.

I motionen anföres bland annat följande: »Alla gymnasierna torde också åtnjuta kommunalt understöd med ett enda undantag: Stockholms handelsgymnasium. Detta förhållande talar alldeles särskilt starkt för ett ökat statsbidrag till denna läroanstalt, vars understöd från staten torde relativt sett vara mindre än motsvarande bidrag till de övriga gymnasierna.» Det är denna motivering som förefaller mig i hög grad betänklig. Om man godtar satsen, att frånvaron av kommunalt understöd skulle vara ett skäl för ett ökat statligt understöd, komma vi bort ifrån de principer, som tidigare ha varit vägledande för riksdagen vid beviljandet av dylika anslag. Såvitt jag vet, har riksdagen städse hållit på att förutsättningen för ett statsanslag är att samtidigt ges ett kommunalt anslag. Här vill man vända på saken, och det är detta som jag

Anslag till handelsgymnasier. (Forts.)

tycker är betänkligt. För att Stockholms handelsgymnasium skall få påräkna likställighet med andra gymnasier vid anslaget fördelning, förefaller det mig vara ett rimligt krav att Stockholms stad träder till och i samma mån som sker inom andra kommuner medverkar till finansieringen av denna verksamhet. Såvitt jag förstår, innebär utskottets motivering i sin nuvarande formulering att Stockholms skattedragare bli gynnade på bekostnad av övriga skattedragare i riket.

Jag ber alltså, herr talmän, att få yrka, att den sats i utskottets motivering som börjar med orden »Med hänsyn härtill» och slutar med orden »till godo» måtte utgå. Som följd härav måste i nästa sats orden »nämnda gymnasium» ändras till »Stockholms handelsgymnasium».

Herr Nordenson: Herr talman! Jag har väckt en motion i denna fråga med yrkande att anslaget skulle höjas från 370,000 kronor till 380,000 kronor samt att i samband därmed anslaget till Stockholms handelsgymnasium, det s. k. Schartaus handelsinstitut, skulle utgå med minst 80,000 kronor. Den reservation, som avgivits av två ledamöter av statsutskottet, ansluter sig härtill.

Här har framhållits att det vore orättvist att på något sätt gynna Stockholms handelsgymnasium vid fördelningen av de medlen och att det även skulle innebära ett sådant orättvist gynnande, om den höjning, som Kungl. Maj:t föreslår, företrädesvis gick till detta gymnasium. Jag vill då påpeka att förhållandena, när det gäller Stockholms handelsgymnasium, äro mycket egenartade. Stockholms handelsgymnasium åtnjuter icke kommunalt understöd, men har i stället fått stöd från annat håll. Det är Stockholms grosshandels societet som tidigare helt finansierat detta institut och som numera finansierar det i övertvägande grad. Det har varit societetens ambition att se till, att Stockholms handelsgymnasium skulle få de nödiga medlen, och man har för den skull gjort mycket stora uppoffringar. Societeten har sålunda under de senaste tio åren ökat sitt bidrag till gymnasiet till mer än det dubbla. Om man jämför detta bidrag med statsbidraget, finner man att medan bestämmelserna innebära att för att statsbidrag skall utgå, måste medel lämnas från annat håll med minst en tredjedel av statsbidraget, så har societeten under de senaste tre åren lämnat bidrag till gymnasiet med resp. 75, 104 och 104 procent av statsbidraget, sålunda med väsentligt större belopp än vad som stipuleras.

Det säges nu i utskottets betänkande att det vore befogat att Stockholms stad lämnade gymnasiet sitt stöd. Det är ju klart, att gymnasiet också skulle kunna vända sig till Stockholms stad i det syftet, men jag fruktar att utsikterna att från det hållet erhålla bidrag i nuvarande situation inte äro särskilt ljusa. Men om man skulle uppställa ett sådant villkor för statsbidraget, försatte man i själva verket Stockholms handelsgymnasium i ett sämre läge än övriga handelsgymnasier. Det förhållandet att detta gymnasium har fått stora bidrag från annat håll, men icke från det kommunala, bör ju rimligtvis icke ställa det i en sämre position än de gymnasier, som ha fått dylika kommunala bidrag.

Det kan i detta sammanhang vara av ett visst intresse att veta att av denna skolas elever, som för närvarande uppgå till cirka trehundra, över hälften utgöres av ungdomar från andra orter än Stockholm och att gymnasiet sålunda fyller en uppgift, som är att betrakta icke blott såsom lokal. Även om Stockholms kommun icke direkt bidrar till detta gymnasium, får man nog säga att huvudstaden dock genom huvudmannen, grosshandels societeten, gör en så väsentlig insats för läroanstalten, att det finns verkligt starka skäl för att ett ökat statsbidrag borde utgå, och därför synes det mig fullkomligt motiverat att man från utskottets sida har understrukit det angelägna i att av den ökning

Anslag till handelsgymnasier. (Forts.)

som är föreslagen, 20,300 kronor, medel i första hand utgå till Stockholms handelsgymnasium.

Jag vill till sist påpeka att Stockholms grosshandelssocietet har såsom sin huvudsakliga uppgift att lämna ekonomiskt understöd åt behövande köpmän, borgare och sjökaptener, och att verksamheten såsom stödjande organ åt Stockholms handelsgymnasium i viss mån faller vid sidan av dess ordinarie verksamhet. I nuvarande situation, då räntorna sjunka, skatterna stiga betydligt och kraven från handelsgymnasiet skärpts så mycket som fallet är, har detta bidrag blivit för grosshandelssocieteten mer och mer betungande. Det föreligger en viss fara för att societeten skall bli nödsakad att frånga sitt målsman-skap och överlämna åt andra att taga hand om gymnasiet. Men detta skulle ovillkorligen innebära en ökad börda för det allmänna för upprätthållande av detta institut, ett institut som, det tror jag man vågar säga, fyller en mycket viktig uppgift i huvudstadens undervisningsväsen. Därmed skulle som sagt faktiskt bördan för det allmänna bli väsentligt större än för närvarande.

Det synes mig under sådana omständigheter vara synnerligen rimligt att det statsbidrag, som lämnas till Stockholms handelsgymnasium, höjes, och jag till-låter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den vid punkten avgivna reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Den första delen av herr Knut Peterssons yttrande måste ha föranletts av ett missförstånd, som jag inte kan finna ha sin grund i utskottets skrivsätt. De ord han anmärkt på äro en konsekvens av själva propositionen. Departementschefen har ju själv framhållit, att det torde få an-komma på Kungl. Maj:t att bestämma storleken av de ökade belopp, som skola utgå till de olika handelsgymnasierna, och det är väl också helt naturligt att de handelsgymnasier, som befinna sig i det största ekonomiska trångmålet, få mer än de övriga. Därför säger utskottet att eftersom Stockholms handelsgym-nasium synes ha den mest beträngda ekonomien är det helt naturligt, att detta handelsgymnasium har att påräkna en viss andel av den höjning som Kungl. Maj:t själv föreslår. Jag kan inte finna att det överhuvud taget kan logiskt göras någon invändning mot det resonemanget.

Vad sedan herr Knut Peterssons andra anmärkning beträffar, skänker ju statsutskottet på ett sätt stöd åt talarens uppfattning, fastän inte på det sätt, som herr Knut Petersson anser vara det riktiga. Det är nämligen så, när det gäller anslag till dylika enskilda undervisningsinstitutioner, att bestämmelser-na jämställa anslag direkt från kommunen med anslag från enskilda och insti-tutioner i kommunen. I och med att enskilda i Stockholms kommun garantera eller ställa till förfogande ett visst belopp av samma storlek som brukar erhål-las av kommunerna — exempelvis lika mycket som begäres i statsbidrag — äro således alla anspråk från statens sida fyllda. Såvitt jag vet, har statsutskottet egentligen aldrig gjort någon skillnad på om dessa bidrag komma direkt från kommunen eller från enskilda i kommunen, men det hindrar inte att statsut-skottet denna gång, när det gäller ett, såsom man väl får hoppas, mera till-fälligt ekonomiskt trångmål, säger ifrån att när det nu är på det sättet att Stockholms stad inte lämnar något direkt kommunalt bidrag, kunde det under dessa extra ordinära förhållanden vara skäl i att Stockholms stad åtminstone tillfälligtvis fyllde i vad som är oundgängligen nödvändigt för handelsgym-nasiets fortsatta arbete. Jag beklagar, om skrivsättet är sådant, att man får det intrycket att Stockholms stad inte skulle ha fyllt de anspråk i detta avse-ende som man brukar ställa på kommunerna. Såvitt jag vet, har det inte varit statsutskottets mening att säga något sådant. Men jag erkänner att den tolk-ningen här ligger nära till hands.

Anslag till handelsgymnasier. (Forts.)

Vad statsutskottet under inga förhållanden ville vara med om var att höja anslaget till handelsgymnasierna utöver den höjning som Kungl. Maj:t själv föreslagit. Och ännu mindre kunde statsutskottet finna det vara lämpligt att tillmötesgå en motion om ett direkt anslag på 10,000 kronor till Stockholms handelsgymnasium utöver vad som annars skulle kunna komma detta gymnasium till del enligt de vanliga beräkningsgrunderna med utgångspunkt från hela anslaget storlek.

Jag tror således, herr talman, att utskottet samvetsgrant har avvägt förhållandena och sett till, att inte någon orättvisa skall bli begången vare sig mot Stockholms handelsgymnasium eller mot övriga handelsgymnasier i landet, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det var herr Knut Petersson som uppkallade mig genom sitt inlägg. I stort sett ha ju de större städerna i riket en så beträngd ställning i riksdagen, att det är med mycket stor smärta jag finner att vi inte kunna hålla samman inför alla de mycket påträngande krav, som ställas på våra städer i allmänhet från landsbygdens sida.

Nu förhåller det sig ju så, att om man betraktar grosshandels societetens anslag såsom ett bidrag från Stockholms stad, har Stockholm fyllt sin skyldighet i samma mån som övriga städer. Skulle det nu däremot anses att grosshandels societetens anslag kommer från landsorten, går det mycket väl för sig, herr talman, att grosshandels societeten lämnar anslaget till Stockholms stad, för att Stockholms stad sedan i sin tur skall kunna anslå ett lika stort belopp till handelsgymnasiet. Då har man även formellt uppfyllt alla de anspråk som här ställas; det har blivit en fullkomlig likriktning i detta avseende, om nu det är något eftersträvansvärt. Men jag anser att det är onödigt att gå en sådan omväg för att rättfärdiga statsanslaget till gymnasiet.

Nu tycker emellertid jag för min del, att det i sådana tider som dessa är ganska betydelselöst, om de 10,000 kronor, som här behövas, anslås av staten eller av staden. Det viktiga är att städerna inte bli principiellt olikställda och att det inte genomföres någon undantagslagstiftning för städerna. Om man kan upprätthålla ett handelsgymnasium, som har ett så stort anseende som det ifrågavarande, är det givetvis en fördel även för Stockholms stad. Jag vill emellertid påpeka att Stockholms stad har gjort betydande insatser på olika utbildningsområden. Sålunda kan jag erinra om, att Stockholms stad har kommunaliserat flertalet av flickskolorna, vilket kostat staden oerhörda summor. Det är en åtgärd, som visar att Stockholms stad inte är på något sätt fientligt inställd mot de olika läroanstalter i staden, vilka utgått ur privata initiativ. Det har sagts mig, att Stockholms stad en gång velat ge ifrågavarande handelsgymnasium ett anslag eller i varje fall inte var obenägen att göra det, men att handelsgymnasiet ansett det vara mera förenligt med dess fria ställning, om det icke bleve beroende av kommunen, utan i stället finge anslag av en sådan fristående organisation som grosshandels societeten.

Eljest kunde man givetvis tänka sig den utvägen att även detta handelsgymnasium kommunaliserades. Men jag hyser nu den uppfattningen, att man varken bör socialisera eller kommunalisera allting som överhuvud taget kan tänkas, utan att även den privata företagsamheten har en uppgift att fylla bredvid de stora statliga och kommunala verken och inrättningarna. Under sådana förhållanden tror jag, att vi alla ha ett gemensamt intresse av att inte låta ett enskilt företag av stor betydelse bli lidande, därför att vi tvista om varifrån ett anslag skall utgå. Och jag tror inte att Göteborg skall bli lidande av, att Stockholm får ett anslag till denna privata läroanstalt. Jag är för min

Anslag till handelsgymnasier. (Forts.)

del gärna med om, att i vad på mig ankommer understryka den sista satsen i utskottets motivering, där det heter att i »det beträngda ekonomiska läge, i vilket gymnasiet befinner sig, borde därför ett stöd från Stockholms stads sida vara befogat». Jag tror att även Stockholms stad skall se det så, att staden hellre ger ett bidrag än låter en sådan anstalt gå under.

Jag hemställer att vi enas om den av herrar Holmdahl och Lundberg avgivna reservationen, enligt vilken hela anslaget till understöd åt handelsgymnasier skulle ökas med 10,000 kronor. Eftersom det här rör sig om en handelsangelägenhet och inte om ett direkt ideellt ändamål, kanske det finns några utsikter att vinna gehör för en sådan reservation, och jag ber därför att få yrka bifall till densamma och avslag på herr Peterssons förslag.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Av herr Oscar Olssons anförande framgick att statsutskottet ansåg alla villkor för erhållande av statsanslag vara uppfyllda, så snart en summa som uppgick till en tredjedel av statsanslaget tillsköttes från annat håll, oavsett om bidraget kommer från kommunen eller från enskilt håll. Det är en princip, som bör kunna godtagas. Därför har jag heller inte yrkat att Stockholms handelsgymnasium skulle berövas sitt statsanslag. Vad jag har satt i fråga är, om frånvaron av ett kommunalt anslag skall anses motivera en särskilt gynnad ställning för Stockholms handelsgymnasium vid fördelningen av statsanslaget. Några bärande skäl för en sådan särskilt gynnad ställning ha inte anförts. Det är visserligen riktigt som herr Nordenson säger, att ett flertal av eleverna vid Stockholms handelsgymnasium kommer från andra orter, men det är ett förhållande som inte alls är egenartat för Stockholms handelsgymnasium. Det gäller alla handelsgymnasier.

Jag vill också fråga vad följderna skulle bli, om man i enlighet med utskottets förslag godtar frånvaron av ett kommunalt anslag såsom skäl för förhöjning av statsanslaget. Såvitt jag förstår, måste det leda till att kommunerna bli skäpligen ointresserade av att höja sina anslag eller bibehålla dem. Följderna skulle väl snarast bli den att de försökte pruta ned sina bidrag i hopp att på det sättet pressa upp statens anslag.

Jag kan inte komma ifrån att det uttalande i utskottets motivering, som jag bett få struket, är ett ganska olyckligt inslag i motiveringen, och jag ber, herr talman, att få vidhålla det framställda yrkandet.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag kan fortfarande inte förstå att statsutskottet genom sitt skrivsätt har uttalat sig för en gynnad ställning för Stockholms handelsgymnasium på grund av att detta icke har något kommunalt anslag. Såvitt jag förstår har utskottet, låt vara att jag, såsom jag sade redan tidigare, kan gå med på att formuleringen inte är den allra lyckligaste, icke gett Stockholms stad någon gynnad ställning beträffande handelsgymnasier i jämförelse med andra kommuner.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag vill i likhet med herr Oscar Olsson säga, att det inte är främst frånvaron av kommunalt bidrag som motiverar ett större bidrag från staten, utan det är förhandenvaron av ett utomordentligt stort bidrag från annat håll till detta gymnasium som bör vara anledning till att staten är så pass frikostig mot denna institution, att den åtminstone blir proportionsvis jämställd med andra handelsgymnasier. Detta åstadkommes bäst genom ett bifall till motionen.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag måste i anledning av detta sista yttrande påpeka att den ärade talaren nu alldeles frångått den motivering, som

Anslag till handelsgymnasier. (Forts.)

är anförd i motionen. Där står nämligen uttryckligen: »Detta förhållande» — nämligen att Stockholms handelsgymnasium inte åtnjuter något kommunalt anslag — »talar alldeles särskilt starkt för ett ökat statsbidrag till denna läroanstalt — — —.»

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Vid sedermera enligt berörda yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock, av herr *Petersson, Knut*, att utskottets yttrande skulle godkännas med de ändringar, att den fjärde meningen (»Med hänsyn härtill — — — gymnasium till godo.») utelämnades och att i nästpåföljande mening orden »nämnda gymnasium» utbyttes mot »Stockholms handelsgymnasium».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande oförändrat vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Petersson, Knut*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 182 godkänner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets yttrande med de ändringar, som under överläggningen påyrkats av herr *Knut Petersson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 52.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anslag till kommunala anstalter för yrkesundervisning.

Punkten 183.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,400,000 kronor.

Anslag till kommunala anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. Fr. Carlström* m. fl. (I: 94) och den andra inom andra kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* m. fl. (II: 132), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till yrkesundervisning i husligt arbete skulle utgå efter samma grunder som beträffande hantverk, industri och handel och att anslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning därför skulle höjas från i statsverkspropositionen föreslagna 2,400,000 kronor till 2,410,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,400,000 kronor;

b) att motionerna I: 94 och II: 132 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Carlström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Carlström: Herr talman! I anslutning till denna punkt har jag jämte en del medmotionärer väckt en motion om att anslaget skulle höjas med 10,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Anledningen till denna ifrågasatta anslagsförhöjning är önskan att sätta de lärarinnor, som undervisa i husligt arbete vid lärlingsskolorna och yrkesskolorna, i paritet med de lärarinnor och lärare, som ha hand om undervisningen i hantverk, industri och handel. Det är nämligen så, att det varit en väsentlig skillnad i lönehänseende mellan lärarna i dessa ämnesgrupper, vilket ansetts vara ett orättfärdigt förhållande, som påtalats vid åtskilliga tillfällen här i riksdagen. Senast 1941 års riksdag uttalade sig för att dessa lärare i husligt arbete i lönehänseende om möjligt borde komma i paritet med de lärare som undervisa i hantverk, industri och handel. Med anledning av detta uttalande har Kungl. Maj:t upptagit frågan till behandling och föreslagit en höjning, som emellertid inskränker sig till ett betydligt mindre belopp än vad som kräves för att nämnda paritet skall uppnås. Kungl. Maj:t föreslår i statsbidrag en höjning med 30 öre per undervisningstimme, vilket skulle innebära en avlösningsförbättring med 45 öre, eftersom statsbidraget utgör två tredjedelar av avlöningen. Skolöverstyrelsen hade i sitt yttrande till Kungl. Maj:t föreslagit, att det skulle bli lika bestämmelser i löneavseende för dessa nämnda lärarkategorier, och för att uppnå detta skulle det behövas en höjning av anslaget till denna yrkesundervisning i sin helhet med 20,000 kronor. Kungl. Maj:t gick med på en höjning med halva beloppet, alltså 10,000 kronor, vilket sålunda innebär att avlöningen till de lärarinnor, som undervisa i husligt arbete, fortfarande kommer att bli lägre än vad den är för lärare som undervisa i hantverk, industri och handel.

Det har även framhållits att genom den höjning med 30 öre per undervisningstimme som nu föreslås, skulle lärarinnorna i husligt arbete vid yrkesundervisningen komma i ungefärlig paritet med lärarinnorna vid fortsättnings-skolorna. För dessa senare beslut riksdagen förra året att höja avlöningen från 2 kronor till kronor 2:50 per undervisningstimme. Dessutom skulle dessa lärarinnor vid fortsättningsskolorna ha fri kost i samband med undervisningen ävensom fri bostad. Om man nu sammanräknar avlöningen i kontanter samt naturaförmåner för skolkökslärarinnorna vid fortsättningsskolorna, kommer man i avrundat tal upp till en avlöning av 560 kronor, beräknat per kurs om sex veckor med 170 undervisningstimmar. Gör man en liknande beräkning avseende samma tjänstgöringstid för lärarinnorna i husligt arbete vid yrkesundervisningen, blir

Anslag till kommunala anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)
 avlöningen per kurs för lärarinna vid lärlingsskola 459 kronor och för lärarinna vid yrkesskola 496 kronor. Skulle man räkna ut avlöningen per år omfattande t. ex. 6 kurser, d. v. s. 36 arbetsveckor, skulle lärarinnorna vid lärlingsskolor få en avlöning, som med 588 kronor understiger avlöningen för en skolkökslärarinna vid en fortsättningsskola, och för en lärarinna vid en yrkesskola skulle skillnaden i lönehänseende bli 366 kronor.

Det är sålunda icke alldeles riktigt, som statsutskottet säger i sitt utlåtande att genom den höjning, som nu föreslagits av Kungl. Maj:t och som tillstyrkts av statsutskottet, paritet uppnåtts mellan dessa lärarinnor i yrkesundervisningen och skolkökslärarinnorna vid fortsättningsskolorna.

Jag har vid detta ärendes behandling i statsutskottet ansett mig böra lämna en blank reservation, och mitt inlägg vid detta tillfälle utmynnar visserligen icke i något yrkande, men jag har i alla fall velat framhålla detta missförhållande inför kammaren, och jag hoppas att det skall rättas till inom den närmaste framtiden.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Då reservanten icke framställde något yrkande, kan jag fatta mig mycket kort.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att utskottet sagt att vederbörande genom detta förslag i stort sett komma i paritet med skolkökslärarinnorna vid fortsättningsskolorna. När reservanten gjorde gällande att statsutskottet med frångående av Kungl. Maj:ts förslag mycket väl kunde lösa denna fråga på det sätt, som han och skolöverstyrelsen önska, vill jag ändå fästa uppmärksamheten vid att de skäl, som Kungl. Maj:t ansett böra mana till försiktighet, inte utan vidare kunna viftas bort genom att man i fråga om dessa rätt ordnade skolformer beräknar naturaförmånernas värde i förhållande till kontantförmånerna o. s. v. Det är ganska obetänksamt att vid ordnande av dessa skolformer utan Kungl. Maj:ts närmare granskning gå längre än vad Kungl. Maj:t gjort.

Vad själva saken beträffar står jag på samma sida som reservanten. Jag anser att han har principiellt rätt, men man kan inte, ehuru man anser att en motionär har principiellt rätt, utan vidare fastslå bestämda löner under sådana rätt röriga förhållanden, vilka föreligga i detta fall.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkten 184.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 185.

Lades till handlingarna.

Punkten 186.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 187.

Lades till handlingarna.

Punkterna 188—196.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 197.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till hemgårdarnas verksamhet för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor.

*Anslag till
hemgårdarnas
verksamhet.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *A. Wallentheim* m. fl. väckt motion (II: 55), vari hemställt, att såsom bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar och studiehem måtte anvisas ett anslag av 60,000 kronor.

I motionen hade anförts, att det syntes motiverat, att de till de folkliga organisationerna anslutna s. k. studiehemmen i alla avseenden komme i åtnjutande av samma förmåner som hemgårdarna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 55, såsom Bidrag till hemgårdarnas verksamhet för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor, att disponeras i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet under punkten angivit.

I motiveringen hade utskottet bland annat anført, att utskottet tillstyrkte, att jämväl studiehemmen efter omfattningen av den av dem bedrivna studieverksamheten skulle komma i åtnjutande av statsunderstöd från förevarande anslag, men att utskottet däremot icke vore berett att av denna anledning tillstyrka en höjning av anslaget utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Carlström, Ekströmer, Emil Petersson, Holmdahl, Åqvist och Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 55, såsom Bidrag till hemgårdarnas verksamhet för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor.

I den av reservanterna förordade motiveringen hade anförts bland annat följande:

»I anledning av det i motionen II: 55 framställda förslaget får utskottet emellertid framhålla, att enligt utskottets mening en icke oväsentlig skillnad förefinnes mellan å ena sidan hemgårdarna och å andra sidan studiehemmen. De förra äro i sin verksamhet inriktade både på sociala uppgifter och bildningssträvanden, medan de senare hava tyngdpunkten av sin verksamhet förlagd efter sistnämnda riktlinjer. Utskottet är därför icke berett att utan närmare utredning i ämnet och med hänsyn till att ansökan om statsbidrag icke ens framställts från studiehemmens sida gå längre än departementschefen nu förordat. varför utskottet, med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag, ställer sig avvisande till motionärernas yrkande.»

Herr Carlström: Herr talman! Vid denna punkt föreligger en reservation, och jag skall be att få yttra några ord härom.

Vi ha för närvarande en sammanslutning som heter riksförbundet Sveriges hemgårdar.

Enligt för riksförbundet gällande interimstadgar har riksförbundet Sveriges hemgårdar till uppgift att främja sammanhållningen mellan hemgårdarna i Sverige samt att tillvarata deras gemensamma intressen.

Med hemgård förstås enligt stadgarna ett socialt arbetscentrum, som har till syfte att verka för gemenskap och förståelse mellan människor av olika åldrar och tillhörande olika åsiktsriktningar, arbetsområden och livsintressen, samt att söka befrämja ömsesidigt bistånd i strävandet för fortsatt personlig

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

utveckling. För förverkligandet av detta syfte kan hemgården begagna sig av olika verksamhetsformer. Till de oumbärligaste höra anordnande av teoretiska och praktiska kurser, föredrag och fria överläggningar samt sällskaplig samvaro i hemliknande omgivning. Hemgård, som önskar ansluta sig till riksförbundet, har att göra anmälan härom till förbundets styrelse, som äger att pröva, huruvida förutsättningar för anslutning föreligga. Av utkomna årsberättelser för de olika hemgårdarna framgår, att den av hemgårdarna bedrivna verksamheten är av betydligt skiftande art. I allmänhet bedrivs verksamheten dels genom studiecirklar och kurser i olika ämnen, såväl teoretiska som praktiska, t. ex. moderna språk, historia, psykologi, teckning, sång, sömnad, slöjd, matlagning o. s. v. och dels genom anordnande av föredrag, samkväm, underhållningar och förströelser, ägnade att verka höjande och stärkande i kulturellt och ideellt avseende. Vissa hemgårdar äro avsedda för såväl barn och ungdom som äldre personer, medan åter andra, de s. k. ungdomsgårdarna speciellt vända sig till ungdomen. Vid en del hemgårdar finnas särskilda barnkrubbor, barnträdgårdar och lekstugor för mindre barn. För barn i skolåldern finnas eftermiddagshem, där barnen efter dagens skolgång sysselsättas med läxläsning, slöjd, sömnad, ritning m. m. eller beredas tillfälle till friluftsliv. Av särskild betydelse är den av vissa hemgårdar bedrivna sommarkoloniverksamheten. Scout- och ungdomsklubbarna utgöra ävenledes ett viktigt arbetsområde inom hemgårdarna. För arbetslösa anordnas särskilda kurser. I en del fall bedrivs även arbetsförmedling.

Nästan alla till riksförbundet hörande hemgårdar erhålla kommunalt understöd, en del av dem till ganska betydande belopp. Där så ej skett, har detta berott på särskilda förhållanden t. ex. om hemgård varit belägen i fattig kommun med osedvanligt höga skatter. De kommunala understöden ha dock i de flesta fall varit otillräckliga, varför man nödgats tigga ihop medel hos enskilda givare, och det har icke kunnat undgås att en del hemgårdar haft att kämpa med ekonomiska svårigheter.

För närvarande pågår en stark nybildning av hemgårdar i Sverige. Samtliga hörda myndigheter och sammanslutningar ha givit sitt erkännande åt hemgårdsrörelsens syfte och verksamhetsformer. Bland hörda myndigheter må nämnas: socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, skolöverstyrelsen, statens informationsstyrelsens sektion för kulturell folkbildning, centralförbundet för socialt arbete, barnavårdsnämnder o. s. v.

För stödande av denna på alla håll livligt erkända sociala och kulturella verksamhet, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bevilja ett bidrag för budgetåret 1942/43 om 30,000 kronor.

I anslutning till Kungl. Maj:ts proposition har i en inom andra kammaren av herr Wallentheim m. fl. väckt motion hemställts att riksdagen såsom bidrag till verksamheten vid hemgårdar och studiehjem måtte anvisa ett anslag av 60,000 kronor.

Statsutskottets majoritet har icke ansett sig kunna gå med på motionens yrkande om ett statsanslag på 60,000 kronor för ändamålet, utan stannat vid att föreslå ett statsanslag av 30,000 kronor, vilket även begärts av Kungl. Maj:t. Däremot har utskottet ansett sig böra förorda att jämväl studiehemma efter omfattningen av den av dem bedrivna studieverksamheten må komma i åtnjutande av statsunderstöd från ifrågavarande anslag.

I en vid denna punkt fogad reservation föreslå reservanterna bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Reservanterna ha för sin del ansett att det föreligger en icke oväsentlig skillnad mellan hemgårdarnas och studiehemmens arbetsuppgifter. Hemgårdarna äro till sin verksamhet inriktade både på sociala uppgifter och bildningssträvanden, medan studiehemma ha tyngdpunkten av sin

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

verksamhet inriktad på sistnämnda uppgifter. Reservanterna ha därför ansett sig icke vara beredda att utan närmare utredning i ämnet gå längre än vad departementschefen förordat. Ett bärande skäl för denna ståndpunkt har jämväl varit, att ansökan om statsbidrag icke ens framställts från studiehemmens sida.

Ett bifall till utskottets förslag skulle, då anslaget kommer att omfatta ett väsentligt utvidgat användningsområde, innebära att anslaget till hemgårdarnas verksamhet kommer att minskas.

Det bleve med andra ord en stark utspädning av anslaget till nackdel för hemgårdsverksamheten. Av denna anledning ha reservanterna föreslagit, att riksdagen måtte lämna sitt bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit. Detta ha vi gjort, därför att vi anse att hemgårdarna ha så stor och betydelsefull uppgift, att det anslag å 30.000 kronor, som begäres, inte bör beskäras. Det kan kanske vara skäl att framdeles uppta frågan om bidrag från statens sida även till studiehemmens verksamhet, men detta bör väl då komma i ett annat och större sammanhang. Att nu, på sätt statsutskottet föreslår, utvidga anslagets användningsområde kommer att mycket menligt inverka på hemgårdarnas utvecklingsmöjligheter.

Herr talman! Jag föreslår att kammaren måtte bifalla reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Med anledning av reservantens yttrande, särskilt den första delen i hans anförande, ber jag att få säga att här är ingen och allra minst motionären och statsutskottets majoritet, som har någonting emot anslaget till hemgårdarnas verksamhet. Just från dem, som tala för statsutskottet mot reservationen, ha de största ansträngningarna gjorts för att hemgårdarna i föl överhuvud taget skulle få anslag till sin verksamhet. Det är således skäl att från början borteliminera den synpunkten, att det är någon avoghet, som härskar från statsutskottets sida mot hemgårdarna. Detta är så mycket viktigare, som det lades så stor vikt vid just synpunkten om att hemgårdarna beträffande sin välsignelserika verksamhet äro erkända från så många håll.

Vad sedan slutpåståendet beträffar, att det sker stor skada på hemgårdsverksamheten genom att även studiehemmen — ett stort antal av dem trodde reservanten — skulle komma i åtnjutande av medel från detta anslag, måste detta påstående betraktas som betydligt överdrivet. Fastän jag har rätt bra reda på studiehem av denna art i landet, känner jag inte så värst många som skulle kunna komma i åtnjutande av belopp från detta anslag.

Jag vill i anslutning till vad den föregående talaren nämnde om vilken oerhört stor skada, som skulle tillfogas hemgårdarna, fästa uppmärksamheten på att detta anslag är höjt från 5,000 kronor i föl, då anslaget första gången beviljades, till 30,000 kronor innevarande budgetår. Anslaget är således sex gånger större detta år än förra året, under det att hemgårdarnas antal visst inte är höjt i proportion med anslagshöjningen.

Det viktigaste i denna reservation är emellertid att den stöder sig på att »en icke oväsentlig skillnad förefinnes mellan å ena sidan hemgårdarna och å andra sidan studiehemmen. De förra äro i sin verksamhet inriktade både på sociala uppgifter och bildningssträvanden, medan de senare hava tyngdpunkten av sin verksamhet förlagd efter sistnämnda riktlinjer.» Jag har i statsutskottet förgäves hemställt att få reda på vilken denna skillnad är. Nu ber jag att av herr Carlström, som här upprepade att en sådan skillnad föreligger, få höra några exempel, som belysa denna skillnad. Det finns faktiskt alls ingen skillnad mellan de bättre hemgårdarna och de bättre studiehemmen. Det rätt egendomliga talet om att hemgårdarna skulle ha både sociala uppgifter och bild-

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

ningssträvanden, medan studiehemma lägga tyngdpunkten på bildningssträvandena, är icke grundat. Det är enligt min mening falskt att göra någon åtskillnad dem emellan. De exempel, som jag anförde, kunna inte motsägas, och av dem framgår, att man vid vissa studiehemma lägger mera an på speciellt sociala synpunkter, än man gör vid hemgårdarna i allmänhet. Det är en mycket egendomlig uppfattning, som kommer till uttryck, då man gör en så stark åtskillnad mellan de bildningsuppgifter och de sociala uppgifter, som åligga dessa anstalter, då *alla* hemgårdar, i likhet med sina förebilder, de engelska settlements, lägga tyngdpunkten just på upplysningsarbetet. Men åtminstone vissa av reservanterna tyckas med sociala uppgifter avse åtgärder för ungdomen, för de yngsta årsklasserna, åtgärder som skulle ha vidtagits i större utsträckning vid hemgårdarna än vid studiehemma. Detta är emellertid också alldeles felaktigt. Hur omöjligt det är att skilja studiehemma från hemgårdar, utom i fråga om namnet, kan man se av det faktum, att t. ex. Birkagården, den äldsta av hemgårdarna, även rapporterar till A. B. F. och inte bara till sitt riksförbund. Så är också förhållandet med Stockholms största hemgård, den på Söder, och så är förhållandet med Norrköpings hemgård. Jag har själv varit upp på A. B. F:s centralbyrå och sett på rapporterna från studiecirkel inom sistnämnda hemgård. Vad den hemgård beträffar, som i föl fick det största anslaget — av 5,000 kronor fick Erdmanska studieverksamheten i Kramfors 2,000 kronor eller $\frac{2}{5}$ av anslaget — äro 34 av dess 35 studiecirkel anslutna till A. B. F.! Innan det ännu icke färdiga riksförbundet för hemgårdar — det arbetar bl. a. med intermistiska stadgar — kom till, har det aldrig varit tal om annat än att denna hemgård, som den nu kallas, är ett vanligt A. B. F:s studiehemma. Det är för mig mycket svårt att förstå, att detta studiehemma skall ha ett speciellt anslag, bara för att det antagit namnet hemgård. Jag anser att när riksdagen skall besluta om ett anslag, bör den ta hänsyn till den sak det gäller, och inte till namnet.

Om vi gå över till den sociala verksamheten, där skillnaden mellan hemgårdarna och studiehemma skulle framträda, finna vi av de statsutskottet förelagda årsrapporterna från förra verksamhetsåret att vid det äldsta studiehemma, Arosgården i Västerås, har man 85 studiecirkel med 1,189 medlemmar i en ålder mellan 10 och 70 år. Både de yngsta och de äldsta årsklasserna äro således representerade. Det var ju det förhållandet reservanten ansåg skulle vara utmärkande just för hemgårdarna. Av dessa 1,189 studiecirkelmedlemmar äro 36 % eller 451 stycken under 20 år. Det måtte väl vara ungdomsverksamhet i allra högsta grad. Om vi se på pojkcirkelna, så ha vi i Kramfors en enda, således en barnstudiecirkel om man så vill, medan Arosgården har ett tiotal. Det kännetecknet på en hemgårdsverksamhet i motsättning till studiehemma är således ganska besynnerligt.

Men sedan kommer det allra lustigaste, när man anför just denna barnverksamhet eller verksamhet för de yngsta årsklasserna såsom utmärkande för hemgårdarna. Veta herrarna var man har det absolut bästa exemplet på en effektiv sådan verksamhet? Jo, det har man i Hälsingborgs studiehemma, där folkskollärarna ordnat det så, att lärjungarna från sjätte eller sjunde klassen ledas direkt in i A. B. F:s studiehemma — idealet således för en hemgårdsverksamhet i ett större samhälle. Men studiehemma i Hälsingborg kallas inte hemgård, och därför skulle det inte kunna få något anslag! Jag tycker detta vore upprörande.

Arbetarnas bildningsförbund och de andra riksförbunden för studiecirkel ha i åratal, innan hemgårdsinstitutionen började sin verksamhet, bedrivit en hemgårdsverksamhet på ett väl så mönstergillt sätt som de *bästa* hemgårdarna. Men dessa studiehemma skola inte ha rätt till anslag, därför att det faller en

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

del herrar i statsutskottet in att göra en skillnad mellan hemgårdar och studiehjem, som i verkligheten inte existerar.

Ytterligare ett skäl har anförts, och det är rätt egendomligt att ett sådant skäl överhuvud taget kan anföras. Det står i reservanternas motivering, att utskottet icke är berett att, utan närmare utredning i ämnet och med hänsyn till att ansökan om statsbidrag icke ens framställts från studiehemmens sida, gå längre än departementschefen nu förordat.

Har inte riksförbundet Arbetarnas bildningsförbund ansökt hos Kungl. Maj:t om anslag till sådan verksamhet? 1939 avlämnade arbetarnas bildningsförbund till skolöverstyrelsen en direkt ansökan om anslag till sin studie- och bildningsverksamhet, innefattande också allt vad som kan tänkas ingå i en hemgårdsverksamhet. Men denna ansökan kunde inte av skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t tillmötesgå. Varför inte det? Ja, inte vet jag. Var det för att denna organisation var en gammal organisation, som länge och efter beprövade linjer hade bedrivit denna verksamhet, under det att det nu är fråga om en ny organisation, som fortfarande arbetar med interimistadgar?

Det skulle väcka en utomordentlig rörelse ibland allt folkbildningsfolk, om riksdagen skulle förfara på ett så orättfärdigt sätt, när det gäller denna sak. Jag har svårt att föreställa mig, att man vid beviljandet av detta anslag i någon av riksdagens kamrar skulle vilja gå på det sättet utmanande fram emot en av vårt lands mest löftesrika folkrörelser.

Jag vill än en gång betona, att det inte i ringaste mån från vår sida är fråga om att hindra hemgårdarna från att komma i åtnjutande av anslag. Vi äro synnerligen intresserade av att de få anslag på grund av det goda verk de kunna åstadkomma, men vi bli upprörda vid tanken på att studiehemma, som ibland äro de bästa hemgårdarna här i landet, skola ställas utanför.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Herr Oscar Olsson målade nog den här saken i något andra färger än den i verkligheten har. Det har inte alls från reservanternas sida varit fråga om att ge uttryck åt någon ovilja mot studiehemmens verksamhet.

Jag skulle ha förstått herr Oscar Olsson, om utskottsmajoriteten hade tillstyrkt motionens anslagsbelopp, 60,000 kronor, och reservanterna hade avstyrkt detta belopp. Men frågan ligger ju inte så till. Kungl. Maj:t har efter vederbörlig omprövning föreslagit ett anslag på 30,000 kronor till hemgårdarnas verksamhet. Det har väckts en motion om att anslaget måtte höjas till 60,000 kronor och utsträckas till studiehemsverksamheten. Statsutskottets majoritet har inte ansett sig kunna höja anslagsbeloppet, men den har i stället sagt, att det belopp på 30,000 kronor, som Kungl. Maj:t föreslår, även skall användas till studiehemmens verksamhet.

Var och en förstår ju att Kungl. Maj:t med den begränsning och besparing i fråga om statsutgifterna, som nu måste vidtagas även inom departementen, har begränsat anslaget åt hemgårdarna till det minsta möjliga, i detta fall till 30,000 kronor. Det är alldeles uppenbart att en utvidgning av verksamheten, så att sedermera samma anslagsbelopp skall användas även för den utvidgade verksamheten till studiehemma, måste beskära hemgårdarnas möjligheter till bidrag på ett sätt som icke varit avsett i Kungl. Maj:ts förslag. Det är detta vi inte kunnat biträda.

Denna fråga om statsbidrag till studiehemma är även en ordningsfråga. Någon framställning har icke inkommit till Kungl. Maj:t om dylikt statsbidrag, och Kungl. Maj:t har icke haft anledning att pröva denna fråga. Om stu-

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

diehemmen skola få statsbidrag, bör det ske efter vederbörlig omprövning inom Kungl. Maj:ts kansli och genom en framställning därifrån till riksdagen.

Vi reservanter ha inte ansett oss på grund av en enskild motion och utan någon som helst föregående utredning kunna beskära möjligheterna för hemgårdarna att få det statsbidrag, som Kungl. Maj:t efter vederbörlig prövning funnit sig böra föreslå. Vi ha inte ansett det lämpligt att behandla en motion på det sättet, att man i konkurrensen mellan ett höjt anslagsbelopp och sparsamhetssträvandena utan stöd av någon utredning bara avvisar motionärens yrkande om en anslagshöjning från 30,000 kronor till 60,000 kronor och så säger, att pengarna få tagas av ett anslag, som anvisats för ett annat ändamål.

Det riktiga tillvägagångssättet är, som jag sade, att vederbörande representanter för studiehemmen göra en framställning till Kungl. Maj:t om anslag. Sedan blir det Kungl. Maj:ts sak att efter den föregående utredning i ärendet, som kan befinnas påkallad, begära anslag. Det är en naturlig väg, och jag tycker inte det bör finnas någon anledning till erinran mot en sådan behandlingsmetod. Däremot tycker jag det är anmärkningsvärt, att man kommer ifrån en anslagsökning genom att utvidga ett anslag på sätt som här föreslås, vilket måste beskära möjligheterna för anslaget användning för det avsedda ändamålet.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr Heiding: Herr talman! Anslaget förra året till hemgårdarna var 5,000 kronor, och det anslag, som i år är föreslaget av Kungl. Maj:t, utgör 30,000 kronor. Det är således en mycket kraftig höjning av anslaget till dessa hemgårdar. Fjolårets riksdag anslög 5,000 kronor i anledning av en väckt motion, och anslaget fördelades mellan fem olika hemgårdar med belopp från 500 kronor till 2,000 kronor.

Kungl. Maj:t har i år ansett att detta anslag bör höjas till 30,000 kronor. Styrelsen för riksförbundet för Sveriges hemgårdar har anhållit att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1942 års riksdag att bevilja anslag, men styrelsen har inte begärt något bestämt belopp. Den säger emellertid, att man möjligen skulle kunna gå fram efter en viss beräkning. Det borde beviljas 3,000 kronor som ett grundanslag till varje hemgård och dessutom ett tilläggsanslag.

Detta grundanslag på 3,000 kronor är rätt kraftigt tilltaget, när det finns hemgårdar, som för innevarande år inte fått mera än 500 kronor. Dessutom skulle man nu ha ett tilläggsanslag.

För min del anser jag därför, att man inom den ram, som här är föreslagen, bör kunna bevilja anslag även till studiehemmen. Studiehemmen anses ju bedriva i stort sett liknande verksamhet som hemgårdarna. Man kan ju härvidlag göra en viss fördelning av anslaget. Det är inte något skäl som talar för att höja bidragen till hemgårdarna alltför mycket på en gång, utan man kan ju vid en senare tidpunkt, om så skulle anses erforderligt, möjligen bevilja ökade bidrag. Jag anser emellertid att de beräkningar, som gjorts av riksförbundet för Sveriges hemgårdar, äro i högsta laget.

Från reservanternas sida framhålles nu, att det väckts en motion, i vilken begärts att anslaget skulle höjas till 60,000 kronor. När inte utskottet velat gå med på denna höjning, utan i stället vill hålla anslaget inom den ram, som Kungl. Maj:t föreslagit, borde det från reservanternas sida inte framställas några större anmärkningar mot detta, då det ju innebär en viss sparsamhet från utskottets sida, att det vill hålla sig inom den av Kungl. Maj:t angivna ramen.

När jag tagit ställning till denna fråga, har jag, på grund av den höjning

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

av anslaget som skett sedan förra året, ansett det vara befogat att på det sättet biträda motionen, att man även skulle inbegripa studiehemma.

Det ankommer sedan på Kungl. Maj:t att göra fördelningen av anslaget, och jag förutsätter att Kungl. Maj:t i detta fall kommer att bedöma anslagsfrågorna på sådant sätt, att man ger anslag i första hand till de hemgårdar och studiehemma, som bäst behöva anslag. På så sätt tror jag att dessa 30,000 kronor bli bäst använda, då vissa hemgårdar och studiehemma därigenom skulle få ett handtag, som de säkerligen väl behöva. De ha ju före detta budgetår fått reda sig utan statsanslag, och jag tycker att anslaget nu är så pass högt tilltaget, att man skulle kunna nöja sig med det belopp, som här är föreslaget.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan på denna punkt.

Herr Carlström: Herr talman! Med anledning av herr Oscar Olssons fråga till mig, om jag kunde säga, om det föreligger någon skillnad mellan hemgårdar och studiehemma, får jag lämna det svaret, att det givetvis är mycket svårt att draga någon bestämd gräns mellan dessa båda grupper av ungdomsverksamhet eller samhällsvårdande verksamhet. Men det beror naturligtvis alldeles på hur man ser på saken. Bedömer man verksamheten efter de arbetsformer som användas, kan det ju vara svårt att visa upp någon skillnad.

Vi ha exempel på hemgårdar, som ha en mera inskränkt verksamhet, en verksamhet som kanske uteslutande är av mera ideell karaktär, sammanfallande med den, som studiehemma ha till huvuduppgift. Vi ha sedan även en del hemgårdar, som t. ex. ha barnkrubbeverksamhet, som ta hand om arbetslösa samt handha arbetsförmedling och dylikt. Jag vet verkligen inte, om studiehemma ha någon sådan arbetsuppgift.

Jag skulle nästan vilja säga, om jag skall försöka lämna ett något så när tillfredsställande svar, att hemgårdarna ha en mera vidsträckt arbetsuppgift, under det att studiehemma ha en icke fullt så omfattande uppgift.

Nu tycks det emellertid framgå av vad som sägs i motiveringen till utskottsmajoritetens yrkande, att även denna majoritet anser, att det åtminstone är någon liten skillnad mellan hemgårdar och studiehemma, ty man säger ju, att studiehemma bedriva en med hemgårdarna i viss utsträckning likartad verksamhet.

När således herr Olsson, som står bland undertecknarna till detta, påstår att det inte finns någon skillnad mellan hemgårdar och studiehemma, vill jag hålla före, att han något överdrivit — åtminstone strider vad han här i dag sagt mot vad som står i utskottets betänkande.

Jag vill ytterligare framhålla den olägenheten, att hemgårdarna komma att få mindre statsbidrag, därest utskottsmajoritetens förslag blir antaget än om reservanternas förslag bifalles. Det är ofrånkomligt.

Herr Pauli: Herr talman! Jag tror att herr Carlström har ganska rätt i det påstående han nyss gjorde beträffande utskottets eget yttrande i denna fråga.

Det är nog inte riktigt att säga, att en del av utskottets reservanter antagit en skillnad mellan hemgårdar och studiehemma, som inte finns. En sådan differentiering har tydligen förutsatts av statsutskottet självt, som i första delen av sitt yttrande talat om hemgårdarnas *sociala* inriktning, vilken skulle kunna göra det motiverat att ifrågasätta, om inte hemgårdarna rätteligen borde hänföras under socialdepartementets och socialstyrelsens gebit. Även Kungl. Maj:t och socialstyrelsen ha gjort en sådan differentiering.

Herr Carlström erinrade om att utskottet också säger, att studiehemma be-

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

driva en med hemgårdarna i viss utsträckning likartad verksamhet. Det är naturligtvis just denna flytande gräns som gör, att hela denna fråga ter sig ganska oklar, i synnerhet för dem, som i likhet med mig och det övervägande flertalet av denna kammars ledamöter inte ha någon intimare kännedom om hemgårdarnas respektive studiehemmens verksamhet.

Jag måste också säga, att man inte av propositionen fått någon fullt tydlig uppfattning om denna sak. Där framhålles att hemgårdsrörelsen arbetar efter delvis samma linjer som övriga folkbildningsorganisationer. Sedan står det, att särskilt avseende synes böra fästas vid vad socialstyrelsen anfört om den *sociala* delen av hemgårdsverksamheten, särskilt i nuvarande tidsläge. Slutligen säger departementschefen: »Med hänsyn till att hemgårdsrörelsens *tyngdpunkt* synes ligga i dess verksamhet inom det s. k. fria folkbildningsarbetet, har jag efter samråd med chefen för socialdepartementet kommit till den uppfattningen, att anslaget bör uppföras under åttonde huvudtiteln.»

Jag har från början sett denna fråga på det sättet, att det skall vara alldeles särskilt starka skäl som skola motivera att man i dessa tider ger ett helt nytt anslag. Jag bortser härvid från den lilla begynnelsen på 5,000 kronor, som gjordes i fjol mera på försök. Det bör föreligga sådana skäl, som åberopats av både hemgårdarnas riksförbund och socialstyrelsen, nämligen att dessa hemgårdar ha möjligheter att nå andra kretsar av vår uppväxande ungdom än dem, som nås av den stora studieverksamhet som bedrivs av A.B.F. och andra folkbildningsorganisationer. Denna senare när, menar socialstyrelsen, den mera aktiva och vakna ungdomen, medan hemgårdarna skulle ha en särskild uppgift att fylla i fråga om sådan ungdom, som behöver mera direkt omhändertagas och så att säga räddas från sjunkande. Jag kan verkligen inte bedöma, i vad mån hemgårdarna fylla en sådan särskilt social uppgift. Herr Carlström nämnde nyss, att vissa av dem ägna sig åt en del arbete av speciell social karaktär, såsom att ta hand om arbetslösa, sköta arbetsförmedling o. s. v.

Hela saken är onekligen mycket tilltrasslad, och jag måste beklaga, herr talman, att denna fråga har lagts inför riksdagen i ett skick, som gör det vanskligt för den enskilde riksdagsmannen att här se klart och bedöma, huruvida just hemgårdarna som sådana ha en särskild rätt att i dessa tider få ett nytt statsanslag, eller huruvida de på det hela taget inte ha större rätt därtill än de sedan länge existerande studiehemmen.

När jag har åhört diskussionen inom avdelning och statsutskott, har jag slutligen kommit till den uppfattningen, att det med hänsyn till ecklesiastikministerns motivering att tyngdpunkten i hemgårdarnas verksamhet ligger i det fria folkbildningsarbetet, är svårt att motsätta sig motionärernas krav, då de önska utsträcka detta stöd även till studiehemmen. Därför har jag, efter all denna diskussion, anslutit mig till utskottets majoritet, men jag har velat begagna detta tillfälle att säga, såsom också framgår av första delen av utskottets eget yttrande, att denna sak ännu icke är ordentligt uppklarad. Det behöves fortfarande en undersökning för att klargöra, huruvida man här huvudsakligen vill stödja en *social* verksamhet eller en *kulturell* folkbildningsverksamhet. Det är inte lätt att här draga en bestämd gräns, ty klart är, att i samma mån som man uppmuntrar ungdomens studieintresse, i samma mån drar man den ifrån mera osunda intressen. Det sociala flyter här i viss mån tillsammans med det kulturella. Givetvis blir det mindre att dela på, om riksdagen icke beviljar den av motionärerna begärda höjningen av anslaget, men det är någonting som på nuvarande stadium inte kan hjälpas.

Jag ansluter mig alltså till utskottets ståndpunkt, men under uttalande av att denna sak till ett kommande år bör underkastas en ytterligare och mera klarläggande utredning.

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

Herr **Olsson, Oscar**: Då herr Pauli nu har övergått till utskottets ståndpunkt, har jag inte mycket att säga med anledning av hans resonemang. Det var ju goda skäl som gjorde att han gick över till utskottets ståndpunkt, då han påpekade att den vacklan, som förefanns hos Kungl. Maj:t, hade resulterat i att anslaget uppfördes under åttonde huvudtiteln.

Denna vacklan hos Kungl. Maj:t återfinnes också, som herr Carlström mycket riktigt påpekade, i någon mån i utskottsmajoritetens motivering. Jag ansåg det inte påkallat att avgiva en särskild reservation i fråga om uttrycket »i viss utsträckning» med anledning av denna utskottsmajoritetens vacklan. Men det är alldeles naturligt, att ett sådant uttalande inte får hårdragas hur mycket som helst.

Herrar Paulis och Carlströms gemensamma ansträngningar för att få någon möjlighet att skilja hemgård och studiehem från varandra äro enligt min mening misslyckade. Det är fullkomligt oriktigt, såsom herr Pauli tänkte sig, att det i studiehemmen mera är den vakna ungdomen, som tages om hand, under det att hemgårdarnas klientel mera skulle bestå av sådana, som behöfve räddas från sjunkande. Om man exempelvis i fråga om Södergården i Stockholm skulle försöka säga, att dess ungdomar rekryteras bland ett klientel sådant som det sist omnämnda, tror jag inte detta skulle mottagas synnerligen nådigt. Lika litet tror jag detta skulle bli fallet på de övriga platser, där hemgårdar finnas, i Kramfors, Norrköping, Hälsingborg eller Linköping.

Vad sedan beträffar att man försöker nå de arbetslösa, så är ju detta en sak, som A. B. F. också strävar efter och har utsikter att genomföra i betydligt större utsträckning än hemgårdarna. Det har också gjorts, att studiehemmen ha varit mycket angelägna att just se till, att de arbetslösa komma med.

Herr Carlström nämnde också barnkrubbeverksamhet, och det är en verksamhet, som jag ännu inte har hittat i något studiehem. Men det är väl ändå inte någon som menar, att vi äntligen skulle ha hittat skillnaden mellan hemgårdar och studiehem, därför att en eller ett par hemgårdar syssla med barnkrubbeverksamhet?

Naturligtvis är jag medveten om att första kammaren skulle kunna fälla denna fråga, om första kammarens majoritet hade satt sig i sinnet att hindra studiehemmen att få del av detta anslag — ett förhållande, mot vilket ingen berättigad anmärkning har kunnat riktas — trots att andra kammaren med stor majoritet och utan rösträkning har uttalat som sin åsikt, att det naturliga är att ingen skillnad göres mellan hemgårdar och studiehem i detta hänseende. Ty det är svårt att säga, hur en sammanjämkning skulle ske, om de båda kamrarna stanna i olika beslut. Första kammaren skulle i så fall rikta ett slag, kan man väl säga, mot studiehemmen och deras verksamhet, vilket från deras sida med full rätt skulle uppfattas som en oerhörd orättvisa. Jag hoppas emellertid att något sådant icke blir fallet, utan att första kammaren följer statsutskottet och andra kammaren i fråga om sitt beslut.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 197, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 198—205.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
understöd åt
skönlitterära
författare.*

Punkten 206.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft dels en inom andra kammaren av herr *R. Edberg* väckt motion (II:1), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *S. Persson* i Stockholm m. fl. väckt motion (II:166), vari likaledes hemställts om en anslagshöjning till 30,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II:1 och II:166, till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 25,000 kronor.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag beklagar att utskottet icke har velat gå med på att höja anslaget till det gamla beloppet, såsom motionärerna ha begärt. Man har gjort en kompromiss och stannat vid 25,000 kronor till Sveriges författare.

Detta är verkligen inte något storartat understöd åt rikets skönlitterära författare. Det är allmänt känt, att många av dessa författare leva i yttersta svårighet och ofta i nöd. Jag kan intyga det, eftersom jag i många år tillhörde författareföreningens styrelse, där vi behandlade hemställanden om bidrag, som många av dessa författare nödgades rikta till oss för att kunna möta sina stora svårigheter. Jag finner det också obetänksamt av samhället, att på detta sätt behandla en stor och viktig grupp av medborgare med inflytande i högsta grad på den civila folkberedskapen och på den anda, vari vi måste möta alla de faror och svårigheter, som kringvärva vårt land. Det är ej minst många arbetare- och bondeförfattare, som borde ha möjligheter att få understöd av detta belopp, men när summan är så liten, kan den uppenbart inte räcka till för mer än en ytterst obetydlig del av dessa författare och då mera berömda.

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

Sverige låg redan före kristiden långt efter Danmark, Norge och Finland, för att inte tala om de stora länderna, i fråga om ett anslag för detta ändamål i proportion till rikenas storlek. Det måste kännas hårt och bittert för Sveriges författare att bli behandlade på det sätt, som här länge skett och ännu sker.

Jag förstår, herr talman, att man inte i dag kan vinna gehör för dessa önskemål men jag vill dock, mera såsom en demonstration till förmån för en rättvisare behandling av den svenska litteraturen och dess utövare, yrka bifall till herr Edbergs motion om ett anslag av 30,000 kronor.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag kan instämma i allt vad herr Ström här har yttrat med undantag av yrkandet, som han gjorde som en demonstration. Hade man inte kunnat åstadkomma mer än en demonstration i statsutskottet, så hade jag demonstrerat där. Men jag är piggare på att åstadkomma något i realiteten än på att demonstrera, och när det i utskottet lyckades att få anslaget höjt — visserligen inte till vad i motionen begäres, men med hälften av den summan — så ansåg jag, att författarna hade mer nytta av en sådan kompromiss än av en ren demonstration för det i motionen föreslagna beloppet. Kompromisser äro nu till för att hållas, åtminstone är det min uppfattning, när jag går med på några sådana. Hur hjärtligt jag än skulle önska, att herr Ström kunde ha sekrat i detta fall med sitt yrkande, måste jag därför, herr talman, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Till vad herr Oscar Olsson nu har yttrat å utskottets vägnar skall jag endast foga ett kort påpekande.

Motionärerna ha, som nämnts, yrkat ett anslag på 30,000 kronor, under det att utskottet föreslagit 25,000 kronor. Redan Kungl. Maj:ts förslag innebar emellertid en höjning med 4,000 kronor, från 16,000 till 20,000 kronor. Den totala höjningen av understödet vid denna riksdag är alltså icke mindre än 9,000 kronor. Det högsta belopp, som detta anslag har uppgått till, är 30,000 kronor, under åren 1938—1940. Först år 1937 höjdes anslaget från 20,000 kronor till det belopp, som nu har föreslagits av utskottet, nämligen 25,000 kronor.

Om man alltså ser på denna fråga i relation till de belopp, som förut ha anslagits, har jag för min del svårt att förstå, att man skall behöva ge uttryck för något särskilt demonstrativt missnöje med det sätt, varpå Kungl. Maj:t och sedan utskottet ha behandlat detta anslag. En annan sak är att man kunde önska, att denna understödsverksamhet i goda tider hade varit mera omfattande, men då så icke har varit fallet, tycker jag att det snarare kunde ha funnits skäl för den förste ärade talaren att uttala en viss erkänsla till utskottet och i någon mån även till departementschefen, för den behandling frågan nu har fått.

Jag vill slutligen i parentes erinra om att ledamöterna i den sakkunnig-nämnd, som år 1941 utsetts att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till utdelning ur detta anslag, påpekat att författarnas svårigheter ha ökats genom att tidningarna särskilt i landsorten nödgats vidtaga avsevärda inskränkningar och att det därför nu möter ganska stora svårigheter för en författare att kunna i pressen placera bidrag i bunden eller obunden form. Man kommer i det sammanhanget att tänka på ett yrkande, som har förelagts riksdagen i motionsform och som i sinom tid kommer på kammarens bord, där det föreslås att på skattevägen minska inkomsterna för en hel del veckotidningar, även av mycket oskyldig karaktär, vilka stå uppräknade i motionen. Just ur författarnas synpunkt ha dessa tidskrifter den stora betydelsen, att de där ha möjlighet att publicera värdefulla alster mot något så när hygglig betalning.

Anslag till understöd åt skönlitterära författare. (Forts.)

Detta gäller särskilt sådana författare, som icke ännu nått fram till allmänt erkännande, utan som gå igenom vad man brukar kalla hundären. Jag vill här i förväg skicka en påminnelse till kammarens ledamöter att tänka på denna sak, när vi skola behandla den ivrigt debatterade frågan om veckopressen.

Jag anhåller om ursäkt, herr talman, för att jag har inblandat denna formellt icke hithörande synpunkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Naturligtvis skall jag med nöje framföra ett tack till statsutskottet och herr Pauli, som ha varit med om att höja detta anslag till 25,000 kronor. Om man betänker att prisstegringen under de senare åren utgjort cirka 25 procent, blir dock höjningen i förhållande till det tidigare anslaget plus minus noll. Dessutom har man ju för några år sedan varit uppe i 30,000 kronor. För dyrtiden har statsutskottet således icke velat ge Sveriges författare någon som helst compensation. Det kan under sådana förhållanden icke vara särskilt ärofult att mottaga ett tack, även om ett sådant framföres.

Jag hoppas, att man i varje fall ett kommande år måtte återgå till det gamla anslagsbeloppet. Jag tror, att om vi skulle ha behandlat Sveriges arbetare och Sveriges jordbrukare efter samma principer i fråga om anslagen, som man tillämpar då det gäller Sveriges författare, så skulle det ha blivit uppror på Helgeandsholmen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Ström, Fredrik*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att anslagsbeloppet bestämdes till 30,000 kronor.

Sedermåra gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 207—209.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till svenska naturskyddsföreningen.

Punkten 210.

I denna punkt hade utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte såsom Bidrag till svenska naturskyddsföreningen, för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 1,000 kronor.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag skulle vid denna punkt vilja hemställa till Kungl. Maj:t att till ett kommande år taga under omprövning, huruvida inte den statliga hjälpen till naturskyddsföreningen, och därmed indirekt till naturskyddet, kunde få ett något mera pregnant uttryck än de tusen kronor, som här äskas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt.

Punkterna 211 och 212.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 213.

Lades till handlingarna.

Punkterna 214—223.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 224.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, vilket innebar anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor.

*Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

Herr **Pauli**: Herr talman! Enligt vad jag har inhämtat, kan förslag väntas från Kungl. Maj:ts sida om ändring av det anslagsäskande å 900,000 kronor, som utskottet under denna punkt har tillstyrkt. Jag tillåter mig därför, sedan jag har rådfört mig med statsutskottets ordförande, att hemställa att förevarande punkt återremitteras till utskottet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten endast yrkats att den samma skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 225.

Lades till handlingarna.

Punkterna 226 och 227.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 228.

Lades till handlingarna.

Punkten 229.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken m. m.; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av ett donerat institut för forskning rörande cement och betong m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda

framställningar rörande kapitalinvesteringsanslag å riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1942/43 jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
skolöverstyrel-
sen.*

Punkten 1.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av chefen för ecklesiastikdepartementet angiven personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas från och med budgetåret 1942/43, dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 833,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att förste bibliotekskonsulenten hos skolöverstyrelsen skulle uppflyttas från lönegraden A 26 till lönegraden A 27 samt att befattningen som konsulent för husligt arbete, vilken nu var en arvodestjänst, skulle omvandlas till en befattning i lönegraden A 24.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 120) och den andra inom andra kammaren av herrar *T. Ekdahl* och *C. Hoppe* (II: 224), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen med uteslutande av befattningen såsom förste bibliotekskonsulent i lönegraden A 26 uppföra ett biblioteksråd i lönegraden A 30;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 121) och den andra inom andra kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* m. fl. (II: 174), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av årets statsverksproposition, att den i personalförteckningen för skolöverstyrelsen såsom tjänsteman å ordinarie stat uppförda konsulenten för husligt arbete hänfördes till lönegraden A 26 i stället för den i propositionen föreslagna lönegraden A 24;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *L. Franzon* (I: 131) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Andersson* i Falkenberg (II: 179), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att den i avlöningsstaten för skolöverstyrelsen föreslagna avlöningsposten 3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, 292,800 kronor, skulle hö-

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

jag med 4,000 kronor till 296,800 kronor och sålunda att till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 måtte anvisas ett med 4,000 kronor förhöjt förslagsanslag av 837,000 kronor.

Det i sistnämnda motioner framställda förslaget innebar, att angivna belopp, 4,000 kronor, skulle ställas till skolöverstyrelsens förfogande för bestridande av kostnaderna för inspektion av undervisningen av elektriska installatörer, ersättning till examensombud m. m.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:121 och II:174 samt I:131 och II:179 ävensom med avslag å motionerna I:120 och II:224,

a) godkänna under punkten införd personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 838,000 kronor.

I den av utskottet föreslagna personalförteckningen hade upptagits bland annat 1 förste bibliotekskonsulent i lönegraden A 27 och 1 konsulent för husligt arbete i lönegraden A 26. Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson, Pauli, Ekströmer, Emil Petersson* och *Holmdahl* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I:120 och II:224, I:121 och II:174 samt I:131 och II:179,

a) godkänna i reservationen införd personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 838,500 kronor.

Den av reservanterna förordade personalförteckningen skilde sig från den av utskottet föreslagna endast därutinnan, att i stället för 1 förste bibliotekskonsulent i lönegraden A 27 upptagits 1 biblioteksråd i lönegraden A 30.

Herr Olsson, Oscar: Om jag riktigt uppfattat föredragningen, gäller det nu statsutskottets utlåtande nr 46 angående anslagen till skolöverstyrelsen. Till detta utlåtande finnes fogad en reservation av mig jämte flera medreservanter till förmån för en förändring i så måtto, att förste bibliotekskonsulenten i stället för att uppsättas i lönegraden A 27, som utskottet föreslår, skulle få titeln biblioteksråd och uppflyttas till lönegraden A 30.

Jag är fullt medveten om att det måste förefalla att vara litet utanför det vanliga tillvägagångssättet här i riksdagen, när en sådan förändring i den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen har kunnat föreslås av ett antal reservanter på grund av en enskild motion. Motiveringen är i all korthet nedskrivna å sid. 13 i utlåtandet, och jag tror var och en måste erkänna, att denna motivering är synnerligen stark. Jag tror ingen vill förneka att förste bibliotekskonsulenten, såsom reservanterna framhålla, innehar chefsbefattning för en praktiskt taget självständig avdelning inom ämbetsverket. I reservationen står »i stort sett självständig», ty formellt är den ju ansluten till en av rotlarna i skolöverstyrelsen. Ingen torde heller vilja förneka, att bibliotekskonsulentens

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

arbetsbörda är lika stor och krävande som någon av byråchefernas, d. v. s. något av undervisningsrådets.

Vad är då anledningen till att denne tjänsteman icke har kommit upp i den lönegrad, som verkligen tillkommer honom på grund av hans ställning? Anledningen är, att hans befattning är yngre än undervisningsrådsbefattningarna. Förste bibliotekskonsulenten hade från början naturligt nog inte samma omfattande arbete som nu, eftersom hela den moderna svenska folkbiblioteksverksamheten har utvecklats sedan hans tjänst tillkom. Det är från folkbildningssynpunkt ganska naturligt, att starka önskningsar förefinnas beträffande den ställning, innehavaren av denna post har.

Nu kan invändas, att även om ingen vill förneka att det förhåller sig så som jag här har konstaterat, så ha vi ändå valt en högst olycklig tidpunkt när vi under nuvarande förhållanden påyrka, att denna tjänst skall förändras på i reservationen föreslaget sätt. Detta är väl ändå, menar man, en sak som vi skulle kunna dröja med. Men just i denna tid med vår folkberedskap, om vilken med rätta så mycket talas, är väl förste bibliotekskonsulentens ställning som chef för denna avdelning i skolöverstyrelsen ännu mera maktpåliggande än någonsin förut. Detta är de sakliga skälen, och det är vad jag i huvudsak har att anföra.

Någon kostnadsfråga kan denna sak inte göras till. Den faktiska löneökningen under de närmaste åren på grund av nuvarande förste bibliotekskonsulentens ålder kommer att belöpa sig, skulle jag tro, till ungefär 500 kronor. Det är således inga svårigheter av ekonomisk art.

Att åtminstone jag har varit angelägen att utan vidare utredning eller utan att invänta ett förslag från Kungl. Maj:ts sida söka få frågan löst på grundval av exempelvis en riksdagsskrivelse, har kanske en något mera personlig orsak. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det är under denne tjänstemans ledning som svenskt folkbiblioteksväsen har uppnått den enastående nivå, den nu har. Och jag tycker det skulle se litet underligt ut, om riksdagen nästa år eller året därpå — vilket det nu kan bli — tillmötesgår det berättigade önskemål, som reservanterna här framföra med anledning av betydelsen av denna befattning, under det att den tjänsteman, till vilken svenska folkbildningen står i så stor tacksamhetsskuld, inte alls kommer i åtnjutande av denna ställning, som han verkligen i så hög grad från alla sakliga synpunkter förtjänar. Nu vill jag naturligtvis inte på något sätt, att detta personliga förhållande skall spela någon avgörande roll, utan de sakliga synpunkter, som jag förut har framfört, de äro här avgörande för mig, när jag ställer mig på denna ståndpunkt. Jag vill endast i förbigående fästa uppmärksamheten på detta mera personliga förhållande i denna fråga.

Således, herr talman, då det inte för den närmaste tiden kan bli fråga om någon utgift att tala om, och då skolöverstyrelsens förslag, som återfinnes i motionen, är så starkt sakligt motiverat, vågar jag yrka bifall till reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Utskottet har inte ansett sig kunna i fråga om lönegradsplaceringen gå utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit, och detta står också i god överensstämmelse med vad som har tillstyrkts för landsarkivarierna. Att utan vidare endast på grund av en motion tillstyrka en så hög lönegradsplacering som A 30 har utskottet efter ingående prövning ej ansett sig kunna göra, inte bara med hänsyn till saken i och för sig utan också med hänsyn till de konsekvenser, som kunna bli en följd av detta. Med detta korta inlägg ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag har i det ärende, som nu är föredraget, väckt tvenne motioner. Den ena avser löneställningen för konsulenten i husligt arbete, den andra avser förste bibliotekskonsulenten.

I fråga om den förra av dessa motioner har utskottet anslutit sig till det yrkande, som där framställts, och för detta ber jag att till statsutskottet få framföra mitt tack. Beträffande däremot den andra av motionerna, den som rör bibliotekskonsulenten, har utskottet inte ansett sig kunna godkänna de i motionen framförda synpunkterna.

Denna fråga har ju närmast karaktär av en lönefråga, men i själva verket har den en något större räckvidd. Det gäller att giva ett erkännande åt den betydelse, som folkbiblioteksväsendet har. Förste bibliotekskonsulenten bär, som herr Oscar Olsson redan framhållit, närmast ansvaret för landets tusentals folk- och skolbibliotek. Han är chef för en i stort sett självständig avdelning inom skolöverstyrelsen. Det kan till belysning av verksamhetens omfattning omnämnas, att enbart antalet av de folk- och skolbibliotek, som åtnjuta understöd ur anslaget till folkbiblioteksväsendet och vilka i och med detta äro underställd kontroll och inspektion av förste bibliotekskonsulenten och honom underställd personal, för närvarande uppgår till i runt tal 3,200, vartill kommer det stora antalet till riksförbund anslutna statsunderstödda studiecirkelbibliotek, de allmänna läroverkens bibliotek, sjukhusbibliotek o. s. v. Redan härav framgår ju, att de administrativa uppgifterna också äro av betydande omfång. de uppgifter alltså, som äro förenade med tjänsten. Detta har också kraftigt understrukits av de inom ecklesiastikdepartementet 1936 tillkallade sakkunniga angående skolöverstyrelsens organisation, som i sitt år 1938 avgivna betänkande efter att utförligt ha redogjort för förste bibliotekskonsulentens arbetsuppgifter betonade, att alla skäl talade för den löneplacering i A 30, som är föreslagen här i motionen och som både dessa sakkunniga och skolöverstyrelsen ansett vara rättvis. Med hänsyn till detta hemställer jag, att kammararen måtte biträda det reservationsvis framställda yrkandet.

Häri instämde herrar *Ekströmer* och *Pauli*.

Herr Forslund: Herr talman! Jag kanske borde be om ursäkt för att jag blandar mig i den här diskussionen, men då jag har tagit del av det lilla, men ändå mycket dyrbara betänkande, som här föreligger, och jag finner, att statsutskottet där inte har följt den sparsamhetsprincip, som man eljest så gärna vill deklarerera — åtminstone har den inte följts i alla punkter — så ber jag att få säga några ord.

Vad angår den sist diskuterade frågan om denne förste bibliotekskonsulent, så må jag säga, att det är rätt så egendomligt, att man såväl i motionen som i utskottets utlåtande använder uttrycket, att denne person är chef »i stort sett» för en avdelning. Jag skulle vilja ställa frågan så: kan det verkligen vara möjligt, att herrarna påyrka en löneställning i 30:e lönegraden för en tjänsteman i skolöverstyrelsen utan att han är i chefsställning? Det vill synas, som om man vid placering av befattningshavare i löneställning inom skolöverstyrelsen har kommit upp i en något för hög standard och som om man inte heller i vare sig Kungl. Maj:ts kansli eller statsutskottet tillräckligt noga övervägt vilka konsekvenser detta kan få. När man dessutom finner, att i den personalförteckning, som här föreligger och som upptager 61 befattningshavare, inte mindre än 34 stycken av dem tillhöra en lönegrad över 20:e lönegraden, så tycker jag, att man har skäl att vara betänksam mot dessa förslag om uppflyttning i lönegrad för tjänstemän i skolöverstyrelsen, intill dess man fått närmare pröva personaluppsättningen hos denna styrelse. Dessutom finner jag, att av

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

dessa 34 inte mindre än 16 stycken äro endera uppe i chefslönerna i 30:e lönegraden eller ligga där ovanför, och nu äro herrar motionärer och reservanter beredda att föra dit ytterligare en, så att det skulle bli 17 stycken, alltså jämnt hälften av dessa 34! Jag skulle vilja säga, att vi lekmän, som inte syssla med skolfrågor varje dag, egentligen borde mera allmänt observera löne- och tjänste-frågor av detta slag och vördsamt hemställa till Kungl. Maj:t att undersöka huruvida man inte borde intaga större försiktighet, när det gäller placeringar i lönegrad inom skolöverstyrelsen. Jag är inte den, som vill förhindra någon att få bra betalt för sitt arbete, men arvodet måste stå i en viss relation till det antal personer, som finnas inom verket, och det vill synas som om man kommit upp i ett alltför högt antal chefer inom skolöverstyrelsen. Det får inte glömmas bort, att då man placerar i lönegraden 30, så måste man kräva arbetsuppgifter, så att de uppflyttade också verkligen äro chefer. De få inte ha en ställning som bara tjänstemän under de chefer, som finnas i samma lönegrad, utan de måste själva vara självständiga chefer.

Detta om detta. Jag kan således inte gilla det resonemang, som föres från reservanternas sida, inte ens med det tillägg, som här gjorts av herr Olsson, att det egentligen inte vore fråga om någon nämnvärd kostnad. Man får dock komma ihåg, att om man flyttar upp en befattningshavare i 30:e lönegraden, så skall han vara där för framtiden och inte flyttas ner igen. Man får inte taga så lätt på saken, som jag tycker herr Olsson gjorde.

Sedan skulle jag vilja i samband med detta också påpeka, att varken statsrådet eller statsutskottet har tagit upp ett annat avsnitt av frågan, där det gäller en annan befattningshavares löneplacering, nämligen denna nya tjänst som skolöverläkare. Där har statskontoret i sitt remissyttrande givit klart tillkänna som ett önskemål, vilket ämbetsverket anser vara nödvändigt, att befattningen placeras med ett arvode svarande mot 30:e löneklassen och att det dessutom borde föreskrivas, att befattningshavaren icke skulle få uppehålla läkareverksamhet vid sidan av denna tjänst. Den saken har ju inte statsrådet och ej heller statsutskottet tagit upp till någon som helst omprövning. Det omnämnes inte, att statskontoret har påkallat en sådan ordning. Man bara ordnar upp det på det sättet, att befattningshavaren skall ha en lön enligt bestämmelserna i gruppen C 6: alltså en lön på 14,000 kronor jämte de tillägg, som kunna utgå till statens befattningshavare. Jag har intet yrkande på någon ändring i denna punkt, men jag vill säga, att det är inte att göra arbetet fullständigt färdigt, när man ej redovisar denna sak för riksdagen, och vi få inte fullt klart besked om huruvida denna nya befattningshavare skall ha rätt att trots en sådan löneställning utöva en privat verksamhet, som kanske menligt inverkar på hans tjänst vid verket.

Till sist kommer jag till en fråga, som också den förste talaren omnämnde, nämligen löneplaceringen för denne konsulent för husligt arbete. Här har motionsledes yrkats på, att denne befattningshavare skulle placeras i lönegrad 26, under det att Kungl. Maj:t har föreslagit lönegrad 24. Jag må säga, att när befattningshavaren enligt nu gällande lönestat i verket har en arvodestjänst med arvode av 6,000 kronor jämte ett särskilt tillägg på 1,500 kronor, så att han kommer upp till 7,500 kronor, så synes det mig vara skäl för statsutskottet att godtaga Kungl. Maj:ts förslag, när Kungl. Maj:t vill flytta denne befattningshavare från arvodestjänst till ordinarie tjänst med en lön i 24:e lönegraden. Genom en sådan omplacering har Kungl. Maj:t medgivit en begynnelselön på 9,030 kronor och i slutlön 10,515 kronor, alltså en förhöjning av nu utgående lön med i begynnelsen 1,530 kronor och i slutlön 3,015. Men statsutskottet, som häromdagen var så ivrigt för att få bort några tusen kronor för en arbetande domstol här i staden, är nu berett att inte åtnöjas med vad

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

Kungl. Maj:t föreslagit i förhöjning för denne befattningshavare, utan utskottet tar och höjer ytterligare, så att den verkliga förhöjningen blir från nuvarande 7,500 kronor upp till 10,020 i begynnelselönen och i slutlön 11,505 kronor, vilket — utom alla kristidstillägg — innebärensökning i begynnelselönen av 2,520 kronor och i slutlön av 4,005. Ni herrar ledamöter av statsutskottet få inte taga illa upp, om vi lekmän, som ej tillhöra det utskottet, inte kunna taga alla edra sparsamhetsförslag så riktigt allvarligt, som ni komma med, när ni så lätt kunna placera er förbi vad Kungl. Maj:t har ansett skäligt i en sak sådan som denna. För bara två dagar sedan stod man här och talade mycket varmt för uppflyttning av en befattningshavare, som säkerligen också gjort sig förtjänt därav, om man endast skall se saken ur den synpunkten, men utskottet hade inte biträtt denna mening, och det kunde inte heller för sin del bifalla vad i motionen framförts.

Jag måste säga, att även om denna fråga har föregåtts av en prövning uti denna tjänsteförtekningskommitté, som har arbetat, så får man väl ej förbise, att Kungl. Maj:t prövat detta i samband med de förslag, som ha förelagts riksdagen, och då föreslagit en löneplacering i 24:e lönegraden.

Det synes mig således, som om de av motionärerna framförda skälen inte ha varit tillräckligt bärande och som om statsutskottet har gått litet för hastigt, när det stannat för deras förslag. Det hade vari rimligt att stanna vid Kungl. Maj:ts förslag. Jag förstår, att här är man inte samlad för att gå med på detta. Jag ber emellertid att få ställa det yrkandet, att den i personalförteckningen upptagne konsulenten för husligt arbete i stället för att, som utskottet föreslår, placeras i A 26 må placeras i A 24, detta i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

I detta anförande instämde herr *Wahlmark*.

Herr Olsson, Oskar: Det var en svår salva den sista ärade talaren riktade mot statsutskottets ledamöter, men den urbana ton, i vilken denna förfärliga salva dock framfördes, gör, att man med ett visst välbehag går in i en låt vara mycket kort debatt rörande de synpunkter, som han här framställde.

Beträffande den principiella inställningen till svårigheterna att bedöma lönesättningen i ett sådant mammutverk som vår skolöverstyrelse får jag säga, att det är nog åtskilligt, som kan tala för, att en utredning i det fallet kommer till stånd. Men denna stora fråga kan jag nu inte uppehålla mig vid, utan jag får gå till de direkta yrkanden, som här äro framställda. Anmärkningen mot mig för ekonomiskt lättsinne kan jag taga lätt, då den måste bero på att herr Forslund förbisåg mitt yttrande i den väsentliga delen.

Herr Forslund fick för sig, att jag lade tyngdpunkten på att vi endast för dagen bli fria från någon ökad kostnad, då jag ändock direkt och tydligt sade ifrån, att jag kände mig övertygad om att riksdagen inte under någon längre tid kunde finna sig i en så oriktig placering av denne tjänsteman som för närvarande. Det skulle således aldrig ha fallit mig in att gå med på denna reservation, såvitt jag inte hade varit övertygad om att det här gällde att rätta till en synnerligen påtaglig orättvisa. Vad herr Forslund särskilt starkt poängterade var, att det skulle vara endast verkliga chefsbefattningar, som skulle komma upp i lönegraden A 30. Och han fäste starkt avseende vid vad som säges i reservationen, att detta var »i stort sett» en chefsbefattning. Ja, vi kunde inte skriva på annat sätt. I verkligheten är det en chefsbefattning, men det är ju alldeles tydligt, att rent formellt måste det stå i utskottsutlåtandet vad där blivit sagt, hur övertygade vi än äro om att det är fråga om en verklig chefsbefattning. Följaktligen torde herr Forslunds anmärkningar på

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

den punkten ändå få anses oberättigade, vad beträffar statsutskottsmedlemmarnas ekonomiska lättsinne.

Vad de två andra sakerna angår, läkarebefattningen och konsulenten för husligt arbete, så är det sant, att utskottet inte har tagit upp till behandling statskontorets speciella syn på frågan om den förra. Men det hade varit litet känsligt för statsutskottet att göra det. Här gäller att få en så kvalificerad medicinsk kraft på denna plats, att statsutskottet med skäl kunde ha fått förebråelser för att gå litet lättvindigt fram, om statsutskottet utan någon anvisning från Kungl. Maj:ts sida att taga upp den saken till behandling hade gått statskontorets väg och velat absolut förbjuda en sådan läkare varje tillfälle till privat tjänstgöring. Det faller av sig självt, att det lika litet för denne läkare som för professorerna vid Karolinska institutet kan bli fråga om privatpraktik av någon större omfattning. Det torde vara tämligen klart av de uppgifter, han kommer att få.

Slutligen sade herr Forslund i fråga om konsulenten för husligt arbete, att det är besynnerligt, att statsutskottet här hellre följer 1939 års tjänsteförteckningssakkunniga än Kungl. Maj:t, som har ansett, att här kan sparas i någon mån. Ja, det beror på två saker. För det första ha vi inom utskottet inte ansett, att vi böra taga hänsyn till denna arvodestjänstens förvandling på det sättet, att vi se efter vad lön innehavaren av arvodestjänsten har haft, då det nu gäller att komma över till ordinarie stat. Utan vi anse, att vi skola se efter vad det är för göromål, vad det är för arbete, som är förenat med denna befattning. Och när vi jämföra konsulenten i husligt arbete med motsvarande befattningshavare, så kunna vi inte, på grund av den ståndpunkt vi förut intagit, när det gällt värdesättning av det husliga arbetet jämfört med andra uppgifter, göra något annat. Jag tror, att vi också hade för oss, att kamrarna voro av denna uppfattning, att det husliga arbetet och tjänsterna i detta skulle värdesättas på samma sätt som tjänsterna i andra arbetsgrenar och undervisningsgrenar i skolöverstyrelsen. Således: visst kan man ha olika uppfattningar om det riktiga lönebeloppet, men såvitt jag kan finna har statsutskottet i detta utlåtande inte på något sätt lämnat belägg för att utskottet skulle gå vårdslöst eller lättsinnigt fram, när det gäller de löner, som här ha tillstyrkts, vare sig det är fråga om statsutskottet eller reservanterna.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag har redan genom mitt instämmande med herr Wagnsson förklarat, att jag delar de synpunkter, som han framförde och som ha framförts i den även av mig undertecknade reservationen beträffande förste bibliotekskonsulenten i skolöverstyrelsen och hans befattnings förvandling till biblioteksråd, jämställt med ett undervisningsråd.

Jag skall inte förlänga debatten med att upprepa de skäl, som redan ha framförts här i dag, men det föreföll mig, som om herr Forslund inte riktigt var på det klara med den rent ekonomiska synpunkt, som här har anförts, nämligen att förslaget i varje fall under de närmaste åren inte skulle öka statsutgifterna med mer än cirka 500 kronor. Det beror på, att den ifrågavarande tjänstemannen har intjänat så många löneklasser inom sin lönegrad, att hans uppflyttning i A 30 inte skulle höja statsverkets kostnad med mer än detta lilla belopp. Därför kan man inte säga, att det är några statsfinansiella skäl just nu, som tala emot denna förändring. En annan sak är, att det kan bli en större differens längre fram i tiden; men att åberopa de nu rådande krisförhållandena, det kan man knappast göra.

Herr Forslund har redan fått ett bemötande av sin kritik i fråga om de många chefsbefattningarna inom skolöverstyrelsen. Jag vill erinra honom om, att man i många avseenden måste se på skolöverstyrelsen annorlunda än på

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

vissa andra ämbetsverk. Det, som dessa chefer ha att arbeta med, är inte bara sina underavdelningar inom ämbetsverket, utan de ha ju att utöva en inspekterande och övervakande verksamhet över väldiga undervisningsområden ute i landet, som var och en har under sig. Så är det även med denne bibliotekskonsulent och med konsulenten för husligt arbete.

Herr Forslund anklagade statsutskottet för bristande konsekvens i fråga om sparsamhet, och jag medger, att herr Forslunds anklagelse därvidlag är i viss mån berättigad. Jag har själv anklagat statsutskottet senast i dag för bristande konsekvens i fråga om sparsamhet, och jag har ansett mig ha goda skäl härför. Tyvärr är det nu så här i världen, att man kan anklaga varenda mänsklig varelse för bristande konsekvens. Även den ärade talaren herr Forslund undgår inte denna anklagelse. Han har här alldeles nyss sagt något, som var nästan det enda sakliga skäl, jag hört honom anföra mot statsutskottet för att det föreslagit lönegraden 26 i stället för den av Kungl. Maj:t föreslagna lönegraden 24 för konsulenten i husligt arbete. Han sade ungefär: Ja, men Kungl. Maj:t har ju undersökt saken och föreslagit A 24, och därför böra vi taga detta förslag. Sedan yttrade han sig om skolöverstyrelsens personalförteckning, där Kungl. Maj:t också undersökt saken och framlagt ett visst förslag. Men märkvärdigt nog var herr Forslund inte nöjd med detta förslag, trots att Kungl. Maj:t undersökt och prövat saken. Det är inte konsekvent, herr Forslund! För min del är jag visserligen knappast i ett bättre läge. Jag är nämligen ganska tveksam angående den här skolöverläkaren, men jag har inte denna gången velat störa utskottets harmoni med några avvikande synpunkter, fastän jag skulle kunnat ha både ett och annat att invända mot det arrangemang, som här vidtagits.

Däremot är jag inte ett dugg tveksam beträffande konsulenten i husligt arbete, och det förvånar mig, att herr Forslund är det för sin del. Vi äro väl alla överens om att inte minst i en kristid som denna hushållsarbetet är av ännu större vikt än i vanliga tider, och dess vanliga vikt är dock ingalunda obetydlig. Det har redan av de sakkunniga för skolöverstyrelsens omorganisation sagts, att konsulentens arbete inom överstyrelsen redan nu — det var 1938 — motsvarar ett undervisningsråds. Den gången föreslogs därför, att befattningen skulle placeras i lönegraden A 30, vilket ju icke har skett. Nu ha i stället tjänsteförteckningssakkunniga — bland vilka befinner sig en sådan person som vår förre kammarkollega, generaldirektör Björck, vilken icke torde ha gjort sig känd för statsfinansiellt lättsinne — föreslagit lönegraden A 26. Jag tror, att utskottet kan känna sig synnerligen väl försvarat med att acceptera detta tjänsteförteckningssakkunnigas förslag. Det finns goda sakliga grunder för det.

Jag ber, herr talman, att, på samma gång som jag tillstyrker utskottets förslag i övrigt, få på punkten om bibliotekskonsulenten yrka bifall till den i denna fråga avgivna reservationen.

Herr Wagnsson: Herr talman! Herr Forslund riktade nyss ett angrepp mot statsutskottet. Ärade ledamöter av detta utskott ha redan svarat honom. Men därtill knöt han några reflexioner med anledning av den personalförteckning, som finns avtryckt i utskottets utlåtande på sidorna 11 och 12. Han hävdade, att antalet chefstjänstemän i skolöverstyrelsen redan var avsevärt för stort och att man i stället för att utöka antalet borde vidta en begränsning. Genom att summera några siffror angående tjänsterna i olika lönegrader sökte han ge skäl för denna sin ståndpunkt.

Jag förstår, att för den, som inte närmare känner till den fråga, om vilken han talar, kan det te sig, som om förhållandena vore sådana herr Forslund

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

sökte hävda. Herr Pauli har redan erinrat därom, att de chefsposter, som det här är fråga om, i sitt slag inte äro likartade med andra chefsposter inom administrationen, då en mycket omfattande inspektions- och kontrollverksamhet är förenad med dessa befattningar och då det här rör sig om en mycket betydelsefull del av det svenska samhällslivet. Jag erinrar om att alla våra högre läroanstalter, alla våra yrkesskolor, alla våra folkskolor, hela vår folkbildningsverksamhet, allt detta står under skolöverstyrelsens uppsikt och är underkastat kontroll direkt eller indirekt genom skolöverstyrelsen, både i vad det avser den pedagogiska verksamheten och vad gäller de ekonomiska förhållandena i vissa avseenden. Detta gör, att tar man hänsyn till dessa stora arbetsområden, bli siffrorna inte på långt när så avskräckande, som herr Forslund ville göra gällande.

För att närmare belysa denna fråga tillåter jag mig erinra om att på uppdrag av förutvarande statsrådet Engberg tillsattes för några år sedan särskilda sakkunniga för att utreda frågan om skolöverstyrelsens omorganisation. Ordförande för de sakkunniga var en man med mycket vidsträckt administrativ erfarenhet. Han har under många år varit statssekreterare inom eklestiastikdepartementet. Vid den överblick av dessa förhållanden, som gavs i de sakkunnigas utlåtande, visade det sig, att man inte ansåg sig kunna förorda några inskränkningar av det slag, herr Forslund här talade om, utan i stället föreslog man i sakkunnigutlåtandet ytterligare ökning av antalet chefsposter. I betänkandet föreslogs tillsättande av två administrativa byråchefstjänster i lönegraden A 30 och två nya rådsbefattningar varav den ena just är den biblioteksrådsbefattning, om vilken diskussionen här rör sig. Personer, som ha förutsättningar för att kunna bedöma denna fråga, som ha allsidig erfarenhet och objektivt kunna se på det hela, ha alltså, sedan de brottats med dessa problem, kommit till en uppfattning, som går stick i stäv mot den herr Forslund här kastade fram. Jag tror, att man har större anledning att lita på ett sakkunnigt omdöme än på ett mera lättsinnigt framkastat debattinlägg.

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag tror det skulle kläda den siste talaren betydligt bättre, om han, som är undervisningsråd, inte fällde omdömen på det sätt, som han gör, då han säger, att man inte alls känner till denna sak eller lättsinnigt behandlar dessa problem. Saken är väl ändå den, att om litet var av oss ägnar uppmärksamhet åt denna tjänsteförteckning, kan han inte undgå att finna skäl för att fråga, vad anledningen kan vara, att man i skolöverstyrelsen, detta verk, om vilket åtminstone vi lekmän ha en känsla, att dess huvuduppgift är att granska reglementen och utöva viss inspektion, har proportionsvis större antal chefstjänster och tjänster i höga lönegrader för de anställda, än vad som förefinnes i något annat verk. Man behöver inte ha så stor erfarenhet av statens verk, man behöver bara ha blickat något litet in i placeringen av de olika verkens befattningshavare i tjänsteförteckningen för att mycket snart komma underfund med att det finns skäl att litet närmare granska löne- och tjänstesteproblem i skolöverstyrelsen. Jag är icke som den föregående talaren så överväldigad av de återopade sakkunnigas prövning och kan därför icke ge den betyg för någon stor objektivitet. Ty var det inte så, herr Wagnsson, att de två män, som hade statsrådets uppdrag att söka komma med något organisationsförslag, voro dels den åsyftade statssekreteraren, dels generaldirektören i verket? Jag menar, att det väl ändå inte är så alldeles säkert, att det inte blivit ett annat resultat, om man gått till väga där som man gjort i en del andra verk, där det har varit tal om omorganisationer. Det visar sig emellertid, att för varje gång det förekommer en utredning om skolöverstyrelsen och dennas organisation, så komma alla de sakkunniga, var de nu äro

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

hämtade ifrån, med äskanden om ytterligare högre tjänster. Därför ville jag med mitt anförande skicka en hälsning till Kungl. Maj:t: Gör en verklig undersökning om den organisation, som erfordras för skolöverstyrelsen. Gör den tillräckligt grundlig och se efter, om man inte där — även om det medför en ökning med någon man här och någon där — i alla fall skall kunna få en organisation, som inte så bjärt sticker av mot andra verk som denna styrelse gör. Jag gör inte på något som helst sätt denna min erinran för att försöka undervärdera det arbete, som där utföres, eller försöka hindra befattningshavare att få en skälig lön. Jag har i hela mitt liv arbetat för att människan skall få, vad hon rätteligen kan göra sig förtjänt av, och jag vill på intet sätt, att snällheten skall bedra visheten, men jag vill å andra sidan säga, att vill man ge konsulenten för husligt arbete en förhöjning på 1,500 kronor upp till 3,000 kronor, då skulle jag, herr Wagnsson, knappast ha mod att motionera om att hon skulle få en ytterligare höjning utöver det av Kungl. Maj:t så väl upplagda förslaget. Detta menar jag, även om de sakkunniga, som upprättat denna personalförteckning, kommit till den uppfattningen, att tjänsten jämfört med andra rätteligen borde ha en så hög placering som 26 lönegraden. Men det ligger varken rättvisa eller psykologi i att i dessa tider ge en sådan förhöjning, som här föreslagits.

Herr Pauli gjorde en erinran mot mig, för att jag skulle vara inkonsekvent, eftersom jag i det ena fallet godtar Kungl. Maj:ts förslag, men klandrar det i det andra. Vad jag hade att säga rörande skolöverläkaren var, att såväl Kungl. Maj:t som statsutskottet ha förbisett eller rättare sagt förbigått det påpekande, som statskontoret gjort, och därmed blev riksdagen icke i tillfälle att ta ställning till huruvida denne överläkare, som nu placeras i så pass god löneställning, skulle ha den frihet, som han nu får, genom att man inte sagt något till däremot. Det är detta jag har velat påpeka.

Det har framförts till mig, herr talman, att jag kanske borde göra ett tilläggsyrkande, eftersom jag yrkade på ändring i personalförteckningen, innebärande att denna konsulent skulle vara placerad i 24:e i stället för 26:e lönegraden. Jag bör då även yrka, att siffrorna i avlöningsstaten reduceras med 1,000 kronor, så att slutsiffran skulle bli 837,000 kronor i stället för 838,000. Detta är ju endast i överensstämmelse med mitt yrkande. Nu lär detta väl inte bli antaget, kammaren är väl inte beredd att göra denna justering, men jag har velat passa på tillfället att göra detta påpekande och samtidigt framföra önskemålet, att denna organisation inte får fortsätta på det här sättet, bara öka och öka. Man bör gå litet djupare och försöka få en så rättvis avvägning som möjligt, under beaktande av hur det ter sig på andra håll. Vi ha här i dag varit i tillfälle att medge, att professorerna vid Chalmerska institutet, vilka förut haft lön enligt lönegraden A 28, få placeras i A 30. Nu äro reservanterna beredda att omedelbart placera förste bibliotekskonsulentbefattningen i A 30 utan att räkna med konsekvenserna därav.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag skall bara be att i korthet få erinra herr Forslund om att de sakkunniga, om vilka jag talat, voro tre, av vilka den av mig omnämnde statssekreteraren var ordförande, en ledamot av denna kammar tillhörde de sakkunniga och skolöverstyrelsens chef var den tredje. I sitt betänkande voro dessa tre ense. Man kan alltså säga, att efter en noggrann och sakkunnig granskning hade man kommit till ett resultat, som inte på något sätt överensstämde med det herr Forslund under sitt arbete ansett sig komma till.

Jag vill också framhålla för herr Forslund, liksom jag gjorde i mitt förra anförande, att de speciella förhållanden, som gälla på detta område, göra på

Anslag till skolöverstyrelsen. (Forts.)

ralleller med andra ämbetsverk missvisande. För att ytterligare markera detta vill jag fästa hans uppmärksamhet på att fördelningen av chefstjänstemän och högre avlönade tjänstemän inom medicinalstyrelsen är ungefär likartad med den inom skolöverstyrelsen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Forslund*, att utskottets hemställan skulle bifallas med följande ändringar, nämligen att den i personalförteckningen för skolöverstyrelsen upptagna konsulenten för husligt arbete uppfördes i lönegraden A 24 samt att i enlighet härmed den i avlöningsstaten upptagna anslagsposten Avlöningar till ordinarie tjänstemän ävensom avlöningsstatens slutsumma minskades med 1,000 kronor och förslagsanslaget till Skolöverstyrelsen: Avlöningar bestämdes till 837,000 kronor.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 46 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. det s. k.
Muddusområ-
dets avsät-
tande till
nationalpark.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 6 februari 1942 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 48, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att såsom nationalpark finge i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats avsättas viss del, omfattande omkring 40,030 hektar, av det s. k. Muddusområdet i Gällivare och Jokkmokks socknar av Norrbottens län.

Ang. det s. k. Muddusområdets avsättande till nationalpark. (Forts.)

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning därav väckta motioner, nämligen:

1) motionerna nr 195 i första kammaren av herr *Tamm* m. fl. och nr 256 i andra kammaren av herr *Thorell* m. fl., likalydande, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta att till den i propositionen till nationalpark föreslagna delen av Muddusområdet även skulle läggas de 9,145 hektar av området, vilka vore belägna nedanför odlingsgränsen;

2) motionen nr 254 i andra kammaren av herr *Lövgren* m. fl., däri yrkats, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt.

A. att riksdagen med ändring av förevarande proposition samt med bifall till de likalydande motionerna I: 195 och II: 256 måtte medgiva, att såsom nationalpark finge avsättas de delar av det s. k. Muddusområdet i Gällivare och Jokkmokks socknar av Norrbottens län, som läge söder om den under anläggning varande vägen mellan Gällivare och Porjus, med en areal av cirka 49,175 hektar;

B. att motionen II: 254 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Svedberg**: Herr talman! Vid föredragningen av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande av Muddusområdet i Norrbottens län till nationalpark och de motioner, som väckts i anledning av denna, anförde jag i jordbruksutskottets andra avdelning en avvikande mening, inte direkt mot avsättningen av en nationalpark, men mot storleken av denna. Utskottet föreslår en ökning av Kungl. Maj:ts förslag med 9,000 hektar. Om man i propositionen studerar domänstyrelsens uttalande angående markbeskaffenheten, finner man, att detta område omfattar 740,000 kubikmeter virke, vilket till stor del består av torr och rotskadad skog. Jag ställer mig då den frågan: Kan det vara riktigt att avsätta detta område till beskådande för eftervärlden, när den huvudsakliga delen av växtligheten består av torr och rotskadad skog? Därtill komma också olägenheter för befolkningen i och omkring detta område. Det är klart, att när det gäller en så pass stor areal som här — enligt utskottets förslag fem kvadratmil — blir det försämrade arbetsmöjligheter och även försämrade möjligheter till fiske och bärplockning samt jakt, som befolkningen i dessa trakter tidigare kunnat bedriva på detta område. Man får också utgå från att det blir obehag för de lappfamiljer, som för närvarande äro bosatta på området. Enligt ett förslag, som framkommit, icke i den kungl. propositionen, men i en hemställan från naturskyddsföreningen, skulle dessa förflyttas till annan ort. Då man vet, att renbetesområdet redan tidigare inskränkts för dessa nomader genom uppdämningen av Suorva, är det klart, att omtanken om denna befolkningsgrupp även bör beaktas, när man fattar beslut i denna fråga. Jag är icke motståndare till att här avsättas nationalparker i landet, men jag ställer den frågan: Kan det vara någonting för skogsvetenskapsmännen att hämta på detta område — i synnerhet som domänstyrelsen påpekar, att området mest omfattar torr och rotskadad skog?

Jag har icke tänkt att yrka bifall till den reservation, som herr Mäler i andra kammaren har avgivit till utskottets utlåtande, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr **Tamm**: Herr talman! Det intresse och den förståelse, som finnas för den stora betydelsen ur många synpunkter av avsättandet av det s. k. Muddusområdet i Norrbotten till en nationalpark, äro uppenbarligen så glädjande stora inom denna kammare, trots det lilla gnissel som vi nyss hörde från Norrbottensbänken, att någon längre debatt härom väl kommer att bli överflödig.

Ang. det s. k. Muddusområdets avsättande till nationalpark. (Forts.)
Det torde så mycket mer vara skäl till denna åsikt, som andra kammaren nyss med mycket stor majoritet antagit utskottsförslaget.

För denna kammars stora intresse borge ju också de många bärande namn, övrigt representerande vitt skilda åskådningar och intressen, som återfinnas under den motion, vilken avlämnats i denna kammare i syfte att det av vetenskapsakademien ursprungligen föreslagna området i sin helhet måtte ingå i nationalparken. Det är i stort sett samma område, som denna kammare förra året enhälligt godkände, då denna fråga var uppe till behandling i riksdagen. Jag förmodar, att även herr Svedberg var med om det beslutet. Motionen har också, som vi veta, praktiskt taget enhälligt tillstyrkts av jordbruksutskottet, och på departementschefens uppriktiga sympatier för densamma torde man ganska säkert kunna räkna, fastän han nu på grund av andra kammarens inställning förra året nödgats framlägga ett begränsat förslag. Departementschefen säger ju också i propositionen nr 48: »Jag skulle helst ha velat förorda, att Muddusområdet måtte avsättas till nationalpark i den utsträckning, jag förra året tillstyrkte.»

Det är givetvis ganska beklagligt, att denna kulturfråga, som berör hela nationen, dock inte får lösas i enighetens tecken. Herr Lövgren i andra kammaren har ju nästan tagit den här frågan på entreprenad. Han har även i år tillsammans med några andra motionärer vidhållit sin negativa inställning och helt enkelt yrkat avslag på det hela. Och en reservant i utskottet, som herr Svedberg omnämnde, nämligen herr Mäler, har ju också följt honom men har alternativt föreslagit, att man skulle upplåta detta område ehuru med så stark beskränkning, att detsamma skulle vara praktiskt taget värdelöst som nationalpark.

Jag skall inte ingå på något närmare bemötande av vad herr Svedberg yttrade. Jag fattade emellertid, att han nämnde någonting i den här stilen: Vad skola skogsmännen med en sådan nationalpark att göra? När man hör ett sådant uttalande och när man överhuvud taget får läsa en sådan motion som den lövgrenska, så förstår man, att vederbörandes uppfattning helt enkelt bottnar i bristande kännedom om och förståelse för nationalparksinstitutets ändamål och värde. Man anlägger en alltför krass och materialistisk syn på denna fråga. Huvudargumentet för avslagsyrkandet är, att det är mycket bättre att hugga ned skogen däruppe och låta pengarna gå till statskassan. Hela det där området, både mark och därå växande skog, är ju taxerat till något över 200,000 kronor, men herr Lövgren påstår helt framt, att detta värde är högst missvisande. Man kan få ut miljonbelopp ur bara det nuvarande skogskapitalet, menar han, men något som helst bevis för den saken har inte framlagts eller presterats. Anklagelsen emot vederbörande taxeringsmyndighet för att ha satt ett för lågt värde är ju och för sig ganska grav och skulle naturligtvis närmast tyda på att det funnes väldiga dolda skogsvärden i Norrbotten. Men man har svårt att sätta tilltro till dylika påståenden. För säkerhets skull har jag emellertid i dessa dagar vänt mig direkt till domänstyrelsen, som givetvis bäst bör känna till det verkliga läget däruppe, och där har jag inhämtat, att man är av den uppfattningen, att inte ens under nu rådande högkonjunktur skulle någon rationell avverkning kunna verkställas däruppe med ekonomisk fördel. Herr Svedberg anförde som argument, att ett avsättande av Muddusområdet till nationalpark skulle betyda inskränkning i arbetstillfällen. Men därom är det inte tal. Det lönar sig ju inte att avverka. Det är sant, att en ren roavverkning, varvid man inte tog hänsyn till återväxt och andra skogliga förhållanden, möjligen skulle kunna ge ett belopp, som t. o. m. något överträffar taxeringsvärdet, men ingen begär väl i alla fall, att man skall gå fram med en sådan avverkning på statens skogar. Det är praktiskt uteslutet. Talet om miljon-

Ang. det s. k. Muddusområdet avsättande till nationalpark. (Forts.) värden däruppe får alltså tas med allra största reservation. Skulle för övrigt landet en gång bli så fattigt, att verkligt behov skulle komma att föreligga att tillvarataga även den där övermogna skogen på Muddusområdet, torde väl den saken kunna ordnas.

Vidare har man gjort en del smärre invändningar. Herr Svedberg talade om att folk inte skall få plocka bär där. Jag förmodar, att det inte kommer att möta något hinder. Man förklarar vidare, att folk icke får fiska och jaga där. Jag förmodar, att man gjort det hittills utan någon som helst rättighet, och att detta tages bort kanske då icke heller är så märkvärdigt. Men även om det skulle bli vissa olägenheter, vilket jag icke nu kan bedöma, för den befolkning, som bor i Porjus och Gällivare, som dock ligga flera mil därifrån eller, som man här också har gjort gällande, för några enstaka lappar där uppe, måste man väl i alla fall säga, att dessa skäl väga mycket lätt i vågskålen emot vad som vinnes med företagens genomförande. Något med detta för avsett ändamål jämförligt och likställt område finns helt enkelt icke längre i vårt land. Det vägar man som ett faktum fastslå. Vad det här gäller, är därför att nu i sista stund, innan någon avverkning eller skövling går fram över detta område, försöka rädda och bevara en för hela riket, om jag så får uttrycka mig, oersättlig klenod. Priset, som vi här ha hört, måste väl också anses såsom mycket rimligt i förhållande både till det nutida och framtida värdet och betydelsen av att detta område på detta sätt bevaras. Varje nedprutning, som man i dag skulle kunna göra och därmed kanske på papperet spara några tiotusentals kronor, skulle jag för min del vilja på det allra bestämdaste avstyrka, även om vederbörande departementschef sett sig nödsakad att av skäl, som jag förut framhållit, här framlägga ett sådant begränsat förslag.

Jag skulle till sist, herr Svedberg, vilja säga, att vore jag norrbottning, skulle jag vara stolt över och känna en heder i att inom mitt län kunna få upplåta en nationalpark av den jag kan nästan säga europeiska, kanske världsbetydelse, som denna nationalpark kommer att bli.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Tamms yttrande instämde herrar *Sten, Nils Olsson, Fredrik Ström, Velander, Carlström, Nisser och von Horn.*

Herr Sundberg: Herr talman! Ehuru jag är en av skogsbrukets och i min egenskap av ordförande i styrelsen för statens skogsförsöksanstalt och i fonden för skogsvetenskaplig forskning även en av skogsforskningens representanter här i kammaren, uppträdde jag icke förra året, då denna fråga här var uppe till behandling, därvid följande principen att icke taga kammarens tid i anspråk i en fråga, vars utgång på förhand kunde anses given i enlighet med riktlinjer, som jag gillade. Man hade ju anledning tro, att det då låg till så med hänsyn till att ett enhälligt jordbruksutskott hade givit sin anslutning till en av Kungl. Maj:t framlagd proposition. Utan några som helst invändningar gick frågan också igenom i denna kammare.

Men annorlunda skulle det gå i andra kammaren. Där uppträdde en om sin landsända mån ortsrepresentant och sökte slå vakt om de mycket stora ekonomiska värden, han antydde miljonvärden, som han förmenade lågo förborgade i den tilltänkta nationalparken. Visserligen kunde han enligt riksdagsprotokollet vara med om att avsätta 500 eller 1,000 hektar, en areal, som borde vara tillräcklig för skogshögskolans professorer att tälta på under några soliga somrardagar, studera barkborrar och sedan resa hem för att skriva en avhandling om saken!

Ang. det s. k. Muddusområdets avsättande till nationalpark. (Forts.)

Med bland annat denna motivering, som det väckt pinsam uppmärksamhet inom vida kretsar, att den överhuvud taget kunnat framföras i riksdagen, lyckades han egendomligt nog få majoritet för sitt avslagsförslag i andra kammaren. Ehuru jag är övertygad om att en motivering eller argumentering av detta slag icke kommer fram i denna kammare och ehuru jag tror och hoppas, att denna kammare över huvud är gynnsamt stämd mot denna naturskyddsfråga, vill jag dock icke underlåta att säga några ord med hänsyn till det intresse, som jag har för denna sak och därför att jag personligen känner till det område, det här gäller samt framför allt därför att det i år i motsats mot i fjol föreligger en motion om avslag i ärendet och en reservation i utskottet likaledes för avslag. Efter vad den föregående ärade talaren anfört kan jag yttra mig kort. Jag vill söka att något uppehålla mig vid det väsentliga i de anmärkningar emot förslaget, som framförts.

Framst vänder jag mig då mot den värdering av det föreslagna nationalparksområdet, som förslagets motståndare velat göra gällande. Jag anser mig utan vidare kunna fastslå, att det är i hög grad överdrivet och vilseledande att i detta sammanhang tala om miljonvärden. Man kan tvista om huruvida det sammanlagda komplexet åsatta taxeringsvärdet, 200,000 kronor, är det riktiga, om det ligger något över eller något under, men man kan också ifrågasätta om det alls har något värde. Ty när man bedömer den saken, bör man tänka på att det här rör sig om en areal av icke mindre än 49,975 hektar och en kubikmassa av mellan 700,000 och 800,000 kubikmeter. Mot bakgrunden av dessa väldiga siffror framstår det i vanlig ordning åsatta taxeringsvärdet så försvinnande lågt, att man härur icke kan utläsa annat än att taxeringsmyndigheterna anse området praktiskt taget utan värde. Vad som betingar detta låga eller obefintliga värde, är de ogynnsamma avsättningsförhållandena. Det är här icke bara fråga om de 9 kilometerna till närmaste flottbara vattendrag, som det talas om, utan det är den svårlänta terrängen, som framför allt inverkar. Den är mycket bruten, blockig och kuperad, genomskuren kors och tvärs av kärr och moras. Motionären talar om traktortåg, men hur skola traktortåg kunna komma fram i denna oländiga terräng, utan vidlyftiga och kostsamma väganläggningar? Man måste då fråga sig: ha vi så gott om pengar i detta land, att vi kunna lägga ned sådana på väganläggningar inom detta ödsliga område? Sannerligen finns det icke större behov för pengar till vägar på andra håll, icke minst i Norrland. Om man skall taga hänsyn till angelägenhetsgraden, är det ingen överdrift att påstå, att det kommer att dröja både en och två mansåldrar ännu, innan Muddusområdet kan komma i åtanke för sådana anslag, även om det nu icke avsättes till nationalpark.

Icke bättre ställer sig frågan, om man skulle försöka lösa transportproblemet på det sätt, som eljest är övligt i Norrland, d. v. s. genom att anlägga en flottled. Muddusälven, som väl först skulle komma i åtanke, är på sina håll synnerligen strid, brant och stupande, och stora block från klippväggarna ha ramlat ned i flodfårens botten, orsakande snart sagt oöverstigliga hinder för anläggande av en flottled, om man skall utgå från att den i vanlig ordning skall förräntas och amorteras. Det är dessa naturens egna spärrar, som omöjliggjort exploaterandet hittills av skogen däruppe, och det är i själva verket dessa spärrar, vi ytterst ha att tacka för att detta orörda naturkomplex ännu finns kvar i landet.

Sedan må man, som herr Tamm påpekade, komma ihåg, att om det skall bli fråga om en exploatering av ett sådant här område, följa därav vissa ekonomiska skyldigheter. Skall man avverka skogen, måste man också se till att det kommer ny skog i stället, och detta kostar pengar.

Ang. det s. k. Muddusområdets avsättande till nationalpark. (Forts.)

Allt som allt: dessa miljonvärden, varom det här talats, kunna bestämt hänföras till den frodiga fantasiens eller de fromma önskningsarnas område.

Jag vill också bemöta ett annat uttalande i motionen. Där står, att förslag är å bane att avsätta ytterligare ett stort område, nämligen den något nordligare belägna Sjaunjamyren. Om härmed menas, att detta område skall avsättas till nationalpark, är detta felaktigt. Något sådant har aldrig varit meningen. Avsikten har endast varit att avsätta detta område som fågelskyddsreservat på samma sätt som hela Jämtlands och Västernorrlands län äro skyddsreservat i detta avseende, utan att därifrån på något sätt hörts några invändningar mot saken.

Vad sedan skogsbiologiska forskningen beträffar, skriva motionärerna på följande sätt: »Den skogsbiologiska forskningens intressen kunna vinna tillfredsställande beaktande om domänstyrelsen i området längst upp i Råne älv avsätter ett par tusen hektar för detta ändamål, märkvärdigare är inte den saken.» Det vore synd att påstå, att motionärerna äro bekajade av något slags mindervärdighetskomplex. Här tar man lätt och lekande med ett par penndrag och avsätter ett område och ett helt annat än det som de ansvariga myndigheterna, vetenskapsakademien, naturskyddsföreningen, länsstyrelsen och domänstyrelsen efter många års ingående studier och undersökningar kommit fram till som det lämpligaste. Då är reservanten i utskottet försiktigare, när han säger: »Innan slutligt beslut i ärendet fattas, torde jämväl böra övervägas avsättning till naturreservat av ett för norra Norrland i verklig mening representativt barrskogsområde.» Ja, herr reservant, det är just detta, som man i förevarande fall gjort. Till yttermera visso kan framhållas, att detta faktiskt är det enda naturreservat av någon betydighet, som återstår i hela landet. Varken reservanten eller motionärerna äro i stånd att upptäcka eller påvisa något område, som är bättre ägnat att motsvara skogsforskningens och naturskyddets intressen än detta.

Vad sedan angår den södra och östra delen av den tilltänkta nationalparken nedanför odlingsgränsen, som herr Svedberg i enlighet med sitt nyss gjorda yrkande vill undantaga från nationalparksområdet, skulle det vara mycket beklagligt, om hans yrkande bleve bifallet. Det hela skulle då komma att bli en halvmesyr. Ty detta område är ur geologisk, faunistisk och naturskyddssynpunkt av stort värde, av större värde kanske än något annat område på hela den stora vidd, som det här gäller. Den kanjon Moskoskorso, som finns inom detta område, är storslagen i sin mäktighet och naturskönhet. Jag har icke sett den världsberömda Colorado Canyon i Amerika, men professor Henrik Hesselman, som sett både Moskoskorso och Colorado Canyon, har sagt mig, att Sverige behöver icke skämmas vid en jämförelse av naturskönhetens värdena hos dessa båda.

Sett ur skogligt biologiska synpunkter förhåller det sig så, att just inom detta område befinna sig de mest imponanta skogsbestånden, vilka — där de visa sig vara av människohand helt opåverkade — komma att erbjuda nutida och framtida forskare och skogsmän tillfälle till undersökningar, varvid värdefulla jämförande studier kunna göras mellan dessa naturbestånd och andra under rationell vård liggande skogar, en sak som ur specifik norrländsk men även ur nationalekonomisk synpunkt har sin stora betydelse.

Sedan finns det också inom detta område en annan sak, som ur forskningsynpunkt är värd att beaktas. Vi ha nämligen där ett brandfält på över 1,000 hektar, som utgör en del av ett större brandfält på ett par tusen hektar. Detta senare, som befinner sig dels i enskild, dels i allmän ägo, behandlas efter skogsvårdsmässiga former, varemot så icke blir fallet med brandfältet inom Muddusområdet, om detta senare nu avsättes till nationalpark. Därför skulle man här

Ang. det s. k. Muddusområdets avsättande till nationalpark. (Forts.)
kunna få ett enastående tillfälle att för framtiden få tillgång till ett värdefullt jämförelsematerial på olika sidor om gränsen.

Av skäl, som jag sålunda framfört, vore det, som jag redan sagt, synnerligen beklagligt, om detta södra och östra område nedanför odlingsgränsen komme att fränskiljas nationalparken.

Herr talman! Över allt i världen, såväl i den gamla som den nya världen, har man sedan länge haft blicken öppen för betydelsen av att åt eftervärlden bevara områden, där naturens lagar, icke människans, bestämt utvecklingen. Beklagligtvis befinna vi svenskar oss i detta avseende långt efter övriga kulturnationer. Må vi därför inte underlåta att nu söka rätta till vad i detta avseende tidigare brustit, medan vi ännu ha denna sista, oåterkalleligen sista rest av naturbarrskog i vårt land.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Svedberg: Herr talman! Jag vill bara säga, att det är alldeles givet, att om man räknar med områdets taxeringsvärde, när det gäller skogens värde, och slår ut det på det antal kubikmeter virke, som beräknas finnas i skogen på området, priset per kubikmeter icke blir högt. Även om första kammaren följer Kungl. Maj:ts förslag, torde dock området räcka till för att tillgodose både forsknings- och naturskyddssynpunkterna, ty det blir ju ändå över fyra kvadratmil. En annan sak är, att då det här till övervägande delen är fråga om avverkningsbar skog, tycker man i alla fall icke, att det är så riktigt, att statsmakterna skola tvinga enskilda skogsägare i vårt land att skaffa fram tillräckliga vedkvantiteter, som i många fall måste tagas även av gagnvirket för att den stipulerade kvantiteten skall fyllas, samtidigt som man till reservat avsätter ett så stort område, som det här är fråga om med fullt avverkningsbar skog, varigenom man ju också tar bort en hel del arbetsmöjligheter för de människor, som bo omkring området.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag vet icke, om herr Svedberg med sitt sista yttrande åsyftade, att staten på allvar skulle sätta i gång med vedavverkning och andra avverkningar på detta södra område, som herr Svedberg vill taga undan. Jag hoppas, att det icke är herr Svedbergs allvarliga mening, att så skall ske. För övrigt tror jag, att omkostnaderna för en avverkning inom Muddusområdet, såväl inom dess norra som södra del, skulle bli så stora, att värdet på vad man kunde utvinna helt och hållet skulle uppslukas av dessa kostnader.

Det är, herr talman, kanske icke anledning att syssla längre med denna fråga. Jag vill dock gärna understryka vad som har anförts här särskilt av herr Tamm och herr Sundberg, och jag vill därutöver bara erinra om att förra året var det en enhällig kammare, som fattade beslut i frågan. Det var ingen annan debatt än att man från något håll uttryckte sin glädje över att regeringen tagit detta initiativ och att förslaget blivit framlagt. Det var också egentligen genom en, som vi kunna kalla det, nattlig överrumpling, som olyckan hände i andra kammaren. Nu veta vi, att regeringen och departementschefen helst se, att vi följa utskottets linje, och såvitt jag kan finna, har herr Svedberg icke framfört några verkliga sakskaal, som kunna tala för att man skall undantaga just den södra delen av området, som visserligen utgör en mindre del men som dock är av alldeles särskilt värde ur naturskyddssynpunkt, vilket ju här så ingående och riktigt belystes av herr Sundberg.

Jag ber, herr talman, att med dessa kortfattade ord få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag kan icke underlåta att också ge uttryck åt verklig

Ang. det s. k. Muddusområdet avsättande till nationalpark. (Forts.)
glädje, om denna betydelsefulla naturskyddsfråga nu äntligen kunde lyckligen föras i hamn.

Herr Näslund: Herr talman! Sedan andra kammaren med överväldigande majoritet med 125 röster mot 59 bifallit vad utskottet föreslagit, hyser jag ingen oro för att denna kammare nu skall ändra den ståndpunkt, som den intog i följ.

Herr Svedberg slutade emellertid sitt sista anförande med ett uttalande, som jag anser, att det är anledning att korrigera. Han sade, att för närvarande är läget sådant på bränslemarknaden, att man i vissa trakter ålagts att avverka gagnvirke till vedbränsle. Han menade, att här gå vi och avsäta till reservat ett stort skogsområde, där det är gott om bränsle, och detta kan icke vara riktigt. Men, herr Svedberg, det är icke alls brist på annan till vedbränsle lämplig skog i Norrland som gör, att man på vissa trakter måste tillgripa mer eller mindre värdefull gagnvirkesskog. Jag försäkrar, att innan Norrlands tillgångar av lämplig vedskog äro uttömda, äro svårigheterna av i dag på bränslemarknaden för länge sedan ur världen.

Jag uttrycker min glädje över att andra kammaren har fattat det beslut, som den nyss gjort. Jag sätter stort värde på att även den södra delen av Muddusområdet avsättes till nationalpark, särskilt ur faunistiska synpunkter. Jag blev förlidet år beskylld för att vara särskilt hämndgirig av mig mot rovdjuren. Det är jag icke, när bara djuren vistas på det område, där de verkligen höra hemma. De kunna nu på detta sätt få ett betydande område, där de kunna leva skyddade och ostörda. Jag anser därför, att det vore rent av ett rån mot naturen, om vi icke skulle kunna föra denna fråga i hamn. Jag är övertygad om att första kammaren skall vidhålla den ståndpunkt, som den intog i följ, och jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om underlättande i visst hänseende för svenskfödda personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, att återvinna detsamma.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 159, av fröken *Andersson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta sådana ändringar i 5 § lagen den 23 maj 1924 om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att f. d. svenska medborgare efter dispens av Kungl. Maj:t kunde återförvärva svenskt medborgarskap även om de icke kunde uppfylla däri uppställda villkor angående försörjningsförmåga.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Andersson, Anders: Herr talman! Det är icke min tanke att vid denna sena timme framställa något annat yrkande än vad utskottet har kommit till,

Om ändrade bestämmelser ang. återvinande av svenskt medborgarskap.

Om ändrade bestämmelser ang. återvinande av svenskt medborgarskap.
(Forts.)

och jag biträder såväl utskottets kläm som motivering. Men det är en synpunkt, som jag icke kan underlåta att få anförd till kammarens protokoll.

Motionären har särskilt framhållit, att det borde beredas möjlighet för svenskfödda personer, som genom vistelse i utlandet förlorat sitt svenska medborgarskap, att på ett lättare sätt än vad som nu är fallet kunna återfå det samma. För att en person skall återfå sitt svenska medborgarskap eller bli upptagen till svensk medborgare, skall vederbörande fylla fyra olika krav: för det första ha uppnått 21 års ålder, för det andra äga god frejd, för det tredje ha bott tre år i riket och för det fjärde ha utväg att försörja sig. Det är den sista punkten, som motionären särskilt har framhållit som en stötesten, och utskottet motiverar sitt avstyrkande av motionen med att det har företagits en utredning, som nu är färdig eller i det närmaste färdig, när det gäller denna fråga. Men det är icke endast för dem, som sakna svensk medborgarrätt, av en viss betydelse, att förhållandena ordnas. Det är även ett kommunalt intresse, som kan behöva tillgodoses, då denna fråga skall läggas fram på riksdagens bord för att slutgiltigt lösas. Det är nämligen så, att ett mycket stort antal av de personer, som förlorat sitt svenska medborgarskap, äro i mycket dålig ekonomisk ställning. Om en person förvärvar svenskt medborgarskap, har han sin hemorts rätt i den kommun, där han vistas från och med dagen efter det att medborgarskap har beviljats. Den kommun, där vederbörande då vistas, får vidkännas de fattigvårdskostnader, som kunna komma i fråga för denna person. Jag undrar, om det icke i samband med att det ges möjlighet för en person att få svensk medborgarrätt, trots att vederbörande icke kan försörja sig, kunde vara skäl i att införa en bestämmelse om att den kommun, där personen i fråga vistas, icke behöver vidkännas underhållskostnader för dessa nya svenska medborgare. Det bör icke vara omöjligt att ordna det så, att dessa bli likställda med dem, som då de falla fattigvården till last, bli statens understödstagare, därför att deras hemorts rätt icke kunnat fastställas.

Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter för att de skola bli tagna i beaktande, då till nästa år eller kanske redan i slutet av denna riksdag förslag framlägges om ordnande av denna medborgarrättsfråga.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående ändring av 45 § lagen om val till riksdagen; samt

nr 4, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande dagtraktamente och resekostnadsersättning åt landstingsmän m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under rikstatens sjätte huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

Punkterna 41—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Punkterna 46—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 6, i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner, avseende förordningen om allmän omsättningsskatt, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 98 i första kammaren av herr *Linderot* samt nr 14 i andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att alla hitintills ransonerade livsmedel och ransonerade textilvaror till beklädnads- och hushållsbruk samt dessutom fisk, sill, strömming, rotfrukter, grönsaker, frukt, bär, skodon, böcker till undervisningsändamål och medicin skulle undantagas från allmän omsättningsskatt;

2) de likalydande motionerna nr 99 i första kammaren av herr *Frans Hansson* m. fl. samt nr 148 i andra kammaren av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att allmän omsättningsskatt icke skulle utgå vid försäljning av varor, som vore avsedda för tillverkning eller komplettering av fiskredskap, inklusive manillatåg, då inköp skedde mot uppvisande av intyg, som utfärdats av vederbörande kristidsstyrelse;

3) de likalydande motionerna nr 171 i första kammaren av herrar *Löfvander* och *John Gustavson* samt nr 228 i andra kammaren av herr *Mattsson* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville göra framställning om omsättningsskattens snara avveckling samt att likväl erforderliga skattemedel hellre måtte uttagas genom progressiv inkomstbeskattning och tillförande av nytt skatteunderlag i samband med avskaffande av de dyrortsgraderade skatteavdragen och införande av bevillningsfria familjeavdrag utan dyrortsgruppering;

4) motionen nr 26 i andra kammaren av herr *Sundström* i Skövde m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av § 2 i förordningen om allmän omsättningsskatt, att till uppräknigen under a) på varor, som vore befriade från omsättningsskatt, lades följande: apoteksvaror, som försäljas mot läkarrecept: insulin, lever- och ventrikelpreparat;

5) motionen nr 27 i andra kammaren av herrar *von Friesen* och *Henriksson*,

vari hemställt, att riksdagen måtte besluta ändring av 2 § 3 mom. förordningen om allmän omsättningsskatt i anslutning till första särskilda utskottets vid 1940 års urtima riksdag gjorda uttalande angående detta stadgande;

6) motionen nr 40 i andra kammaren av fru *Nordgren*, vari hemställt, att bland de varor, som under 2 § 1 mom. a) i kungl. förordningen 13 december 1940 om allmän omsättningsskatt undantoges från omsättningsskatt, måtte införas barnskor, såväl försäljning av sådana som underhållsarbete å desamma;

7) motionen nr 41 i andra kammaren av fru *Nordgren*, vari hemställt, att bland de varor, som under 2 § 1 mom. b) i kungl. förordningen 13 december 1940 om allmän omsättningsskatt vore undantagna från omsättningsskatt, måtte införas salt sill och salt strömming samt färsk sill och färsk strömming; samt

8) motionen nr 107 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att omsättningsskatt endast skulle uttagas för den del av inköpet för jordbruksmaskiner, som erlades kontant.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 171 och II: 228, om avveckling av allmänna omsättningsskatten m. m., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 99 och II: 148, om undantagande i vissa fall från allmän omsättningsskatt av varor, som vore avsedda för tillverkning eller komplettering av fiskredskap, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionen II: 26 samt de likalydande motionerna I: 98 och II: 14, de sistnämnda i vad de avsåge undantagande från allmän omsättningsskatt av medicin, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4) att motionen II: 27, om ändring av 2 § 3 mom. förordningen om allmän omsättningsskatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

5) att motionen II: 40, om undantagande av barnskor från allmän omsättningsskatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

6) att motionen II: 41, om undantagande av sill och strömming från allmän omsättningsskatt, samt de likalydande motionerna I: 98 och II: 14, de sistnämnda i vad de avsåge undantagande från allmän omsättningsskatt av sill och strömming, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7) att de likalydande motionerna I: 98 och II: 14, om undantagande från allmän omsättningsskatt av vissa ransonerade varor, i den mån nämnda motioner icke vore besvarade genom vad utskottet hemställt under punkterna 3) och 6), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

8) att motionen II: 107, om viss begränsning av den för jordbruksmaskiner utgående allmänna omsättningsskatten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Om avveckling
av omsätt-
ningsskatten.

Punkten 1.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag erinrar mig från min tid i bevillningsutskottet ett yttrande, som fälldes av en ledamot när vi hade att behandla den extra förmögenhetsskatten — han sade, att detta var en »osympatisk skatt». Nu vill jag ju ifrågasätta om det överhuvud taget finns någon sympatisk skatt, men om man skall använda beteckningen osympatisk skatt på någon skatteform så måste det i första hand vara på den omsättningsskatt, som nu

Om avveckling av omsättningsskatten. (Forts.)

är gällande. Jag behöver bara nämna att de barnrika familjerna drabbas hårdast av denna skatt. Vidare har man infört denna skatt även på apoteksvaror, varför sjuka människor beskattas mer än friska människor.

Vi ha i allmänhet i detta land tillämpat principen »skatt efter förmåga». Man kan emellertid inte påstå, att man valt den principen då det gäller omsättningsskatten.

Systemet för skatten är vidare otympligt. Då vi veta att det är cirka 150,000 småföretagare, handlande, hantverkare m. fl. som skola uppbära och redovisa denna skatt till statsverket, så förstår envar att det hela många gånger måste gå på måfå. Kontroll är svår eller nära nog omöjlig att utöva. Dessa mindre företagare ha, i stor utsträckning åtminstone, inte ens bokföringsskyldighet. Vidare kommer till denna olägenhet att kunderna i sådana småaffärer, och för resten även i de större, inte ha möjlighet att kontrollera att man ej sätter ett högre pris på varorna än vad skatten motiverar.

Åtskilligt ger vid handen att avsikten redan från början varit att omsättningsskatten inte skulle bli långvarig. Ordföranden i det särskilda utskottet vid 1940 års riksdag, som hade förslaget till behandling, gav uttryck åt den uppfattningen, att omsättningsskattens verkningar skulle bli sådana, att den snarligen komme att avskaffas. Och bevillningsutskottet bestyrker i år, att farhågorna härutinnan besannats. Utskottet yttrar nämligen bland annat: »Erfarenheterna från den tid, varunder förordningen om allmän omsättningsskatt varit gällande, torde ha bekräftat de farhågor man vid skattens införande hyste för att densamma komme att särskilt hårt drabba vissa befolkningsgrupper.»

Det har därför synts motionärerna lämpligt att frågan på nytt framfördes och prövades av riksdagen. Motiveringen för bibehållandet av skatten har man ju angivit i den omständigheten, att den ger så mycket pengar. Det är riktigt att så är fallet. Men är man övertygad om att skatten är orättvis, så är ju detta enbart en försvårande omständighet. Vad beträffar möjligheterna att på annat sätt skaffa dessa pengar torde den saken enligt min uppfattning kunna ordnas. Jag vill här endast hänvisa till ett par möjligheter: höjd progressivskatt på högre inkomster och nytt skatteunderlag i samband med avskaffande av de skattefria familjeavdragen, som nu äro dyrortsgrupperade och som säkert kunna tåla en viss reduktion.

Det är betydande belopp, som beröras av familjeavdragen. Siffrorna för 1940 års taxering visa, att genom familjeavdragen nära 4,000 miljoner kronor undandragas från skatt, medan inkomstbeskattningen berör föga mer än 3,000 miljoner. Sådana proportioner äro inte rimliga. Detta omdöme förstärkes endast när man sedan vet, hur ojämnt skatteavdragen äro fördelade. Medan många människor på landsbygden inte ens ha inkomster att sätta dem i tillfälle att fullt ut åtnjuta de gällande lägre avdragsbeloppen, så blir det genom de högre avdragsbeloppen på de s. k. dyrare orterna möjligt även för dem, som ha ganska goda inkomster, att slippa undan skatt. Vidare har man på dessa dyrare orter ytterligare en förmån, i det man har möjlighet att erhålla rabattkort på vissa förnödenheter.

Jag skall ta ett exempel för att belysa vad jag anför. En familj i Stockholm på man, hustru och fyra barn kan komma upp till mellan 6,000 och 7,000 kronor i verklig inkomst utan att taxeras för mer än 1,000 kronors inkomst. För en sådan familj skulle det otvivelaktigt vara möjligt att bära en väsentlig sänkning av avdragen utan risk att råka illa ut, under förutsättning nämligen att omsättningsskatten kom bort. Jag tror att det skulle vara ett mer sympatiskt sätt att taga ut skattemedel på den vägen.

Jag skall, herr talman, inte hålla något längre anförande i denna sena tim-

Om avveckling av omsättningsskatten. (Forts.)
me. Motionärerna ha äsyftat en skrivelse till Kungl. Maj:t. Ett bifall till motionen skulle innebära, att riksdagen tar konsekvenserna av det särskilda utskottets på sin tid uttalade farhågor i fråga om omsättningsskatten, vilka bekräftats av de redan vunna erfarenheterna.

Jag ber, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Häri instämde herrar *John Gustavson, Persson och von Heland.*

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Herr Löfvander är säkerligen inte ensam om uppfattningen att omsättningsskatten ingalunda hör till det slag av skatter, som väcka sympati. Om den saken råder ingen oenighet inom bevillningsutskottet och jag föreställer mig knappast heller inom riksdagen. Jag ber emellertid att få erinra om att denna upptäckt ingalunda är ny. Den saken stod klar för riksdagen redan i samband med omsättningsskattens införande. I det yttrande, som första särskilda utskottet då avgav över Kungl. Maj:ts förslag, betonades med all önskvärd tydlighet, att man ansåg den föreslagna skatteformen inte tillhöra det idealiska slaget av skatter, men att man på grund av den tvingande statsfinansiella situationen likväl ansåg sig nödsakad att införa den.

När bevillningsutskottet i år inte har ansett sig kunna reflektera på herr Löfvanders förslag att begära en avveckling av omsättningsskatten, så beror detta, som herr Löfvander själv mycket riktigt anmärkte, på det förhållandet att det statsfinansiella läget under det år som gått sedan omsättningsskatten infördes ingalunda har förbättrats, utan i stället snarare skärpts. Om det sålunda var på det sättet, att riksdagen för ett och ett halvt år sedan på grund av statsfinansiella skäl med full vetskap om skattens osympatiska karaktär dock ansåg sig böra införa den, så äro skälen ännu starkare i år att behålla skatten sådan den är, även om erfarenheterna till fullo besannat de farhågor, som första särskilda utskottet och riksdagen vid skattens införande hyste.

Det kan, såvitt jag förstår, inte komma i fråga att någon under nuvarande förhållanden på allvar reser kravet på omsättningsskattens avskaffande. Alla hoppas vi att denna tidpunkt en gång skall komma, och alla hoppas vi väl också att förhållandena skola bli sådana, att det hellre kan ske snart än längre fram i tiden. Men för närvarande torde läget knappast vara sådant, att man på allvar kan reflektera på ett förslag om omsättningsskattens slopande. Bevillningsutskottet har också påpekat att de statsfinansiella skäl, som motiverade skattens införande, alltjämt äga giltighet, och utskottet har tillagt, att någon annan godtagbar väg för erhållande av motsvarande skatteinkomster för närvarande icke föreligger.

I motionen påpekas, att man skulle kunna skaffa motsvarande skattebelopp genom en skärpt progressiv beskattning och genom avskaffande av de dyrortsgraderade familjeavdragen. Vad beträffar tanken på en avsevärt förhöjd progressivbeskattning i fråga om större inkomster, torde förhållandet vara — vilket var och en säkerligen känner till som sysslat med dessa frågor — att de större inkomsterna inte kunna ge så förfärligt mycket mer än de redan göra. Man kan visserligen tänka sig möjligheten att ytterligare höja skatten på de högre inkomsterna, men man skulle därigenom ingalunda kunna få fram det stora belopp, som är nödvändigt för att ersätta omsättningsskattens siffror. I fråga om avskaffande av de dyrortsgraderade skatteavdragen ger sig herr Löfvander in på ett problem av utomordentligt stor räckvidd, och jag föreställer mig att kammaren inte är benägen att i det mycket outhärdliga, vari denna fråga föreligger, på ett framkastat mer eller mindre löst påstående acceptera en princip, om vars konsekvenser man i detta ögonblick inte har någon som helst aning.

Om avveckling av omsättningsskatten. (Forts.)

Ett bifall till motionen skulle ju faktiskt betyda, att riksdagen skulle uttala sig för att de dyrortsgraderade skatteavdragen skulle försvinna. Jag föreställer mig, som sagt, att även om man i och för sig skulle kunna hysa mer eller mindre varma sympatier för en sådan princip, så kan man knappast vara beredd att i nuvarande läge rekommendera en sådan utväg såsom en omedelbar ersättning för omsättningsskatten.

Huvudskälet till att bevillningsutskottet ställt sig avvisande till den av herr Löfvander väckta motionen är sålunda kort och gott, att när det statsfinansiella läget under det år, under vilket skatten varit i funktion, inte förbättrats utan snarare skärpts, så finns det för närvarande icke någon möjlighet att påyrka, att skatten skulle upphävas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upp-
redades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Under denna punkt beröres en sak, som har intresserat mig i hög grad i min egenskap av ledamot av konstitutionsutskottet och som tyckes mig vara av den betydelse, att den kan vara förtjänt av några ord till kammarens protokoll.

Det som jag syftar på är den lilla historia, som i utskottets betänkande beröres på sidorna 5 och 6. Förhållandet var ju det, att i förordningen om allmän omsättningsskatt bestämdes i andra paragrafen, att Kungl. Maj:t skulle äga att förordna om undantag från skatteplikt. Men man var mycket betänksam när man lade denna makt i Kungl. Maj:ts händer, och därför lät sig det särskilda utskott, som 1940 behandlade frågan, angeläget vara att i motiveringen med stort eftertryck göra ett uttalande, som gick ut bland annat därpå, att sådant undantag endast borde kunna göras då omständigheterna icke medgävo frågans hänskjutande till riksdagen. Betydelsen av detta uttalande från riksdagens sida underströks sedermera genom en i det närmaste enhällig anmärkning från konstitutionsutskottet mot statsrådet och chefen för finansdepartementet, därför att denne i strid med det uttalandet hade medgivit undantag från skatteplikt.

Vad händer då sedan, ovanpå detta riksdagens uttalande, ytterligare understruket av konstitutionsutskottet? Jo, det inträffade, såsom berättas i en proposition på hösten 1941, att den centrala omsättningsskattenämnden framställde vissa förslag rörande tillämpningen av undantagsstadgandet; det förslaget gick bland annat ut på att då synnerliga skäl tala för ett undantag, så skall nämnden få hänskjuta saken till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t avgöra den.

Detta berättade alltså Kungl. Maj:t i en proposition till riksdagen. Man får ju antaga att bevillningsutskottet med intresse tog del av detta Kungl. Maj:ts meddelande. Men utskottet har dock inte ägnat så stort intresse åt saken, att det aktat nödigt att föra den vidare i sitt betänkande till riksdagen. I det för riksdagen framlagda betänkandet fanns det alltså inte ett ord om denna tilltänkta tillämpning av undantagsbestämmelsen. Men ändå ser man av utskottets nu föreliggande betänkande, att utskottet resonerar som så, att i

Om viss ändring i förordningen om allmän omsättningsskatt.

Om viss ändring i förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
själva verket har uttalandet från 1940 överkorsats eller i varje fall modifierats. Märk väl, inte genom något nytt uttalande i utskottets motivering, utan genom det blotta förhållandet, att utskottet inte har gjort någon erinran då regeringen i en proposition talade om, att nu tänker den göra på ett annat sätt än förut och tillämpa bestämmelsen om undantag från omsättningsskatten friare än vad riksdagen förut velat vara med om.

Denna historia förefaller mig vara utomordentligt lärorik och belysande för varthän det går, då riksdagen tror sig kunna åstadkomma någonting genom uttalanden i motiveringen. Såsom vid upprepade tillfällen också framhävt, bl. a. från konstitutionsutskottets sida, är detta inte den riktiga vägen att gå fram. Jag kan dock knappast minnas att jag har sett något så belysande exempel på sådana uttalandens värdelöshet som just detta, där ett uttryckligt och eftertryckligt uttalande stryks över genom utskottets blotta tystnad.

Det är klart att jag från dessa utgångspunkter har en utomordentligt stor sympati för tanken bakom herr Henrikssons reservation, nämligen att det skall skrivas in i författningstexten när Kungl. Maj:t har rätt att medgiva undantag. Då jag emellertid inte vågar ha något omdöme om huruvida reservanten har utformat denna undantagsbestämmelse på ett rationellt sätt, vågar jag inte heller framställa något yrkande om bifall till reservationen, utan inskränker mig till detta uttalande till protokollet.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! När Kungl. Maj:ts rätt att meddela undantag från omsättningsskatten bibehölls trots de betänkligheter, som vid skattens införande kommo till uttryck, hade detta uteslutande ett praktiskt syfte. Man föreställde sig att under omsättningsskatteförordningens tillämpning behov skulle kunna anmäla sig, som gjorde det önskvärt att nya varor undantogs från omsättningsskattens tillämpning och att nya undantag således skulle kunna medges. Om riksdagen då inte var samlad vore det en praktisk åtgärd att överlåta åt Kungl. Maj:t att därom fatta beslut.

Det är alldeles riktigt, att första särskilda utskottet i sitt betänkande uttalade, att Kungl. Maj:t skulle få använda denna rätt under mycket snäva former, och riksdagen gjorde ju detta första särskilda utskottets uttalande till sitt. Sedermera har det, som professor Herlitz erinrade om, i samband med konstitutionsutskottets dechargebetänkande vid sistlidna riksdag förekommit anledning att fästa uppmärksamheten på att Kungl. Maj:t måhända inte tillämpat detta stadgande i enlighet med de mycket snäva grundsatser, som riksdagen för sin del ansåg borde tillämpas.

Emellertid har enligt bevillningsutskottets mening någonting inträffat sedan frågan debatterades vid föregående riksdag. Och detta någonting är det förslag till utvidgade befogenheter för centrala omsättningsskattenämnden, som i följ höst förelades riksdagen och vad som i samband därmed förekom.

Den historiska utvecklingen finns relaterad i bevillningsutskottets nu föreliggande betänkande, och jag behöver sannolikt inte uppehålla mig så mycket vid den saken. Bestämmelsen innehåller emellertid den anordningen beträffande medgivande av undantag, att då fråga om undantag från omsättningsskatt uppkommer beträffande en vara, som på grund av sin sammansättning eller användningssätt eller dess egenskap av surrogat för skattefri vara är sådan, att synnerliga skäl tala för att den likställes med någon förut i författningssamman uttagen skattefri vara, skall Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande äga befogenhet att medgiva undantag. När i andra fall fråga om skattefrihet uppkommer, borde emellertid i regel riksdagens medverkan erfordras, därest omständigheterna medgiva riksdagens hörande.

Denna så att säga reguljära anordning för medgivande av nya undantag ac-

Om viss ändring i förordningen om allmän omsättningskatt. (Forts.)

cepterade fjolårets riksdag utan någon invändning. Men det var inte bara riksdagen, som för sin del ansåg en sådan anordning vara den praktiska och ändamålsenliga, utan i propositionen uttalade också departementschefen, att han ansåg att frågor om undantag från skatteplikt därefter skulle bli avgjorda i den ordning, som nämnden hade föreslagit. Även departementschefen har således givit sin anslutning till tanken, att frågor om undantag från omsättningskatten hädanefter skulle regleras i denna ordning.

För min del menar jag att man genom detta nya uttalande från riksdagens sida har skapat möjlighet för att ännu starkare accentuera den ståndpunkt, som från början intogs av riksdagen, nämligen att Kungl. Maj:ts fullmakt att medgiva nya undantag utan riksdagens hörande skulle begränsas allenast till sådana fall, när riksdagen icke är samlad. Kungl. Maj:ts rätt har genom detta beslut både utvidgats och begränsats. Å ena sidan har den utvidgats genom att Kungl. Maj:t har fått rätt att för vissa varor medgiva skattefrihet utan riksdagens hörande, d. v. s. de varor som herr Henriksson i sin reservation vill inskriva i författningen. Å andra sidan har villkoret om riksdagens medgivande i fråga om nya varor ytterligare understrukits och i det uttalande, som gjorts både av riksdagen och departementschefen, gjorts *till regel* för beviljande av nya undantag.

Om man här följer herr Henrikssons reservation betyder detta att man skulle begränsa Kungl. Maj:ts rätt till utslutande sådana varor, som anges i det av herr Henriksson föreslagna författningsstadgandet. Den ursprungliga avsikten med Kungl. Maj:ts fullmakt, eller att Kungl. Maj:t skulle ha rätt att bevilja undantag på sådan tid, då riksdagen icke är samlad, vilken möjlighet av riksdagen skrevs in i författningen på grund av praktiska skäl, skulle således genom herr Henrikssons reservation tagas bort. Kungl. Maj:t skulle sålunda, hur starka skäl som än talade för att nya undantag skulle medgivas, under tiden mellan riksdagarna icke ha möjlighet att medgiva sådana undantag. För min del har jag fortfarande den uppfattningen, att sådana praktiska omständigheter kunna förekomma, att man inte helt och hållet bör begränsa Kungl. Maj:ts möjlighet att medgiva undantag. Men genom det ytterligare accentuerandet, att undantag genom regeringens åtgärd icke böra förekomma, då riksdagen har tillfälle att medverka vid undantagens beslutande, och genom att erinra om den normala ordning för undantags beviljande, som fjolårets riksdag beslöt, menar sig bevillningsutskottet ha för Kungl. Maj:t ytterligare framhållit önskvärdheten och nödvändigheten av att användning av Kungl. Maj:ts fullmakt icke bör förekomma utan riksdagens hörande, därest riksdagen har tillfälle att medverka vid undantagets fastställande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag skall inte upptaga någon diskussion om lämpligheten av den ordning som nu föreslås. Utskottet har i sitt betänkande på sidan 8 sagt ifrån, hur det vill ha det i fortsättningen. Det återfinnes i det stycke, som börjar med orden: »Tala synnerliga skäl för att en vara» etc. Jag överlämnar åt kammarens ledamöter att läsa detta stycke och försöka finna, huruvida herrarna kunna få en riktigt klar bild av hurudana de fullmakter äro, som Kungl. Maj:t nu skall ha.

Men jag begärde inte ordet för att diskutera detta, utan för att ytterligare något litet taga upp själva huvudfrågan. Bevillningsutskottets ärade vice ordförande sade någonting om att i fjol »accepterades» en viss ordning av riksdagen, enligt vilken Kungl. Maj:t skulle få bevilja undantag. Ja, men det var väl i alla fall riktigt som jag nyss sade, herr Andersson, att vad som hände i fjol i själva verket endast var att Kungl. Maj:t anmälde någonting i en pro-

Om viss ändring i förordningen om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
 position, och detta lämnades utan erinran. Men saken nämndes överhuvud taget inte alls i utskottets betänkande. Vi som då sutto här i kammaren och beslutade, vi visste i det ögonblicket inte alls om denna sak, om vi nämligen inte varit samvetsgranna nog att plocka fram den gamla propositionen och läsa igenom den. Det var alltså den blotta tystnaden från vår sida — som emellertid var helt naturlig då vi intet visste om saken — som ansågs vara vad herr Andersson nu kallar för ett »accepterande» från riksdagens sida.

Det är sådant som jag menar är ganska farligt!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt.

Punkterna 5 och 6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om undantagande från omsättningsskatt av vissa ransonerade varor.

Punkten 7.

Herr Linderot: Herr talman! Med hänvisning till de synnerligen starka sakliga skäl, som jag anfört till stöd för mitt yrkande i motionen nr 98, ber jag att få yrka bifall till denna.

Herr Andersson, Elon: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna, i den mån nämnda motioner icke vore besvarade genom kammarens beslut i fråga om punkterna 3 och 6; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Om ett särskilt skattesystem för sjöfolk m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av väckta motioner angående åvägabringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner, avseende förskottsinsbetalning av skatt m. m., nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 100 i första kammaren av herrar *Nordborg* och *Theodor Magnusson* och nr 146 i andra kammaren av herrar *Lindberg* i Stockholm och *Lundgren*, däri hemstälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående åvägabringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk samt att utredningens resultat jämte förslag om möjligt måtte föreläggas 1942 års riksdag, samt

2) motionen nr 227 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning i enlighet med i motionen angivna riktlinjer angående möjligheten av förtidsinsbetalning av skatt till stat och kommun av arbetare och övrig personal, som tillfälligt anställdes i allmän eller enskild tjänst under sådana förhållanden, att ombyte av vistelseort ofta komme i fråga, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Om ett särskilt skattesystem för sjöfolk m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, 1) att de likalydande motionerna I: 100 av herrar Nordborg och Theodor Magnusson samt II: 146 av herrar Lindberg i Stockholm och Lundgren, angående åvägabringande av ett särskilt skattesystem för sjöfolk, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

2) att motionen II: 227 av herr Pettersson i Dahl m. fl., angående förtidsinbetalning av skatt till stat och kommun av vissa skattskyldiga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Magnusson, Theodor**: Herr talman! Å egna och min medmotionärs vägnar vill jag uttala vår tillfredsställelse över den välvilliga behandling vår motion fått röna av bevillningsutskottet. Det hade naturligtvis varit önskvärt, att ärendet hade kunnat komma till ett snabbt avgörande, men då det här hänvisas till att en utredning pågår och man tycks ha garanti för att den angelägenhet, som vi här framfört, skall bli föremål för positivt intresse under denna utredning, har jag, herr talman, intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestridande av en fru Nelly Håkansson tillkommande årlig livränta;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa lärarinnor vid dels kommunala flickskolor, dels ock Ateneums skolköksseminarium; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för f. d. folk-skolinspektören, filosofie doktorn K. B. Kjellmark m. fl. till tjänstårsberäkning i pensionshänseende.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter.

Genom en den 13 februari 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 55, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

F ö r o r d n i n g

om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Härigenom förordnas, att förordningen den 1 mars 1940 rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., vilken enligt förordningen den 21 mars 1941 (nr 151) gäller till och med den 31 mars 1942, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 mars 1943.

I samband med propositionen hade utskottet förehäft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen inom första kamma-

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
ren nr 196 av herr *Länderot* samt inom andra kammaren nr 258 av herr *Persson* i Stockholm m. fl. och nr 262 av herr *von Friesen* m. fl.

I motionerna I: 196 och II: 258 hade hemställts om avslag å propositionen. I motionen II: 262 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen eller — därest detta yrkande icke kunde bifallas — besluta sådan ändring i förordningen, att förlängning av transportförbuds giltighet icke kunde ske med mindre helt ny anledning härtill framkommit.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till propositionen och med avslag å de i ärendet väckta motionerna, antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Reservation hade anförts av herrar *Theodor Magnusson*, *Brandt* och *Hedlund* i Östersund, vilka yrkat avslag å propositionen.

Herr Magnusson, Theodor: Herr talman! Man kunde egentligen haft anledning att vänta att frågan om förnyelse av transportförbudet fått förfalla. Ingen kan bestrida att detta transportförbud står i motsättning mot grundlagens bestämmelser i förevarande avseende om att envar skall ha rätt att utge skrift utan att den offentliga makten lägger hinder i vägen därför. Såvitt jag vet har heller ingen påstått, att transportförbudet står i överensstämmelse med gällande grundlag. Det måste därför under sådana omständigheter anses stötande för rättskänslan att fortfarande uppehålla en sådan förbudslagstiftning.

Vid frågans tidigare behandling har man tröstat sig med att man i avvaktan på skärpningar i tryckfrihetsförordningen skulle till nöds kunna gå med på detta transportförbud. Man blir då desto mera överraskad, när man finner, att det likväl presenteras ett förslag om förordningens fortsatta giltighet. Riksdagen har redan vid en tidigare behandling av frågan givit en liten fingervisning om att förslaget egentligen borde ställas på avskrivning, därigenom att man förkortade med ett kvartal tiden för transportförbudets giltighet.

Alla som haft att syssla med frågans praktiska sida hava också vitsordat, att förbudet är föga effektivt. Å andra sidan är det väl inte heller till sådan nytta för kommunisterna som dessa försöka göra gällande, när de propagera för sina syftemål, ty i annat fall skulle de väl inte vara så angelägna om att få förordningen upphävd.

Det synes i alla fall vara uppenbart, att de meddelade transportförbuden kringgås och att detta slags förbud är föga effektivt. På vissa platser, Göteborg t. ex., torde det inte spela någon roll alls, därför att den lokala kommunisttidningen därstädes knappast har någon större spridning utanför Göteborgs stads gränser. Där torde det i stället vara så att kommunisterna rentav ha en viss nytta av transportförbudsförordningen, så till vida att de kunna uppträda såsom representanter för demokratien och håna demokratiens anhängare därför att de sätta demokratien ur spel.

För den allmänna rättskänslan kan det också anses vara tämligen stötande att lagen tillämpas så ensidigt som nu är fallet — det är ju bara kommunistiska tidningar som äro transportförbudna, och i ett tidigare fall, då en tidning blev transportförbuden, gällde förbudet en tidning, som hävdade demokratien, nämligen *Trots Allt*.

Man gör återigen den erfarenheten att det är lättare att stifta en lag än att bli av med den. De egentliga skälen för att lagen nu skulle förnyas ligga väl på det politiska planet. Man gör gällande, att om riksdagen nu inte skulle

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

förlänga transportförbudet eller, rättare sagt, att regeringen inte hade framlagt förslag därom, skulle detta ha uttolkats såsom en slapphet emot kommunisterna, och det kan ju också tänkas, att de, som varit speciellt intresserade av att få ett partiförbud genomfört, skulle ha blivit särskilt högröstade, om transportförbudet upphävts. Resonerar man på det sättet, skulle man egentligen aldrig kunna komma fram till att få lagen upphävd, ty det kommer att kunna göras gällande så länge det existerar något kommunistiskt parti, att det finns anledning att hålla efter detta och hindra det i dess verksamhet. Denna uppfattning har varit rådande så länge vi haft ett kommunistiskt parti här i landet.

Jag vill tillägga, att det är arbetarrörelsen, som har det största obehaget av kommunisterna. Det är där som den största skadan åstadkommes, och jag tror att samhället lider mindre av den kommunistiska verksamheten än arbetarrörelsen och dess olika grenar. Jag vill erinra om att det många gånger under årens lopp har förekommit stora kampanjer emot kommunisterna, och så kommer säkerligen också att ske i framtiden, oavsett om denna förordning om transportförbud gäller eller icke.

Under dessa omständigheter och då enligt min mening inga starka skäl egentligen kunna anföras för att man skall bibehålla förbudet, hade det varit önskvärt, att regeringen icke hade framlagt förslag om förordningens fortsatta giltighet. Det är enligt min mening beklagligt, att justitieministern framhärdar på denna linje. Jag har ett intryck av att även han tidigare givit uttryck åt den tanken att om skärpningar i tryckfrihetsförordningen komma att genomföras, skulle transportförbudsförordningen bli obehövlig. Dessa skärpningar ha nu genomförts, men likväl presenteras vi återigen ett förslag att giva denna förordning fortsatt giltighet.

Det föreligger en motion av herr von Friesen, däri han yrkar på sådan ändring i förordningen, att förlängning av transportförbuds giltighet endast får ske under förutsättning att helt ny anledning härtill framkommit. Nu är det ju så, att om en tidning har åtalats och dömts enligt denna förordning, regeringen automatiskt kan förordna om förnyelse av förbudet. Enligt herr von Friesens mening skulle det däremot fordras nytt åtal och ny fällande dom för att förbud skulle på nytt kunna utfärdas. Om detta förslag bifölles, skulle det i praktiken innebära, att de nu transportförbudna tidningarna bleve frivivna den 1 april. Men därmed vore ju ingenting vunnet för dem, som äro principiella motståndare mot hela metoden med transportförbud, ty det skulle väl inte dröja länge, innan det blev nya åtal och nya fällande domar, och då skulle alltså transportförbudet fortfarande vara i kraft även med det stänk av godtycklighet, som man förvisso kan finna i det nuvarande förfaringssättet.

Herr talman! Jag skall inte fresta kammarens tålmod längre vid denna sena timme. Jag har emellertid velat framföra dessa synpunkter och ge dem, som av olika skäl äro motståndare till hela metoden med transportförbud, möjlighet att rösta för avslag. Därför skall jag, herr talman, be att i enlighet med min reservation i första lagutskottet få yrka avslag å förslaget om fortsatt giltighet av förordningen om transportförbud.

Häri instämde herr *Andersson, Karl*.

Herr Linderot: Herr andre vice talman! Under de senaste årens diskussioner rörande den demokratiska styrelseformen och de av krigsförhållandena framkallade inskränkningarna i vissa demokratiska fri- och rättigheter har så småningom frågan om tryckfriheten trängt allt mer i förgrunden, troligen framför allt på grund av att ingripandena på tryckfrihetens område ha varit talrikare än på andra områden.

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

Det är nu faktiskt så att folket med tämligen stor ro har funnit sig i åtskilliga inskränkningar i de demokratiska friheterna. Hur kommer det sig emellertid att sådana lagar och förordningar nu kunnat genomföras, som man för några år sedan inte skulle ha ansett det vara tänkbart att genomföra? Ja, jag förmodar, och det är väl alla på det klara med, att detta beror på att folket i allmänhet har den uppfattningen, att man under de utomordentligt svåra förhållanden, i vilka vi befinna oss under denna krigstid, och i det utsatta läge, som Sverige har, måste finna sig i att få vissa friheter inskränkta som man tidigare betraktat såsom ganska oförytterliga. Sverige är inringat och främmande krigsmakt står vid dess gränser. Det är nu inte att missförstå som om jag skulle vilja göra i någon slags panikstämning, om jag säger, att utsikterna ännu icke äro alltför ljusa för Sverige att kunna komma genom den nuvarande krigstiden utan att bli indraget i krig. Statsmakternas åtgärder, som syfta till att minska svårigheterna och farorna för Sverige att bli indraget i krig eller att lida avbräck i fråga om nationell suveränitet, godkännas av svenska folket, i den mån folket förstår att åtgärderna äro ägnade att befrämja detta syfte. Därför har man också funnit sig i åtskilliga inskränkningar i tidigare tryckfrihetsförhållanden och man har också funnit sig i att nya censurbestämmelser genomförts, som man under andra förhållanden aldrig kunde ha tänkt sig få genomförda. Då emellertid på senare tid en allt starkare oro börjat göra sig gällande alldeles särskilt i fråga om inskränkningarna på tryckfrihetens område, beror detta givetvis på att de, som visat oro, börja anse, att den för en demokratisk styrelseform oundgängliga tryckfriheten är på väg att i mycket väsentliga delar upphävas, och på att man från denna opinions sida icke förstår, att dessa inskränkningar skulle vara nödvändiga med hänsyn till landets säkerhet. Det är därför som opinionen blivit allt starkare och starkare, och det är det som statsmakterna i det här fallet måste ta hänsyn till och förstå.

Folk har i allmänhet tämligen svårt att förstå att de administrativa ingripanden som ha gjorts under senare tid, icke minst den senaste masskonfiskationen, på något sätt skulle vara ägnade att stärka Sveriges ställning i nuvarande farofyllda situation, och det är därför som oppositionen mot dessa åtgärder är så stark och är i växande. Det är alldeles klart att om svenska folket skulle förstå att man exempelvis räddat Sveriges fred genom att konfiskera 17 tidningar, skulle det säga, att det är väl värt en konfiskation av 17 tidningar, om vi därmed rädda freden. Men det är ytterligt svårt att övertyga någon om att dessa upprepade administrativa ingripanden och särskilt dessa konfiskationer utan rättegång ha haft ens den ringaste betydelse för bevarandet av Sveriges fred.

Emellertid skulle vi nu inte diskutera detta spörsmål mera i allmänhet utan vi skulle resonera konkret om det transportförbud, som nu har bestått under ett par års tid. Det genomfördes ju som vi alla veta såsom en nödfallsåtgärd, och icke minst underströks detta av herr andre vice talmannen, som redan vid transportförbudsförordningens införande i synnerligen drastiska ordalag gav uttryck åt sitt bekymmer därför, medan flertalet av kammarens ledamöter egentligen inte hade riktat sin uppmärksamhet på innebörden av vad som sålunda förhades. Särskilt herr Åkerberg underströk emellertid, att transportförbudet måste betraktas såsom en nödfallsåtgärd i en alldeles exceptionell situation, men bara det, att man behövde ta till en sådan åtgärd, verkade, ansåg han, kulturskymning. I så gott som samtliga anföranden under den debatten — det förekom bara enstaka undantag — återfunnos också ungefär samma synpunkter.

Emellertid är det inte min avsikt att här i kväll skriva historia om hur det har tillgått i detta fall. Jag vill bara påpeka, att ett av motiven för att

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

en sådan nödfallsåtgärd skulle tillgripas var, att man förberedde en förändring av tryckfrihetsförordningen. Den skulle i vissa väsentliga punkter anpassas till förhållanden vid krig eller krigsfara, ty man ansåg från statsmakternas sida, särskilt från herr justitieministerns sida, att den inte var tillfredsställande i sin tidigare avfattning. Denna förändring av tryckfrihetsförordningen har sedermera även den mötts med tämligen stark opposition men dock blivit av riksdagen antagen, och därmed skulle ju ha bortfallit en av de väsentligaste anledningarna för upprätthållandet av det transportförbud, som infördes såsom en exceptionell nödfallsåtgärd. Dessutom har man emellertid infört vissa regler för åtgärders vidtagande mot vissa tidningar, vilket särskilt i år har medfört att konfiskationer nu ske så snabbt, att ingen nämnvärd del av en av konfiskation drabbad tidnings upplaga kommit under allmänhetens ögon, förrän redan beslaget har blivit verkställt. Detta är ytterligare ett motiv för att inte den tidigare såsom nödfallsåtgärd betraktade transportförbudsförordningen skulle behöva upprätthållas. Trots allt detta yrkar man likväl från regeringens sida allt fortfarande på att detta provisorium, denna nödfallsåtgärd, skall bestå.

Jag vill tillägga några ord om ännu en sak, som inte ligger helt inom ramen för tryckfrihetsförordningens förhållanden. I årets remissdebatt anförde herr statsministern, att han icke ansåg den demokratiska välfärden för närvarande fordra att särskilda förbudsåtgärder, riktade emot viss politisk riktning, skulle genomföras av riksdagen. Och det kan ju tillfogas såsom det tredje motivet för att den förbudsåtgärd, som transportförbudet utgör, skulle vara mogen att avskaffas.

Emellertid har jag för min del försökt att få konstitutionsutskottet att ta sig en titt på hela denna fråga. Jag skrev en motion särskilt med den avsikten att den skulle komma att remitteras till konstitutionsutskottet. Kammarernas presidium ansåg det dock icke rent formellt vara möjligt att få en sådan motion remitterad till konstitutionsutskottet, varför jag nödgades ändra dess yrkande. Men dess innehåll kvarstår tämligen oförändrat i den motion, som nu föreligger till avgörande. Jag har i motionen egentligen så gott som uteslutande berört den konstitutionella sidan av saken, ty jag är i likhet med herr Magnusson av den uppfattningen att transportförbudsförordningen inte är förenlig med grundlagarnas bestämmelser. I varje fall har jag den bestämda uppfattningen att den inte är förenlig med grundlagarnas anda. Därtill kommer att det föreligger åtskilliga bestämda meningar om att detta transportförbud också strider emot grundlagarnas bokstav.

Jag skall tillåta mig att citera endast några rader från våra grundlagar för att bestyrka riktigheten av denna min mening.

I regeringsformen, som väl får betraktas såsom vår främsta grundlag, säges det i § 86: »Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda, av tryckfrihetsförordningen ej förutsedda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider mot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning.»

Detta regeringsformens stadgande kompletteras sedan i tryckfrihetsförordningens ingress, där det heter, »att med tryckfrihet bör förstås varje svensk mans rättighet, att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda, av tryckfrihetslagen ej föreskrivna, hinder, utgiva skrifter» o. s. v. i samma formulering som regeringsformens § 86.

Det är ju alldeles givet, att ett transportförbud måste utgöra en bestraffning för något slags brott, som den bestraffade begått. Här förfares emellertid nu-

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

mera på sådant sätt att en tidningsutgivare blir utsatt för en mycket kännbar bestraffning, icke minst av ekonomisk karaktär, genom att hans tidning inte får befordras med postverket och andra allmänna trafikmedel. Tidningsutgivaren i fråga vet kanske inte själv varför han blir bestraffad, och han får icke meddelande därom. Han står ganska frågande inför en sådan åtgärd och han vet inte, hur länge han kommer att förbli bestraffad. Detta är ju en rättskipning som överhuvud taget strider emot vad man kallar för svensk rättsordning, och jag kan inte förstå, att riksdagen i fortsättningen kan vilja vara med om att upprätthålla en sådan rättsordning.

Det kan tänkas att en viss psykos, som kanske var rådande under det första krigshalvåret, gjorde, att riksdagen såg sig nödsakad att åsidosätta sin annars självklara omvårdnad om grundlagar och hävdvunnen rättsordning — sådant kan man förstå, men att sedan istadigt och ihärdigt år efter år vidhålla en sådan ståndpunkt förefaller mig synnerligen märkligt, och det är för mig alldeles obegripligt, att de herrar ledamöter i denna kammare, som säkerligen i största allmänhet betrakta sig själva såsom synnerligen tadellösa demokrater jämfört exempelvis med min ringhet, verkligen med sin demokratiska åskådning kunna förena ett sådant ståndpunktstagande som i det här fallet har ägt rum. Jag säger icke såsom någon propagandafrias att det är mig obegripligt; jag försäkrar på fullaste allvar, att jag inte begriper, hur riksdagen kan förena med sin demokratiska uppfattning att genomföra en sådan lagstiftning som det här är fråga om!

Det är väl ändå ganska klart, att en aldrig så liten analys av regeringsformens och tryckfrihetsförordningens bestämmelser visar, att man härvidlag alldeles säkert har brutit emot andan men, enligt min mening, som jag redan angivit, också emot bokstaven i grundlagarna.

Det föreligger väl inte heller längre, som jag redan i detta anförande har framhållit, några skäl av nödfallskaraktär, vilka skulle motivera att riksdagen i fortsättningen upprätthåller detta transportförbud.

Lagutskottet har emellertid, tydligen synnerligen smärtfritt, eftersom motiveringen är så ytterligt kortfattad, accepterat förslaget om en förlängning av transportförbudsförordningens giltighetstid. Hade det i lagutskottet förefunnits några större betänkligheter utöver dem, som reservanterna ha anfört, hade man väl kunnat vänta sig en något utförligare motivering i en så viktig fråga som denna, som faktiskt är en av grundfrågorna rörande den svenska demokratiens vara eller icke vara. Men här säger lagutskottet bara helt enkelt och simpelt följande: »I likhet med departementschefen finner utskottet, att behov av bestämmelser av den beskaffenhet som angives i transportförbudsförordningen kan antagas föreligga även efter den 31 mars 1942.» Vad för slags behov detta är eller hur det är konstituerat, det framgår inte, utan det får man söka få reda på hos departementschefen — lagutskottet anser det tydligen vara tillräckligt med detta enkla hänvisande till departementschefen!

Jag måste verkligen fråga vederbörande i lagutskottet: vad är det för särskilt behov det här gäller? I departementschefens anförande till statsrådsprotokollet i denna fråga har jag inte funnit någonting, som skulle kunna övertyga rättsinniga vårdare av tryckfriheten om att något sådant behov föreligger, men lagutskottet kanske kan skingra dunklet i min uppfattning om dessa spörsmål genom att närmare tala om vad det skulle vara för behov som avses. Är det kanske det, att man måste från statsmakternas sida speciellt misskreditera den kommunistiska rörelsen? Det är ju märkligt, att man skulle behöva genomföra en sådan anordning för att uppnå det syftet. Ni äro väl ändå allesammans på det klara med att detta förbud i och för sig icke diskrediterar den kommunistiska rörelsen. Det diskrediterar ju bara den demokratiska sty-

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

relsen i landet; det är ju alldeles klart, och det framgår av vad man i allmänhet säger ute bland svenska folket om denna transportförbudsförordning.

Sedan har det också framförts som ett motiv, att man inte genom att upphäva transportförbudet får på något sätt ge uttryck åt att man accepterar kommunisternas tidningspropaganda. En sådan synpunkt kan naturligtvis inte vara bärande. Det är ju inte fråga om de kommunistiska tidningarna, utan det är fråga om en förordning rörande transportförbud i allmänhet. Det är alltså fråga om huruvida tryckfrihetsförordningen skall betraktas såsom gällande för alla eller om det skall finnas en särskild tryckfrihetsförordning för kommunistiska tidningar. Nya Dagligt Allehanda har ju i en diskussion om denna sak synnerligen riktigt anfört, att tryckfrihetsförordningen måste betraktas som principiell och icke kan gälla på ett alldeles särskilt sätt för kommunistiska eller någon annan riktningens tidningar. Transportförbudsförordningen kan alltså icke från statsmakternas sida utåt betecknas som en förordning som gäller kommunisterna, och därmed förfaller ju hela argumentet, att man behöver upprätthålla transportförbudsförordningen för att kommunisterna därigenom skola diskrediteras. Man torde inte kunna anföra det skälet utan att frånträda ståndpunkten, att tryckfrihetsförordningen är principiell. Dagens Nyheter har varit inne på samma tankegångar, och det skulle ju ha varit tacknämligt, om en tidning som Dagens Nyheter med säte och stämma i pressnämnden hade upprätthållit sina gamla ärorika traditioner i kampen för tryckfriheten, där Dagens Nyheter kanske har de ärorikaste traditionerna av alla, i varje fall av stockholmstidningarna. Emellertid har, som sagt, tidningen givit uttryck åt ungefär samma tankegångar som Nya Dagligt Allehanda.

Förra gången denna förordning diskuterades här i kammaren, anfördes det av någon talare, att jag liksom kommunisterna i allmänhet inte var någon demokrat utan anhängare av diktatur, och att jag därför inte hade någon talan, när det gällde en demokratisk fråga som tryckfrihetsförordningen i den svenska demokratin. För att förebygga att sådana yttranden återkomma i denna debatt vill jag återupprepa något av vad jag då svarade, nämligen att diskussionen inte gäller, om kommunismen är en bra sak eller inte, utan huruvida demokratin i Sverige är bra eller inte och om vi skola rasera denna demokrati eller upprätthålla den. När man i en sådan diskussion tar upp frågan, huruvida herr Linderot är en bra demokrat eller inte, vilket ju ur den svenska demokratiens synpunkt måste vara en mera underordnad fråga än tryckfrihetsförordningens vara eller icke vara, då har man ju avvikit ifrån de tillbörliga diskussionsmetoderna. Man börjar tala om någonting annat ungefär som barnen, som ha gjort något rackartyg. När man börjar en faderlig diskussion om en sådan sak, vet ni väl hur slängda barnen äro i att börja prata om allting mellan himmel och jord utom det rackartyg som de ha gjort. Man bör inte här börja diskutera, om kommunisterna äro demokrater eller inte, utan man bör hålla sig till kärnfrågan: om detta är demokrati och tryckfrihet eller åtminstone huruvida det är nödvändigt att under nuvarande situation upprätthålla detta transportförbud i Sverige. Det skulle jag alltså vilja hemställa till dem som till äventyrs tänka yttra sig i debatten.

I fråga om behovet kanske man ytterligare anför, att det skulle föreligga utrikespolitiska skäl, så att man med hänsyn till utlandet eller viss utländsk makt måste intaga en prononcerat kritisk ståndpunkt just mot den kommunistiska pressen här i landet. Det är kanske möjligt, att sådana synpunkter kunna göra sig gällande i regeringen, men det är ju klart, att de icke kunna kräva upprätthållande av själva transportförbudsförordningen, utan regeringen måste ju i så fall vidtaga helt andra åtgärder än detta transportförbud, som icke upphäver rätten att trycka tidningarna och att bära ut dem så långt man orkar med egna medel och krafter.

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

När vi för en liten tid sedan behandlade förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t om upphävande av det nu gällande transportförbudet för vissa tidningar, så anförde jag, att de missförstånd med främmande makt, som herr justitieministern ju är så ytterst angelägen om att förebygga, icke kunna förebyggas genom transportförbudsförordningen, ty dessa tidningar, särskilt Ny Dag, läsas ju mycket noggrant på alla främmande legationer, vilket jag då anförde exempel på, och rätt som det är uppstår det internationella diskussioner rörande Ny Dag och artiklar i Ny Dag i den tyska pressen, den finska pressen och andra länders press, vilket ju visar, att transportförbudet på intet sätt hindrar en av tidningen eventuellt framskapad irritation på det utrikespolitiska området. Det är ju också klart, att man inte kan undvika någon krigsfara för landet genom att hindra vissa tidningar att befordras av det svenska postverket, och jag kan inte förstå, att man kan göra gällande, att behov föreligger, på sådana skäl som utskottet här anført.

Nu är det emellertid så, att ute bland folket finns det absolut ingen förståelse för ett sådant här transportförbud. Då riksdagens ledamöter äro av folket valda representanter, borde de väl taga en viss hänsyn till folkets egen vilja, och det är icke tvivel underkastat — det kan lagutskottet vittna om — att det finns en mycket stark opinion ute i landet för att få transportförbudet upphävt. När fackföreningar i ganska stort antal vända sig till regeringen och kräva att den skall upphäva detta transportförbud, göra de icke detta därför att de blivit »missledda genom kommunistiska propagandister» eller genom cirkulär från det kommunistiska partiet. Jag skall bara nämna två exempel. Telegrafverkets arbetare i Nynäshamn, cirka 1,500 man, ha nästan enhälligt hemställt till regeringen, att transportförbudet skall upphävas, och skoarbetarna i Stockholm ha gjort samma hemställan. Och det är inte någon kommunistisk propaganda, som vilselett dessa arbetare, ty någon mera klart socialdemokratisk fackförening än telegrafarbetarnas i Nynäshamn får man säkert leta efter, och ibland skoarbetarna finns mig veterligt ingen enda kommunist eller sympatisör med det kommunistiska partiet, utan deras förening har alltid varit fullt klart socialdemokratisk. Dessa fackföreningar ha icke vänt sig till regeringen av omtanke om den kommunistiska pressen utan av omtanke om tryckfriheten och demokratien, och jag kan icke förstå annat än att riksdagen borde taga mycket stor hänsyn till denna opinion.

Jag skulle kunna mångfaldiga dessa exempel, men det är onödigt, ty dels har opinionen kommit till uttryck i pressen, dels har jag tidigare anført andra exempel. Det är icke bara fackföreningsfolk som opponerat sig. I en motion vid denna riksdag har jag visat, hurusom borgerliga demokrater av olika politisk uppfattning mycket energiskt ha vänt sig emot dessa inskränkningar i tryckfriheten, då de icke kunna förstå att dessa inskränkningar äro motiverade av tidsläget eller av den kamp, man eventuellt vill föra mot det kommunistiska partiet. Det är alltså en bland svenska folket tämligen enhetlig uppfattning, att man icke längre bör upprätthålla denna förordning.

Det talas ju så mycket om vår urgamla svenska frihet. Jag har några uppgifter om tryckfrihetsfrågans tidigare behandling här, men av hänsyn till den sena timmen skall jag förkorta mitt anförande och bara ge ett litet exempel, som kanske skulle kunna verka stimulerande på riksdagens tänkesätt.

Det är ju som herr Magnusson säger, att om en lag en gång är antagen, har man väldigt svårt att få den avskaffad. Om det också bara är en förordning som denna, som det gäller, ser det ut som om det vore någon sorts prestigefråga för de ledamöter, som en gång röstat för lagen, att de under hela sitt återstående liv skola vidbliva den ståndpunkt, de uttryckt genom denna röstning.

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

Tryckfriheten behandlades vid 1869 års riksdag, och där anfördes i ett tal några utomordentliga exempel på hur man hade behandlat tryckfriheten i Sverige genom tiderna. Talet hölls av en herr Per Nilsson från Malmöhus län. Jag skall nöja mig med detta exempel, fastän jag hade tänkt ta ett par till.

1853—1854 försökte man genom en kungl. proposition att stryka ut tryckfriheten ur grundlagarna. Man ville bli av med tryckfrihetsförordningen såsom grundlag. Propositionen blev bifallen av ridderskapet och adeln samt av prästeståndet, men borgar- och bondestånden avslogo den. Förslaget blev därför vilande och återkom vid riksdagen 1856. När det då togs upp till ny behandling, hade såväl ridderskapet och adeln som prästerna besinnat sig, och förslaget om att stryka tryckfriheten från Sveriges grundlag avslogs av alla fyra stånden. Jag undrar om inte de attacker, som ha gjorts under senare år, äro i färd med att korrigera denna den gamla svenska ständsriksdagens ståndpunkt.

Emellertid finns det mycket äldre, urgamla svenska frihetsståndpunkter, som man bör erinra om framförallt i riksdagen, där ju ofta talare stödja sig på »urgammal» svensk rättsuppfattning, urgammal svensk frihetskänsla o. s. v. Jag skall tillåta mig att gå ganska långt tillbaka i historien, ända till den tid, då den svenska rikshuvudstaden var Birka. Då Ansgar år 854 vid sitt andra besök i Birka vände sig till konung Olof och klagade över att hans präster inte fingo tillbörlig frid inom det svenska väldet och ville vinna konungen för sin ståndpunkt, så svarade konung Olof, att han för sin del inte hade så mycket emot det men att han först måste efterfråga folkets åsikt i detta ärende, »ty sådan är seden hos svenskarna, att avgörandet i allmänna ärenden mera är beroende av folkets samstämmiga bifall än av konungens makt». När man redan år 854 kunde spåra denna känsla av att folket bör vara för mer än konungen, tycker jag det vore tillbörligt, om riksdagen år 1942 erinrade kungamakten, i detta fall regeringen, om att riksdagen dock måste vara för mer än regeringen, och jag undrar om det inte vore bra, om herr justitieministern i tryckfrihetsfrågorna skulle vilja erinra sig den uppfattning, som gamle konung Olof i Birka hade år 854 och intaga en ungefär likartad ståndpunkt visavi svenska folket. När svenska folket ganska tydligt uttalat som sin mening, att ett sådant avbyggande av tryckfriheten som här försiggår icke överensstämmer med folkets uppfattning om den demokratiska styrelsen, borde herr justitieministern enligt min mening intaga en annan ståndpunkt än han i allmänhet gör i tryckfrihetsfrågorna.

Herr talman! Jag har sökt att ge ytterligare några skäl för min ståndpunkt, som jag vid tidigare tillfällen, då frågan har behandlats här i kammaren, har förfäktat. Jag vet ju mycket väl, att det i nuvarande situation dock tyvärr är så, att konungens vilja är för mer än folkets. Jag har därför inte några större förhoppningar om att transportförbudsförordningen kommer att upphävas vid detta tillfälle heller, och jag förstår den synpunkt, som många ledamöter ha. De äro besjälade av omtanke om regeringens auktoritet för att inte någon spricka skall uppstå i den svenska sammanhållningen, som ju för närvarande är nödvändig. Men jag skulle ändå vilja vädja till dessa, vilkas lojalitet mot regeringen jag fullständigt förstår, att övertänka, huruvida det inte ändå i något fall kanske vore hälsosamt till och med för regeringen och för sammanhållningen själv, att riksdagen uttalade en mening, som avveke från den som regeringen angivit sig vilja ha bifallen. I förhoppning att så skall ske ber jag, herr talman, att få ansluta mig till herr Magnussons yrkande.

Herr **Gärde**: Herr talman! Efter de utflykter, som den föregående talaren har gjort på den konstitutionella rättens och vår rättshistorias områden, kanske

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
det kan vara lämpligt att återföra denna debatt till den realitet, det här gäller. Frågan är, huruvida riksdagen skall ge sitt samtycke till förlängning av den förordning av den 1 mars 1940, vilken tidigare en gång förlängts av riksdagen, eller icke. Denna förordning innehåller, att vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, konungen må förordna om transportförbud på vissa periodiska skrifter med otillåtet innehåll.

Vilka äro då förutsättningarna för att ett sådant förbud skall kunna meddelas? Jo, de äro, att innehållet i det ifrågavarande pressalstret vid upprepade tillfällen visat sig ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet eller skada rikets förhållande till främmande makt eller undergräva krigslydnaden, eller ock att därmed äsyftats att förbereda samhällsordningens omstörtande med hjälp av främmande makt eller eljest med våldsamma medel. Ett sådant förbud får emellertid ej meddelas i annat fall än då den periodiska skriften i något av de nu av mig angivna hänseendena tidigare av jury förklarats brottslig eller förordnande meddelats om dess indragning. Vidare är prövningen av innehållets otillåtna beskaffenhet i första hand hänskjuten till en nämnd, tryckfrihetsnämnden, sammansatt bland annat av personer, föreslagna av tidningsorganisationerna här i landet. Först efter det denna nämnd har avgivit sitt yttrande i frågan fattar Kungl. Maj:t sitt beslut.

Ett bevis på att ett behov av åtgärder å detta område fortfarande föreligger, är ju att de i förordningen uppställda förutsättningarna, först fällande domstolsutslag, sedan prövning av tryckfrihetsnämnd och slutligen förordnande av Kungl. Maj:t, för närvarande föreligga beträffande fyra tidningar i landet.

Herr Linderot sade, att detta förbud riktade sig mot kommunisterna. Det är inte riktigt. Förbudet riktar sig mot ett visst otillåtet innehåll. Att kommunisterna och kommunismen kommit att indragas i diskussionen om detta förbud kan ju vara att beklaga ur såväl vår egen synpunkt som kommunisternas, men i detta avseende äro både lagutskottet och riksdagen utan skuld. De enda, som på den punkten kunna bringa saken i ett annat läge, äro kommunisterna själva.

Man har talat mycket om att ett sådant förbud icke överensstämmer med det frihetsarv, som vi ha att vakta, och de demokratiska institutioner, som vårt land äger, särskilt dess tryckfrihet. På den punkten vill jag endast svara herr Linderot och även herr Magnusson, att det är ett misstag att tro, att demokratiens principer leda till att demokratien skulle sakna rätt till det nödvärn, som är nödvändigt för dess bestånd.

Även den konstitutionella sidan av saken har berörts i debatten. Denna fråga har vid två tillfällen förut varit föremål för ingående överväganden här i riksdagen. Skäl och motskäl, ofta av ganska invecklad beskaffenhet, hava på denna punkt stått emot varandra. Vid båda tillfällena har riksdagen valt sin ståndpunkt på samma sätt, i det riksdagen första gången antog förordningen och andra gången medgav dess förlängning. Jag är inte den som vill förneka, att olika meningar kunna råda på den punkten, och jag skulle också ha ansett det lyckligast, om frågan hade kunnat lösas i en annan ordning. Med den ståndpunkt, som riksdagen tidigare intagit, förefaller det mig självklart, att den fråga, som nu föreligger till riksdagens prövning, icke längre är den konstitutionella sidan av saken.

Det är ju uppenbart, att samhället icke kan tillåta, att de allmänna trafikanstalterna användas för spridning av pressalster, vilkas innehåll är riktat mot samhället självt.

Jag kan alltså, herr talman, inskränka mig till att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

Herr Wagnsson: Herr talman! Såsom det har erinrats om här tillkom ifrågavarande förordning såsom en lättförklarlig och, jag tillägger det, sund reaktion mot den landsskadliga trafiken i den kommunistiska pressen under tiden strax efter krigsutbrottet. Sedan förordningen förlängts ett år och krav på dess ytterligare förlängning nu framkommit, står man alltså inför frågan, om läget fortfarande är sådant att en förordning av denna beskaffenhet är behövlig. Jag nödgas, herr talman, sedan jag haft tillfälle att närmare taga del av vissa frågor som hänga samman med de transportförbudna tidningarna, utan tvekan besvara denna fråga jakande. Förhållandena äro utan tvivel fortfarande sådana att regeringen har behov av detta vapen.

Att den kommunistiska pressen drabbats av transportförbud, finner jag också vara i sin ordning. Jag har bläddrat igenom Ny Dags årgångar sedan krigsutbrottet. Därvid har jag gjort en iakttagelse som blir särskilt frappant när man i efterhand och i ett sammanhang läser tidningen. Det är inte de ofta kränkande rubrikerna, inte de demagogiska angreppen mot svenska myndigheter, inte ens hetsen mot för tidningen misshagliga åsiktsriktningar som jag härvid närmast tänker på. Nej, det mest slående är att alla utrikespolitiska problem bedömas från synpunkter som inte äro svenska. Tidningen är med andra ord ett språkrör för en främmande makt, och den organiserar mitt framför våra myndigheters ögon en femte kolonn.

Jag skall med några korta citat ge belägg för detta, jag medger det, mycket hårda omdöme. Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag endast draga fram några få uttalanden för att belysa riktigheten av mitt påstående.

Jag erinrar om att omedelbart före det oerhörda angrepp, som vårt östra grannland utsattes för, talade Ny Dag om »oerhörd finsk krigsprovokation mot sovjettrupper». Efter krigsutbrottet skrev tidningen om »vitgardistiska trupper, som driver arbetare och bönder från hus och hem och tänder eld på städer och byar», samtidigt som man smädade »engelska finansmän, som i demokratin missbrukade namn» drevo sin krigshets. I en ledande artikel förklarades: »Det är detta tunna skikt av slavdrivare och rövare i välklädda finanslorders gestalt, som Z. Höglund i Social-Demokraten och andra krigsaktivister framställer som de främsta kämparna för demokratin, friheten och kulturen.» Som synes, när de två stora kontinentala makterna voro i förbund med varandra, sparade inte Ny Dag på krutet, då det gällde att angripa den andra parten.

Ännu mer belysande för tidningens önskan att tjänstgöra som husbondens röst är en helsidesrubrik den 24 februari 1940. Det var då bomber hade fällts över svenskt område i Norrbotten. Denna händelse delgav Ny Dag sin läsekrets under rubriken »Pajalabomberna var provokation» och i en underrubrik: »Inga sovjetryska plan över svenskt territorium.» I texten meddelas bland annat: »Bomberna har fällts av annan makts flygare, som önskar framkalla komplikationer mellan Sverige och Sovjetunionen.» På ett mera uppenbart sätt kan ju en tidning inte ta parti för en främmande makt mot sitt eget land.

Ännu i juli 1940 talar tidningen om Englands »trolöshet», »svekfullhet» och »opålitlighet». Men hösten 1940 svalnar tydligen kärleken mellan de två kontinentala stormakterna. Nu återkomma angreppen mot den politiska regimen i Tyskland, samtidigt som hetsen mot Finland tilltar i intensitet. Jag skulle tro att ett jämförande studium av Finlands blå-vita bok och Ny Dag under fredsintervallen vore lärorikt. Varje rysk framstöt mot vårt östra grannfolk har sannolikt givit eko i den svenska kommunistpressen. Särskilt under våren 1941 börjar en ny hets mot Finland.

Det hindrar emellertid inte att man ännu kan finna angrepp mot västmakterna. I juni 1941 förekommer en ledande artikel, där man mycket skarpt opponerar sig mot makarna Myrdals karakteristik av Roosevelt. Det heter: »Det

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
krig, som nu pågår, är ett imperialistiskt krig om herraväldet över världen och möjligheten till utplundring av andra folk. Det är ett jättegeschäft i slagfältens blod och hemmets tårar. De största vinsterna kommer att inhöstas av dollarmagnaterna i Roosevelts stab.» Vidare talas det om att »Roosevelts Amerika går in i kriget för att säkra sin ställning som den kapitalistiska världens mäktigaste land». — »Männen kring Roosevelt», heter det vidare, »representerar de större trusterna. Dollarimperialismen har investerat väldiga summor i krigsproduktionen». Dessutom talas om »rekordgeschäft i massmördande».

Emellertid inträffade vid midsommartiden samma år någonting som vi alla känna till och som medförde att man hastigt lade om rodret i den kommunistiska pressen. Nu börjar Ny Dag att med största högaktning tala om England och Förenta staterna såsom ingående i en konstellation tillsammans med Sovjetunionen. Jag skall inte fortsätta min axplockning. Under sommaren kom Ny Dag som bekant att i stor utsträckning ägna sitt intresse åt den ovärdiga kurragömmalek med polisen, som den ärade talesmannen i denna kammare för det kommunistiska partiet då tillät sig, och hade under någon tid inte lika stort intresse för de utrikespolitiska händelserna. Vad jag har sagt är emellertid tillräckligt för att belysa att den kommunistiska pressen är ett språkrör för andra intressen än svenska.

Jag anser att man bör respektera olika åsikter. Läget i världen är så komplicerat att det är naturligt att medborgarna här i landet se olika på händelserna. Men när svenskar låna sig till att vara förespråkare för rent utländska intressen, har man ingen anledning att se mellan fingrarna med deras förehanden. Jag anser det därför vara obetingat riktigt av justitieministern att i fråga om kommunistpressen tillämpa transportförbudet. Och jag vill inte beröva honom möjligheten att ingripa mot dessa tidningar.

Emellertid förefaller det mig, som om man också på en annan kant skulle kunna finna uttalanden av likvärdig om också inte med kommunistpressen likriktad karaktär. Jag har inte mera systematiskt läst den svenska nazistpressen, men ibland hamnar något korsband i min brevlåda, och jag brukar då, om jag har tid, ögna igenom det. I ett av de senaste numren av tidningen Sverige Fritt, som uppger sig vara organ för en nationalradikal opposition, förekommer en ledande artikel som tidningen med en viss klådsam självkänedom kallar »Bortom allt förnuft». I den artikeln diskuteras om och under vilka förhållanden tidningens meningsfränder äro beredda att försvara sitt land. Tidningen inrangerar de sina i den kategori som försvarsministern kallat villkorliga fosterlandsförsvare. I artikeln diskuteras man bland annat ett uttalande av en annan nazist som uttalat sig om vissa eventualiteter på det utrikespolitiska området och bland annat framkastat frågan om under vilka förhållanden hans meningsfränder skulle vara beredda att delta i ett krig som vårt land bleve invecklat i. Han hade kommit till den slutsatsen att ingen frivilligt kan bryta sig ur folkgemenskapen och att här måste föreligga en viss folksolidaritet. Denna uppfattning möter emellertid en kraftig gensaga i tidningen Sverige Fritt. Där heter det att man vågar hävda »att ingen ansvarskännande svensk nationalist någonsin kommer att kämpa i ett från svensk sida framprovocerat krig mot våra fränder och vänner i Finland och Tyskland. Det vore att begå ett förräderi mot vår egen heligaste övertygelse, mot vår personliga och nationella samvete, mot vår egen ras och mot vår egen stolta svenska historia. Vi komma aldrig att göra det.»

Och litet längre fram i artikeln förklaras: »Komma vi då att ha manligt mod och rakryggat svenskt sinne i behåll, så blir det inte framför de tyska och finska skyttelinjerna utan framför våra egna hemmabolsjevikers exekutionsplutoner vi finge tillfälle att visa det.»

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

Om man känner till den moderna krigföringen, vet man att ett mäktigt vapen utgöres av propagandan. Skulle det ohyggliga inträffa — vi hoppas att det inte skall behöva ske — att vårt land bleve föremål för angrepp, skulle angriparen utan tvivel söka hävda, att angreppet var framprovocerat. Det kunde ju till och med Ryssland göra i fråga om vinterkriget mot Finland, och dessa påstående upprepades som bekant i en svensk tidning, ehuru tidningens ledning måste haft möjlighet att kontrollera uppgifterna och veta det riktiga sammanhanget. Vi ha här i vårt land i denna tid icke råd att tolerera några villkorliga fosterlandsförsvare. Det är därför som jag livligt vill rekommendera justitieministern att överväga om inte de åtgärder, som han med rätta vidtagit åt det ena hållet, något oftare också skulle tillämpas åt det andra hållet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Branting**: Herr talman! Efter de anföranden som hållits av herrar Gärde och Wagnsson kan jag inskränka mig till att mycket kort yrka bifall till herr Theodor Magnussons m. fl. reservation under återopande helt enkelt av den motivering i saken, som förekom förra året.

Det förefaller mig som om frågan om transportförbudet är en smula utdebatterad. Man kan naturligtvis i alla fall begagna tillfället till att komplimentera herr justitieministern för att han, trots så mycket motstånd, lyckats skapa den fasta punkt i vår rättsordning, som transportförbudet tydligen utgör. Hela vår strafflag är för närvarande under omarbetning, hela vår processordning skall förnyas, själva grundlagarna och inte minst tryckfrihetsförordningen ändras, ja, nästan allt flyter på rättslivets område men på *en* punkt kan man med visshet förvänta konstans och orubblighet och det är i fråga om transportförbudet. Vad som av riksdagen första gången antogs som ett provisorium och en nödfallsanordning har nu tydligen blivit en av våra allra mest omistliga institutioner.

Man kan fråga sig, varför det har blivit på det sättet. Det är väl uppenbart att transportförbudet mot den kommunistiska pressen ingår som ett oersättligt led i regeringens hela tidningspolitik, vilken i sin tur är ett av de instrument, med vilkas hjälp landets fred och självständighet bevaras. När man, efter att ha tagit del av statistik i dessa frågor, erfar att av samtliga tidningsbeslag under krigstiden allenast 85 procent ha riktat sig mot vänstersidan, under det att inte mindre än 15 procent ha drabbat nazistpressen, är det ju klart att transportförbudet mot den kommunistiska pressen måste till för att utjämna dessa 15 procent. Kravet på rättvisa och likhet inför lagen måste vi naturligtvis hålla fast vid, hur svåra tiderna än äro.

Herr Herlitz har motionerat om åtgärder för att få fram mera säkra och överskådliga rättsregler, när det gäller förvaltningsmål, som avgöras i administrativ ordning. Man kunde kanske våga påstå att vår administrativa rättskipning mot den fria pressen skulle kunna betraktas som förebildlig. Där kan man ju nästan med visshet på förhand räkna ut, hur denna rättvisa skall fungera. Var och en kan förstå och erkänna att det är till stor fördel för rätts säkerheten att veta detta.

För att återgå speciellt till transportförbudet vågar jag emellertid anse, att det skulle vara av stort intresse att också från herr justitieministerns sida få höra — om man så får uttrycka sig — dagens motivering för att denna tillfälliga förordning alltjämt skall hållas vid liv. Men om denna motivering eventuellt skulle tangeras några utrikespolitiska angelägenheter, vill jag naturligtvis inte ifrågasätta något yttrande av herr justitieministern inför riksdagen.

Herr talman! Eftersom jag tillhör den lilla mycket lojala opposition, som

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
finnes i alla välordnade parlament och också i detta, tillåter jag mig att med dessa korta ord yrka bifall till reservationen.

Herr **Linderot**: Herr talman! Jag ber att i anslutning till det anförande som hölls av herr Wagnsson få säga, att om någon förut var tveksam, huruvida icke transportförbudsförordningen överlevt sig själv, måste han väl bli övertygad därom efter att ha åhört herr Wagnssons anförande. Herr Wagnsson berörde endast förhållanden under 1939 och 1940 med undantag av något yttrande i Ny Dag 1941. Men därefter upphörde hans argumentering. Det intressanta i hans anförande är emellertid inte detta, utan att han i detsamma överhuvud taget icke berörde själva kärnfrågan, nämligen huruvida transportförbudsförordningen kan anses stå i samklang med grundlagarnas anda och huruvida de citat, som herr Wagnsson här läste ur tidningen Ny Dag, skulle motivera, att Sveriges gamla grundlagar i visst fall sattes ur funktion. Det hade varit tacknämligt att höra herr Wagnsson yttra sig just om detta.

Han yttrade sig om transportförbudsförordningen såsom en sådan där förordning, som riksdagen antar rörande sättet att distribuera elektrisk energi från Porjus kraftverk eller något dylikt, som överhuvud taget inte har med tryckfriheten och demokratien att göra. Det fanns alltså i herr Wagnssons anförande egentligen ingenting annat än gammal skäpmat, som använts tidigare här i riksdagen och som han nu värmdes upp, och liksom när han förra året talade i denna fråga började han med att tala om någonting annat. Ty att Ny Dag till äventyrs skriver en dålig rubrik, det kan väl ändå inte förmå svenska riksdagen att upphäva tryckfriheten här i landet, I så fall skulle den väl upphävas också i fråga om andra tidningar, som skriva ännu sämre rubriker. Det finns tidningar som skriva att den svenska regeringens ledamöter inte äro kapabla att leda svensk politik för närvarande därför att nu har politik blivit någonting annat än röstköp. Detta är att kriminalisera regeringens ledamöter. då man insinuerar att de icke duga till att bedriva politik, så snart det går över nivån av röstköp.

Herr Wagnsson själv citerade något av vad en viss tidning hade tillåtit sig att skriva. Det finns tidningar som skrivit de mest perfida saker rörande utrikespolitiken, men inget ingripande har i regel skett mot dessa, och alltså faller herr Wagnssons hela resonemang platt till marken. Den där lilla admonitionen till justitieministern att åtminstone i något fall göra något mot någon nazisttidning var ju så välment, ty man skulle kanske ändå få svenska folket att tro, att tryckfriheten är väl värdad, om det blir beslag på Sverige Fritt någon enda gång.

Jag har inte velat underlåta dessa små avskedsord till herr Wagnsson i denna diskussion, ty vi ha kanske inte så mycket att säga varandra, så länge herr Wagnsson vidhåller att diskutera en sak, som inte är huvudsaken, nämligen vad Ny Dag skriver och inte skriver. Vad som är huvudsaken är huruvida vi skola ha tryckfrihet här i landet eller inte, och denna sak har herr Wagnsson underlåtit att diskutera.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Linderot* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. transportförbudet för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av utsökningslagen, m. m.; samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1942/43 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 10, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

dels nr 66, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

dels nr 67, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

dels nr 68, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

dels ock nr 69, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av yrkessjukdom, m. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken m. m.; samt

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av ett donerat institut för forskning rörande cement och betong m. m.

Anmälades andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester; samt

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 74, att utskottets hemställan i utlåtande nr 9, vidkommande förslaget nr 75, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 10, samt, i fråga om förslaget nr 76, att utskottets hemställan i utlåtande nr 11 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av utsökningslagen, m. m.; samt

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1942/43 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 77, att utskottets hemställan i utlåtande nr 9, vidkommande förslaget nr 78, att utskottets hemställan i utlåtande nr 10 samt, i fråga om förslaget nr 79, att utskottets hemställan i utlåtande nr 11 bifölles även av andra kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.58 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.